Agâh Sırrı Levend

ALÎ ŞÎR NEVÂÎ
DİVANLAR

ALİ ŞİR NEVAÎ

II. Cilt

DİVANLAR

4 TÜRKÇE, 1 FARSÇA DİVAN

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARINDAN — SAYI: 244

AGÂH SIRRI LEVEND

ALİ ŞİR NEVAÎ

II. Cilt

DİVANLAR

4 TÜRKÇE, I FARSÇA DİVAN

اهدایی
کتر حمید نطقی

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA

1966

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa
Önsöz	VI-VIII

G İ R İ Ş

Nevaî'nin divanları: Külliyat nüshaları-Külliyat-ı deva-vin ayrı divanlar-Topkapı'daki Külliyat nüshaları.	1–12
Sözlükler	13–15

GARAİBÜ'S-SIGAR

Gazeliyyat - Müstezat - Muhammes - Müseddes - Terci-i bend Mesneviyye - Mukattaat - Rubaiyyat	19–73

NEVADİRÜ'Ş-ŞEBAB

Gazeliyyat - Müstezat - Muhammes - Müseddes - Terci-i bend - Terkib-i bend - Mukattaat - Muammeyat ...	77–114

BEDAYİU'L-VASAT

Gazeliyyat - Müstezat - Muhammes - Müseddes - Terci'-i bend - Mukattaat - Lugazlar - Tuyuglar	117–151

FEVAYİDÜ'L-KİBER

Gazeliyyat - Müstezat - Muhammes - Müseddes - Müsemmen - Terci'-i bend - Saki-name - Mukattaat-Cevahir-i müfride	155–215

FARSÇA DİVAN

Dibace - Kaside - Gazeliyyat - Mukattaat- Rubaiyyat - Tarihler	219–234

S Ö Z L Ü K

Çağatayca kelimeler-Frsça kelimeler-Arapça kelimeler..	235–259

AÇIKLAMALAR

Âyetler - Kişi adları - Beyitler ve Mısralar - Deyimler ve sözler	261–268
Yanlış-doğru cetveli	269

Bu ciltde, metin dışında tezhipli iki sayfanın fotokopisi ile, renkli 2 ve renksiz 3 minyatür vardır.

ÖNSÖZ

Ali Şir Nevaî için hazırlamakta olduğum 4 ciltlik eserin ikinci cildini sunuyorum. Bu ciltte Nevaî'nin 4 Türkçe divanı ile 1 Farsça divanı ele alınmıştır.

Türkçe divanından seçmeler yaparken, Nevaî'nin asıl kişiliğini belirten şiirler üzerinde durdum. Müsteazatlar, muhammes ve müseddeslerle, terci'-i bendler, terkib-i bendler ve mesnevîler, bu bakımdan büyük önem taşır. Bunlardan çoğunun tamamını, bir kaçının da anlam bütünlüğünü bozmayacak biçimde en önemli parçalarını alarak özetledim. Gazeller ile kıt'alar, rubaîler, lugazlar, muammalar ve müfretlerden, yine bu maksada yarayacak olanları seçtim.

Gazellerden seçerken de, lirik gazeller yanında tevhit, münacat ve na'tlarla tasavvufî parçaların bulunmasına dikkat ettim.

Garaibü's-Sıgar'dan seçilen parçalar :

Gazel, 55 tane (Divanda 636 gazel var).
Müstezat, 1 (Divanda 1 müstezat var).
Muhammes, 3 (Divanda 3 muhammes var).
Müseddes, 1 (Divanda 1 müseddes var).
Terci'-i bend, 1 (Divanda 1 terci'-i bend var).
Mesnevî, 1 (Divanda 1 mesnevî var).
Kıt'a, 12 (Divanda 34 kıt'a var).
Rubaî, 15 (Divanda 131 rubaî var).

Nevadirü'ş-Şebab'dan seçilen parçalar :

Gazel, 40 (Divanda 647 gazel var).
Müstezat, 1 (Divanda 1 müstezat var).
Muhammes, 3 (Divanda 3 muhammes var).
Müseddes, 1 (Divanda 1 müseddes var).
Terci'-i bend, 1 (Divanda 1 terci'-i bend var).
Terkib-i bend, 1 (Divanda 1 terkib-i bend var).
Kıt'a, 8 (Divanda 50 kıt'a dar).
Muamma, 6 (Divanda 52 muamma var).

Bedayiu'l-Vasat'tan seçilen parçalar :

Gazel, 40 (Divanda 638 gazel var).
Müstezat, 1 (Divanda 1 müstezat var).
Muhammes, 2 (Divanda 2 muhammes var).
Müseddes, 2 (Divanda 2 müseddes var).
Terci'-i bend, 1 (Divanda 1 terci'-i bend var).
Kaside, alınmamıştır (Divanda 1 kaside var).
Kıt'a, 11 (Divanda 58 kıt'a var).
Lugaz, 1 (Divanda 10 lugaz var).
Tuyug, 6 (Divanda 13 tuyug var).

Fevaidü'l-Kiber'den seçilen parçalar :

Gazel, 46 (Divanda 627 gazel var).
Müstezat, 2 (Divanda 1 müstezat var). İkinci müstezat Topkapı Revan kitablığında 807 numarada kayıtlı "Külliyat-ı devavin" den alınmıştır. Başka hiç bir nüshada yoktur).
Muhammes, 2 (Divanda 2 muhammes var).
Müseddes, 1 (Divanda 1 müseddes var).
Müsemmen, 1 (Divanda 1 müsemmen var).
Terci'-i bend, 1 (Divanda 1 terci'-i bend var).
Mesnevî, 1 (Divanda 1 mesnevî var).
Kıt'a, 14 (Divanda 48 kıt'a var).
Müfred, 13 (Divanda 84 müfred var).

Farsça Divan :

Farsça divanın elimizde bulunan iki nüshasından Nuruosmaniye nüshası (No. 3850) esas olarak alınmış, Türk - İslâm müzesi nüshası (No. 1952) ile karşılaştırılarak, alınan parçalarda farkları gösterilmiştir. Nuruosmaniye nüshası N, müze nüshası M harfiyle belirtilmiştir.

Farsça divandan alınan parçalar :

Dibace özetlenmiştir.

Kasidelerin matla' beytleriyle, kasideleri tanıtmaya yarayan son beytler;

Gazellerden, yalnız ilk gazelin matla' ve makta' beytleri; ötekiler hakkında bilgi verilmiştir (M. de 468, N de 469 gazel var).

Müseddes alınmamıştır (M ve N de 1 müseddes var).
Mersiyenin başı ve sonu (M ve N de 1 mersiye var).
Kıt'alardan 13 tane (M de 36 ve N de 34 kıt'a var).
Rubaîlerden 10 tane (M de 67 ve N de 53 rubaî var).
Tarihlerden 5 tane (M ve N de 16 tarih var).

Muamma ve lugazlardan alınmamıştır (M de 341 muamma ile 6 lugaz, N de 141 muamma ile 3 lugaz var).

Cildin sonuna, Nevaî'nin eserleriyle ilgili küçük bir sözlük eklenmiştir. Bu sözlükte Çağatayca, Farsça ve Arapça kelimeler bulunmaktadır.

Sözlükten başka, metinlerde geçen Arapça ve Farsça mısralar, cümleler ve deyimlerle, âyet ve hadislerden alınmış sözleri açıklayan bir dizin de bulunmaktadır. Belli başlı kelimeleri kapsayan bu sözlükle bu dizin, metinlerin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Bir açıklama :

Baykara, Sultan Hüseyn'in dedesinin adıdır. Mirza Hüseyn'i dedesi yetiştirdiği için, ona Baykara oğlu anlamına gelen Hüseyn-i Baykara denilmiştir. Sultan Hüseyn'in Baykara'nın torunu olduğu, I. ciltte künyesi verildiği sırada kaydedilmiştir. Ancak Baykara sanı Mirza Hüseyn'e o kadar alem olmuştur ki, Baykara denince dedesi değil kendisi anlaşılmakta, Sultan Hüseyn de daima Baykara sanıyla anılmaktadır. Böylece Hüseyn-i Baykara, sonraları Hüseyn Baykara olmuş ve bu ad yerleşip kalmıştır. Bizdeki kaynaklar, hattâ yabancı kaynaklar onu hep Hüseyn Baykara olarak kaydederler.

AGÂH SIRRI LEVEND

GİRİŞ

NEVAÎ'NİN DİVANLARI

Ali Şir Nevaî'nin çocukluk ve delikanlılık çağında yazdığı şiirler, kendisi henüz divan tertip etmeyi düşünmediği yıllarda, meraklılarca toplanıp divan haline getirilmiştir. Bunlardan biri ve en eskisi, bugün Leningrad'da Saltıkov-Şçedrin Devlet Halk Kitaplığında 546 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Sultan Ali Meşhedî tarafından H. 870 = M. 1465 / 66 da yazılmış olan bu nüshada, Taşkent'te 1959 da yayımlanan *Hazainü'l-Maanî*'nin I. cildinin önsözünde bildirildiğine göre, 391 gazel, 1 terkib-i bend, 1 muhammes, 41 rubaî bulunmaktadır.

Nevaî, tertiplediği ilk divana *Bedayiu'l-Bidaye* adını vermiştir. Bu ilk divan Sultan Hüseyin Baykara'nın isteğiyle hazırlanmış olduğuna göre, onun tahta çıktığı 1469 yılından sonra, 1470 - 1476 arasında meydana getirilmiştir. *Bedayiu'l-Bidaye*'nin bilinen dört nüshası bugün Paris, Londra, Bakû ve Taşkent'te bulunmaktadır:

Paris nüshası : Bibliotheque National, Suppl, No. 746, Blochet, *Catalogue des Manuscrits Turcs*, c. II, s. 51. Herat'ta H. 885 = M. 1480 de yazılmış olan bu nüsha, katalogda *Garaibü's-Sıgar* adıyla kayıtlı ise de, yazıldığı tarihe göre *Bedayiu'l-Bidaye*'dir.

Londra nüshası : British Museum, No. Or. 401, Rieu, *Catalogue of the Turkish Manuscripts*, s. 294 - 95. Bu nüsha H. 887 = M. 1482 de yazılmıştır.

Bakû nüshası : Azerbaycan Bilimler Akademisinin Cumhuriyet el yazmaları fonu, No. 3010. Bu nüsha H. 889 = M. 1484 de yazılmıştır.

Taşkent nüshası : Özbekistan Bilimler Akademisinin Edebiyat müzesi, No. 84. Bu nüsha Herat'ta H. 891 = M. 1486 da yazılmıştır.

Bedayiu'l-Bidaye'de 585 gazel, 3 müstezat, 4 muhammes, 2 müseddes, 3 terci'-i bend, 49 kıt'a, 78 rubaî, 10 lugaz, 52 muamma, 10 tuyug, 46 fert bulunmaktadır.

Nevaî bu ilk divanı için bir dibace yazmıştır ki, bu dibace *Hutbe-i Devavin* başlığı altında sonradan *Garaibü's-Sıgar* nüshalarının başına da alınmıştır.

Nevaî bu ilk divanından sonra, 1476 - 1486 yılları arasında yazdığı şiirleri *Nevadirü'n-Nihaye* adını verdiği ikinci divanında toplamıştır. Bu divanın, Sultan Ali Meşhedî'nin kalemiyle, Sultan Hüseyin Baykara'nın hazinesi için yazılmış olan tek nüshası, Taşkent'te Özbekistan Bilimler Akademisinin Bîrunî Şarkşinaslık Enstitüsü kitaplığında, 1995 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Nevaî bu divan için de bir dibace kaleme almışsa da, bu dibace elimize geçmemiştir.

Nevadirü'n-Nihaye'de 628 gazel, 3 müstezat, 3 terci'-i bend, 5 kıt'a, 46 rubaî, 1 lugaz, 6 muamma, 1 tuyug bulunmaktadır.

Nevaî bu ikinci divanı tertip ettikten sonra uzun bir süre şiir yazmamış, günlük duygularını ve düşüncelerini birer matla', ya da beyitle tespit ederek, ileride vakti olunca tamamlamak üzere bir yana bırakmıştır.

Bu sıralarda Hüseyin Baykara, son şiirlerini toplayarak iki divan daha hazırlamasını, böylece divanlarının sayısını Emir Husrev gibi dörde çıkarmasını Nevaî'ye salık vermiş, o da vaktiyle yazdığı beyitler ve matla'lar üzerinde çalışarak yeni şiirlerini meydana getirmiştir. *Hamsetü'l-Mütehayyirin*'den öğrendiğimize göre, şiirlerini ayrı divanlarda toplamasını, Camî de Nevaî'ye salık vermiştir. Bu çalışmalar 50 - 60 yaşları arasındadır.

Nevaî bu son şiirlerini ayrı iki divanda toplamış değildir. İlk iki divanı olan *Bedayiu'l-Bidaye* ve *Nevadirün'-Nihaye*'de bulunanları son şiirleriyle harman yaparak, bunları dört divana ayırmış ve hepsine birden *Hazainü'l-Maanî* adını vermiştir.

Nevaî *Hazainü'l-Maanî*'ye bir de dibace eklemiştir ki, çok önemli olan bu dibacenin H. 905 te, ölümünden bir yıl önce yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu dibace Nuruosmaniye kitaplığında 3999 numarada kayıtlı nüshadaki *Şerhu'l-Hamase* adlı eserin sayfa kenarlarındadır (v. 21 b- 29 a). Türkiye'de başka nüshası yoktur (birinci ve sonuncu dibaceler için eserimizin 1. cildinde genişçe bilgi verilmiştir).

Nevaî şiirlerini dört divana ayırırken, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık çağlarını göz önünde tutmuş ve divanlarına şu adları vermiştir :

Garaibü's-Sıgar (8 - 20 yaşları arasında yazdığı şiirler).
Nevadirü'ş-Şebab (20 - 35 yaşları arasında yazdığı şiirler).
Bedayiu'l-Vasat (35 - 45 yaşları arasında yazdığı şiirler).
Fevayidü'l-Kiber (45 - 60 yaşları arasında yazdığı şiirler).

Ancak, eserimizin ilk cildinde açıkladığımız gibi, bu ayırma kesin bir nitelik taşımıyor. Nevaî, şiirlerini divanlara serpiştirirken, daha sonraları yazdığı şiirlerinden bir bölüğünü ilk divana aldığı gibi, gençliğinde yazdığı şiirlerden son divanlarına aldıkları da olmuştur.

Nevaî ilk divanı tertiplerken, başka şairlerin yaptığı gibi, gazellerini yalnız alfabe sırasına göre dizmekle yetinmemiş, ayrıca konu ve kapsam bakımından bazı esaslar da kanul etmiştir: Her harfe ait gazellerin başında tevhit, münacat, na't, ya da tasavvufî bir gazel bulunmakta, lirik şiirlerin yanında didaktik manzumeler de yer almaktadır.

Bundan başka, yine her şairin yaptığı gibi, yalnız 28 harfte değil, پ, چ, ژ, لا harflerini de ekleyerek 32 harfte gazel yazmıştır.

KÜLLİYAT NÜSHALARI :

Nevaî'nin dört divanının bir arada bulunduğu nüshaların başında külliyatı gelir. Nevaî külliyatının, ikisi İstanbul'da olmak üzere tanıdığımız 5 nüshası vardır :

Topkapı nüshası: Revan Ktp., No. 808; Nevaî külliyatının en nefis nüshası, v. 1 b ile 2 a da birer minyatür, yazı talik, yazan Derviş Mehmet Tâki, yazıldığı tarih kesin olarak bilinmamekle birlikte, hamsenin sonunda 901, *Garaibü's-Sıgar*'ın sonunda 902 tarihi var.

İçindeki eserler :
Münacat v. 2 b- 3 b
Hutbe-i Devavin v. 4 b- 5 b (1 varak eksik).
Çihil Hadis v. 6 b- 7 b.
Siracü'l-Müslimin v. 8 a- 9 b (başından 1 varak eksik).
Cevahirü'n-Nazm (Nazmü'l-Cevahir), v. 10 b- 18 a.
Lisanü't-Tayr v. 19 b- 54 b.
Nesayimü'l-Mahabbe v. 55 b - 175 a
Hayretü'l-Ebrar (Hamsenin I. mesnevîsi) v. 176 b - 213 b.
Leylî vü Mecnun (Hamsenin III. mesnevîsi) v. 214 b - 249 a.
Husrev ü Şirin (Hamsenin II. mesnevîsi) v. 250 b - 305 b.

Seb'a-i Seyyar (Hamsenin IV. mesnevîsi) v. 306 b - 353 b.
Sedd-i İskenderî (Hamsenin V. mesnevîsi) v. 354 b - 422 a.
Garaibü's-Sıgar (I. divan) v. 423 b - 481 b.
Nevadirü'ş-Şebab (II. divan) v. 482 b - 539 a.
Bedayiu'l-Vasat (III. divan) v. 540 b - 596 b.
Fevayidü'l-Kiber (IV. divan) v. 597 b - 658 b.
Mecalisü'n-Nefais v. 659 b - 693 a.
Tarih-i Enbiya v. 694 b - 718 a.
Tarih-i Mülûk-i Acem v. 718 b - 733 b.
Hâlât-ı Seyyid Hasan Beg v. 734 b - 737 b.
Hâlât-ı Pehlevan Muhammed v. 738 a - 741 b.
Vakfiyye v. 742 b - 749 b.
Mizanü'l-Evzan v. 750 b - 757 b.
Hamsetü'l-Mütehayyirin v. 758 b - 773 a.
Muhakemetü'l-Lugateyn v. 774 b - 781 b.
Münşeat v. 782 b - 802. b.

Bu nüshada II ve III. dibacelerle, Farsça Divan, *Muamma Risalesi*, *Mahbubü'l-Kulub*, Farsça *Münşeat* yoktur.

Fatih nüshası : Süleymaniye Ktb., Fatih No. 4056; yazı nesih kırması, yazarın adı ve yazıldığı tarih belli değil.

İçindeki eserler :
Münacat v. 1 b - 2 b.
Çihil Hadis v. 3 b - 4 a.
Nazmü'l-Cevahir v. 5 b - 9 b - 16 b
Siracü'l-Müslimin v. 6 b - 8 b *ciltlenirken sayfalar karışmış..*
Lisanü't-Tayr v. 17 b - 51 a.
Nesayimü'l-Mahabbe v. 52 b - 163 a.
Hayretü'l-Ebrar v. 164 b - 203 a
Ferhad ü Şirin v. 203 b - 260 a
Leylî vü Mecnun v. 261 b - 293 a.
Seb'a-i Seyyar v. 293 b - 338 b.
Sedd-i İskenderî v. 339 b - 405 b.
Hutbe-i Devavin v. 406 b - 409 b.
Garaibü's-Sıgar v. 411 b - 470 b.
Nevadirü'ş-Şebab v. 471 b - 528 b.
Bedayiu'l-Vasat v. 529 b - 583 b.
Fevayidü'l-Kiber b. 584 b - 646 a.

Mizanü'l-Evzan v. 647 b - 657 b.
Mecalisü'n-Nefais v. 659 b - 691 a.
Hamsetü'l-Mütehayyirin v. 692 b - 706 b.
Tarih-i Enbiya v. 707 b - 731 a.
Tarih-i Mülûk v. 731 b - 745 b.
Hâlât-ı Mir Seyyid Hasan v. 746 b - 749 b.
Hâlât-ı Pehlevan Muhammed v. 749 b - 753 a.
Vakfiyye v. 754 b - 758 b.
Münşeat v. 759 b - 775 b.
Muhakemetü'l - Lugateyn v. 776 b - 784 a.

Paris nüshası : Bibliotheque National, Suppl, No. 316 ve 317, 2 cilt, dört sütun üzerine, yazı nestalik, yazan Ali Hicranî, yazıldığı yer Herat, yazıldığı tarih 933, 8 minyatür (Blochet, Türkçe yazmalar kataloğu, c. 1, s. 308 - 311).

İçindeki eserler :
Önsöz v. 1 b.
Erbain Hadis v. 5 b.
Nazmü'l-Cevahir v. 8 b.
Siracü'l-Müslimin v. 19 b.
Nesayimü'l-Mahabbe v. 22 b.
Lisanü't-Tayr v. 155 b.
Hayretü'l-Ebrar v. 194 b.
Ferhad ü Şirin v. 237 b.
Leylî ve Mecnun v. 299 b.
Seb'a-i Seyyar v. 339 b.
Sedd-i İskenderî v. 395 b

İkinci ciltteki eserler :
Hutbe-i Devavin v. 2 b.
Garaibü's-Sıgar v. 7 b.
Nevadirü'ş-Şebab v. 75 b.
Bedayiu'l-Vasat v. 138 b.
Fevayidü'l-Kiber v. 202 b.
Mizanü'l-Evzan v. 269 b.
Muhakemetü'l-Lugateyn v. 277 b.
Hamsetü'l-Mütehayyirin v. 286 b.
Mecalisü'n-Nefais v. 302 b.
Tarih-i Enbiya (başlığı yoktur) v. 330 b.

Tarih-i Müluk-ı Acem (başlığı yoktur) v. 355 b.
Vakfiyye v. 371 b.
Hâlât-ı Seyyid Hasan Erdeşir v. 379 b.
Hâlât-ı Pehlevan Şemsettin Muhammed v. 382 b.
Münşeat v. 387 b.

Londra nüshası: Royal Asiatic Society Ktp., G. S. Mundy, "Notes on Three Turkish Manuscripts", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* (Doğu ve Afrika etütleri okulu bülteni), Univeersity of London, 1948 s. XII, bölüm 3 ve 4, s. 536 - 537. Yazı nestalik, tezhipli, 5 minyatür, yazan, yazıldığı yer ve tarih belli değil, ancak XVI. yüzyılın ortasında ya da sonunda yazılmış olduğu sanılıyor. Nüsha sonradan çiltlenirken sayfa numaraları değişmiş. Nüsha L. S. Greenshields tarafından 1934 te armağan edilmiştir.

İçindeki eserler :

Mesnevî olarak "Hamd ü sena" dan sonra üç sayfa
Nesayimü'l-Mahabbe v. 1 b - 112 a, sonunda yazarın bir notu.
Mecalisü'n-Nefais v. 554 b - 583 a.
Vakfiyye v. 583 b - 589 a, bir önsöz.
Kısasü'l-Enbiya v. 590 b - 614 a.
Acem Mülûkinıng Tevarihi v. 614 b - 623 b, sonundan bir kısmı eksik.
Sedd-i İskenderî v. 210 b - 277 b, 2 minyatürü vardır.
Hutbe-i Devavin v. 278 b - 281 b.
Leylî vü Mecnun v. 282 b - 315 a, 1 minyatürü vardır.
Seb'a-i Seyyar v. 316 b - 360 a
Şeyh San'an'nıng Hikâyesi v. 361 b - 365 b.
Hayretü'l-Ebrar v. 113 b - 154 a.
Ferhad u Şirin v. 155 b - 209 b.
İkinci Divan v. 336 b - 423 a.
Üçüncü Divan v. 424 b - 482 a.
Dördüncü Divan v. 483 b - 537 b, bir sayfası eksiktir.
Hamsetü'l-Mütehayyirin v. 539 b - 553 a.
Mizanü'l-Evzan b. 624 b - 632 a.
Edebî terimler üzerine beş sayfalık Farsça eser.

Bu nüshanın önemli eksikliği *Garaibü's-Sıgar*'ın bulunmamasıdır. (Sayın Türkolog G. S. Mundy, ricam üzerine bu nüsha hakkında genişçe bilgi vermek lûtfunda bulunmuştur.).

Leningrad nüshası: B. Dorn, *Catalogue des manuscrits et xylographes orientaux de la Bibliothèque Impériale Publique de St. Petersburg*, 1852, No. 558 (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft - Alman Doğu Cemiyeti Dergisi, c. II, 248 ve 251).

M. Belin, Mısır'da bulunduğu sırada, Meşhet'te 1059 da yazılmış bir külliyat nüshasını ele geçirdiğini bildirmektedir (bk. *Journal Asiatique*, 5. Seri, c. XVII, şubat-mart 1861 s. 175).

KÜLLİYAT-I DEVAVİN:

Nevaî'nin *Hazainü'l-Maanî* adını verdiği dört divanını bir arada toplayan nüshalar, Türkiye kitaplıklarında *Külliyat-ı Devavin* başlığını taşır:

Topkapı nüshası: Revan Ktp., No. 807; dört divan bir arada, fakat karşısık, başta 2 minyatür, yazı talik, yazan Neşatî, yazıldığı yeri ve tarihi belli değil (bu nüshada, Nevaî'nin başka nüshalarda bulunmayan 5. müstezadı vardır).

Üniversite nüshası I: İst. Üniver. Ktp., No. 5452 (müzede); dört divan ayrı ayrı birbirini izliyor, yazı iri talik, yazan belli değil, yazıldığı tarih 1232.

Üniversite nüshası II: İst. Üniver. Ktp., Ty, No. 2001; dört divan bir arada, divanların her harfe ait gazelleri birbirini izlererek sıralanmış, yazı kalın talik, yazan Niyazi Mehmet Velet Ivaz Mehmet, yazıldığı tarih 1252.

Fatih nüshası: Süleymaniye Ktp., Fatih No. 3886; dört divan bir arada; divanların her harfe ait gazelleri birbirini izliyor, yazı talik, yazarın adı ve yazıldığı tarih belli değil.

Konya nüshası: Konya Genel Ktp., No. 6623; bu nüsha, Ziya Paşa tarafından Konya'da vali bulunduğu sırada Yusuf Ağa Kitaplığına 1294 te armağan edilmiştir. Dört divan birbirini izliyor, gazeller eksik, yazı talik, yazarı ve yazıldığı yeri ve tarihi yok, bazı yapraklar rutubetten birbirine yapıştığı için, sayfa kenarındaki kelimeler okunmaz hale gelmiştir.

AYRI DİVANLAR:

Caraibü's-Sıgar nüshaları:

Bu ilk divanın nüshaları çoktur. En önemli nüshalar:

Müze nüshası I: Türk - İslâm müzesi Ktp., No. 1946, 8 minyatür, yazı ince talik, yazan Mir Aliyyü'l-Buharayî, yazıldığı tarih 943.

Müze nüshası II: Türk - İslâm müzesi Ktp., No. 2065; yazı talik, yazanı, yarıldığı yeri ve tarihi belli değil.

Topkapı nüshası I : Revan Ktp., No. 802; 6 minyatür, yazı talik, yazanı, yazıldığı yeri ve tarihi yok.

Topkapı nüshası II: Revan Ktp., No. 803; 12 minyatür, yazı talik yazan Çelebiyyü'l-Kayinî, yazıldığı tarih 939, yazıldığı yer Tebriz.

Topkapı nüshası III : Revan Ktp., No. 804; 8 minyatür, yazı talik, yazanı, yazıldığı yeri ve tarihi belli değil.

Topkapı nüshası IV : Revan Ktp., No. 806; 3 minyatür, yazı talik, yazan Şeyh Mehmet İbn-i Dost Mehmet Semerkandî, yazıldığı tarih 940.

Topkapı nüshası V: Hazine Ktp., No. 895; 8 minyatür, yazı talik, yazanı, yazıldığı yeri ve tarihi yok, yalnız başta 919 tarihi var.

Topkapı nüshası VI: Hazine Ktp., No. 983; 8 minyatür, yazı talik, yazanın adı, yazıldığı yeri ve tarihi yok.

Üniversite nüshası: İst. Üniver. Ktp., Ty, No. 5479 (müzede); 7 minyatür, yazı talik, yazan Sultan Aliyyü'l-Kayinî, yazıldığı tarih belli değil.

Fatih nüshası: Süleymaniye Ktp., Fatih No. 3887; yazı talik, yazının adı, yazıldığı yeri ve tarihi yok.

Lala İsmail nüshası: Süleymaniye Ktp., Lala İsmail No. 496; yazı talik, yazanın adı yok, yazıldığı tarih 972.

Nuruosmaniye nüshası I: Nuruosmaniye Ktp., No. 3880,; 1 minyatür, yazı talik, yazanın adı yok, yazıldığı tarih 956.

Nuruosmaniye nüshası II; Nuruosmaniye Ktp., No. 3881; yazı iri talik, yazanın adı, yazıldığı yeri ve tarihi yok.

Ankara nüshası: Ankara Genel Ktp., No. 1078; yazı nestalik, yazan Mehmet Kâtip, yazıldığı tarih 928, yazıldığı yer Herat.

Garaibü's-Sıgar başlığını taşıyan bu nüshalar birbirini tutmuyor. Bazı nüshalar öteki divanlardan alınmış müstezatlar, muhammesler, rubaîler, tuyuglar ve müfretler var.

Şairin tertiplediği *Garaibü's-Sıgar*'da, gazellerden başka, 1 müstezat, 3 muhammes, 1 müseddes, 1 terci-i bend, 1 mesnevî,

34 kıt'a, 131 rubaî bulunduğuna göre, hepsi de "Eşrekat..." kelimesiyle başlayan, fakat birbirinden farklı olan bu nüshaların tam *Garaibü's-Sıgar* olmadığı meydandadır. Nüshaları yazanlar, kendi zevklerine göre öteki divanlardan eklemeler yapmış olacakları gibi, yazıldıkları tarih belli olmayan bu nüshalardan bir ikisinin, şairin ilk tertiplediği *Bedayiu'l-Bidaye* olması da mümkündür. Her halde, bu nüshaların karşılaştırılıp bilimsel bir eleştirmeden geçirilmesi gerekir.

Garaibü's-Sıgar nüshaları o kadar çok olduğu halde, Türkiye kitaplıklarında *Nevadirü'ş-Şebab* ile *Bedayiu'l-Vasat* birer, *Fevayidü'l-Kiber* ise ancak 3 tanedir.

Nevadirü'ş-Şebab nüshası: Topkapı, Revan Ktp., No. 805; 12 minyatür, yazı talik, yazanın adı yok, yazıldığı tarih 910. Bu nüshada güzellerden başka ancak 6 rubaî vardır.

Bedayiu'l-Vasat nüshası: Ayasofya Ktp., No. 3980; yazı talik, yazan Mahmut Kâtip, yazıldığı yer Herat, yazıldığı tarih 957.

Fevayidü'l-Kiber nüshaları :

Üniversite nüshası I: İst. Üniver. Ktp., Ty, No. 1565; yazı ince talik, yazan Cemşit, yazıldığı tarih 947.

Üniversite nüshası II: İst. Üniver. Ktp., Ty, No. 2794; şiirler hem metinde hem sayfa kenarında, yazı talik, yazan Hüseyin b. Haydarü'l-Hüseynî-i Cürcanî, yazıldığı tarih 1043.

TDK nüshası: Ankara, TDK kitaplığı, B / 33; baş tarafı eksik, yazı talik, yazarın adı, yazıldığı tarihi ve yeri belli değil.

Nevaî'nin divanlarından seçilmiş şiirleri kapsayan nüshalar da çoktur. Bunlardan bir kısmı Hutbe-i Devavin'den sonra "Eşrekat..." gazeliyle başlayarak *Garaibü's-Sıgar*'ı andırır, bir kaçı da gelişi güzel toplanmıştır. Bunların arasında değerli olan iki tanesi:

Üniversite nüshası I: İst. Üniver. Ktp., Ty, No 5468 (müzede); Hutbe-i Devavin'in başı ve sonu ile ilk gazelin başı eksik, 3 minyatür, yazı talik, yazanın adı, yazıldığı tarihi ve yeri belli değil.

Üniversite nüshası II: İst. Üniver. Ktp., Ty, No. 5669 (müzede); 8 minyatür, yazı talik, yazan Alaettin Mehmet, yazıldığı tarih 930, yazıldığı yer Herat.

Şairin Farsça divanına gelince, bu divandan Türkiye kitaplıklarında ancak iki nüsha vardır.

Müze nüshası: Türk - İslâm müzesi No. 1952; Bibace'nin' sonu ile ilk kasidenin başı eksik, 3 minyatür, yazı talik, yazanın adı, yazıldığı tarihi ve yeri yok.

Nuruosmaniye nüshası: Nuruosmaniye Ktp., No. 3850; Dibace'nin varakları tamir sırasında karışmış, v. 7, v. 3 yerine girecek.

Yabancı ülkelerdeki kitaplıklarda Nevai'nin Farsça divanı yoktur. Ancak Paris'de Bibliothèque National'deki Farsça yazmalar arasında 1765 numarada kayıtlı nüshada, *Mecalisü'n-Nefais*'ten sonra şairin 6 kasidesi, 1 müseddesi, 1 mersiyesi ile mukattataat, ferdiyat ve muammalarından bir kaçı bulunmaktadır (Bk. Blochet, Farsça yazmalar kataloğu, c. III, s. 3146).

Nevai'nin gerek divanları, gerek divanların dışındaki eserleri için geniş bilgi edinmek isteyenler, *Türkiye Kitaplıklarındaki Nevaî Yazmaları* başlıklı eserimize baş vurabilirler (*Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1958 den ayrı basım).

TOPKAPI'DAKİ KÜLLİYAT NÜSHASI :

Topkapı Revan kitaplığında 808 numarada kayıtlı külliyat, metinleri tespit ederken en son karşılaştırdığım nüshadır. Bu nüshada, metin de oldukça doğrudur. Bununla birlikte, büsbütün yanlışsız ve kusursuz sayılamaz. Nüshadaki metinde başlıca şu özellikler göze çarpmaktadır :

a) Batı Türkçesindeki ینه, Çağataycada یانا şeklindedir. Halbuki nüshada ینه olarak geçiyor. Ancak bir kaç yerde ینا şeklinde yazılmıştır. Örneğin, *Nevadirü'ş-Şebab*'da :

Küyiniñ ıḥrāmıdın köñglümni men' itmeñ yana
Kim añga 'azm-i ḥarem evvelġılarġa oḫşamas

ve

Çıktı veh ösrük yana ol kāfer-i bībāk kim
Her ḳaçan çıḳḳanda ḳatl-i ehl-i İslām eylemiş

beytlerinde olduğu gibi.

Bir yerde de ینا şeklinde geşiyor. *Bedayiu'l-Vasat*'ta :

Ḳılmay ḳabūl īcādnıñ imkānı yoḳ soñra yana
Maḳbūlini red eylemek luṭfuñdınñ olġay mu revā

Ben metinlerde Çağataycadaki şekliyle "yana" olarak tespit ettim.

b) "-lık", "-lıg" ve "-ka", "-ga" ekleri rastlgele yazılmıştır. Gerçekte Çağatayeada bu konuda belirli bir kural da yoktur. Bazı kere bir mısrada "-lik", "-lıg" eklerinin her iki şekli de görülmektedir. *Nevadirü'ş-Şebab*'da :

Pārsālıḳ yoḳ ki ʿucb ü ḫōd-nümālıġdın ḫalāṣ

mısramda olduğu gibi.

c) isimlerin "-e" hali "ا" harfiyle gösterilmesi gerekirken, kimi yerde "ه" harfi kullanılmaktadır. Örneğin *Nevadirü'ş-Şebab*'da :

Yār kim yārı üçün çikse cefā bil anı yār
Ölse azdur kimse andaḳ yār-ı mihr-āsār üçün

ve *Bedayiu'l-Vasat*'ta :

Bütüben mihr-i giyeh dānesi hem saçılsa
ʿĀrıżıñ gül-şeni içre ḫaṭ u ḫāliñġa fidā

beytlerinde "ölse", "içre" kelimeleri "ه" harfiyle ایچره اولسه şeklinde gösterilmiştir.

ç) Tamlamalarda ikinci kelimenin sonunda sesli harflerden biri bulunursa "-d" ekinden önce, "n" harfi getirilir. Çağataycada bu yoktur. Ek doğrudan doğruya kelimeye getirilir. Halbuki nüshada bu gibi hallerde arasıra "n" harfine rastlanmaktadır. *Nevadirü'ş-Şebab*'da :

Deyr ara mey içkeli kilgüm disem dir muġ-beçe
Büt ḳaşında baş ḳoyup bağlar iseñ zünnār kil

beytinde olduğu gibi ki, ikinci mısradaki "ḳaşında", "ḳaşıda" olacaktır.

d) Farsça tamlamalarda birinci kelimenin sonundaki "esre", çok kere "ی" ile gösterilmiştir :

مین مفلس yerine میی مفلس, مین بیدل yerine میی بیدل gibi. Ben doğru şekliyle tespit ettim.

e) Atıf "و" leri çok kere kullanılmamıştır. *Garaibü's-Sıgar*'daki müseddeste :

Küfr ilige ḥāmī (vü) din ehliġa yaġmā-gerī

mısramda olduğu gibi.

Yine *Garaibü's-Sıgar*'daki Terci'-i bend'de :

میی مفلس عور کریان مست

mısraı bu şekilde yazılmıştır. Bir kere میی مفلس "min-i müflis" olacaktır. Bundan başka da mısraın bu şekliyle "müflis, ur,

giryan" sıfatlarını "esre" ile zincirleme tamlamalar olarak okumak gerekir. Bu şekle eski edebiyatta sık sık rastlanır. Halbuki bu mısraı hiç olmazsa şöyle okumak daha doğru olur :

Min-i müflis-i ʿūr (u) giryān-ı mest

ya da :

Min-i müflis-i ʿūr-ı giryān u mest

f) Nüshada "zühul" olduğu belli olan yanlışlara da rastlamıyor. Örneğin, *Garaibü's-Sıgar*'daki :

Köñglüm örtensün eger ġayriñġġa pervā eylese
Her köñgül hem kim siniñg şevḳuñgnı peydā eylese

Her kişi vaşlın temennā eylesem nevmīd öley
Her kişi hem kim siniñg şevḳuñgnı peydā eylese

beytlerinde ikinci ve dördüncü mısralar "şevḳuñgnı peydā eylese" ibaresiyle bitmektedir. Halbuki dördüncü mısrada bu ibare "vaşlıñg temennā eylese" olacaktır. Başka nüshalarda böyledir.

Yine *Garaibü's-Sıgar*'daki müseddeste beşinci kıtanın son beyti söyledir :

Hem gül-istān bezmi içre serv-ḳāmetlıġ güli
Hem şeb-istān bezmi ıḥyāsıda şemʿ-i enverī

Halbuki birinci mısradaki "bezmi" kelimesi "sahnı" olacaktır. Öteki nüshalarda da böyledir.

Fevayidü'l-Kiber'deki kıtaların biri şu mısra ile başlıyor :

Nāme-i ıḳbālim ol yañglıġ ḳaradur cürmdin

Bu mısradaki "Nāme-i ıḳbāl", "Nāme-i aʿmāl" olacaktır. Öteki nüshalarda da böyledir.

Bu gibi hallerde ben doğrusunu yazdım.

g) Mesnevîlerde ülke adı olarak geçen "Hıta", nüshada bazı kere خطا, bazı kere de ختا olarak tesbit edilmiştir. Ben nüshada gördüğüm gibi aldım.

S Ö Z L Ü K L E R

Çağatayca kelimeler için yararlandığım başlıca sözlükler :

Abuşka sözlüğü, TDK kitaplığındaki yazma nüsha ile İstanbul Üniversite kitaplığındaki (Sahip Molla, No. 1387) nüshanın fotokopisi.

A. Vámbéry, *Abuşka. Csagatajtörök szógyüjtemény* (Abuşka. Çağatay vokabüleri), Peşte 1862.

Véliaminof-Zernof, *Dictionnaire Djaghatai-Turc (El Lugatü'n-Nevaiyye ve'l-İstişhadatü'l-Çağataiyye)* Abuşka sözlüğünün Véliaminof-Zernof yayımı, Petersburg 1868 (Moskova'dan getirttiğim mikrofilmin TDK kitaplığındaki fotokopisi).

Ṭāliʿ-i İmānī, *Bedāyiʿu'l-Luğat* (Çağatayca-Farsça). A. K. Borovkov yayımı, tıpkıbasım, açıklama ve sözlük, Moskova 1961.

Sir Gerard Clauson, *Sanglax. A Persian Guide to the Turkish Language, by Muhammed Mahdi Xan.* Faksimile Text with an Introduction and Indices by (tıpkıbasım, açıklama ve sözlük dizini), Londra 1960. (Besim Atalay yayımı olarak elimizde bulunan tıpkıbasım, eserin yalnız gramer bölümü olduğu için, sözlük bakımından bu nüshadan yararlanmak mümkün değildir).

H. Vámbéry, *Ćagataische Spachstudien* (Çağatay dil etütleri), Leipzig, 1867 (sonundaki sözlük bölümü, s. 203-358).

A. Pavet de Courteille, *Dictionnaire Turk-Oriental*, Paris 1870 (fotokopisi TDK kitaplığında).

Şeyh Süleyman Buharî, *Lugat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî*, İstanbul 1298 (1880).

I. Kúnoş, *Šejx Sulejman Efendi's Čagataj-Osmanisches Wörterbuch* (Şeyh Süleyman Efendi'nin Çağatayca-Osmanlıca sözlüğü), Budapeşte 1902.

W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches des Türk-Dialekte*, 4 cilt, Petersburg 1893-1911; yeni basım 1960.

József Thúry, *A "Behdsetü'l-lugat" czímű csagatáj szôtár* ("Behcetü'l-Lugat" adlı Çağatayca sözlük), Budapeşte 1903.

A. von Gabain, *Alttürkische Grammatık* (Eski Türkçe grameri) sonundaki sözlük bölümü, Leipzıg 1941.

A. N. Brovkov, *Uzbeksko-Russkiy Slovar* (Özbekçe-Rurça sözlük), Moskova 1959, sonundaki bölümde kelimeler Arap harfleriyle tesbit edilmiştir.

Bu sözlüklerden *Abuşka*, en eski Çağatay sözlüğüdür ve daha sonraki sözlüklere kaynak olmuştur. Asıl Farsça ve Arapça "kâf" ları açıklaması bakımından işe yaramaktadır.

Öteki sözlüklerde, her Türkolog kelimeleri kendi okuyuşuna göre tespit etmiştir. Bunun için sözlükler arasında çok kere okunuş farkı göze çarpar.

Sovyet kaynakları, XV. yüzyıl Çağatayeasını da bugünkü Özbek okunuşuna göre tespit etmektedir.

Bu sözlüklerden başka, yardımcı olarak öteki kaynaklara da başvurulmuştur. Nevaî'nin eserlerinde geçen bir kelimenin okunuşunu ve anlamını araştırırken, hiç ummadığımız bir sözlüğün işe yaradığı, bize bir ip ucu verdiği olmuştur.

Yardımcı olarak yararlandığım sözlükler :

Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lûgati't-Türk*, Türkçeye çeviren Besim Atalay, TDK yayımı. Ankara, c. 1 1939, c. 2 1940, c. 3 1941, tıpkıbasım 1941, dizin 1943.

Divanü Lûgati't-Türk Dizini, hazırlayan Dehri Dilçin, TDK yayımı, Ankara 1957.

Ahmet Caferoğlu, *Uygur Sözlüğü*, Türkiyat Enstitüsü yayımı, İstanbul 1934.

Ebu Hayyan, *Kitabü'l-İdrak li Lisani'l-Etrak*, hazırlayan Ahmet Caferoğlu, İstanbul 1931.

El İdrak Haşiyesi, hazırlayan Veled İzbudak, TDK yayımı, İstanbul 1936.

Et Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye, çeviren Besim Atalay, TDK yayımı, İstanbul 1945.

J. Th. Zenker, *Dictionnaire turc-arabe-persan*, 2 cilt, Leipzig 1866-1876 (Çağatayca kelimeleri de kapsar).

K. K. Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, Türkçeye çeviren Abdullah Taymas, 2 cilt, TDK yayımı, c. 1. Ankara 1945, c. 2. İstanbul 1948.

Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmanî*, c. 1. (aslı Arabî ve Farsî olmayan kelimat ve müvelledat), İstanbul 1293 (1876).

Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türkî*, İstanbul 1317.

Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lûgati*, 4 cilt; c. 1 İstanbul 1927, c. 2 1928 (Arap harfleriyle); c. 3 İstanbul 1943, c. 4 1945 (Türk harfleriyle), TDK yayını.

Tanıklarıyle Tarama Sözlüğü, TDK yayını, c. 1 İstanbul 1943, c. 2 İstanbul 1945, c. 3 Ankara 1954, c. 4 Ankara 1957; yeni seri, c. 1 Ankara 1963.

Gunnar Jarring, *An Eastern Turkı-Englısh Dialect Dictionary*, Lund, 1964.

Nevaî'nin eserlerinde geçen Arapça ve Farsça sözlükler için de *Kamus Tercümesi*, *Burhan-ı Kat'*, *Ahterî*, *Vankulu*, *Lehçetü'l-Lugat Lugat-ı Naci*, *Lugat-ı Remzi*, *Lugat-ı Cudi*, *Kamus-ı Osmanî*, *Ferheng-i Ziya* gibi sözlüklerden başka, şu sözlüklerden de yararlanılmıştır:

Bianchi, *Dictionnaire-Turc-Français (Elsine-i Türkiyye ve Fransaviyye'nin Lugati)*. 2 cilt, Paris, 1801.

Sir James W. Redhouse, *Turkısh And Englısh Lexikon*, İstanbul 1921.

Steingass, F., *Persian-English dictionary*, Londra 1947, 3. bs. VIII+1539 s.

I. DİVAN

ĠARĀ'IBÜ'Ṣ-ṢIĠAR

ĠARĀ'İBÜ'Ṣ-ṢIĠAR

ĠAZELİYYĀT

الف حرفی نینك آفت لاری نینك ابتداسی

Eşreḳat min ʻaksi şemsi'l-ke'si envārü'l-hüdā
Yār ʻaksin meyde kör dip cāmdın çıḳtı ṣadā

Ġayr naḳşıdın köñgül cāmıda bolsa zeng-i ġam
Yoḳtur ey sāḳī mey-i vaḥdet misillik ġam-zidā

Ey ḫōş ol mey kim añga ẓarf olsa bir sınġan sifāl
Cām olur gītī-nümā Cemşīd anı içken gedā

Cām u mey ger beyledür ol cām üçün ḳılmaḳ bolur
Yüz cihān her dem nisār ol mey üçün miñg cān fidā

Deyr ara hūş ehli rüsvā bolġalı ey muġ-beçe
Cām-ı mey tutsañg min-i dīvānedin ḳıl ibtidā

Tā ki ol meydin köñgül cāmıda bolġaç cilve-ger
Çihre-i maḳṣūd maḥv olġay hemol dem māʻadā

Vaḥdetī bolġay müyesser mey bile cām içre kim
Cām u mey lafẓın digen bir ism ile ḳılġay edā

Sin gümān ḳılġandın özge cām u mey mevcūd irür
Bilmeyin nefy itme bu mey-ḫāne ehlin zāhidā

Teşne-leb olma Nevāyī çūn ezel sāḳīsidin
Üşrubū yā eyyühā'l-ʻaṭşān kilür her dem nidā

حضرت باری تعالی نینك حمد و ثنایی دا

Zihī ḥüsnüñg ẓuhūrıdın tüşüp her kimge bir sevdā
Bu sevdālar bile kevneyn bāzārıda yüz ġavġā

Sini tapmaḳ besī müşkildür ü tapmaslıḳ āsān kim
Irür peydālıġıñg pinhān velī pinhānlıġıñg peydā

Çemen āteş-gehige āteşīn güldin çū ot saldıng
Semender dik ol otdın külge battı bülbül-i şeydā

Ni işke boldı bīrārām közgü ʿaksi dik Mecnūn
Yüzi közgüside ʿaksini ger körgüzmedi Leylā

Kuyaşka geh kızarmak gāh sarğarmak irür andın
Ki şunʿūng bāğıda bar ol sıfat yüz ming gül-i raʿnā

Nidin yüz gül açar ʿışk otıdın bülbül kibi Vāmık
Yüzüngdin ger ʿızārı bāğıda gül açmadı ʿAzrā

Kelāmıngnı eger Şīrīn lebide kılmadıng mużmer
Nidin bes laʿl olur Ferhādnıng kan yaşıdın hārā

Cemāling pertevidin şemʿ otı ger gül-sitān irms
Nidin pervāne ot içre özin salur Halīl āsā

Melāhat birle tüzdüng serv-kadler kāmetin yaʿnī
Ki mundak zīb birle ol elifni eyleding zībā

Kanāʿatning delīlin inzivā kıldıng yana bir hem
Delīl uşbu ki kāniʿ harfidin halk eyleding ʿankā

Nevāyī kaysı til birle sining hamding beyān kılsun
Tiken cennet güli vasfın kılurda güng irür gūyā

حضرت باری تعالی نینك توحید یدا

Ey safha-i ruhsārıng ezel hattıdın inşā
Dibāce-i hüsnüngde ebed noktası tuğrā

Zerrāt ara her zerre ki bar zikringe zākir
Emtār ara her katra ki bar hamdinge gūyā

Meşşāta-i şunʿūng durur ol kim nefes içre
Kün közgüsin akşam külidin kıldı mücellā

Kün şekli yüzüng secdesidin boldı müşekkel
Tün turrası kahrıng yilidin boldı mutarrā

Şunʿūng kılıban subhnı ol nevʿ müşaʿbid
Kim mihr otın ağzıdın iter her nefes ifşā

Gūyā ki küyer aġzı ol ot ḫırḳatıdın kim
Encümdin olur ābileler girdide peydā

Muḥtāc siniñ der-gehiñge ḫusrev ü dervīş
Perverde siniñ ni'metiñge cāhil ü dānā

Gül yüzide bülbül siniñ esrārıñga nāṭıḳ
Şem' otıda pervāne siniñ ḥüsnüñge şeydā

'Uşşāḳ ara yā Rab ki Nevāyīġa maḳāmī
Birgil ki siniñ ḥamdiñge bolsun tili gūyā

وله ايضاً فى المناجات

İlahā Pādişāhā Kird-gārā
Sañga açuḳ nihān ü āşkārā

Ṣabūr ismi bilen ḳılsañ tecellī
Ḳılıp Nümrūdġa yüz miñ müdārā

Ḳaçan kim ẓāhir itseñ tenzi'u'l-mülk
Skenderniñ bolup maġlūbı Dārā

Yoluñ mühlik taşı yāḳūt-ı aḥmer
İşikniñ tīre gerdi müşk-i sārā

Sühā bolsa şeb-istānıñda ṭāli'
Bolup nūrı ḳuyaş dik 'ālem-ārā

Nevāyī nefs ẓulmātiġa ḳalmış
Sin olmay Ḫıżr-ı reh çıḳmaḳ ni yārā

Ḳıyāmetde günāhın 'afv iterge
Rasūlüñni şefī' it Kird-gārā

نعت رسول دا صلى الله عليه واله وسلم

Ey nübüvvet ḫaylıġa ḫātem beni Ādem ara
Ger alar ḫātem sin ol at kim irür ḫātem ara

Yüz işikiñ tofraġıġa sürte alġaymın mu dip
Çerḫ ḳaṣrıdın ḳuyaş her kün tüşer 'ālem ara

Encüm içre 'ārıżıñ mi'rāc şāmı eyle kim
Tüşse dürr-i şeb-çerāġı her ṭaraf şebnem ara

Ni üçün kiymiş ḳara her yan salıp ceybıġa çāk
Fürḳatiñgdin K'abe ger ḳalmay durur mātem ara

Ṣāf köñglide yüzüñg mihrini gūyā asramış
Töş çağı her kün ḳuyaş 'aksi imes zemzem ara

Meş'alī bolmış melek ilkide ravżañg başıġa
Ay çerāğı kiceler bu nīl-gūn ṭārem ara

Kum imes Baṭḥā'da kim mihr-i cemāliñg hecridin
Ẕerre ẕerre cişmi birbirdin töküldi ġam ara

Yol imes Yesrib'de yırtıptur yüzin tırnaġ ile
Maḳdemiñg tā yitmedi ol vādī -i ḫurrem ara

İtleriñg maḫṣūṣ u maḥzūndur Nevāyī kāşkī
Kirse bu maḥrūm hem ol zümre-i maḥrem ara

رسول معرا جيدا صلى الله عليه و اله وسلم

Zihī cevlān-gehiñg eflāk üze meydān-ı ev ednā
Burāḳıñgġa toḳuz günbed bu toḳḳuz günbed-i ḫażrā

Ḳılıp çūn ḫōy gülābı meyl-i na'leyniñg bolup andın
Melek ra'nālarınıñg cebhesiġa çerḫ ṣandal-sā

İsip raḥmet nesīmi çūn demā-dem sünbülüñg sarı
Bolup rūḥānīler cismi leb-āleb 'abner-i sārā

Felek ḳalıp burāḳıñgdın imes vaṣfı felek-sür'at
Ḳamer yarup cemāliñgdin imes na'tiñg ḳamer-sīmā

Yüzüñgdin encüm encümdin ḳuyaş nūr iktisāb eyler
Anıñg dik kim ḳuyaşdın ay ü aydın ḳīr-gūn ġabrā

Felek vādīleri ḳat'ıġa 'azmiñg çūn sürüp merkeb
Ḫıred peykiġa hem evvel ḳademde renc olup peydā

Refīḳıñg ṭāyir andaḳ kim Süleymān allıda Hüdhüd
Burāḳıñg sāyır encüm şāhı üstide sipihr-āsā

Ḳılıp bu seyr ara ma'şūḳ vaṣlı kūyide menzil
Tilep ser-geşte 'uşşāḳıġa hem raḥmet öyin me'vā

Nevāyī ḫōş körer 'ālemni atıñg ẕikridin yoḳsa
Añga dūzaḫ ara ot dik durur dünyā vü māfīhā

و له اعظم الله اجره

Körgeli ḥüsnüñgni zār ü mübtelā boldum sañga
Ni belālıġ kün idi kim āşnā boldum sañga

Her niçe didim ki kün kündin üzey sindin köñgül
Veh ki kün kündin beterrek mübtelā boldum sañga

Min ḳaçan didim vefā ḳılġıl mañga ẓulm eylediñg
Sin ḳaçan didiñg fidā bolġıl mañga boldum sañga

Ḳay perī-peykerge dirsin tilbe bolduñg bu ṣıfat
Ey perī-peyker ni ḳılsañg ḳıl mañga boldum sañga

Ey köñgül terk-i naṣīḥat eyledim āvāre bol
Yüz belā yitmes ki min hem bir belā boldum sañga

Cām-ı Cem birle Ḫıżır suyı naṣībimdür müdām
Sāḳiyā tā terk-i cāh eylep gedā boldum sañga

Ġuṣṣa çengidin nevāyī tapmadım ʿuşşāḳ ara
Tā Nevāyī dik esīr ü bīnevā boldum sañga

وله قدس الله سره

Köñglüm örtensün eger ġayrıñġġa pervā eylese
Her köñgül hem kim siniñg şevḳuñgnı peydā eylese

Her kişi vaṣlın temennā eylesem nev-mīd ölcy
Her kişi hem kim siniñg vaṣlıñg temennā eylese

Özgeler ḥüsnin temāşā eylesem çıḳsun közüm
Özge bir köz hem ki ḥüsnüñgni temāşā eylese

Ġayr ẕikrin āşkārā ḳılsa lāl olsun tilim
Ḳaysı bir til hem ki ẕikriñg āşkārā eylese

Reşkdin cānımġa her nergis közi bir şuʿledür
Bāġ ara nāgeh ḫırām ol serv-i raʿnā eylese

Yoḳ aġızdın nükte aytur meh-veşim dik bolmaġay
Ger ḳuyaş her ẕerresidin bir Mesīḥā eylese

ʿĀfiyet cānımġa yitti ey ḫōşā muġ kim mini
Bir ḳadeḥ birle ḫarābāt içre rüsvā eylese

Kiltürüñg defʿ-i cünūnumġa perī-ḫᵛān yoḳ ṭabīb
Kim ol ensebdür perī her kimni şeydā eylese

Ṣubḥ dik bir demde gerdūn ḳoymaġay ās̱ārını
Nāgeh ehl-i ṣıdḳ köñ͡gli mihrin ifşā eylese

Dehr şūḫıġa Nevāyī ṣayd bolma niçe kim
Kün ʿız̤ārı üzre tün zülfin muṭarrā eylese

ومن نتايج فكره

Dehr ilidin nefʿ eger yoḳtur żarar hem bolmasa
Merhem er yoḳtur köñ͡gülge nīşter hem bolmasa

ʿĀlem ehli bezmidin ger yoḳ ciger-gūn sāġarī
Kāşkī yüz miñ͡g ḳadeḥ ḫūn-ı ciger hem bolmasa

Meh-veşī kim bolmaġay vaṣlıdın ümmīd-i ḥayāt
Ḫōş turur kim cānġa hecridin ḫaṭar hem bolmasa

Bīdilī kim bīḫaber tüşkey birev hicrānıġa
Ni belādur ger gehī andın ḫaber hem bolmasa

Sāḳiyā nitkey mini ol nevʿ ḳılsañ͡g mest kim
ʿAḳl u hūşumdın nişān belkim es̱er hem bolmasa

Kim tüzey mestāne Şāh-ı Ġāzī evṣāfıda ṣavt
Bu köñ͡gül ger bolsa öz ḥālide ger hem bolmasa

Ey Nevāyī sin çikersin ah līkin yaḫşıdur
Ol perīniñ͡g zülfi bu yil birle derhem bolmasa

وايضاً له

Ni nevā-sāz eylegey bülbül gül-istāndın cüdā
Eylemes ṭūṭī tekellüm şekker-istāndın cüdā

Ol ḳuyaş hecrinde ḳorḳarmın felekni örtegey
Her şerārī kim bolur bu otluġ efġāndın cüdā

Dime hicrānımda çikmeysin fiġān ü nāle köp
Cism eyler mü fiġān bolġan nefes cāndın cüdā

Hecr ölümdin telḫ imiş mundın soñ͡g ey gerdūn mini
Eylegil cāndın cüdā ḳılġunça cānāndın cüdā

Bolsa yüz miñ͡g cānım al ey hecr līkin ḳılmaġıl
Yārnı mindin cüdā yāḫūd mini andın cüdā

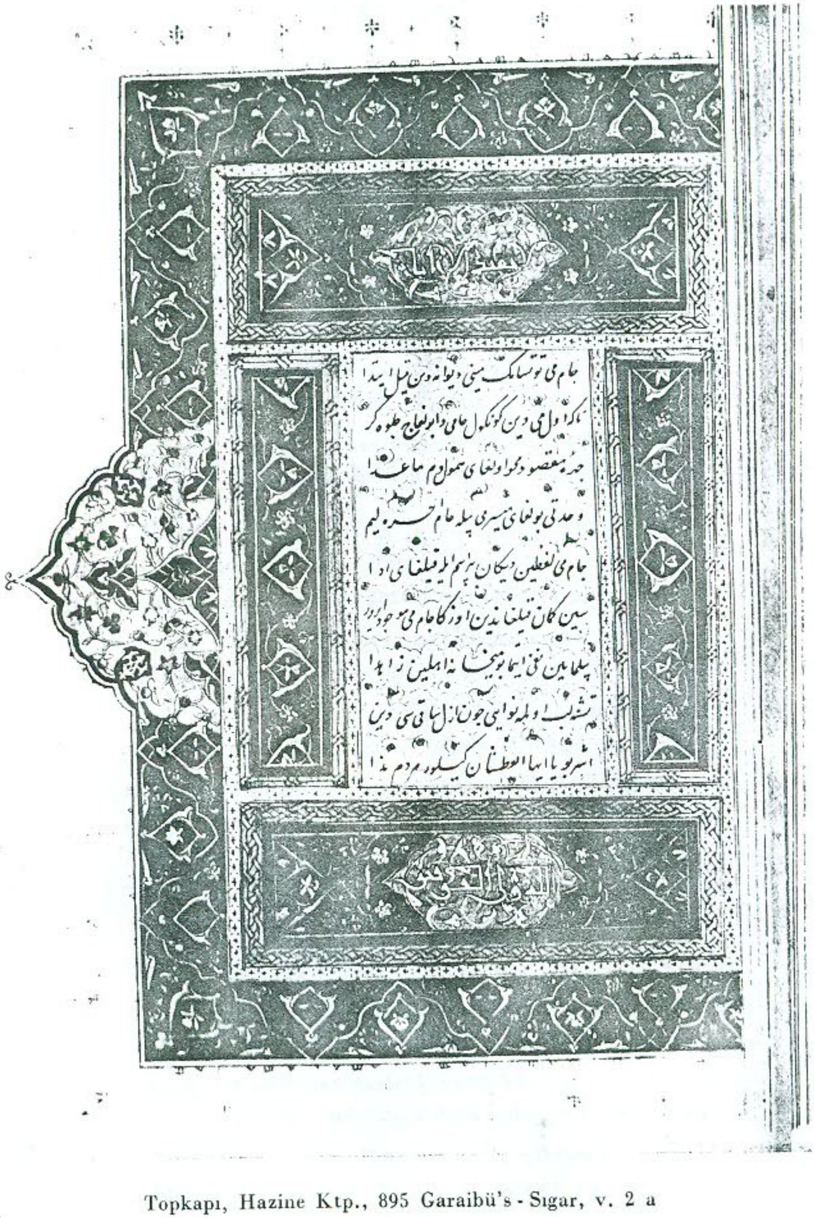

Topkapı, Hazine Ktp., 895 Garaibü's - Sıgar, v. 2 a

Topkapı, Hazine Ktp., 895 Garaibü's - Sıgar, v. 1 b

Vaṣl ara pervāne örtendi hemānā bildi kim
Ḳılġu diktür ṣubḥ anı şem'-i şeb-istāndın cüdā

Bir ayāsız it bolup irdi Nevāyī yārsız
Bolmasun Yā Rab ki hergiz bende sulṭāndın cüdā

بی حرفی نینك بلالری نینك بدایتی

Niçe bolġay manga hecr içre taẓallüm yā Rab
Eyle bu ẓulm ara ḥālimġa teraḥḥum yā Rab

Va'de-i ḳatl ḳılıp va'deġa ḳılġunça vefā
Nige min ḫastanı öltürdi tevehhüm yā Rab

Leblerining kelimātı ki birür cismġa rūḥ
Āb-ı ḥayvān ünidür yoḳsa tekellüm yā Rab

Ḫvān-ı vaṣlıda öküş ni'met aradur aġyār
Rūzī it bizge hem ol nev' tena'um yā Rab

Veh ki könglümni şikāf itti külümsüp aġzı
Ġonçalarnı nitip açtı bu tebessüm yā Rab

'Ömr çūn fānī imiş ger kişi 'ālem şehidür
Çūn olar nivçün iter munça ta'aẓẓum yā Rab

Yār ḳatl itkeli 'uşşāḳını yıġdurġan imiş
Bir bu bezm içre Nevāyīġa teḳaddüm yā Rab

ومن نتايج فكره

Ḫasta cānım ża'fın angla könglüm efġānın körüp
Sorma könglüm yarasın fehm it közüm ḳanın körüp

Vaṣlıda la'li üze ḫālin körüp küygen kibi
Örtenürmin cānda imdi dāġ-ı hicrānın körüp

Vādī-i ṣabrım daġı ḫār u ḫasıng ḳıldım gümān
Könglüm eṭrāfıda her yan nevk-i peykānın körüp

Angladım kılmış közi alġan köngül ṣaydıġa ḳaṣd
Her ṭarafdın çirge tüzgen ḫayl-ı müjgānın körüp

Yir ü kökde isteben peydā imes Ḫıżr u Mesīḥ
Ḳaçtılar gūyā dudaġıng āb-ı ḥayvānın körüp

Cism bāğıda revān şekli taṣavvur ḳıldı ʿakl
Bū-sitān-ı ḥüsn ara serv-i ḫirāmānın körüp

Şebnem irmes nergis eşkidür nidin ḳan yığlamas
Köz yumup açḳunça gül-şen ʿömri pāyānın körüp

Çerḫdın ṣıdḳ ehli mātem içredür fehm eylegil
Her seḥer-geh ṣubḥnıñ çāk-i girībānın körüp

Nāmesin veh kim açıp salmaḳ naẓar mümkin imes
Çūn Nevāyī hūşı zāyil boldı ʿunvanın körüp

و من لطف طبعه

Köz yaşım boldı revān bir nergis-i cādū körüp
Ṭıfl yañlığ kim yügürgey her ṭaraf āhū körüp

Ḳaldı ḥayrān zāhid eşkimde körüp her yan ḥabāb
Rūstāyī dik ki ḥayret eylegey ordu körüp

Cān ara tīğıñ körüp köñlüm ḳuşı tüzdi nevā
Ṭūṭīī dik kim tekellüm eylegey közgü körüp

Vādī-i ʿışḳıñ mekān ḳıldı köñgül körgeç yüzüñ
İl beyābān içre menzil eylegen dik su körüp

Cānda öz dāğın körüp ʿāşıḳlığımnı añladı
Ol kişi dik kim tanıġay öz ḳulın bilgü körüp

Bāde tutḳaç dime bīḫōd boldı kim ol közgüdin
Bardı hūşum yār ḥüsni cilvesin ötrü körüp

Ey Nevāyī defʿ olur ḫālin körüp kūh-ı ġamım
Fīl yañlığ kim hezimet eylegey Hindū körüp

ومن اثار ذهنه

Ölükni tirgüzür laʿliñ Mesīḥ āsā kelām eylep
Tekellüm çāşnisin şerbet-i yuḥyīl-ʿıẓām eylep

Ezelde laʿliñge ṣayd itkeli köñglüm ḳuşın gūyā
Ḳażā ṣayyādı cānlar riştesidin yapdı dām eylep

Çemende tāzelıġdın her ḳuruḳ şāḫī irür Ḫıżrī
Meger kim andın ötmiş āb-ı ḥayvānım ḫırām eylep

Eger ḥarf olsa müdġam veh ki ḫāliñ nokṭa idġāmın
'Iyān ḳıldı közümnüñ merdümi içre maḳām eylep

Ni bolġay tīre bolmay rūz-gārım kim açıp gīsū
Ḳara şāmımnı mühlik eylediñ ṣubḥumnı şām eylep

Ġaraż ol yüzni mestūr asramaḳdur kim Ḥakīm-i ṣun'
Uluṣḳa ah iter ḳısmet anı āyīne-fām eylep

Çū Ḥaḳ der-gāhıdın merdūd iter neylersin ey zāhid
Ḳabūl-i ḫalḳ üçün artuḳsı ṭā'at iltizām eylep

Yaşıñnı dāne baġrıñnı su ḳıl kim tuttı faḳr ehli
Hidāyet ḳuşların bu dāne vü su birle rām eylep

Nevāyī künde çūn bir ḳurṣ-ı maḳsūm artmas ni sūd
Felek dik bolmaġıñ ser-geşte tün kün ihtimām eylep

نی حرفی نینک تاراج کرلاری نینک تماشاسی

Ah kim ol āşnā bīgāne boldı 'āḳıbet
Hecridin bīḫōdluġum efsāne boldı 'āḳıbet

'Aḳl u dāniş lāfını urġan köñgül yıġlay yüzi
Ol perī-veş hecride dīvāne boldı 'āḳıbet

Ḳaṭra ḳaṭra şādlıġ eşkin ki saçtım vaşlıda
Barça hicrān ḳuşlarıġa dāne boldı 'āḳıbet

Barġah ol ḫüsn genci ġam bozuġ köñglümdedür
Ejdehā öyi biziñ vīrāne boldı 'āḳıbet

Sāḳıyā mey tut ki hecr endūhıdın min tilbeni
Fārıġ itken sāġar u peymāne boldı 'āḳıbet

Çikme ün ahım kör ey Mecnūn ki bülbül köp figān
Çikti örtengen veli pervāne boldı 'āḳıbet

Bütḳa ger baş ḳoymadı körgil ki dīnim tuḥfesi
Deyr pīri allıda çırmana boldı 'āḳıbet

Didiñ evvel kim Nevāyī sini geh geh tirgüzey
Hiç bilmen kim sañga cānā ni boldı 'āḳıbet

وله رفع الله منزلته

Ey Nesîm-i ṣubḥ aḥvālim dil-ārāmımġa ayt
Zülfi sünbül yüzi gül serv-i gül-endāmımġa ayt

Bu ki la'li ḥasretidin ḳan yutarmın dem-bedem
Bezm-i 'ayş içre lebā-leb bāde-āşāmımġa ayt

Kām telḫ ü bāde zehr ü eşk rengîn bolġanın
La'li şîrîn lafẓı rengîn şūḫ-ı ḫōd-kāmımġa ayt

Şām-ı hicrān rūz-gārıng tîre nivçün ḳıldı dip
Sormaġıl mindin bu sözni ṣubḥı yoḳ şāmımġa ayt

Ol perî hecrinde neng ü nām kim terk eyledim
Köngül atlıġ hecr vādîside bed-nāmımġa ayt

Ey kerāmet-gūy işim āġāzı ḫōd 'ısyān idi
Şem'-i raḥmet pertevi yitkey mü encāmımġa ayt

Yoḳ Nevāyî bîdil ārāmı ġam içre ey refîḳ
Ḥālini zinhār kim körseng dil-ārāmımġa ayt

جیم حرفی نینك جمیله لاری نینك جلوه سی

Faḳr ehliġa pādişā muḥtāc
Eyle kim şāhġa gedā muḥtāc

Yārġa bilgeç iḥtiyācımnı
Bolmadım kimsege yana muḥtāc

İştiyāḳım köp iḥtiyācım hem
Anga müştāḳmın veyā muḥtāc

Yoḳ gedālıġda iḫtiyārım kim
Tingri ḳılmış mini sanga muḥtāc

Kūyınga kirgenimde tevsen idim
Lîk boldum tura tura muḥtāc

Tingri Rezzāk kildi rūzî üçün
Eyleme özni ḫalḳ ara muḥtāc

Bînevādur Nevāyî allıngda
Tang imes bolsa bînevā muḥtāc

ص حرفی نینك حرامی لاری نینك حسن آرالیغی

Ey manga cān-baḫş gül-berg-i teringdin tāze rūḥ
Tāze tāze her biri şevḳın salıp āvāze rūḥ

Rūḥ-ı maḥż ol tāze vü ter serv-i ra'nā dik ḳading
Ni 'aceb bolsa revān bolġanda ilge tāze rūḥ

Kūyi gerdidin ölük cān tapsa tang yoḳ nige kim
Tofraġ oldı kūyıda bīḥadd ü bīendāze rūḥ

Bolġusı cānān kibi bolsa mücessem ṣūreti
Ḥulle kiyse sürtüben cennet gülidin ġāze rūḥ

Çıḳtı cāndın peyker eylep nāz u ḥüsn ıẓhār itip
Zār ol peykerġa cān vālih bu ḥüsn ü nāza rūḥ

Şevḳ tīġı birle sālik eylese köngliṇi çāk
Feyż şehr-istānı seyriġa tapar dervāze rūḥ

Ey Nevāyī şükr kim yol taptı cānān kūyıġa
Hecr şāmı ẓulmetide yolnı aza aza rūḥ

دال حرفی نینك دلارام لاری نینك دورانی

Ey 'ārıżı nesrīn saçı sünbül ḳadi şimşād
Bülbül kibi hecringde işim nāle vü feryād

Ṣayd oldı köngül közleringe veh ḳutulur mu
Bir ḳuş ki anıng ḳaṣdıda bolġay iki ṣayyād

Ol mekteb ara kim oḳudung nāz rümūzın
Gūyā ki vefā 'ilmin unutmış idi üstād

Eşkimni körüp tīz bolur köngli cefāġa
Arı itemes çünki suyı bolmasa pūlād

Mingdin bir imes öz yüreki zaḫmlarıdın
Her niçe ki taġ baġrını zaḫm eyledi Ferhād

Ölükni kişi defn ite almas velī her kün
Yüz tīġ ḳılur defn közüng bolġalı cellād

Gül yafraġı tırnaġlar irür bu çemen içre
Bülbül per ü bālini yolup birgeli ber-bād

Ni 'ayb Nevāyī kibi dīvānelıġ itse
Her ādemī kim bolsa anıng yārı perī-zād

وله زاد عرفانه

Unutmaġıl ki tā hecr ittị bīdād
Mini bir nāme birle ḳılmadıng yād

Kön͡gül yād itme sin͡gdin bolsa ġam-gīn
Velī rūḥum irür yādın͡g bile şād

Bozuġ cismim öyin yıḳtı fırāḳın͡g
Bu öyde köp bozuġluġ ḳıldı bünyād

Ḳul oldı serv tā gül-geşt iterge
Ḳadin͡g bezm-i ṭarabdın ḳoptı āzād

Mini geh deşt ü geh taġ üzre körgen
Tirilmiş saġınur Mecnūn ü Ferhād

Kön͡gülni mey bile ma'mūr ḳıl kim
Ḫumār-ı devr anı ḳoymas ābād

Nevāyī tilbe bolġan çaġda kördi
Perī birle anı saġındı hem-zād

ری حرفی نینك رعنالاری نینك رستاخیزی

Perim bolsa uçup ḳaçsam ulustın tā ḳanatım bar
Ḳanatım küyse uçmaḳdın yügürsem tā ḥayātım bar

Çıḳıp bu deyrdin 'Īsīġa nivçün hem-nefes bolmay
Biḥamdi'llah tecerrüd birle himmetdin ḳanatım bar

Ḫalāyıḳ ṣoḥbetidin min͡g ġamım bardur ki müft olġay
Eger min͡g cān birip bilsem ki bir ġamdın necātım bar

Çikip aġyārdın yüz cevr ü tartıp yārdın min͡g ġam
Ni özge ḫalḳdın ġayret ni özümdin uyatım bar

Çikip közdin yazay bir ḫaṭ ki dehr ehliġa köz salmay
Bu dem kim köz sevādıdın ḳara közdin devātım bar

Tiler kön͡glüm ḳuşı 'anḳādın ötsem narı yüz vādī
Munun͡g dik seyr iterge Ḳāfdın artuḳ ṣebātım bar

Nevāyī bil ki Şeh kön͡gli man͡ga ḳayd olmasa bi'llah
Eger kevneynġa ḫāṣāk çaġlıḳ iltifātım bar

وله ستر الله عیوبه

Īl tilidin cānıma ger yüz elem mevcūd irür
Ġam yimen ger ol ḳızıl til tīġ-ı ḫūn-ālūd irür

Yüz üze sīmīn zenaḫdānın͡gda ḫaṭṭ-ı müşk-būy
Otḳa ḳoyġan almadın gūyā ki çıḳḳan dūd irür

Cān birip aldım cünūn-ı ʿışḳ tā boldum fenā
Allah Allah ol ni ḫōş sevdā bu ni ḫōş sūd irür

Hecr bīdādıdın ol yüz şevḳı artar her niçe
Kim ḫazān āsībidin gül yafraġı nābūd irür

Kisvertīdür ḫılḳatim ʿışḳ āfeti şaḫsıġa kim
Rişte-i cān anda tār ü tār cismim pūd irür

Ḳılmadıñ ʿahdiñde bir ʿahdi ki ḳılġaysın vefā
Bīvefālar ʿahdi mundaḳ gūyyā maʿhud irür

Mihr ısı bu micmer-i fīrūzedin köz tutma kim
Barça ḳad şimşādı bu micmer içinde ʿūd irür

Ey ki ḳaddiñ boldı ḫam ʿālem bile ḳıl ḫayr-bād
Kim ḫam itmek ḳad hemīşe lāzım-ı bidrūd irür

Ey Nevāyī irmes ol ẓālim közi uyḳuda kim
Ẓulm işiki Şāh-ı Ġāzī ʿadlidin mesdūd irür

و له ايضاً

Vaḥy nāzil boldı yāḫūd yārnıñ peyġāmıdur
Kim ġamım teskīni maḥzūn ḫāṭırım ārāmıdur

Ṣafḥa-i kāfūr üze müşkīn raḳam kim eylemiş
Gūyyā ṣubḥ-ı saʿādet üzre devlet şāmıdur

Hecridin cānım arasıġa eger ḫōd kirmedi
Nige şekli cān ara kirgen elif endāmıdur

Kirdi cān u cismġa ḫaṭ ṣafḥasın körgeç meger
İlge cān birmekke mihr üzre Mesīḥ erḳānıdur

Vaʿde-i vaṣl irdi mażmūn geh ölükmin geh tirik
Añlaman ḳātil midür bu müjde rūḥ-efzā mıdur

Vādī-i ḥayretde ḳalġanlarġa cān ḥırzı üçün
Ruḳʿa-i maḳṣūd kāmil nuṭḳı yā iʿlāmıdur

Ey Nevāyī nige sürtüp közge salmay cānġa kim
Hem közümniñ nūrı hem āzürde cānım kāmıdur

و له غفر الله له

Barmaġı ḥayret bilen kim laʿl-i ḫandān içredür
Ol elif yañlıġ durur kim fi'l-meṡel cān içredür

Ḫᵛān-ı ḥüsni zevḳını bilmekke yāḫūd barmağı
Laʿl-i ḫandān içre irmes kim nemek-dān içredür

Laʿli bir söz birle yüz yıllıḳ ölükni Ḫıżr iter
Gūyyā Rūḥu'llah uşbu āb-ı ḥayvān içredür

Münfaʿıldür yüz ü zülfidin ki tiprengey nesīm
Cilve-ger ṭāvūs kim firdevs-i Rıżvān içredür

ʿĀrıżıng hecrinde her ḳanlıġ közümdür lālei
Dāğlar közning ḳarasın angla kim ḳan içredür

Tutma ülfet bāġ ara kim ṣarṣar-ı deydin irür
Eymen ol ḳuş kim anıng me'vāsı vīrān içredür

Ey Nevāyī bizge yüz cām-ı belā turmış tola
Her niçe kim sāġar-ı ʿişret bu devrān içredür

وله سقى الله ثراه

Ey ṣabā şerḥ eyle evvel dil-sitānımdın ḫaber
Songra digil köngül atlıġ nātüvānımdın ḫaber

Çūn manga birding ḫaber luṭf eylep ol yan dağı ilt
Ḫāṭır-ı mecrūḥ ile āzürde cānımdın ḫaber

Ger bolar könglide te'sīr eylemes dik bolsa ayt
Yir yüzin ġarḳ eylegen eşk-i revānımdın ḫaber

Ver munga hem ḳılmasa pervā digil eflāk ilin
Kice kündüz cānġa yitkürgen fiġānımdın ḫaber

Ḳılsa istiġnā kirek kim eylegey elbette raḥm
Ger diseng cānım ara bāġ-ı nihānımdın ḫaber

Ayt kim tutḳıl ḫaber mindin yoḳ irse tapmaġunġ
ʿĀlem içre isteben nām ü nişānımdın ḫaber

ʿArż ḳıl tedrīc ile kim şādlıġdın ölmeyin
Ey Nevāyī kilse nāgeh dil-sitānımdın ḫaber

وله زاد عرفانه

Vāy ü yüz ming vāy kim terk-i maḥabbet ḳıldı yār
Bilmeyin ḳaldım min ü ḳılmay ḫaber ayrıldı yār

Bardı oḳ dik tīz ü ya dik ḳāmetim yād itmedi
ʿIşḳ ara gūyā mining igriligimni bildi yār

Çün gedālar birle şehler ḳılmas irmiş yārlıġ
Min gedāmı közge bes niyçün burundın ildi yār

Pend işitip dōstler hīç kim bile yār olmañġız
Kim mininġ bağrımnı tīġ-ı hecr birle tildi yār

Mindin ayrılġan belā vü derd üçün mü yıġlayın
Yā anġa kim barıban aġyārġa ḳatıldı yār

Yıġlaşıp ġam şāmı ẓāhir eylesünler derd otın
Kimge kim beytü'l-ḥazende şemʿ dik tapıldı yār

Ey Nevāyī yār üçün tartar idinġ ġurbetde renc
Yolġa tüş imdi revānraḳ yol ʿazīmet ḳıldı yār

و له ايضاً

Yana garīb güli cānıma cefā ḳıladur
Yana ʿaceb tikeni kön̂glüm içre sançıladur

Yana bir özgeçe ʿışk ikki ilki zūrıdın
Bağır bile yürekim birbiridin ayrıladur

Ḳaladı veh ki otun dik sün̂geklerimni sipihr
Bu yengi otḳa ki ten külbeside yaḳıladur

Fırāḳ kāçları birle veh ki ni otlar
Bulut dik eşk-feşān közlerimge çaḳıladur

Sirişk eyledi ḫākī tenimni andaḳ kim
Ḳadem ḳoyay dise uyḳu közümge tayıladur

Ḳaçan bu tilbe kön̂gül yana vāḳıf ol ey ʿaḳl
Ki talpınur köp ü kögsüm şigāfı açıladur

Ġarīb ḳıṣṣa irür ʿışḳ kim tükenmedi hīç
Egerçi bolġalı ʿālem bināsı aytıladur

Nevāyī ehl-i cünūn ḳaydı yār zülfi imiş
Ḫıred tınābını üz bend eger bu silsiledür

زى حرفى نينك زيبالارى نينك زينتى

Remīde gön̂glüm irür ʿışk mübtelāsı henūz
Başımda bar durur ol serv-i ḳad hevāsı henūz

Yüzünġ firāḳıda her bir közüm mininġ bir dāġ
Ḳoyup turur velī tüşmey durur ḳarası henūz

Faķīh ķıldı du'ā 'ışķdın ķutulġıl dip
Ķabūl ķurbıda irmes imiş du'āsı henūz

Niçük ṭama' ķılayın mihr ile vefāsın kim
Ḥaķīr cānıma derḫōrd imes cefāsı henūz

Helāk oķı közüñg urmış köñgülge tanma ki bar
Yanıda kirpik ü ķaşıñgdın oķ u yası henūz

Helākiñg olġalı cān köz ķarardı veh yüz açıp
Ķaradın anı çıķarġıl ki bar 'azāsı henūz

Sipihr ẓulmidin ol nev' mātemīdür ṣubḥ
Ki 'ömrler ötüben çāk irür yaķası henūz

Nevāyī cān birür ol müdda'īni maḥrem iter
Bu işçe yüz miñg imestür anıñg sezāsı henūz

و له رفع الله قدره

Nev-bahār eyyāmı bolmış min diyār ü yārsız
Bülbül olġan dik ḫazān faṣlı gül ü gül-zārsız

Gāh serv üzre gehī gül üzre bülbül naġme-sāz
Veh ki minmin güng ü lāl ol serv-i gül-ruḫsārsız

Tañg imestür ger diyār ü yārsız āzürdemin
Kim imes bülbül gül ü gül-zārsız āzārsız

Ravża eşcārı otundur gülleri cānımġa ot
Mümkin olsa anda bolmaġlıġ demī dil-dārsız

Mey çū birdiñg zülf ile bend it mini ey muġ-beçe
Kim ḫōş irmes muġ bile içmek ķadeḥ zünnārsız

Tapmaduķ gül-reng cāmī bīḫumār ey bāġ-bān
Veh ki bu gül-şen ara gül bütmes irmiş ḫārsız

Ehl-i zühd içre Nevāyī tapmadı maķṣadġa yol
Vaķtiñgizni ḫōş tutuñg ey cem' kim ḫammārsız

سین حرفی نینك سمن برلاری سوداسی

Dime kim nūş-ı lebidin ķūt-ı cān ķıldım heves
Āb-ı ḥayvāndın ḥayāt-ı cāvidān ķıldım heves

La'li nūşıdın ger ölsem hem imesdür 'ayb kim
Hażm ite almas ġıẕā min nātüvān ķıldım heves

Taş yiben eṭfāl kāmı birle cān birsem ni tañ
Kim perī vaşlıġa cānını kāmrān ḳıldım heves

Āstānıñ istedim baş ḳoysam irmes 'ayb kim
Salṭanat taḫtın min-i bīḫān u mān ḳıldım heves

Her fetīle zaḫm ara kim irdi çiktim cān ara
Köñlüme ḳoymaḳ niçe dāġ-ı nihān ḳıldım heves

Zühd ile yol tapmadım maḳṣadġa mey tut pīr-i deyr
Kim özümni imdi rusvā-yi cihān ḳıldım heves

Ey Nevāyī taġ u vādī tutmaġım 'ayb itme kim
Yaşurun derdim dimek tartıp fiġān ḳıldım heves

شین حرفی نینك شوخلاری نینك شمایلی

Sini körgeç dir idim bir mihr-bānım bar imiş
Allah Allah ni belā bāṭıl gümānım bar imiş

'Ārıżıñ māhiyyet ü aġzıñ sözin şerḥ eylerem
Veh ni ṭab'-ı pāk ü ẕihn-i ḫurde-dānım bar imiş

Çāk ḳıl kögsümni ey bed-mihr tā kim bilgesin
Tīġ-ı hecriñdin ni nev' āzürde cānım bar imiş

Ni ḥayāt irdi olar ḥālimde kim körgeç mini
Nāz ile didi henūz ol nātüvānım bar imiş

Cevher-i 'ışḳın alurġa ḫalḳ maḫfī naḳdi dik
Cān içinde bir niçe dāġ-ı nihānım bar imiş

Yüz ġamım bar irdi muġ kūyige kirgeç boldı def'
Veh ki min ġāfil 'aceb dārü'l-emānım bar imiş

Dir ki yalḳıpmın Nevāyī ünidin veh yaḫşıdur
Kim tiriklikdin nişān tik bir fiġānım bar imiş

صاد حرفی نینك صنم لاری نینك صیتی

Bāde mini eyledi zühd ü riyādın ḫalāṣ
Zühd ü riyā yoḳ ki miñ renc ü 'anādın ḫalāṣ

Özlüküme ot salıp birdi maña 'ışḳ u mey
Zühd ü vera'dın ferāġ derd ü belādın ḫalās

Cānını ḫalāṣ eyledi cām-ı fenā zühddin
Yā Rab anı eyleme cām-ı fenādın ḫalāṣ

Yār ile ağyārdın bir nefes ayrılmasun
Kim ki tiler bolmağay nāz u cefādın ḫalāṣ

Köñ͡glüme yağdurdı ot çerḫ firāḳıñ͡g tüni
Mümkin imes bolmağı munça yaradın ḫalāṣ

Hüsnüñ͡ge tā kim naẓar bolğusı neẓẓāre ger
Bolmağuñ͡g eylep cefā ehl-i vefādın ḫalāṣ

Özni Nevāyī ḫalāṣ istemes öz māhıdın
Yā Rab anı ḳılma ol māh-liḳādın ḫalāṣ

ضاد حرفی نینك ضمیران بوی لاری نینك ضیاسی

Ey ṣabā cānım helākin eyle cānānımğa ʿarż
Yoḳ ki cism-i nātüvān aḥvālin it cānımğa ʿarż

Ah dūdın eşk ḳanın nāle meddin eylegil
Zülfi sünbül yüzi gül serv-i ḫırāmānımğa ʿarż

Küfr-i zülfi dīn ü īmānımnı ber-bād eyleben
Ḳılğanın cān ḳaṣdı itkil nāmüselmānımğa ʿarż

Vaʿde-i vaṣlığa yitmey ölgenimni ey refīḳ
Ḳılğasın her yirde körseñ͡g ʿahdi yalğanımğa ʿarż

ʿĀşıḳ öltürmekke çıkmış mest veh ʿışḳım sözin
Ey raḳīb itseñ͡g ni ol bībāk nādānımğa ʿarż

Vaṣl şevḳı gālib ü min güngmin kim eylemek
Ḥācet irmes kāşif-i esrār-ı pinhānımğa ʿarż

Ey Nevāyī hecr zındānıda cānnıñ͡g ḫavfı bar
Ḳılğasın tapsañ͡g maḥal elbette sulṭānımğa ʿarż

قاف حرفی نینك قیامت لاری نینك قرانی

Yārdın ayru köñ͡gül mülkī durur sulṭānı yoḳ
Mülk kim sulṭānı yoḳ cismī durur kim cānı yoḳ

Cismdin cānsız ni ḥāṣıl ey müselmānlar kim ol
Bir ḳara tofraḳ diktür kim gül ü reyḥānı yoḳ

Bir ḳara tofraḳ kim yoḳtur gül ü reyḥān añ͡ga
Ol ḳarañ͡gu kice diktür kim meh-i tābānı yoḳ

Ol ḳarañ͡gu kice kim yoḳtur meh-i tābān añ͡ga
Zulmetīdür kim anıñ͡g ser-çeşme-i ḥayvānı yoḳ

Ẓulmetī kim çeşme-i ḥayvānı anıñg bolmaġay
Dūzeḫīdür kim yanıda revża-i Rıżvānı yoḳ

Dūzaḫī kim revża-i Rıżvāndın olġay nāümīd
Bir ḫumārīdür ḳi anda mestlıġ imkānı yoḳ

Ey Nevāyī bar añga mundaḳ ʿuḳūbetler ki bar
Hecridin derdi ve līkin vaṣldın dermānı yoḳ

ولە ستر الله عيوبه

Çıḳsa cānım ʿayb ḳılma cism-i bīmārımġa baḳ
Küyse cānım ḥayret itme nāle-i zārımġa baḳ

Hecr deştiniñg güli ger lāle bolsa seyli ḳan
Ḳılmaġıl ey gül teʿaccüb çeşm-i ḫūn-bārımġa baḳ

Ey ki körmeysin ḳuruḳ şāḫı bizelgen gül bile
Hecr taşıdın serā-ser cism-i efgārımġa baḳ

Zülfin açtı ol ṣanem ey şeyḫ bāver ḳılmasañg
Kim esīr-i küfrmin büt birle zünnārımġa baḳ

Yir bile ting ḳıldı ḫākī ten öyin eşkim suyı
ʿIşḳ seylidin yıḳılġan iski dīvārımġa baḳ

Ḳılmasañg tövbemni sındurġannı bāver ey faḳīh
Ḫırḳa-i çākimni kör āşüfte destārımġa baḳ

Baş kötermey meydin iktim cürm toḫmı barça ʿömr
Ey Nevāyī ʿömr itip żāyiʿ ser ü kārımġa baḳ

كاف حرفى نينك كافرلارى نينك كمالى

Kim ki ʿāşıḳ bolsa zār u ḫasta-hāl olmaḳ kirek
Reşkdin ʿālem ilige bed-ḫayāl olmaḳ kirek

Vaṣl tapmaġlıġ ki ʿışḳ ehliġa emrīdür muḥāl
Kice vü kündüz işi fikr-i muḥāl olmaḳ kirek

Şevḳ ara geh mūyedin bolmaḳ kirek andaḳ ki mūy
Hecr ara geh nāledin andaḳ ki nāl olmaḳ kirek

Vaṣl mümkin yoḳ velī hicrānda her dem yüz belā
Mundaḳ āfet mübtelāsı māh ü sāl olmaḳ kirek

ʿIşḳ kūyide zülāl-i vaṣl içmeydür kişi
Deyr sarı ṭālib-i cām-ı zülāl olmaḳ kirek

Ẓulm kör kim çerḫ itip ikki sipehni kīne-ver
Mūrlar ḫayli arada pāy-māl olmaḳ kirek

Ey Nevāyī isteseñ muḫlıṣ küdūretdin saña
Ḫānḳahdın deyr sarı intiḳāl olmaḳ kirek

و له تغمده الله بغفرانه

Kāğıẕ üze ḳalemni füsūn-sāz ḳılmadıñ
Bir ruḳ'a birle bizni ser-efrāz ḳılmadıñ

Cānsız tenim ḥayātı üçün nāme yazmadıñ
Kilkiñ uçını mu'cize-perdāz ḳılmadıñ

Vaṣlıñ küni vü şām-ı firāḳıñ beyānıda
Kāfūr birle müşkni hem-rāz ḳılmadıñ

Bir mihr nāmesi bile ser-geşte ẕerreni
Kün dik cihānda mūcib-i i'zāz ḳılmadıñ

Tā rūz-gārım eylemediñ dūde dik ḳara
Bir nāmeniñ sevādını āğāz ḳılmadıñ

Ey kök debiri kimsege bir nāme yazmadıñ
Kim ḫāme yañlığ anı ser-endāz ḳılmadıñ

Raḥmet Nevāyıyā saña kim yār her niçe
Ẓulmin köp itti mihr ü vefā az ḳılmadıñ

لام حرفی نینك لعبت لاری نینك لطایفی

Hecr otığa isteseñ yaḳılmağaysın ey köñgül
Yārdın zinhār kim ayrılmağaysın ey köñgül

Veh ni ṭāli'dür ki tapmay 'ömri istep yārnı
Çūn sini yār istegey tapılmağaysın ey köñgül

Bu ki ḳan bolduñ diseñ kim āşkārā bolmasun
Meyl itip yaşlar sarı ḳatılmağaysın ey köñgül

Diseler Leylī mü artuk ḥüsn ara yā ol perī
Gerçi mecnūnsın kirek yañgılmağaysın ey köñgül

Ḳıldı çūn sāḳī lebi yitken ḳadeḥ hūşūñnı maḥv
Tā ebed zinhār kim ayılmağaysın ey köñgül

Ġonçasın ġamdın velī sāḳī bahār-ı 'ārıżıñ
Açsa bilmen kim nidin açılmağaysın ey köñgül

Devlet-i bāķī Nevāyī dik irür tapmaķ muḥāl
Tā tamām özlükni fānī ķılmaġaysın ey köñgül

و له تغمده الله غفرانه

Nāmesi ķoynumda bes kim ıżṭırāb eyler köñgül
Öpkeli çıķmaķķa gūyā kim şitāb eyler köñgül

Tāze bütmiş irdi kögsüm çāki veh kim talpınıp
Çıķķalı ol raḫneni her dem ḫarāb eyler köñgül

Oķı zaḫmı yolıdın şalsam içimge nāmesin
Her fetīle merhem ornıġa ḥisāb eyler köñgül

Çırmaban cān perdesin menşūr üze vālā kibi
Körmesün dip ġayr anı gūyā niķāb eyler köñgül

Ġonça dik ķat ķat bolup ķan ol müsāfir şevķıdın
Nāmesi yañglıġ demā-dem pīc ü tāb eyler köñgül

Mübhem irmiş ruķ'ası devrānnıñg asru yāve kim
Cānġa bu endīşedin herdem 'aẕāb eyler köñgül

Ey Nevāyī açtı kögsümnıñg tikilgen çākini
Nāmesi ķoynumda bes kim ıżṭırāb eyler köñgül

و له قدس الله روحه

Bāġ min dik sarġarıp bülbül minıñg dik boldı lāl
Gūyyā mundaķ bolur bir güldin ayrılġanġa ḥāl

Yirdeki yafraġ ġarīb ü ḫāk-sār er bolmasa
Min kibi ni vechdindür yüzi şarıġ eşki al

Suġa kim tüşmiş ķızarġan berkler körgen kişi
Köz yaşım içre baġır pergālesi eyler ḫayāl

Şāḫ Mecnūndur ki 'uryān boluban efġān ķılur
Berg Leylīdür ki nīl ü igne birle ķazdı ḫāl

Hecr ara ahımġa baķmay bardı līkin şükr irür
Kim ḫazānda servġa āsīb yitkürmes şimāl

Bu sarıġ ruḫsār üze her sarı eşkim oḫşaşur
Bir ḫazānlıġ bāġ içinde her ṭaraf rūşen zülāl

Vaşl añgla 'ışķ bāġınıñg bahārıdın nişān
Hecr bilgil ger tiler bolsañg ḫazānıdın mişāl

Bu çemen ra'nāları ser-keşlik itkendin ni sūd
Kim ḫazān tārācıdın eymen imestür bir nihāl

Ey Nevāyī bu ḫazān olġay bahār ile bedel
Kilse devlet gül-büni şeh-zāde-i ṣāḥib-cemāl

میم حرفی نینک محبوب لاری نینک ملاقاتی

Ol perī neẓẓāresıġa veh ki yoḳtur ṭāḳatım
Kim ḳaçan ḳılsam naẓar divāne eyler ḥayretim

Bes ni nev' eyley temennā kim viṣāli şem'idin
Heer şāmı geh gehī bolġay münevver ṣoḥbetim

Ṣoḥbetide bār hem tapsam bu ṭāli' ḳayda kim
Bir nefes maḥremleri silkide bolġay ḫidmetim

Ḫidmetiġa maḥrem olsam hem ḳaçan imkānı bar
Kim digey bir laḥẓaī bolġıl ḥarīf-i ḫalvetim

Bolsa hem ḫalvet müyesser veh ki hergiz yoḳ turur
Pāy-būsī devletin ẓāhir ḳılurġa cür'etim

Ger ayaḳ sunsa közümge hem köñgülni vāy kim
Ol zamān köz reşkidin küydürgüsidür ġayretim

Vaṣl ümīdin ḳoy Nevāyī kim ḫayālidür muḥāl
Bu muḥāl ümmīd ile her laḥẓa birme zaḥmetim

وله عجايب دين

Bahār boldı vü gül meyli ḳılmadı köñglüm
Açıldı ġonça ve līkin açılmadı köñglüm

Yüzüñg ḫayāli bile vālih irdim andaḳ kim
Bahār kilgen ü kitkenni bilmedi köñglüm

Güm oldı bāġda aġzıñg ḫayālidin yüz vāy
Ki ġonçalar ara istep tapılmadı köñglüm

Közümde cilve ḳılur köñglüm almaḳ istedi gül
İtiñg iziçe anı közge ilmedi köñglüm

Yüzüñg neẓāreside mest ü maḥv idi ya'nī
Ki gül çaġıda zamānī ayılmadı köñglüm

Zamāne gül-bünide ġonça diktür il köñgli
Alarġa şükr ki bārī ḳatılmadı köñglüm

Nevāyī ġonça tilep köñglüm aġzın itti heves
Egerçi tapmadı līkin yañgılmadı köñglüm

و له ستر الله عيوبه

Kiçe ol meh-veşni yād eylep firāvān yıġladım
Mihrim aştı şubḥ dik her niçe kim ḳan yıġladım

Şem' evvel aḳşam oḳ küydi fiġānım otıdın
Kim min ot saçḳan bulut dik tartıp efġān yıġladım

Tün ḳarañgu külbe ḫalvet hecrdin köñglüm tola
Taş urup kögsümge tā bar irdi imkān yıġladım

Yār hecridin kişige ayta almas ġuṣṣamı
Köñglüm itti şerḥ ü min mehcūr pazınan yıġladım

Çerḫ hem tökti ḳuyaşnıñg hecridin kevkeb velī
Yıġlamaḳ ol irdi kim min zār u giryān yıġladım

Şubḥ dik ḫūrşīd vaṣlıdın eger külsem ni tañg
Min ki şubḥ-ı vaṣl üçün köp şām-ı hicrān yıġladım

Ey Nevāyī taş işitse nevḥa ḳılġay āşkār
Yoḳ 'aceb ger bir tün öz ḥālimġa pinhān yıġladım

و له تغمده الله بغفرانه

Viṣāl toḫmını iktim firāḳ ber taptım
Vefā nihālini tiktim cefā s̱emer taptım

Maḥabbet otı ki yaḳtım viṣāl şem'i üçün
Özümni 'āḳıbet ol otdın oḳ şerer taptım

Min eşk birle yudum ġayr naḳşını közdin
Ve līk ġayrġa oḳ yārdın naẓar taptım

Ümīd baḥrıda her niçe ġavṭa kim urdum
Ṣadef közümdin ü köz yaşıdın güher taptım

Didim bu remzni añglay velī ḫıred pīrin
Bu nükte keyfiyeti içre bīḫaber taptım

Çū derd-i 'ışḳ beyābānlarını ḳıldım ḳaṭ'
'Adem vilāyetidin narı yüz ḫaṭar taptım

Nevāyiyā kice kündüz ḫaṭ u yüzini tilep
Şebāne nevḥa bile nāle-i seḥer taptım

ومن غرايب ذهنه

Mihr köp körgüzdüm ammā mihr-bānī tapmadım
Cān besī ḳıldım fidā ārām-ı cānī tapmadım

Ġam bile cānımġa yittim ġam-güsārī körmedim
Hecr ile dil-ḫasta boldum dil-sitānī tapmadım

ʿIşḳ ara yüz miñ melāmet oḳıġa boldum nişān
Bir kemān-ebrūda tüzlükdin nişānī tapmadım

Köñglüm içre serv oḳdur ġonça peykān gül tiken
Dehr bāġı içre mundaḳ gül-sitānī tapmadım

Ḥüsn mülki içre sin dik şāh-ı ẓālim körmedim
ʿİşḳ kūyide özüm dik nātüvanī tapmadım

Köp oḳudum Vāmıḳ u Ferhād u Mecnūn ḳıṣṣasın
Öz işimdin bū'l-ʿacebraḳ dāstānī tapmadım

Ol emān içinde bolsun ey Nevāyī gerçi min
Bir zaman ʿışḳıda miḥnetdin emānī tapmadım

Ṭabʿ gencidin maʿānī ḫurdesin yüz ḳatla ḥayf
Kim nis̱ār itmekke şāh-ı ḫurde-dānī tapmadım

نون حرفی نینك نازنین لاری نینك نمودارى

Pārsā yārim sağınmas mescid ü seccādedin
Ni üçün kim tā mey içmiş baş kötermes bādedin

Baḳmasa tesbīḥ u Muṣḥaf ḫaṭṭıġa yoḳ ʿayb kim
Fārıġ irmes dāne-i nuḳl ü ḥarif-ı sādedin

Rūzesin sī rūze mey ḳılsa ni tañ kim ṣaʿb irür
Nesye ümmīdiġa kiçmek ʿişret-i āmādedin

Tā kim ol gülsiz bulut yañlıġ hevāyī bolmuşam
Bezm-i ʿayşı yādıdın eşkim ḳalınmas bādedin

Meyġa cānım rehn itey maḫmūr iseñ kim farż irür
Serv-i āzādıġa ḳulluḳ ʿāşıḳ-ı āzādedin

Kim ḳızıttı ʿışḳ otı birle köñgül meydin dimāġ
Ni ġamı bar nāṣıḥ-ı bīʿaḳl u seyḫ-ı lādedin

Żaʿfdın maḫmūrluḳ yıḳtı Nevāyī cismini
Yār ʿayşi bezmide yād eyleñ ol üftādedin

و له عليه الرحمة

Sinsizin ey 'ömr bir sā'at manga cān bolmasun
Sin bol u bes ṭūbī vü firdevs ü Rıżvān bolmasun

Dip imişsin küydürey bir dāġ ile könglin anıng
Her niçük dāġ olsa olsun dāġ-ı hicrān bolmasun

Ḳaşıġa ḳılġaç sücūd öltürdi ol kāfer mini
Hīç müselmān yāri yā Rab nāmüselmān bolmasun

'Işḳıda cānım 'uḳūbetler bile al ey ecel
Tā anıng 'āşıḳlıġı hīç kimge āsān bolmasun

Ol perī könglümde mihmān bolmış ey cān vāḳıf ol
Ah otı dūd itmesün zaḫm içre peykān bolmasun

Ey köngül mestī çıḳıp şehr içre salmış rüsteḫīz
Veh ḫaber tut kim bizing bībāk-i nādan bolmasun

Didi kim cān bir daġı öpkil ayaġım tofraġın
Ey Nevāyī tīzrek bol kim peşīmān bolmasun

و له قدس الله روحه

Ġamıngda her kice ey gül-'ıẕār yıġlarmın
Seḥerġa tigrü çikip intiẓār yıġlarmın

Min ü ḳara kice yoḳ nisbetim sanga ey ṣubḥ
Ki sin külersin ü min şem' vār yıġlarmın

Burunġı mihr ü vefā songġı cevr ü ẓülmüngni
Birin birin saġınıp zār zār yıġlarmın

Külerler il manga bīiḫtiyār kim herdem
İşitsem atını bīiḫtiyār yıġlarmın

Mungaydı könglüm anıng dik ki hezl naġmesidin
Ki ilge külgü iter āşkār yıġlarmın

Küler sipihr-i denī iżṭırābıġa könglüm
Velī özümde körüp iżṭırāb yıġlarmın

Nevāyī eşkim aḳızġay ġamım tünin mundaḳ
Ki çerḫ dik kice tutmay ḳarār yıġlarmın

ومن نفايس انفاسه الشريفه

Yārıdın hīç kim mining dik zār ū mehcūr olmasun
Cümle-i ʿālemde rüsvālıḳḳa meşhūr olmasun

Min bolay āvāre tā ʿışḳımdın eylep güft ü gūy
Atı anıng her kişi ağzıga mezkūr olmasun

Cānıma bīdād u ẓulmin yā Rab ol miḳdār ḳıl
Kim anıng ʿāşıḳlıgı her kimge maḳdūr olmasun

Min ḫōd öldüm līk her ʿāşıḳ ki bardur pāk-bāz
Nevḥa tartıp mātemim tutmaḳda maʿẕūr olmasun

Pend ile köngliim öyin ḳılma ʿimāret ey refīḳ
Bizni bozdı hergiz ol yā Rab ki maʿmūr olmasun

Kiceler ol gül çiker irmiş ḳadeḥ ey tang yili
Vāḳıf ol ḥālimni aytur çağda maḫmūr olmasun

Yār vaṣlıga ḳuvandım ḳavdı kūyidin mini
Ey Nevāyī hīç kişi devletḳa mağrūr olmasun

و له طاب الله ثراه

Dime miḥnet tağının Ferhād-ı ser-gerdānımın
Tāze yüz ming dāğ ile ol ḳullening ḳaplanımın

Lemʿa-i ruḫsārıdın pervāne dik küysem ni tang
Min ki yıllar ol melāḥat şemʿi ser-gerdānımın

Ḥüsnünge ḥayrān isem kilmes ulus ḥayrānlığı
Kim ki ḥayrānıng imestür min anıng ḥayrānımın

Min öler ḥāletde vü cān ḳaṣdı eyler ol perī
Ādemīlığ körgüzür kim bir nefes mihmānımın

Ger köngül bozdı mini yār irdi bāʿiṯ şükr kim
Cuğdnıng yoḳ bir melāḥat gencining vīrānımın

Deyr pīri tutsa mey nūş itsem irmes ʿayb kim
Zehr eger iç dir kim anıng bende-i fermānımın

Tilbelikdin ʿaḳl sarı istemiş zāhid mini
Ey Nevāyī munça nādan bilmes irdim anı min

هی حرفی نینك همایون وش لاری نینك هلاك انكیزلیغ لاری

Yüz ü gözüngde muʿayyen kemāl-i ṣunʿ-ı İlah
Ni yüz durur bu ni köz lā İlahe illa'llah

Cemāliñg ayına ve'ş-şems közgüsi nāzil
Közüñg ḳarasıġa māzāġa sürmesi hem-rāh

Tiliñg hemīşe ledünnī 'ulūmıġa nāṭıḳ
Müdām köñglüñg İlahī rümūzıdın āgāh

Ḳamer her ay başı mu'ciz-nümāy iļkiñgdin
Ḳaçıp başını oġurlar ki boldı eyle dü tāh

Çū sin sipihrdin öttüñg şihāb ü ḥalḳa-ı bedr
İmes ki çerḫ çiker kice ḥasretiñgdin ah

Siniñg şefā'atiñg ümmīdi çūn irür mümkin
Günāh-kār birevdür ki yoḳtur anda günāh

Nevāyī gül-şeniniñg nergisi nücūm olġay
Köz uçıdın añga ḳılsañg ḥisāb vaḳti nigāh

و له عفى الله عنه

Perdeġa kirgen kibi ḫūrşīd-i raḫşāh her kice
'Azm-i ḫalvet eyler ol şem'-i şeb-istān her kice

Ol külüp aḥbāb birle ṣubḥ dik min şem' vār
Örtenip köñglüm tökermin dürr-i ġalṭān her kice

Bir ḳuyaş hicrānıda 'uryān tenim gerdūn kibi
Mihr otıdın körgüzür miñg dāġ-ı pinhān her kice

Geh geh ey maḫmūr-ı ḫ'āb-ālūd sor ol ḫastanı
Kim yiter aġzıġa la'liñg yādıdın cān her kice

Nāṣıḥā ni nev' pinhān ṭā'at eyley kim alur
Dīn ü dāniş naḳdını bir nāmüselmān her kice

Her kice sorġıl mini andın burun kim sorġasın
Ḳani ol bīdil ki eyler irdi efġān her kice

Çik Nevāyī nāle köz mey birsün ü baġrım kebāb
Çūn bolur ol ay ḫayāli bizge mihmān her kice

و له قدس الله روحه

Naṣīḥat ehli mañga dir ki meyni terk it veh
İlik alıp kilür aġız içer mañga ni güneh

Mañga mey içmek imes özlügümdin ey nāṣıḥ
Bu işke çeng ḳadi dāl ü şāhid oldı güveh

Kılur cünūn ü ḳadeḥ men'ini manĝa zāhid
Digey mü tilbege bu sözni bolmasa ebleh

Ḳadeḥ çerāğını allimġa tutḳıl ey sāḳī
Ki zühd ẓulmetide asru bolmışam güm-reh

Bu şem' birle ḫarābāt sarı başla mini
Ki tīre zühd tüni içre ölmeyin nāgeh

Başımnı pīr-i ḫarābāt dergehide ḳoyay
Ki bar işikide şāh u gedā gedā bile şeh

Nevāyī aytur imiş deyr ara ṣanem ẕikrin
Bu ism ẕikrige kim ḳılsa meyl b'ismillah

بی حرفی نینك يغمايی لاری نینك يوز كور كوزماك لاری

Ol ay ki mihr ile 'ālemni muḥterem ḳıldı
Bu tilbege nidin āyā naẓarnı kem ḳıldı

Közüm izige yaḳındur munĝa dağı yüz şükr
Egerçi yolıda gerdūn ḳadimni ḫam ḳıldı

Naṣīḥat itse ulus tīzrek bolur 'ışḳım
Belī itikrek iter otnı ol ki dem ḳıldı

Firāḳ şerḥini her kirpigim yazar gūyā
Felek müjemni tinĝiz içre key ḳalem ḳıldı

Olay 'azīmet itip yüz ġam u belā naḳdin
Naṣībim itti yaman barmadı kerem ḳıldı

Sipihr 'ışḳda Mecnūnġa yazdı köp ta'rīf
Muḳābilide zamāne mini raḳam ḳıldı

Közüm ki ḳan ara boldı nihān 'aceb irmes
Ki 'aynġa çū dem oldı ḳarīn 'adem ḳıldı

Şükūfe sīm çıḳarġaç bu gül-şen içre ḫazān
Hevāġa bergini saçmaḳ bile sitem ḳıldı

Nevāyī cismim oḳunĝ zaḫmı itti dām-ı belā
Viṣāl ḳuşları andın meger ki rem ḳıldı

و له نور الله مرقده

Lebinĝ tekellüm itip sözde lāl ḳıldı mini
Açıldı zülfünĝ ü āşüfte-ḥāl ḳıldı mini

Yüzi köründi açıñg imdi zülfi silsilesin
Ki ol perī yana Mecnūn-mişāl ḳıldı mini

Ayağın öpkeli başım yolıġa yitkürdüm
Fiġān ki zülfi kibi pāy-māl ḳıldı mini

Ḳaşı ḫayālide peyveste bes ki çiktim renc
Felek bu ġamda niçük kim hilāl ḳıldı mini

Bili ġamıda ḫayāl oldum ah ü efġāndın
Bu mūye mūy itip ol nāle nāl ḳıldı mini

Köp ağzıma ḳoy u ḳoy ʿadl cāmın ey muġ kim
Ḳażā bu şīvede bīʾʿtidāl ḳıldı mini

Nevāyī añgla ki cürmümçe yüz ümīdim bar
Faḳīr-i zāhid özi dik ḫayāl ḳıldı mini

M Ü S T E Z Ā D

Ey ḥüsnünge ẕerrāt-ı cihān içre tecellī
Maẓhar saṅga eşyā
Sin luṭf bile kevn ü mekān içide Mevlī
ʿĀlem saṅga mevlā

Her yan kizerem tilbe-ṣıfat tā ki yaşunduṅ
Közdin perī yaṅglıġ
Mecnūndın özin tā ki nihān ḳılmadı Leylī
Ol bolmadı şeydā

ʿUryān bedenim zaḫmları içre imes ḳan
Yüz pāre köṅgüldür
Bu revzenelerdin ḳıladur her biri yaʿnī
Ḥüsnüṅga temāşā

Her yan naẓarım tüşse sin alımda turarsın
Körmes velī aġyār
Rūşen durur uşbu kim imes ḳābil-i aʿmī
Nezzāre-i beyżā

Ol nādiredin kim laḳabın ḥūr dimişler
Ḥüsnüṅ irür aḥsen
Ol manẓaradın kim atıdur cennet-i aʿlī
Kūyuṅ irür aʿlā

Zühd içide tapmadı Nevāyī çū maḳāmī
İmdi ḳılur āheng
Kim bolġay ol u bāde vü bir ṭurfa muġannī
Muġ külbesi me'vā

Her gevheri tofraġ üze bir ḳaṭra su yaṅglıġ
Tüşkeç ʿadem olġay
Ger ḳılmasa işfāḳ itiben Ḫusrev-i Ġāzī
Naẓmı sarı pervā

MUḪAMMES

I

Ḥalḳa-i zülfün͡gde kön͡glüm bolġalı ġam maḥremi
Ol ḳara ḳayġu bilen sevdāda çūn artar ġamı
Dir san͡ga dīvāne vü şeydālıġıdın her demī
Ey saçın͡g şeydā kön͡güllernin͡g sevād-ı aʿẓamı
Ḥalḳa ḥalḳa rūḥının͡g ser-menzilidür her ḫamı

Ey gül-i ṣūrī cemālin͡g defteridin bir varaḳ
Sebze vü reyḥān sinin͡g ḫaṭṭın͡gdın iltürler sabaḳ
Çīn-i zülfün͡gni açıban ilkin͡ge alsan͡g taraḳ
Sünbülün͡gni taraġanda gül üze tan͡gdur ʿaraḳ
Kim bulutluḳ kicenin͡g elbette bolmas şebnemi

Reşkdin her dem yaḳındur baġrım ayrıp aḳḳalı
Yüzün͡ge meşşāṭa vü közgüsi mundaḳ baḳḳalı
Zülfün͡ge meşġūl irür meşşāṭa zīver taḳḳalı
Min yıraḳtın cān birürmin ṭāḳatım yoḳ baḳḳalı
Yüzi ḳatıḳ közgü kim bolmış cemālin͡g hem-demi

Aġzının͡g remzini müşkildür firāvān saḳlamaḳ
Kim ʿadem bolsa bilür ol rāz-ı pinhān saḳlamaḳ
Barça dil-berlerdin olur cānnı āsān saḳlamaḳ
Sin perī-veş cevrdin müşkil durur cān saḳlamaḳ
Kim melek ḥayrāndur ol ṣūretḳa nitsün ādemī

Zülfi vaṣlın istesem ruḫsār-ı mihr-efrūzıdın
Yoḳ ʿaceb çūn yıl kilişi bilgürür nev-rūzıdın
Közlerim öyi bozuldı eşk-i seyl-endūzıdın
Min bu köz birle uyatlıḳımın ḫayālin͡g yüzidin
Kim kilür her laḥẓa vü ol gūşenin͡g bardur nemi

Aṭlas-ı gerdūnga yitti rāstī ʿuşşāḳ üni
Kim ḳaba nivçün ḳoçar nāzük tenin vuṣlat tüni
Bu ʿaceb ser-riştedür körgil ʿara yirde munı
Ol bedennin͡g devletidin toġdı kön͡glekning küni
Ḥüsn-i ṭāliʿ kör kim oldur ḥāli içki maḥremi

Ey lebiñg ʿĪsī demi dik ḫasta cañga çāre-res
Veh niçe ġamzeñg Nevāyī ḳatlin itkey mültemes
Ol mubārek köñglüñge bolġay müyesser bu heves
Luṭfını baştın yana tirgüzseñg ey ʿĪsī-nefes
Kim yitiptür veh anı öltürgeli hicrān ġamı

II

Ah kim terk-i maḥabbet ḳıldı cānān ʿāḳıbet
Boldum uşbu ġuṣṣadın rüsvā-yi devrān ʿāḳıbet
Ḳalmadı maḫfī ġamım il içre pinhān ʿāḳıbet
Yaşurun derdimni ẓāhir ḳıldı efġān ʿāḳıbet
Asraġan sırrımnı yaydı seyl-i müjgān ʿāḳıbet

Tā ki çikti oḳ u ya ḳaṣdımġa ol müjgān ü ḳaş
Eyledi peykānları her sarı baġrımnı ḫırāş
Perde-i ṣabr u selāmet yayıban ey baġrı taş
Yaşurup irdim baġır çākini veh kim ḳıldı fāş
Her ṭaraf közdin tereşşuḥ eylegen ḳan ʿāḳıbet

Köp yügürdüm ʿışḳ yolında min-i güm-rāh kim
Bilgesin ḥālimni līkin bolmadıñg āgāh kim
ʿIşḳ ara ölgüm durur bil imdi ey dil-ḫᵛāh kim
Tīġ-ı hecriñgdin nihān kögsüm şikāfın ah kim
İlge rūşen eyledi çāk-i girībān ʿāḳıbet

Tīr-i bārān-ı ġamıñg yaġdurġalı köñglümge sehm
Yüz tümen dāġ-ı nihān ḳoymış idi ol ḥavf u hem
Ḫalḳ anı fehm itmesün dip bar idi köñglümde vehm
Vāy kim kögsüm şikāfıdın ulusḳa boldı fehm
ʿIşḳ otı baġrımġa ḳoyġan dāġ-ı pinhān ʿāḳıbet

Ol perī kim tilbelerge ʿışḳıdın mānend idim
Zülfi zencīride Mecnūn dik esīr-i bend idim
Cevriġa ḳāniʿ bolup vaṣlıġa ḥācet-mend idim
Şevḳıdın dem urmayın bīdādıġa ḫursend idim
Veh ki boldum hecridin rüsvā-yi devrān ʿāḳıbet

ʿĀrıżı ḳaşıda gül yüz vech ile bardur kerīh
Miñg cihetdin nuṭḳı allında irür bülbül sefīh
Közi vü zülfiġa irmes nergis ü sünbül şebīh

Ger budur kāfer köz ü zünnār zülfi ey faķīh
Bolġu dik min deyr ara mest ü perīşān 'āķıbet

Cānnı Mecnūn ol perī-ruḫsāra yadī eyledi
Közni giryān 'ışķ ẓulmī mey fesadī eyledi
Tenni 'uryān 'aķl ü dāniş ḫayr-bādī eyledi
'Işķ kūyide cünūnumnı münādī eyledi
Hecr taşıdın münaķķaş cism-i 'uryān 'āķıbet

Bāde iç kim devr işide i'tidālī körmedük
Nev-bahār-ı ḥüsn ara ṣāhib-cemālī körmedük
Kim ḫazān-ı 'ömridin anda zevālī körmedük
Dehr bustānı ara ser-keş nihālī körmedük
Sāye yan͡glıġ bolmaġan yir birle yek-sān 'āķıbet

Şehlıġ itkendin ni ḥāṣıl faķr sırrın bilmeyin
Hīç kim mülk-i baķā sulṭānı bolġan mu ikin
Fānī-i maḥż olmayın Sulṭān Ebū'l-Ġāzī bigin
Ey Nevāyī devlet-i bāķī tilersin vaṣlıdın
Anı kesb itmek fenā bolmay ni imkān 'āķıbet

III

'Işķ otıdın cism-i zār-ı nātüvānım örtedin͡g
Ķaysı cism-i zār kim rūh-ı revānım örtedin͡g
Perde 'ārıżdın alıp cān ü cihānım örtedin͡g
Veh ki otluķ çihre açıp ḫān ü mānım örtedin͡g
Āteşīn la'lin͡gdin aytıp nükte cānım örtedin͡g

Sin çū tīġ-ı kīn çikip ṣabrım sipāhı ķuzġalıp
Kön͡glüm alıp 'azm itip zār ü ḥazīn cismim ķalıp
İmdi kim kön͡glüm alıp hicrān otı içre salıp
Dime ni ķıldım ni ķıldım nātüvān kön͡glün͡g alıp
Örtedin͡g ey ķātil-i nāmihribānım örtedin͡g

Fürķat içre yoķ ki cānım küydi yalġuz şevķıdın
Kim küyer maḥzūn kön͡gül her kice kündüz şevķıdın
Niçe ey gerdūn didim kim raḥm körgüz şevķıdın
Otda ķıl dik tolġamp küygende ol yüz şevķıdın
Niçe kim tāb urdı cism-i nātüvānım örtedin͡g

Ot tutaşmış dehr ara her yan imestür lāle-zār
Dūd irür bustān içinde sünbül irmes müşk-bār

Taġ ara yāḳūtdın aḫkerler olmış āşkār
Kökte ẓāhirdür şefaḳdın şuʿle kevkebdin şerār
Kim anı ey şuʿlelıġ ah ü fiġānım örtediñ

Atlanıp çıḳḳanda kim ʿālemni ḳılġaysın ḫarāb
ʿĀrıżıñ ḫūrşīdidin saldıñ barı ʿālemġa tāb
Tīġ tartıp çūn köñgül ṣayd itkeli ḳıldıñ şitāb
Bismil itkeç ṣaydni andaḳ ki ḳılġaylar kebāb
Zaḫm itip köñglümni çūn kim aḳtı ḳanım örtediñ

Ol ḳuyaş tā kim köründi dīde-i giryānıma
Ḳalmadı özlük ḫayāli ḫātır-ı vīrānıma
Her ṭarafdın tüşti āfet berḳı ḫān ü mānıma
Urġalı ey ʿışḳ-ı ẓālim berḳ-ı āfet cānıma
Her ni özlüktin ki bar irdi gümānım örtediñ

Tā bilinıñ ey köñgül ʿazm-i viṣāli eyledıñ
Tā ki aġzı nüktesidin ḳīl ü ḳālī eyledıñ
ʿIşḳ otıda bizni bir aḫker mis̱āli eyledīñ
Ey Nevāyī tā bil ü aġzı ḫayāli eyledıñ
Bar u yoḳ yaʿnī ki peydā vü nihānım örtediñ

MÜSEDDES

Ṣubḥ-dem maḫmūrluġdın tartıban derd-i serī
ʿAzm-i deyr ittim ki içkeymin ṣabūḥī sāġarī
Çıḳtı sāġar toldurup kāfer-veşī meh-peykerī
Naḳd-i dīn alıp içimge saldı meydin āẕerī
Veh ki dīnim kişverin tārāc ḳıldı kāferī
Küfr ilige ḳāmī vü dīn ehliġa yaġmā-gerī

Dime kim nivçün ḥayātıñġdın sañġa yoḳ ḥāṣılī
ʿIşḳdın ilkinde her dem müşkil üzre müşkilī
Çūn bilürsin nivçün eylepsin özüñgni ġāfilī
Beyle bolġay kimge yārī bolsa sin dik ḳātilī
Çābükī raʿnā-ḳadī nūşīn-lebī ḫārā-dilī
Meh-veşī nesrīn - ʿıẕārī gül-ruḫī sīmīn-berī

Dōstlar ger ḫalḳ ara yoḳ min kibi dīvānei
Eylemeñg köp ʿayb kim yanımdadur mey-ḫānei
Anda şūḫī kim tutar her dem tola peymānei
Ḳaysı şūḫī bāde-nūşī közleri mestānei
Cān birürde laʿlidin ʿĪsī-ṣıfat cānānei
Köñgül alurda yüzidin Yūsuf-āyīn dilberī

Ol ḳuyaş ʿışḳıda kim köñglümde yoḳtur ṭāḳatī
Şām-ı zülfidin eger cānımġa yitse miḥnetī
ʿĀrıżı mihriġa ḳılsam meyl irmes ḥayretī
Kim irür her kimse kim neẓẓāre ḳılsa sāʿatī
Zülfi közlerni ḳara ḳılmaḳḳa şām-ı fürḳatī
Şām-ı fürḳat defʿiġa ruḫsārı mihr-i enverī

Meyl ḳılman bāġ ara ger bolsa gül yā sünbülī
Yā ki gül dik yüzde sünbül dik saçılġay kākülī
Ol ki andın her dem eylermin fiġān u ġulġulī
Gül-ʿıẕārīdür velī ṣavtı niçük kim bülbülī
Hem gül-istān ṣaḥnı içre serv-ḳāmetliġ gülī
Hem şeb-istān bezmi iḥyāsıda şemʿ-i enverī

Raḥm ḳılmas nātüvān köñglüm anıñ zārı bolup
Çihre açmas közlerimniñ eşki gül-nārī bolup
İltifāt itmes tenim hecr içre bīmarī bolup
Vaṣlıdın merhem yitürmes bağrım efgārī bolup
Allah Allah beyle āfetniñ giriftārı bolup
Neylegey bir min kibi zār-ı ża'īf ü ebteri

Kūh-ı derdiñ za'flıġ ten birle çiktim müddetī
Kim viṣāl ümmīdidin köñglümde irdi ḳuvvetī
İmdi raḥm itkil ki yüzlenmiş 'acāyib ḥāletī
Ni köñgülde ḳuvvetī ḳalmış ni tende ṣıḥḥatī
Ni ḳarār ü ṣabr u ni tāb u tüvān ni ṭāḳatī
Ni köñgül ni cān ü ni rūh u revān ni peykerī

Ol zamān kim boldum ol ay mihriġa māyil bu nev'
Bilmedim kim bolġusıdur cānıma ḳātil bu nev'
Kilgüsidür 'ışḳıda allıмġa yüz müşkil bu nev'
Eylegümdür hecridin mey-ḫāneni menzil bu nev'
Sāḳiyā dil-dārım ol yañglıġ min-i bīdil bu nev'
Raḥm itip eylep mañga tutḳıl lebā-leb sāġarī

Āşnālıġ terk itip çün yar iter bīgānelıġ
Min ḳıla alman selāmet kūyide ferzānelıġ
Eyleyin deyr-i fenā ehli bile hem-ḫānelıġ
Kim melāmet cāmıdın ḥāṣıl itey mestānelıġ
Tā bolup bīḫōd Nevāyī dik ḳılay dīvānelıġ
Kim teraḥḥum ḳılmasa ḳılġay temāşā ol perī

TERCĪʿ-İ BEND

Kitür sāḳī ol mey ki ṣubḥ-ı elest
Anıñ neşʾesidin köñgül irdi mest

Meyī kim ḳılur ḳoysalar cām ara
Özi mest ü keyfiyyeti mey-perest

İşit ser-güẕeştī ki bu kün mañga
Niçe mey-perest oldılar hem-nişest

Mey almaḳḳa pīr-i muġān cez̲besi
Mini çikti andaḳ ki māhīni şest

Ḳılıp ḫırḳa mey rehni vü ẓarfınıñ
İtip ağzını mūm ile seng-best

Kilür irdim ignimde meyliḳ sebū
Bolup toḳḳuz eflāk allımda pest

Ki āgāh olup töştöşümdin ḳapap
Mañga taptılar iḥtisāb ehli dest

Şikestim miniñ ança irmes idi
Ki mey ẓarfı taptı arada şikest

Çū sındı sebū çāreī tapmadım
Min-i müflis-i ʿūr ü giryān-ı mest

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte -ḥāl
Mey isterge ilkimde sıngan sifāl

*

Kitür sāḳıyā müjdeī cāmdın
Ki pejmürde bolmışmın encāmdın

Bu gül-şen gülige çū yoḳtur vefā
Ni perhīz itey cām-ı gül-fāmdın

Çū yoḳ şām-ı hicrān ḫumārıġa ṣubḥ
İçip añglamay ṣubḥnı şāmdın

Ḫalāṣ eyley özni mey ü nuḳlniñ
Su vü dānesi birle bu dāmdın

Bolay deyr pīriġa andaḳ mürīd
Ki yād itmeyin şeyḫu'l-İslāmdın

Kirey deyr ara eyle mecnūn u mest
Ki kitsün ḫıred ḫāṣ ile ʿāmdın

Salay bir ʿalālā ḫarābāt ara
Ki çıḳsun fiġān ehl-i eyyāmdın

Ḫarabātī olmaġlıġım zāhidā
Su'āl itme min zār-ı bed-nāmdın

Girev ḳılġalı meyġa çūn ḳalmadı
Ni tesbīḥ u ni ḫırḳa nāḳāmdın

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde singan sifāl

*

Sifāl içre bir cürʿa lāyī manga
İrür cām-ı gītī-nümāyī manga

Kitermekke ḫōd-bīnlıġım rencini
Ḳani bāde yanglıġ devāyī manga

Çū min deyr pīri vefāsıdamın
Felekdin yitişmes cefāyī manga

Felekdin cefā yitse ey muġ-beçe
Ni ġam sindin olsa vefāyī manga

Ṭarīḳat sülūkini kesb itkeli
Hemol kün ki boldı hevāyī manga

Burun zühd ü taḳvīni eylep şiʿār
Didim kim yitişkey ṣafāyī manga

Barıp ḫānḳah içre ḳıldım maḳām
Bu maʿnī ḫōd oldı belāyī manga

Baḳıp ḫalvet ü ẕikr ü seccādeni
Ẓuhūr itti her dem riyāyī manga

Bolardın özümni ḫalās eyledim
Ki tā ḥāṣıl olġay fenāyī manga

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sıngan sifāl

*

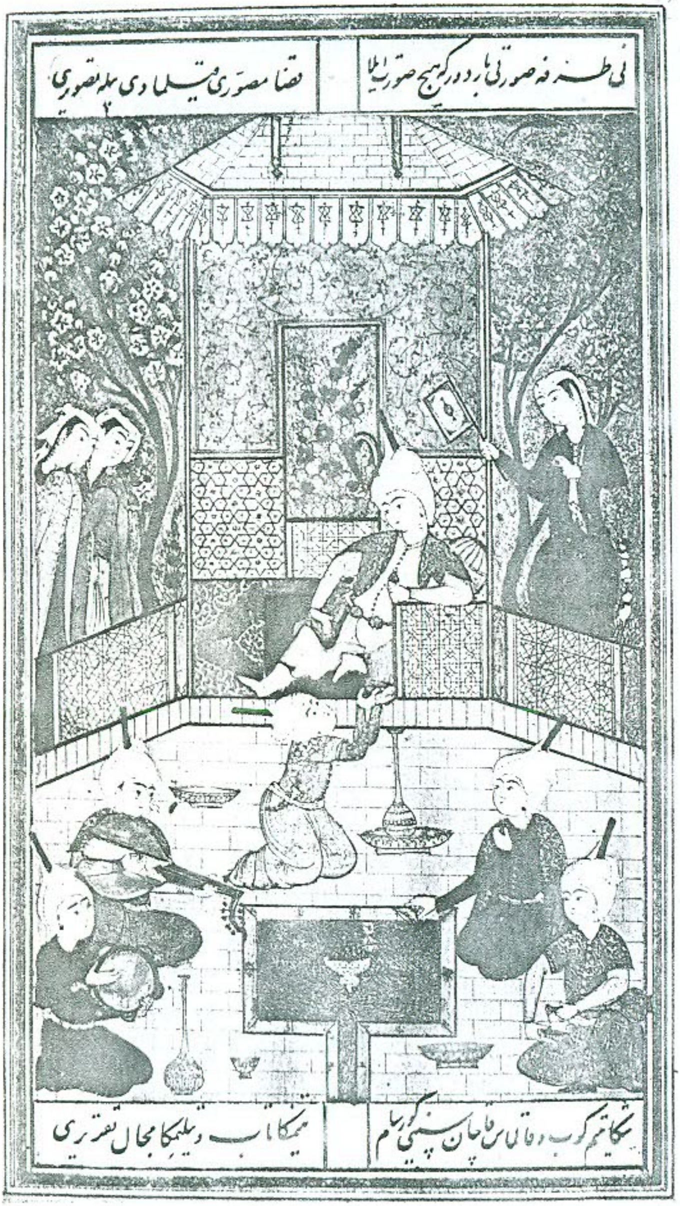

Topkapı, Revan Ktp., No. 803,

Garaibü's-Sıgar.

Tilermin bu deyr içre kāşāneī
Ki bolġay civārıda ḫum-ḫāneī

Bu ḫum-ḫāne ṣaḥnıdaġı mey-fürūş
Seḫā-şīvelik pīr-i ferzāneī

Anıñ̄ ḳurretü'l-'aynı köp allıda
İlikide peymāne cānāneī

Semen-berler içre perī-çihreī
Perī-çihreler içre dīvāneī

Mañ̄a gāhī ol birse mey birle cān
Bu ḳılsa gehī ḳatl mestāneī

İrür tilbelikdin işim tün ü kün
Ḫayāl eylemek beyle efsāneī

Niçe müflis istep didim mey üçün
Ḳılalı içen ara dengāneī

İşittim ki ḳılmış yana pīr-i deyr
Ḫarābāt ehliġa mey-ḫāneī

Bu kün açıp ol mey-kede işikin
Birür her gedā yitse peymāneī

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sınġan sifāl

*

Yana bolmışam 'āşıḳ u zār hem
Ḫarābāṭī vü rind ü ḫammār hem

Mübāhāt itip dürd-keşlik bile
Ḳılıp taḳvī vü zühddin 'ār hem

Ṣurāḥīni büt eyleben aġzıda
Ḳılıdın işip bilge zünnār hem

Bolup meyġa seccāde vü ḫırḳa rehn
Barıp nuḳl üçün kefş ü destār hem

Fenā deyri içre ḳalender-ṣıfat
Kizip belki dīvāne-kirdār hem

Perī-çihre eṭfālniñ̄ taşıdın
Bolup ser-beser cismim efġār hem

Mini ʿışḳdın örtegen muġ-beçe
Ki dīvāne-veşdür perī-vār hem

Çū bildim ki bu nevʿ birle irür
Ḫarābāt kūyide mey-ḫvār hem

İrür çünki yek-renglik şarṭ-ı ʿışḳ
Bu taḳrīb birle min-i zār hem

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sınġan sifāl

*

Ḳani sāḳī-i gül-ʿızārım mining
Ki cān ḳaṣdı itmiş ḫumārım mining

Firāḳ içre köp miḥnet ü derd ü renc
Çikipdür ten-i ḫāk-sārım mining

Ḫumār imgeki dik velī körmemiş
Ten-i ġam-keş ü cān-ı zārım mining

Bu ḫayl-i belā defʿiga evlī ol
Ki mey-ḫāne bolġay ḥıṣārım mining

Köp ü azdın tutsa mey pīr-i deyr
Fidāsı anıng yoḳ u barım mining

Yitürse ḳadem başıma muġ-beçe
İrür cevher-i cān-niṡārım mining

Ḫarābāt ara kirgenim ey faḳīh
Diyin bol demī rāz-dārım mining

Kice ḫānḳāh içre ser-mest idim
Bu kün meysiz itti ḳarārım mining

Ḫumār eylep ol nevʿ āşüfte kim
İlikdin barıp iḫtiyārım mining

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sınġan sifāl

*

Mini mey bes āşüfte-ḥāl eyledi
Bu vādīde Mecnūn-miṡāl eyledi

Başımnı köp eṭrāfıda mey-fürūş
Özüm cismi dik pāy-māl eyledi

Çağır kesreti mey bațı dik manga
Ḫıred bülbülin güng ü lāl eyledi

Sebū-keşlikim 'ayn-ı idbārdın
Ḳadimni yük astıda dāl eyledi

Mey-i la'l altun ḳadeḥ şekli dik
Yüzüm sarıġ eşkimni al eyledi

Ḳadīmdin felek 'āfiyet ḫırḳasın
Çikip rehn-i cām-ı zülāl eyledi

Sipihr aṭlası deyr kūyi ara
Mining kisvetim iski şāl eyledi

Mey isterde idbār ü āşüfteliġ
Manga cām sıngan sifāl eyledi

Ḫarābāt piri çū bir cām üçün
Mini mundaḳ āşüfte-ḥāl eyledi

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sıngan sifāl

*

Yana dürd-keşmin mübāhāt üçün
Birip cān hevā-yı ḫarābāt üçün

Kitür sāḳiyā bāde ağzımġa ḳoy
Demī kim ölüpmin bu mir'āt üçün

Ni mir'āt belkim ḳuyaşī ki feyż
Anga 'ām irür barça ẕerrāt üçün

Manga zāhid itti besī ser-zeniş
Mey içmekke ṣarf olġan evḳāt üçün

Didim yaḫşıraḳ bāde ol zühddin
Ki ḳılġay kişi şöhret ü at üçün

Manga bādedin boldı nefy-i vücūd
Sanga zühd ati ḳılmaḳ işbāt üçün

Bolup tünd mescid sarı ḳıldı 'azm
Mini ḳarġayın dip münācāt üçün

Münācāt itip kirdi ḫalvet ara
yasalġan riyāyī kerāmet üçün

Kerāmāt min ḳıldım ol laḥẓa kim
Riyā bīmidin def'-i āfat üçün

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sıngan sifāl

*

Yana başlamış bāde içmek ḥabīb
Manga içmey olġay mu ṣabr u şikīb

İçermin velī ḳan nidin kim içer
Ḥabībim bile bāde her dem raḳīb

Naṣībi raḳībining er mey bolup
Naṣībim mining bolsa ḳan yā naṣīb

Ni ẓulmī ki gül-şende gül maḥremi
Bolup zāġ ü maḥrūm irür 'andelīb

Ni tang baġlamaḳ kāfer-i 'ışḳ olup
Kişi bilge zünnār ü asmaḳ ṣalīb

Yaḳam çāk itip kögsüme taş urup
Salıp rüsteḫīz il ara min ġarīb

Bolar nef' çün ḳılmadı könglüme
Lebā-leb ḳadeḥ birle birdim firīb

Çü bildim ki bīḫōdluġumdur 'ilāc
Ḫarābāt yolıda boldum nişīb

Niçük kim yitip Rüstemī kūyıġa
Kirer irdi ser-mest maḥmūd-ı ḥabīb

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde ıngan sifāl

*

Niçük mey bile bolmasun ülfetim
Ki cān ḳaṣdı eyler ġam u miḥnetim

Naẓar eyle bu kār-geh vaz'ıġa
Ki artar temāşāsıda ḥayretim

Ḳuyaş yoḳ ki her ẕerre māhiyyetin
Tapa almadı sa'y ile fikretim

Ni kilmek 'ıyān boldı ni kitmegim
Ni mebde' yaḳīn boldı ni ric'atim

Ni kesb-i ʻulūm itti ḥall-i müşkilim
Ni tuttı ilik taḳvī vü ṭāʻatim

Tapay dip ḫaber uşbu maḳṣūddın
Tutaştı besī ḳavm ile ṣoḥbetim

Ni ḳıldı bu derdim ʻilācın ḥakīm
Ni şeyḫ eyledi defʻ bu illetim

Ni ḳılmaḳḳa bir emrdin ḥāṣılım
Ni kiçmekke bu fikrdin cür'etim

Mining başıma bes ḳatıḳ tüşti iş
Çū ṭāḳ oldı bu derd ile ṭāḳatım

Ḫarābāt ara kirdim āşüfte-ḥāl
Mey isterge ilkimde sınġan sifāl

MEṠNEVİYYE

Ṡenā Ḥaḳ'ḳa kim kāşif-i ḥāl irür
H̱ıred müşkilātıġa ḥallāl irür

beytiyle başlayan bu 147 beyitlik (Risale-i Hüseyin Baykara'da bu mesnevî 151 beyittir) manzume, Nevaî'nin Seyyit Hasan Erdeşir'e yazdığı bir "şikâyet-name" dir.

Şair, "hamd ü na't ü sena" dan sonra Seyyit Hasan'nın vasfına geçerek şöyle anlatıyor :

Vefā an͡ga pīşe seẖā an͡ga fen
Vefā vü seẖā kānı Seyyid Ḥasan

Zihī ravżadın ẖulḳun͡g artuḳ besī
Kilip bāġ-ı ḳadrin͡gde ṭūbā ẖasī

Çū sinsin bu kün ʿālem ehlide ferd
Ki ḥālin di alġay san͡ga ehl-i derd

Man͡ga kim vedādın͡gġa ẖōrsendmin
Cenābın͡gda şāgird ü ferzendmin

Ġamī yitti çerẖ-ı cefā-pīşedin
Hem ol encüm-i ẖāric-endīşedin

Ki bolmaḳ vaṭan içre düşvār idi
Kön͡gülge celā def'-i āzār idi

Sefer tüşti allımġa bīiẖtiyār
Ḳażā emride ilge ni iẖtiyār

Bilürmin sini hem seferdin ḳażā
Eger ḳaytarurġa ḳılıp ıḳtıżā

Ḳılıp ʿavd-ı meyl-i vaṭan eylesen͡g
İçip bāde ʿazm-i çemen eylesen͡g

Öz ilkin͡gge cām-ı mey-i nābnı
Alıp istesen͡g birbir aẖbābnı

Alarnı çū mey birle şād eylegün͡g
Mini dağı elbette yād eylegün͡g

Bu 'azmimni şāyed ki teftīş itip
Firāķım żamīringga teşvīş itip

Mini yoķlaban barça aḥbāb ara
Tilep tapmayın ḫāyl-i eṣḥāb ara

Digeysin kim ol zār-ı āvāre-veş
Ki hicrān meyidin bolup cur'a-keş

Ni ķıldı ikin çarḫ-ı nābaḫtiyār
Ki ser-geştelik eyledi iḫtiyār

Ḫayāliġa ḥādis ni boldı ikin
Bu 'azmıġa bā'is ni boldı ikin

Çū ḥālimdin aḥbāb āgāh imes
Digeyler ḥadīsī ki dil-ḫvāh imes

'Iyān bolġay allıngda hengāmeī
Bitinmek manga farż idi nāmeī

Sanga ḥāletimni 'ıyān eylemek
Bu 'azmim vücūhın beyān eylemek

Manga niçe nev' oldı bīçārelıġ
Ki allımġa tüşti bu āvārelıġ

Nevaî bazı nedenler yüzünden Herat'tan ayrılmıştır. Bu nedenleri Seyyit Hasan'a şöylece bildiriyor :

Bir ol kim çū sözdindür insān şerīf
Çū ḥayvānġa söz yoķtur oldur kesīf

Köngül dürci içre güher söz durur
Beşer gül-şenide semer söz durur

. . . .

Cevāhir niçe ḫūb u dil-keş durur
Velī naẓm silki ara ḫōş durur

Söz içre ki yalġan irür nāpesend
Çū naẓm ittiler ķıldı dānā pesend

Min ol min ki tā Türk bīdādıdur
Bu til birle tā naẓm bünyādıdur

Felek körmedi min kibi nādiri
Niẓāmī kibi naẓm ara ḳādiri

Ni naẓmı dir irsem min-i derd-nāk
Ki her ḥarfi bolġay anıñ dürr-i pāk

Yiter Tiñridin ança ḳuvvet mañga
Ki bolmas bitirige furṣat mañga

Bu meydānda Firdevsī ol gürd irür
Ki ger kilse Rüstem cevābın birür

Raḳam ḳıldı ferḫunde *Şeh-nāmei*
Ki sındı cevābında her ḫāmei

Müsellem durur ẓāhirā bu işi
Ki ma'rażġa kilmey durur her kişi

Didi öz tili birle ol kān-ı genc
Ki sī sāl bürdem be *Şeh-nāme* renc

Anı dirge bolsa ḳaçan raġbetim
İrür anca Ḥaḳ luṭfıdın ḳuvvetim

Ki her niçe nuṭḳ olsa kāhil-serāy
Bitilgeymin otuz yılın otuz ay

Eger ḫaṣṣa ma'nī ger ilhām irür
Anıñ künde yüz beyti ḥelvām irür

Velī ayt dip kim mañga tuttı yüz
Ki min yüz üçün dimedim ikki yüz

Ni yüz ni iki yüz ki bu kilk-i tīz
'Uṭārıd bile ḳılsa ẓāhir sitīz

Anıñ seyri bir devr āḫır bola
Felekni leṭāyıfdın itkey tola

Birev bolsa bir işde bu nev' ferd
Velī körmese behre cüz renc ü derd

Bolup Ḳāf vech-i ma'āşıġa kān
Mürebbīsi 'anḳāġa hem-āşiyān

Öyi nātüvān köñgli yañglıġ bozuġ
Bu öy içre endūh u ġam bir azuġ

Mey-i bezmi barça yürek ḳanıdın
Sürūdı ḥazīn köñgli efġānıdın

Dise kim tapay iski yoldın ferāġ
Tapılmay cüz a'żāsıda yengi dāġ

Ma'īşet üçün ārzū ḳılsa sīm
Anı tapḳay ammā iserde nesīm

Kişi cinsi mülkide merdüm-giyā
Direm şınfı evżā'ıda kīmyā

Kişi bolsa andaḳ ki ötti maḳāl
Bu yañglıġ kişige bu nev' olsa ḥāl

Niçük meyl-i āvārelıġ itmegey
Başın alıban bir ṭaraf kitmegey

Anlaşılıyor ki şair, ilk neden olarak takdir edilmediğinden yakınmaktadır. Takdir görse Firdevsî'nin otuz yılda yazdığını otuz ayda meydana getirecektir. Bundan dolayıdır ki başını alıp gitmekte kendini haklı buluyor. Başka bir neden olarak şunları kaydediyor :

Yana bir bu kim ẓāhir olmış mañga
Ki çıḳmış Ḫorāsān ilidin vefā

Vefā 'azm eylerde bolmış meger
Seḫā vü mürüvvet añga hem-sefer

Bu üç fi'l çıḳḳaç aradın tamām
Yana bolmış üç fi'l ḳāyim-maḳām

Vefā yiride ẓāhir olmış nifāḳ
Seḫā ornıda buḫl tutmış visāḳ

Mürüvvetḳa bolmış ḥased cāy-gīr
Zihī ḫōş il ü mülket-i dil-pezīr

Ni mülk ü ni il imdi taḥrīr itey
Alar ḥāletin vaṣf birbir itey

Dime mülk kim vaḥşet-ābād ü zişt
Tamuġ bilgürüp ġāyib olġaç bihişt

Temāşāsını kim ki bünyād itip
Sipāhān ü Rey mülkidin yād itip

Ḥışārı ʿanā vü teʿab meclisi
Siyeh çāldın tīre-rūraḳ besī

Nevaî, Herat'ın imaretlerinde varlıktan, mescitlerinde taat ile nurdan eser bulunmadığını, evkafının mülk edildiğini, mey için asma dikildiğini, medreselerinde bilim, halkında kişilik kalmadığını, insanlarının şeytan olduğunu söyleyerek şu beyitlerle yakınıyor :

ʿİmārātıda gencdin yoḳ eser
Ḫızāne ḫarābe bolup ser-beser

Mesācidde ṭāʿat bile nūr yoḳ
Ḫavānıḳda nān resmi düstūr yoḳ

Hem evḳāfını ṣadr emlāk itip
Velī köprekin mey üçün tāk itip

Hem il menzilin Şeh ketek dik bozup
Tavuġ ornıġa cuġd olturġuzup

Medārisde ʿilm ü ṣalāḥ u yaḳīn
Anıñ dik ki deyr içre İslām ü dīn

Köñgül cemʿi ehl-i münacāt ara
Anıñ dik ki taḳvī ḫarābāt ara

İlide kişilikdin āsār yoḳ
Şerāretdin özge pedīdār yoḳ

Ni il ni kişi belki şeyṭān ü dīv
Kilip barçaġa deʾb-i bīdād ü rīv

Bolup lāmekān saṭḥıdın ḫᵛānları
ʿAdem mülki buġdayıdın nānları

Ḳara pul üçün eyleben ḳaṭl-i fen
Ölükdin ṭamaʿ eylep ammā kefen

Ni deyr anda iski ṭınābı bilip
Yılan saġınıp genc daʿvā ḳılıp

Ḳızıl altun istep ḳara taşdın
Felek gūyi bir dāne ḫaşḫāşdın

Tutulsa birev oġrıdur dip küçün
Tutuban ilik līk kismek üçün

Ölüm kilse bir zār-ı bīdil sarı
Meded eyleben līk ḳātil sarı

Herāt ehlin iltip ḥavādis̱ yili
İsip dey yili dik Semerḳand ili

Bu mülk ehli ol ilke zār ü esīr
Bolup nehb ü yaġmā ḳalīl ü kes̱īr

Ma͡nga bu il içre ni bir hem-demī
Ki bir dem ikevlen diyişsek ġamı

Ni şāhī ki tapsa işim iḫtilāl
Medīḥıġa körgüzgemin iştiġāl

Ni bir ehl-i devletdin ança ümīd
Ki andın nevā tapsa bir nāümīd

Ni vech-i ma'āşī muḳarrer ma͡nga
Ki bolġay ferāġı müyesser ma͡nga

Ni bir ḥücre kim kām tapḳay kö͡ngül
Demī anda ārām tapḳay kö͡ngül

Ni bir ṣūḥ vaṣlıġa ol māye-dest
Ki 'azmim ayaġıġa birgey şikest

Ni yārī ki rencimni ḳılġay ḳabūl
Ni zārī ki hecrimdin olġay melūl

Yitişse ölüm renci bīmārlıġ
Su birgünçe ḳılmay birev yārlıġ

Su birmek ni kim zāhir eylep ġulū
Alurġa eger bolsa cānımda su

Şair bu yolda yakındıktan sonra, Seyyit Hasan'a şöyle söyliyor :

Sin irdi͡ng ki her işte yārim idi͡ng
Ni ġam kim yiter ġam-güsārım idi͡ng

Sini hem sipihr-i muḫālif-mez̤āḳ
Öküş rīv ile saldı mindin yıraḳ

Birevge ki yuz ḳoysa munça belā
Ni bolġay anı͡ng çāresi cüz çelā

Żarūret ki yasap sefer berkini
Tüşüp yolġa ķılġay vaṭan terkini

Nevayî, bundan sonra, Tanrı'nın evreni yarattığını, bütün varlığın amacı insan, ondan maksat da irfan olduğunu söyleyerek, Tanrı'nın varlığında yok olmak, bunun için de "sülûk ve meratib" den geçmek gerektiğini, ister şah isterse fakir olsun, sülûk için bir "mürşid-i kâmil" isteyip onu bulunca kendini mürşidin emrine bırakmak gerektiğini söyledikten sonra :

Fenā deştide seyri bolġaç tamām
Ḥaķ andın soñ͡g itkey ʿaṭā ol maķām

Ki bir cez̲b ile āşnā bolġay ol
Muķīm-i ḥarīm-i ṣafā bolġay ol

Nevaî bundan sonra şu beyitlerle kendisinden bahsediyor :

Urarmın ķadem tā ki barġunça kām
Ki bolġay müyesser mañ͡ga uşbu kām

Eger bolsa bu yolda ʿömrüm telef
Çū bu yoldadur ol hem irür şeref

Ve ger bolsam öz kāmıma behre-mend
Zihī mülk-i cāvīd ü baḫt-ı bülend

Ḫōşā ol ki ʿālemde ger çikti renc
Yana ʿālem esbābıġa taptı genc

Sonra Seyyit Hasan'a seslenerek şu beyitlerle manzumeyi tamamlıyor :

Cenābıñ͡gdın oldur mañ͡ga mültemes
Ki min bīnevānı saġınġan nefes

Sözüm ayt fānīlıġ alı bile
Meded eyle himmet sipāhı bile

Bu irdi sözüm kim didim min ġarīb
Yana Tiñ͡gri dīdār ķılġay naṣīb

MUḲAṬṬAʿĀT

Ḥaḳ ẕātıġa birev ki ḫıred birle fikr itey
Atın il içre ʿāḳil ü ferzāne eyleben
Mıḳdārını tiñiz suyınıñ ister añlamaḳ
Līkin ḥabāb cāmını peymāne eyleben

* * *

Muḥammed-i ʿArabī ṣānı andın aʿzam irür
Ki naḳşı bolġay ulus bolsa nefyiġa ḳāyil
Ḳuyaş eşiʿasıġa lemʿa andın artuḳ irür
Ki ẕerre keẕreti bolġay żiyāsıġa ḥāyil

* * *

Ey köñgül ten taḫtasın bu ḳaʿrı yoḳ girdābdın
İsteseñ sāḥilġa çikmek bil ki bu āsān imes
Pīr ü istiʿdād u tevfīḳ olmasa bolmas bu iş
Kim durur kim baġrı bu ḥasretdin anıñ ḳan imes

* * *

Kim ki maḫlūḳ ḫidmetiġa kemer
Çüst iter yaḫşıraḳ uşalsa bili
Ḳol ḳavuşturġuça bu evlādur
Ki anıñ çıḳsa igni sınsa bili

* * *

Çūn ḫōş-āmed dimekni başlasa kāş
Kim tutulsa demi kisilse tili
Kemāl it kesb kim ʿālem öyidin
Saña farż olmaġay ġam-nāk çıḳmaḳ
Cihāndın nātamām ötmek biʿaynih
İrür ḥammāmdın nāpāk çıḳmaḳ

* * *

Ni reh-revī ki tāc-ı hidāyet başıdadur
Yoḳ bāk aña ḥavādiẕ-i eflāk taşıdın

Hüdhüd ki ḳoydılar ezelī tāc başıġa
Tüşkey mü jāle yaġġan ile tācı başıdın

* * *

Vaḳār gevheri vü ḥılm ma'deni bolagör
Diseñ ki ḳılġay iṭā'at sañga gedā bile şāh
Bu şīve taġda ẓāhir durur ki devrāndın
Ḳaçan ki tefriḳa yitti ulusḳa boldı penāh

* * *

Nevāyī tiliñ asraġıl zīnhār
Diseñ kim yimey dehr işidin füsūs
Naẓar ḳıl ki oḳ aġzı tilsiz üçün
Ḳılur tāc-verler bile dest-būs
Niçe tāc-verdür kiserler başın
Çū hengāmsız naġme tartar ḫurūs

* * *

Le'īm farḳıġa iḳbāl tācını ḳoymaḳ
Yaḳīn ki bolġusıdur mūcib-i 'aẕābı anıñ
Tutuḳçı başıġa şunḳar tomaġası tañ imes
Ki bolġusı sebeb-i renc ü ıżṭırābı anıñ

* * *

Şehniñ ef'āli iter ḫayl ü sipāhıġa eẕer
Çūn Nebī didi ki ennāsü 'alā dīni mülūk
Ḥukemā hem didiler şehni tiñiz ḫayli arıḳ
Ol açıġdur bu açıġ ol çüçük olsa bu çüçük

* * *

Ḳarılar ḫāṭırı nāzükdür ey ṭıfl
Şikestidin ḳılıp vehm olma güstāḫ
Unuttuñ mu ki eṭfāl oynaġanda
Sınar az meyl körgendin ḳuruḳ şāḫ

* * *

Ni ṭāli'dür ki her kimni disem yār
Mañga ol 'āḳıbet bolur bed-endīş
Birevdür kim anı disem közümsin
Çiker müjgān kibi ḳaṣdımġa yüz nīş

RUBĀ'İYYĀT

Yā Rab ki 'ināyetin͡gni yār eyle man͡ga
Yoḳluḳḳa hidāyetin͡gni bar eyle man͡ga
Hem kehf-i kifāyetin͡gni dār eyle man͡ga
Hem dürr-i ri'āyetin͡g niṡār eyle man͡ga

* * *

Ḳorḳutma mini tamuğdın ey zāhid-i yaḫ
Cennet man͡ga bolġusı diben urma zenaḫ
Kim dūzaḫ anın͡g yādı bilen cennet irür
Cennet barı sinin͡g bile bardur dūzaḫ

* * *

Sāḳī bedenimni nātüvān itti ḫumār
Kön͡glümni ḳadeḥ dik tola ḳan itti ḫumār
Her 'użvuma yüz renc 'ıyān itti ḫumār
Tutḳıl ḳadeḥī ki ḳaṣd-ı cān itti ḫumār

* * *

'Ālem bar imiş Nevāyīyā şūr-engīz
'Ālem dağı il baştın ayaḳ reng-āmīz
'Işḳ ister imiş sini 'adem mıṣrı sarı
Barġıl ki irür il tilegen yirde 'azīz

* * *

Cān-baḫş lebin͡g çeşme-i ḥayvān mu imes
Hecridin anın͡g içim tola ḳan mu imes
Her ḳaṭra-i ḳan la'l-i Bedaḫşān mu imes
Her pāre-i la'l cevher-i cān mu imes

* * *

Ger 'āşıḳ isen͡g mihr ü vefā ḳılma heves
Derd iste vü def'iğa devā ḳılma heves
Hicrān ü viṣāl mutlaḳā ḳılma heves
Dil-dārın͡gdın ġayrı rıżā ḳılma heves

* * *

Maḥbūbġa i'timād ḳılmaḳ bolmas
Andın ṭaleb-i murād ḳılmaḳ bolmas
Közniñg ḳarasın midād ḳılmaḳ bolmas
Ger bolsa bitik sevād ḳılmaḳ bolmas

* * *

Ġurbetde ġarīb ṣād-mān bolmas imiş
İl añga şefīk u mihribān bolmas imiş
Altun kafes içre ger ḳızıl gül bütse
Bülbülġa tiken dik āşiyān bolmas imiş

* * *

Yoḳ bāde-i vaṣl āb-ı ḥayvān ol imiş
Aḥbāb mülāḳatı dime cān ol imiş
Gerdūn ġam u renc ṣūretin naḳş itse
Cān çihresi eṭrāfıda hicrān ol imiş

* * *

Kim istese salṭanat seḫādur añga şarṭ
Her va'de ki eylese vefādur añga şarṭ
Kim faḳr ṭaleb ḳılsa fenādur añga şarṭ
Allıġa ni kim kilse rıżādur añga şarṭ

* * *

Ey cānı ḥabīb köñgli aḥbābġa lāl
Min hem ḳıldım cān ü köñgülni irsāl
Köñglümge bir aḥbāb bile cām-ı viṣāl
Cānımnı ḥabīb ayaġı tofraġıġa sal

* * *

Nāmeñg mañga rūḥdın nişān boldı yana
Āsāyiş-i cān-ı nātüvān boldı yana
Her ḥarfi anıñg tenimde cān boldı yana
Her lafẓı ḥayāt-ı cāvidān boldı yana

* * *

Cānımġa yitip turur ḫumār ey sāḳī
Mey tutḳıl u birme intiẓār ey sāḳī
Evvel özüñg eyle iḫtiyār ey sāḳī
Tutḳıl mañga soñgra zīnhār ey sāḳī

* * *

Her zülf ḫamıġa ḳılma vābeste mini
Her köz hevesidin itmegil ḫasta mini
Her ḳaş ṭama'ıġa salma peyveste mini
Yā Rab barısıdın eyle vāreste mini

* * *

Til söz bile tā ḳızıttı hengāmemni
Bir hem yite almadım bu ḫōd-kāmemni
Her niçe itikrek eyledim ḫāmemni
Ol ḫāme ḳararaḳ eyledi nāmemni

II. DİVAN

NEVĀDİRÜ'Ş-ŞEBĀB

NEVĀDİRÜ'Ş-ŞEBĀB

ĠAZELİYYĀT

الف حرفی نینك آفت لاری نینك ابتداسی

Zihī ẓuhūr-ı cemāliñg kuyaş kibi peydā
Yüzüñg ḳuyaşıġa ẕerrāt-ı kevn olup şeydā

Yüzüñg ẓiyāsıdın er ṣubḥ ʿaynı içre beyāż
Saçıñg ḳarasıdın er şām başıda sevdā

Ẓuhūr-ı ḥüsnüñg üçün eyleben meẓāhirni
Bu közgülerde anı cilve-ger ḳılıp ʿamdā

Çū cilve eyledi ol ḥüsn isteben ʿāşıḳ
Ṣalā-yı ʿışḳın itip āferīniş içre nidā

Biri ḳabūl ite almay anı meger kim min
Ḳılıp atımnı ẓalūm u cehūl birle edā

Dimey ki min özi maʿşūḳ olup özi ʿāşıḳ
Ki tīġ-ı ġayret olup añga naḳş-ı ġayr-zidā

Nevāyī olmadı tevḥīd güft ü gū bile fehm
Meger ki eylegesin tilni ḳatʿ u cānnı fidā

رسول معراجيدا صلى الله عليه وآله وسلم

Zihī bürāḳıñg izi mihr ü seyri berḳ-āsā
Bu berḳ seyri bile pūyesi felek-fersā

Burun ḳadem bu mekāndın çū lāmekān ḳoyduñg
Ni nevʿ di ki anıñg kāmı irdi gerdūn-sā

Viṣāl ṣubḥı diben yoḳ ʿurūc aḳşamı kim
Ṣabāḥ dik idi ol berḳ nūrı birle mesā

Ḳolın bu berḳ yaruttı demin bu yil açtı
Eger sipihr üze Mūsā idi ve ger ʿĪsā

Çū ḳaldı seyride Rūḥu'l-emīn ni tan͡g ol hem
Ger olmadı seferin͡gnin͡g nihāyetiġa resā

Melāyik olmadılar ol ḥarem ara maḥrem
Ricāl ḫalveti dūrıdın ol ṣıfat ki nisā

Nevāyī asru bozulmış baḳıp ʿināyet ile
Anın͡g bozuġluġını bir köz uçı birle yasa

وايضاً له

Kim ki yitkey ʿışḳ derd ü dāġıdın āfet an͡ga
Dāġ mühr-i salṭanatdur derd irür ṣıḥḥat an͡ga

ʿIşḳ kūyi tofraġı bir kīmyādur kim irür
Yüz ḳuyaş iksīriçe belkim füzūn ḳıymet an͡ga

ʿIşḳ deyri bezminin͡g sınġan sifāli içre mey
Kim içer Cemşīd cāmın tanlamas himmet an͡ga

Her çupulġan tārıdur eflāk ḳaṣrıġa kemend
Ol ki bolsa ʿışḳ iski şālıdın kisvet an͡ga

Çūn tüşer ʿāşıḳ teniġa ʿışḳ otının͡g şuʿlesi
Eyle şehdür kim irür zer- beftdin ḫılʿat an͡ga

Her şerer ol şuʿledin bir berḳ irür kim kül ḳılur
Lemʿadın yüz şāh taḫt u tācını ḥırḳat an͡ga

ʿIşḳ otı başıġa tüşken kim ol otdın çıḳsa dūd
Şāh-ı zerrīn-tāc ile çetriġa ni ḥācet an͡ga

Tāc-ı devlet birse ʿışḳ otıdın alıp bir şerer
Bu ki örter özlügin yitmes mü bu devler an͡ga

Sāḳıyā bir bāde tut dūzaḫ otı dik ḥırḳati
Līk cennet kevs̱eri dik levn ile ṣafvet an͡ga

Tā içip dūzaḫḳa hem kirsem sirişkim seylidin
Ḳalmaġay ḫalḳ örtemekde şiddet ü ḥıddet an͡ga

Ey Nevāyī naẓmın͡g asru sāde irdi ḳoydı yüz
Şāh ıṣlāḥıdın ança zīb ile zīnet an͡ga

وايضاً له

Ol perī-peyker ki ḥayrān bolmış ins ü cān anğa
Kim ki ḥayrānı imes min tilbemin ḥayrān anğa

Ni ʿaceb pervāne dik küysem yüzi şemʿıġa kim
Köp bolupmın vaṣl ümīdi birle ser-gerdān anğa

Ṭāyir-i hecring bozuġ könglümni kim ḳılmış vaṭan
Cuġd diktür kim neşīmen kildi bir vīrān anğa

Hecride teh teh köngül ḳan baġlaġandındur nişān
Nāme-i şevḳum ki tim tim tamdı közdin ḳan anğa

Tīr-i bārān-ı ġamıng könglümde kim yaġdı irür
Her ṭarafdın berḳ-ı āfet lemʿa-i peykān anğa

Āteşīn gül çünki bülbül küydürür yüz vechile
Ni asıġ feryād ü efġān birle ming destān anğa

Ey Nevāyī könglüme emritme terk-i ʿışḳ kim
Ol semenderdür imes ot fürḳati imkān anğa

و له عفى الله عنه

Cānda ḳoydum çırmaġan mektūbını hicrān ara
Bilmem ol mektūbdur yāḫūd elifdür cān ara

Nāme irmes irdi kim bar irdi ol ḥırzu'l-emān
Kim ġamım ʿayş itti yitkeç külbe-i aḥzān ara

Rişte-i āli kim çırmap irdi alıp asradım
Ḫūn-feşān köz rekleri dik dīde-i giryān ara

Nātüvān cismim köründi żaʿafdın ol rişte dik
Bes ki tolġandı iki közümdin aḳḳan ḳan ara

Gerçi cānāndın ʿazīz irmes irür cāndın ʿazīz
Kim vesīle boldı maḥzūn cān bile cānān ara

Ruḳʿa-i iḥsāndın ey münʿim gedā kāmını bir
Kim bu yanglıġ genc tapmas kimse bu vīrān ara

Ey Nevāyī nāme-i maḳṣūd yitti ḫōş-dil ol
Kim ḫaṭ-ı āzādlıġ budur ġam-ı hicrān ara

وله ايضاً

Sin kibi bir gül tapılmas kirse yüz gül-şen ara
Ḳāmeting dik naḫl-i ter ming serv ile sūsen arı

Sin ḳılursın nāz u olturġan temāşā ḳılġalı
Rūḥ şaḫsīdür imes köz merdümi revzen ara

Cānım içre bolmasa ey sīm-ten mihriñ siniñ
Mīz-bānlıġ resmide cānım kirekmes ten ara

Ḳılmasa rūşen cemāliñ lem'ası köz merdümin
Ḳoyman ol yüzi ḳaranı dīde-i rūşen ara

Genc-i ḥüsnüñ içre mühlik ġamze ey sulṭān-ı ḥüsn
Şāhlarġa zehr bolġan dik turur maḫzen ara

Müdde'īler içre kim ḳatlimġa düşman-vār dōst
Tīġ sürdi dōst-kām itti mini düşman ara

Leylī vü Şīrīn ü 'Azrā nāz sindin kesb iter
Ẕūfünūnlar kör ki şāgirdiñ durur bu fen ara

'Aḳl rencidin emān istep tutupmın mey-kede
Ey ḫıred ḳoy kim tiney bir laḥẓa bu me'men ara

Köġsüm içre yoḳ ise köñglüm 'aceb yok ey ḫıred
Ni 'aceb dīvāneni ger tabmasañ mesken ara

بی حرفی نینک بلالاری نینک بدایتی

Yitti hecr eyyāmı ḳatlimġa nidür her dem 'ıtāb
Min ḫōd ölgümdür yaḳın ey 'ömr köp ḳılma şitāb

İlge mihriñdin küyermin mañga ḳahrıñ sehl irür
Dūzaḫ ehliġa irür cennet ni küymeklik 'aẕāb

Öltürür çün hecr bīpervālıġıñ artuḳsıdur
Derd mühliktür ni ḥācet şerbet içre zehr-i nāb

Nivçün il dik yoḳ mañga mihriñ ki serv ü gül üze
Tüşse ḫār u ḫasni hem maḥrūm ḳoymas āftāb

Bād-ı pāyiñ yolıda ḫākī tenim gerd eyledim
Veh ki ol gerd oḳ murādım yüzige boldı ḥicāb

Eşk suyıdın ḳadiñ servini ḳıldım ser-bülend
Veh ki hem ol sudın ümmīdim öyin ḳıldıñ ḫarāb

Ol ḳuyaş hecri mini öltürgeli bes ey sipihr
Sin ḳuyaş tīġın çikip ḳılmaḳ ni ḥācet ıżṭırāb

Bu çemende su meşellik pāk-rūin çerḫdın
Körmedük kim köñgli sınmay ḳaldı andaḳ kim ḥabāb

Çün Nevāyīdin üzüldüñ bar ṣavāb ölmek añga
Cānıdın mehcūr olur v'Allahü a'lem bi'ṣ-ṣavāb

وله شرفه الله قدره

Ol aynıñ gül-şen-i ḥüsnin ḫazāndın asrağıl yā Rab
Gül ü şimşādın āsīb-i zamāndın asrağıl yā Rab

Belā-yı 'ışḳ nāgeh uçrar uşbu tilbedin özge
Ulusnı bu belā-yı nāgehāndın asrağıl yā Rab

Ol ay her yan ki eyler meyl 'ışḳ ehli hücūm eyler
Mañga söz bu ki anı barça yandın asrağıl yā Rab

Nihānī derdi anıñ mühlik irmiş zehr-i ḳātil dik
Cihān ehlini ol zehr-i nihāndın asrağıl yā Rab

Mañga nāmihr-bānlıġ birle ol büt ḳaṣd-ı dīn ḳıldı
Barı ilni büt-i nāmihr-bāndın asrağıl yā Rab

Ḫalāyıḳ dīni tārācıġa çıḳtı mest ol kāfer
Ḳayan meyl itse İslām ehlin andın asrağıl yā Rab

Çıḳarmın tilbe it dik 'āfiyet kūyıdın ot saçıp
Cemī'-i yaḫşilerni min yamandın asrağıl yā Rab

Cihān ehliga ḳıldım cān fidā vü ḳaṣd-ı cān kördüm
Ni maḫzūn cān ki bar ehl-i cihāndın asrağıl yā Rab

Nevāyīniñ figānı otı küydürdi cihān ehlin
Melāyik ḫaylin ol otluġ figāndın asrağıl yā Rab

ومن طوالع مطالع اسراره

Tükenmes mihri yoḳ hecrim tüni şerḥin sevād eylep
Varaḳ eflāk olup ol tün sevādın oḳ midād eylep

Ulusnı aḳızur eşkim felekni küydürür ahım
Çikip ün yıġlasam ġam şāmı ol meh-veşni yād eylep

Murādı nāmurād olmaḳdın artuġraḳ imes mümkin
Murādın ger tapar ol şūḫ bizni nāmurād eylep

İnanıp vaşlıġa hecrin unuttuñ ey köñgül līkin
Ḳutulġay mu ölümdin 'ömriga il i'timād eylep

Mini ḫōd ol perī hecri ḳılıp ṣaḥrada ser-gerdān
Çikip bīçāre Leylī ah Mecnūn i'tiḳād eylep

Savurġıl 'aḳl öyin gerdūn min-i mecnūn eger ölsem
Tenim tofraġı vü ahım yilidin gird-bād eylep

Ayaġ yalıñ barıp ḳıldıñ 'imāret ka'beni gūyā
Ayaġıñ öpmegi birle bozuġ köñglümni şād eylep

Başım hem zühd uyatıdın ḳoyı tüşmiş hem andın kim
Barurmın deyr sarı ḫānḳahġa ḫayr-bād eylep

Nevāyī köñglini köp mihr ile aldı ol ay andaḳ
Ki alġay müşterī ḳallāşlar mālın mezād eylep

تی حرفی نینك تاراج كرلاری نینك تماشاسی

Ey ṣabā ḥālim barıp serv-i ḫırāmānımġa ayt
Yıġlarımnıñ şiddetin gül-berk-i ḫandānımġa ayt

Bu ki anıñ 'ahd ü peymānıda min ölsem daġı
Yaḫşı furṣat tapsañ ol bed-'ahd ü peymānımġa ayt

Bu ki anıñ zülfi zünnārıda dīnim ḥāṣılı
Küfr ile bolmış mübeddel nāmüselmānımġa ayt

Bu ki ḳılmışmın cihān u cānnı anıñ ṣadḳası
Yüz tümen cān ü cihāndın yaḫşi cānānımġa ayt

Bu ki yüz cān ṣadḳası ḳılsam peşīmān bolmaġum
Vaṣlıġa bir va'de ḳılġandın peşīmānımġa ayt

Bu ki yüz miñ fitne közlük bolsa peydā ansızın
Kılmaġum neẓẓāre hergiz közi fettānımġa ayt

Bu ki çāk eylep yaḳa ösrük çıḳar il ḳaṣdıġa
Min ölüp il cān tapar bībāk nādānımġa ayt

Dehr bāġı gülleri ḥüsnin vefāsız irkenin
Yüzi gül cismi semen kūyi gül-istānımġa ayt

Ey Nevāyī hīç gül-şenniñ siniñ dik ḫōş-nevā
Bülbüli yoḳ irkenin şāh-ı süḫan-dānımġa ayt

ومن غرایب ذهنه

'Işḳ saldı ḫān ü mānım içre ot
La'l-i āteş-nāki cānım içre ot

Nige yitken yirde örter ḫalḳnı
Bolmasa ah ü figānım içre ot

Köñglüm irmes tende kim hecriñg ara
Tüşti cism-i nātüvānım içre ot

Oḳlarıñgnıñg keşretidin çiktim ah
Tüşti andın ney-sitānım içre ot

Hecrdin küydi süñgekler veh ki 'ışḳ
Saldı ḫāşāk-i nihānım içre ot

Sāḳiyā meydin su ur kim saldı devr
Cān-ı bīnām u nişānım içre ot

Ey Nevāyī çūn çaḳıldı berḳ-ı 'ışḳ
Tüşti andın ḫān ü mānım içre ot

چیم حرفی نینك چابك لاری نینك چهره کشای‌لیغی

Körüp derdim teraḥḥum ḳılmadıñg hīç
Töküp eşkim tebessüm ḳılmadıñg hīç

Firāḳıñg otı içre niçe yıġlap
Figān çiktim teraḥḥum ḳılmadıñg hīç

Cihānġa ah u eşkim saldı āşūb
Bu ṭūfāndın tevehhüm ḳılmadıñg hīç

Sözüñg şevḳıdın irdim ḫasta-'ömrī
Sorarġa bir tekellüm ḳılmadıñg hīç

Müsellem 'ışk ey köñglüm sañga kim
Körüp zulmin tazallüm ḳılmadıñg hīç

Maḥabbet ehli ḳısmın nivçün ey çerḫ
Ḳılıp miḥnet tena'um ḳılmadıñg hīç

Nevāyī sarı ey devr-i muḫālif
Nevā ṣavtın terennüm ḳılmadıñg hīç

دال حرفی نینك دلارام لاری نینك دورانی

Köñgül ḥarāretin añglattı ah-ı derd-ālūd
Öy içre ot ikenin ilge ẓāhir eyledi dūd

Vücūdum itti ʿadam ʿāḳıbet bu ḥayret kim
ʿAdem dik ağzı ara söz ni nevʿ taptı vücūd

Közüñg şemāyilini nergis er köre almas
Sañga ni fikr közi çıḳsun ol ki boldı ḥasūd

Demī ḥarem nefesī deyr ḳaṣdı eylermin
Ni yirde yüz ḳoyar olsam yüzüñg durur maḳṣūd

Köñgülni yārġa bağla vü refʿ ḳıl ağyār
Ki bardur ol ki anıñg ġayrıdur serāb ü nümūd

Melūl olupmın özümdin fenā meyi tutḳıl
Ki reng ü ʿıṭrı vücūdumnı eylegey nābūd

Ve ger sömürse Nevāyīġa yitkey andaḳ sekr
Ki farḳ tapmağay allında şāhid ü meşhūd

ری حرفی نینك رعنالاری نینك رستا خیزی

Zihī meẓāhir ara mihr-i ʿārıżıñgdın nūr
Ḳuyaşdın eyle ki ẕerrāt ḫayli içre ẓuhūr

Vücūduñg eyledi kevn ü mekān vücūdın fāş
Hemol şıfat ki ḳuyaş ḳıldı ẕerreni meşhūr

Ḫıred ger aʿmī ise künh-i ẕātıñg içre ni tañg
Ḳuyaşnı körmese ḫuffāş bar durur maʿẕūr

Siniñg cemāliñge gül közgüside bülbül mest
Siniñg ẓuhūruñg ile gül cemāliġa mağrūr

Yoḳ irse ġonçaġa ḥıfẓıñg niçük ki perde ʿarūs
ʿArūs-ı perde-nişīn yañglığ olmağay mestūr

Sini tilep tün ü kün bes ki eyleben tek ü pūy
Nefeslerini ala almayın şabā vü debūr

Baḳıp sücūd ara ḳaşıñgġa gebr eger müʾmin
Tilep ḳadeḥ ara ʿaksiñgni mest eger maḫmūr

Mey içre ʿaksiñg ile şāf-çeşḳa ʿayş ü neşāṭ
Ḳadeḥde neşʾeñg ile dürd-keşḳa ẕevḳ u sürūr

Çū sinsiz oldı ḥarem içre pārsā ni asığ
Nevāyī olsa siniñg birle deyr ara ni ḳuşūr

وله سقى الله ثراه

Dilberā sindin bu ġam kim minde bardur kimde bar
Fürḳatiñgdin bu elem kim minde bardur kimde bar

Mezra'-ı 'ayşım kögermeydür sümūm-ı ahdın
Yoḳsa yaşdın munça nem kim minde bardur kimde bar

Ḳoyma minnet kim yüzüm dik pāk yüz hīç kimde yoḳ
Beyle 'ışḳ-ı pāk hem kim minde bardur kimde bar

Baḫt ol ay ḳaşrıġa ḳoymas yoḳsa dūd-ı ahdın
Bu kemend-i ḫam beḫam kim minde bardur kimde bar

Ḳalb-i rūy-endūd ile bey' itse vaṣlın ey köñgül
Dāġdın munça direm kim minde bardur kimde bar

Bar ikin vābeste-i tevfīḳ yoḳsa ey refīḳ
Bu ḳadar şevḳ-ı ḥarem kim minde bardur kimde bar

Ey Nevāyī gerçi cürmüm köp turur līkin bu nev'
Ḫusrev-i ṣāḥib-kerem kim minde bardur kimde bar

وله نوادر دين

Tāze servi bāġ ara dirler ki nāz āġāz iter
Her dem anı körgeli köñglüm ḳuşı pervāz iter

Nāzınıñg āvāzesi öltürdi ah ol vaḳtdın
Kim anı köz birle körsem kim ni yañglıġ nāz iter

Körmey andaḳ zārının kim reşk otı eyler helāk
Ger köñgül cānımnı 'ışḳı sırrıda hem-rāz iter

Az ü köp dimey fidāsı eyledim bilmen henūz
Kim cefā mu köp ḳılur yāḫūd vefā mu az iter

Ḳılġamın dem-sāzlıġ hecride miñg yıl cān bile
Añglasam kim vaṣlıda bir dem mini dem-sāz iter

Köz bile cān perdesin köñglüm müheyyā eyledi
Gūyyā ḳoyġaç ḳadem külbemġa pāy-endāz iter

Çerḫ mihr ü kīnesidin ni 'azīz ol ni ẕelīl
Niçe kim gāhī sini iẕlāl ü geh i'zāz iter

Deyr pīriniñg müridimin ki her yan ḳılsa 'azm
Rindlerdin mey kötermekke mini mümtāz iter

Ey Nevāyī istiķāmet yoķ çū devrān ṭab'ıda
Ġam yime ger gāh mihr ü geh sitem āġāz iter

و له قدس الله سره

Ķāṣıdī kim yitkürür köñglümge cānāndın ḫaber
Eyledür kim birgey ölgen cismiġa cāndın ḫaber

Dime hecrimdin ḫabersiz mü ikensin kim mañga
Bar idi ölmekdin ammā yoķ idi andın ḫaber

Ni 'aceb açılsa kör olġan közüm Ya'ķūb dik
Kim nesīm-i ṣubḥ birdi Māh-ı Ken'āndın ḫaber

Ṣādmın gūyā firāķ eyyāmı boldı mürtefi'
Kim ḥabībim kilmekige yitti her yandın ḫaber

Ah u eşkimdin ḫabersiz bolmañg ey 'ālem ili
Kim birürler ol biri ṣarṣar bu ṭūfāndın ḫaber

Sāķiyā ķoy devr ayaġın eyle kim nūş eylesem
Tā ķıyāmet tapmaġaymın ehl-i devrāndın ḫaber

Ey Nevāyī tañg yoķ ölsem kim ötüpdür niçe kün
Kim mañga yoķ ni köñgül ni köñglüm alġandın ḫaber

زی حرفی نینك زیبالاری نینك زینتی

Dōstlar 'ālem ilige yār ü hem-dem bolmañgız
Yār ile hem-dem dimey kim āṣnā hem bolmañgız

Āşnālıġ eyleben öz cānıñgızġa her zamān
Bā'iṣ-i yüz miñg belā vü miḥnet ü ġam bolmañgız

Yip perī-veşler firībin soñgra tapmay iltifāt
Min kibi dīvāne vü rüsvā-yı 'ālem bolmañgız

Vaṣl u 'ayş ābād ķılsun ḫalķnı ey derd ü ġam
Siz bozuġ köñglümdin özge yirge maḥrem bolmañgız

Ey viṣāl ehli ol aynıñg derd-i hecridin mini
Köp körüp ġam-nāk siz hem asru ḫurrem bolmañgız

Ey ḫarābāt ehli yoķ insānda imkān-ı vefā
Mestlıġdın dīv oluñg zinhār ādem bolmañgız

Ger Nevāyī hecr ara boldı ẕelīl ey ehl-i vaṣl
İmdi növbet sizgedür munça mu'aẓẓam bolmaŋız

سین حرفی نینك سمن برلاری نینك سوداسی

Köŋlüm içre derd ü ġam evvelġılarġa oḫşamas
Kim ol aynuŋ hecri hem evvelġılarġa oḫşamas

Ni sitem kim ḳılsa raḥmı maḫfī irdi żımnıda
İmdi ḳılsa her sitem evvelġılarġa oḫşamas

Dimeŋiz Şīrīn ü Leylīança bar ḥüsn içre kim
Ḫūblukda ol ṣanem evvelġılarġa oḫşamas

Cevridin irdi elemler imdi tutmış özge yār
Olmışam kim bu elem evvelġılarġa oḫşamas

'Işḳ ara Ferhād ile Mecnūnġa oḫşatmaŋ mini
Kim bu rusvā-yı dijem evvelġılarġa oḫşamas

Kūyiniŋ iḥrāmıdın köŋlümni men' itmeŋ yana
Kim auŋa 'azm-i ḥarem evvelġılarġa oḫşamas

Ey Nevāyī ḳılma Cemşīd ü Ferīdūn vaṣfı kim
Şāh-ı Ġāzīġa kerem evvelġılarġa oḫşamas

شین حرفی نینك شوخلاری نینك شمایلی

Dāne-i ḫāl-i lebiŋ köŋlüm ḳuşın rām eylemiş
Kim anı tutḳanda cānım riştesin dām eylemiş

'Anberīn ḫaṭṭıŋġa kim andın kilür būy-i vefā
Cān fidā gerçi ümīdim ṣubḥımı şām eylemiş

Lebleriŋdin rūḥ-perver nuṭḳ ẓāhirdür meger
Rūḥ-ı ḳudsī āb-ı ḥayvān içre ārām eylemiş

Ḫumret itmiş āşkār ol ösrük ü ḫūn-ḫvāre köz
Ḳan ile memzūc mey gūyā ki āşām eylemiş

Serv ü gülge bāġ ara dirmin ki eyley cān fidā
Tā ki cānım ḳaṣdı bir serv-i gül-endām eylemiş

Çıḳtı veh ösrük yana ol kafer-i bībāk kim
Her ḳaçan çıḳḳanda ḳatl-i ehl-i İslām eylemiş

Ḍeyrni ḳılmış közümge gül-sitān ey muġ-beçe
Ol mey-i gül-gūn ki ruḫsārıñıñ gül-fām eylemiş

Kām vakti terk-i dünyā eylegen tapmış ḥayāt
Yoḳsa yitkende ecel ḫōd-kām ü nākām eylemiş

Ḳani rüsvāyī Nevāyī dik egerçi anı ʿışḳ
Nīg-nām ildin durur dip beyle bed-nām eylemiş

صاد حرفی نینك صنم لاری نینك صیتی

Mey mini ḳıldı riyāyī pārsālıḳdın ḫalāṣ
Pārsālıḳ yoḳ ki ʿucb ü ḫōd-nümālıġdın ḫalāṣ

Ḫānḳah ehli yoluḳsa mestlıġdın tanıman
Şükr kim boldum alarġa āşnālıġdın ḫalāṣ

ʿIşḳ ḫalvet küncidin saldı mini mey-ḫāneġa
Ḳıldı zindān gūşeside mübtelālıġdın ḫalāṣ

Deyr pīri cürʿasın ḳapmay kim oldur şāhlıġ
Deyr ara ger ārzū ḳılsam gedālıġdın ḫalāṣ

Ey cefā-ger bir vefā ḳıl kim ikevlen bolġabız
Min cefā çikmekdin ü sin bīvefālıġdın ḫalāṣ

Sāḳıyā hecr ü ḫumār içre yitipmin cānıma
Bir ḳadeḥ birle mini ḳıl bu aralıġdın ḫalās

Ey Nevāyī bīnevā istep sini dil-dār u sin
Ger nevā istersin olma bīnevālıġdın ḫalāṣ

ضاد حرفی نینك ضمیران بوی لاری نینك ضیاسی

ʿĀrıżıñgdur āftāb-ı ʿālem-ārādın ġaraż
Cān-fezā nuṭkuñgdur enfās-ı Mesīḥādın ġaraż

Açmaġaymın köz min-i dīvāne ḥüsnüñg bolmasa
Her perī-peyker cemāliġa temāşādın ġaraż

Oḳ tikilsün közlerimge bolmasa oḳ dik ḳadiñg
Bāġ ara her dem hevā-yı serv-i raʿnādın ġaraż

Şām-ı hecrim zülf-i müşkīniñgdin olsun tīreraḳ
Ger imes köñglümde zülfüñg müşk-i sārādın ġaraż

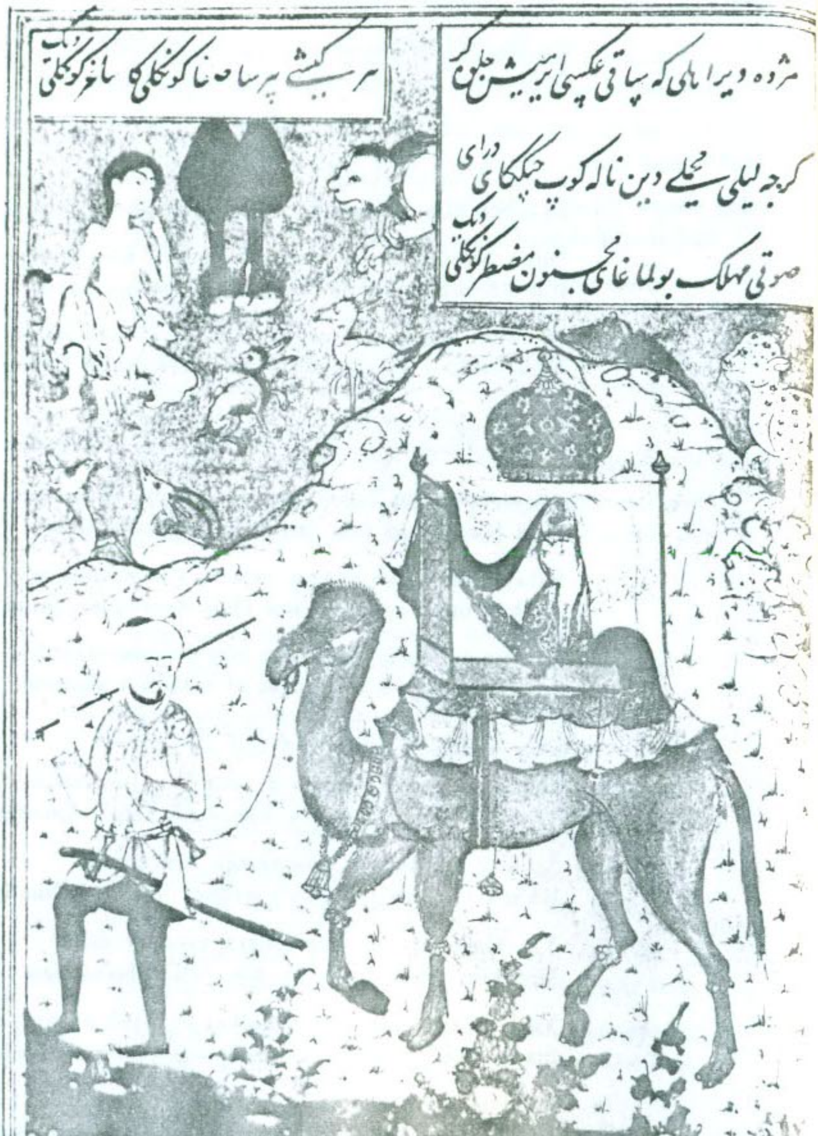

Topkapı, Hazine Ktp., No. 983 Garaibü's - Sıgar, v. 108 a

Cān birip la'limni isterdin ġarażnidür dime
Kim besī ẓāhir durur cānā bu sevdādın ġaraż

Derd ü miḥnet çikmegimdin ḳaṣdım anıng kūyidur
Ka'bedür sālikke ḳaṭ'-ı kūh u ṣaḥrādın ġaraż

Ey Nevāyī yārnıng mihr ü vefāsın isteme
Ḳılmaġan bolsang köngülge ẓulm u bīdādın ġaraż

كاف حرفى نينك كافرلارى نينك كمالى

Niçe bolġay zaḫmlıġ könglümni maḥzūn eylemek
Zaḫm ḳanıdın közüm yaşın ciger-gūn eylemek

Niçe la'ling hecridin ḳanlıġ ḳadeḥ içken sayı
Sāġarımnı eşk ḫūn-ābıdın efzūn eylemek

Niçe pinhān eyleben 'ārıżnı andaḳ kim perī
Bizni rüsvā-yı cihān andaḳ ki Mecnūn eylemek

Niçe bir ay 'ışḳıdın ey derd min ser-geşteni
Kice kündüz bīḳarār andaḳ ki gerdūn eylemek

Birdi mühlik derd-i 'ışḳ u ḳoydı minnet cānıma
Munça bolġay cevr ile 'āşıḳnı memnūn eylemek

Kim ki dünyī ehli dūnlardın tiler bolġay ḫalāṣ
Şarṭ irür evvel vedā-ı dünyī-i dūn eylemek

Ey Nevāyī çūn ġubār-ı hecr öltürmes ni sūd
Bir közüngni Dicle ḳılmaḳ birni Ceyḥūn eylemek

وله اعظم الله اجرا

Manga bir laḥẓa vefā eylemeding
Ki hemol laḥẓa cefā eylemeding

Ḳāmetingdin manga kām oldı ḥırām
Veh ki kāmımnı revā eylemeding

Atmaḳ oḳ ilge ḫaṭādur līkin
Manga atḳanı ḫaṭā eylemeding

İlge luṭfung manga ger bolsa cefā
Ni cefālar ki manga eylemeding

Gerd-i raḫşıñğğa bahā cān tilediñ
Anı tofraḳça bahā eylemediñ

Tapmadıñ mülk-i baḳā tā özni
ʿĀzim-i deşt-i fenā eylemediñ

Yüz vefā vaʿde Nevāyīġa ḳılıp
Ah kim bizge vefā eylemediñ

لام حرفی نینك لعبت لاری نینك لطایفی

Ey köñül her mekr ile ḳaçsañ ulustın şükr ḳıl
Her vefāġa miñ cefā tartıp ḳutulsañ müft bil

İl tilidin kördüm ançа ġuṣṣa kim miñdin birin
Aytmaḳ bolmas tenimde her ser-i mū bolsa til

Niçe kim ʿālemde bīdād olsa ʿālem ehliġa
Ger müyesser bolsa yüz ança taṣavvur eylegil

Cānıñġa bil kim cefādın özge yitmes yıl u ay
Cān fidā ḳılsañ vefāsında alarnın ay u yıl

Devr cāmı zehridindür daġı tīġı ḳanıdın
Serv ü gül bu bāġ ara kim boldılar yaşil ḳızıl

Faḳr vādīsiġa kirgen taşlasun özlük yükin
Kim ḳılur yol ḳaṭʿın āsānraḳ niçe bolġay tigil

Ey Nevāyī ʿömr ötüp hem mest ü hem uyḳudasın
Hīç bilmen kim sini uyġan diben yāḫūd ayıl

و له رفع الله قدره

Ḳaṣd-ı cānım ḳıldı heer ey ḳātil-i ḫūn-ḫvār kil
Ḳan töküp cānımnı almaḳ isteseñ zinhār kil

Eşk dürrin közde cān naḳdin avuçda asradım
Kim ḳaçan kilseñ yoluñda ḳılġamın īṣār kil

Rūḥum ayrılmış bedendin ger tilersin ey ḥabīb
Eylemek ʿĪsī-i Rūhu'llah demin ıẓhār kil

Aytman kilgil daġı ḳılġıl tevaḳḳuf laḥẓaī
Kilgeç oḳ barġıl velī cānımnı alġaç bar kil

Cān yitiptür aġzıma dirmin lebiñġġa tapşuray
Luṭf itip ḳılġıl mini cān birle minnet-dār kil

Deyr ara mey içkeli kilgüm disem dir muġ-beçe
Büt ḳaşıda baş ḳoyup bağlar iseñ zünnār kil

Cān Nevāyīni Nevāyī cānnı sinsiz istemes
Anı cānnıñ cānnı anıñ rencidin ḳutḳar kil

ميم حرفى نينك محبوب لارى نينك ملاقاتى

Örtenür il fürḳatidin nevḥa bünyād eylesem
Ḳuzġalur ʿālem ögürmek birle feryād eylesem

Yumrulur başımġa gūyā kim felek ġam-ḫānesi
Ol ḳuyaş hem-ḫānem irkenni ḳaçan yād eylesem

Hecr bīmi çūn yiter ġam-kīn ḳılur bīiḫtiyār
Vaṣl ümīdi birle köñglümni niçe şād eylesem

Çerḫ u encümdin küyüpmin ʿayb imes ger ah ile
Bu niçe aḫker bile ol külni ber-bād eylesem

Defʿ itey dirmin cihāndın eşk ile ġam tofrağın
Bu bozuğnı seyl ile istermin ābād eylesem

Salṭanatdın bāde artuḳdur mañga yüz ḳatla kim
Ḫōşraḳ il bīdādıdın özümge bīdād eylesem

Ey Nevāyī Hecr ara yitti ecel ḳılġay mu ṣabr
Ol Mesīḥā vaʿde-i vaṣlını mīʿād eylesem

و له غفرالله له

Serv-i āzādımnı bāġ içre ḫırāmān isterem
Sebzesin ser-sebz ü gül-berkini ḫandān isterem

Derd-i cānānımda belkim yüz elem cānımdadur
Yoḳ ki cānānımġa bel cānımġa dermān isterem

Tīredür vīrānım ansız veh yana bir ḳatla hem
Ol ḳuyaşnı beytü'l-aḫzānımda mihmān isterem

Nefʿ iter bolsa ḥımā yañglıġ kef ü pāyiñgġa ḳan
Çāk itip kögsüm anı bağrımda pinhān isterem

Ey Ḫıżır ḥayvān suyı tut dem-bedem kim yād üçün
Ṣadḳa ḳılmağlıḳ üçün her laḥẓa bir cān isterem

Müjdeī birgil mizācı şiḥḥatidin ey ṭabīb
Kim bu peyġamıñ üçün cānımnı ḳurbān isterem

Oḳ kibi ḳaddin körüp üftāde çūn kör olmadıñ
Ey Nevāyī közleriñde nevk-i peykān isterem

نون حرفی نینك نازنین لاری نینك نمو داری

Ançа kim Şīrīn ü Leylīdin siniñ ḥüsnüñ füzūn
Minde hem Ferhād u Mecnūndın füzūn ʿışḳ u cünūn

Ġam imes çūn ḫāk-i rāhıdın taparmın cān ısı
Gerçi mühlik ġam yüki ḳaddimni eyleptür nigūn

Zülfüñ allında füsūn-ger közleriñ her gūşedin
Kūyi ol müşkīn yilan ḳaydıġa eylerler füsūn

Yaġdurup nāvek bozuġ köñglüm ʿimāret eylediñ
Gūyyā pulpuş itip koyduñ añga her yan sütūn

Lebleriñ hecrinde giryān közlerimniñ ḳanları
Ḳatreī ger tamsa bir deryānı eyler laʿl-gūn

Vaṣl eyyāmıda ḫōş tut ẕerrelerni ey ḳuyaş
Kim bu künlerni beġāyet ḳısḳa eyler çerḫ-ı dūn

Başım üzre fürḳatiñ taşını körseñ digesin
Noḳṭa ẓāhir eylemiş gūyā Nevāyī üzre nūn

و له قدس الله سره

ʿAḳl u cān u köñglüm ol ay fürḳati āzārıdın
Barı birbirdin melūl olmışlar u min barıdın

Şām-ı hecrim tār ü bīpāyānlıġın añglay diseñ
Fehm olur yeldā tüni yañglıġ saçıñ her tārıdın

Bardur andaḳ kim bozuġ köñglümde her yan ḳan u dāġ
Lāleler kim çıḳtı vīrān meskenim dīvārıdın

Ol perī köñglüm ḳuşı ḳanın aḳızġan fehm olur
Açsalar boynumdaġı defʿ-i cünūn ṭūmārıdın

Ġonça-ı vaṣlım açar şemʿ-i firāḳım tindürür
Her nesīmī kim kilür gül-ruḫ bahārım sarıdın

Dehr bāġı lāle birle sebzesidin kiç ki yoḳ
Ġayrı ḳan u zehr bu şengerf ile zengārıdın

Ey Nevāyī nokṭa-i ʿayş isteseng mey-ḫānede
Baş köterme mey ṭagarı devre-i pergārıdın

و له قدس الله سره

Min ki her sāʿat çikermin yüz cefā aġyārdın
Ni ʿaceb ger yüz belā her laḥẓa körsem yārdın

Kim ki yār ister ni tang aġyārdın körmek sitem
Gül-bün içre gül tirer il nīşlen yir ḫārdın

Kim ki yüz ming zārlıġlar tartıban tapmış viṣāl
Tofraġ ol allında min hicrānda ölgen zārdın

ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ vefā birle cefānı talġamas
Ḫōş kilür könglige her ni kim kilür dil-dārdın

Çerḫ devrin eyle pergār urdı Miʿmār-ı ḳażā
Kim ḳadem çıḳmaḳ imes mümkin ḫaṭ-ı pergārdın

Ger diseng maḫmūrluḳ derd-i seridin ölmeyin
Tā tiriksin baş çıḳarma külbe-i ḫammārdın

Ey Nevāyī ger tilersin yār vaṣlın tapḳasın
Kiç iki ʿālemdin ü ḳol tart yoḳ u bardın

و له قدس الله روحه

Yārını dirler ki çikmiş yüz cefā min zār üçün
Bolsa ming cānım fidā eyley cefā-keş yār üçün

Yār kim yārı üçün çikse cefā bil anı yār
Ölse azdur kimse andaḳ yār-ı mihr-āṡār üçün

Yārlıḳ körgüzdi min cān birle minnet-dārlıḳ
Cānım Ḥaḳ asrasun bu zār-ı minnet-dār üçün

Min ni ḳılġaymın anga lāyıḳ meger ming serv ü gül
Alıp āzād itkemin ol serv-i gül-ruḫsār üçün

Rāstlıġ birle reviş kim anda bardur kimde bar
Ḫūb ikendür ölmegim ol ḳāmet ü reftār üçün

Ölmegim bīmārlıġdın sehldür çūn tirgüzür
Anı yā Rab kim selāmet asra bu bīmār üçün

Ey Nevāyī yoḳ idi ʿālemde āyīn-i vefā
Ḥaḳ naṣīb itti sanga sinde bu maʿnī bar üçün

وله سقى الله ثراه

Tā maḥabbet deşt-i bīpāyānıda āvāremin
Her beliyyet kilse ʿışḳ āşūbıdın bīçāremin

İl nitip tapḳay mini kim min özümni tapmanam
Beyle kim ʿışḳ u cünūn ṣaḥrāsıda āvāremin

Ḳaysı zaḫmımġa ḳılursın çāre çūn min ey refīḳ
Tīr-i bārān-ı beliyettin serā-ser yaramın

Ah dūdı içre bir uçḳun kibi körgen mini
Bildi kim hicrān tünige kevkeb-i seyyāremin

Kice örtensem seḥer feryād ḳılsam ni ʿaceb
ʿIşḳ ara pervāne vü bülbülġa çūn hem-kāremin

Ey Ḫarābāt ehli ger siz mest olup min bolmasam
ʿAyb imes nivçün ki siz mey-ḫᵛāre min ḫūn-ḫᵛāremin

Ey Nevāyī bardı dip aḥbāb taʿcīl itme köp
İt kibi min irişip ol kārvānnı baramın

واو حرفی نینك ولاهت افزای لاری نینك وقایعی

Eger ʿāşıḳ itse viṣāl ārzū
ʿIyān itmiş olġay muḥāl ārzū

Añġa bes ki ḳılġay eger birse dest
Yıraḳtın körerge cemāl ārzū

Ḳurup aġzım istermin ol çihreni
Susız eylegen dik zülāl ārzū

Suġa yoḳsa közgüge salġıl naẓar
Ger isteñ özüñgge miṡāl ārzū

Hem āşüfte hem tīredür bolġalı
Żamīrimġa ol zülf ü ḫāl ārzū

Ḳuyaş dik menāzil ṭay itmek kirek
Ni reh-rev ki ḳılġay kemāl ārzū

Nevāyī tiler ʿīd şāmı ḳaşıñ
Ulus eylegen dik hilāl ārzū

هی حرفی نینك همایون وش لاری نینك هلاك انكیزلیغ لاری

Yā Rab ol yüzni demī közümge pinhān eyleme
Yā közümni andin özge yüzge ḥayrān eyleme

Çihresiġa mīzbān olsun közüm ol çihreni
Közlerim öyidin özge öyge mihmān eyleme

Açmayın zülf-i perīşān köñglüme çiktürme ah
Yitmeyin ahım yili zülfin perīşān eyleme

Cānıma laʿlidin özge laʿldin birme ḥayāt
Laʿliġa cānımdın özge cānnı ḳurbān eyleme

Başıma kūyidin özge kūyni ḳılma vaṭan
Kūyide başımdın özge başnı ġalṭān eyleme

Ey köñgül devr ehlidin miñg yılçılıḳ yol gūşe tut
Yā alardın yitse yüz miñg ġuṣṣa efġān eyleme

İsteseñg ey gül Nevāyī dik ḫoş-elḥān bülbülī
Gonça dik köñglin melāmet ḫārıdın ḳan eyleme

و له غفر الله له

Firāḳ saldı bir ot cism-i nātüvānımġa
Ki örtenür kişi sormaḳḳa kilse yanımġa

Ni ʿayb zār tenim daġı küyse ḫas yañglıġ
Bu şuʿleler ki anıñg hecri saldı cānımġa

Taḥayyür eyledi Ferhād u Vāmıḳ u Mecnūn
Çū baḳtılar elem-engīz dāstānımġa

Anıñg ṭufeyli ṣanemler yüzin körermin līk
Munı kim ayta alur şūḫ-ı bed-gümānımġa

Köñgül şikāyetidin yüz risāle yazmışmın
Kim eylegey bu risāletni dil-sitānımġa

İçürdi muġ-beçe deyr içre āb-ı āteş-reng
Ki şuʿlesi anıñg ot saldı ḫān ü mānımġa

Ni sūd ilni ger itse Nevāyī efġānī
Çū yār salmadı hergiz ḳulaḳ fiġānımġa

وله غرايب دين

Sevād-ı ḫāli anıñg ḫaṭṭ-ı müşk-bār içre
Meger ki zāġ yaşunmış benefşe-zār içre

Digey ki gül-şen-i cennetde açılıptur gül
Kişi ki mey gülini körse ol ʿıẕār içre

Cemāli közgüsi içre sarıġ yüzüm ʿaksi
ʿAceb ḫazānı ʿıyān eylemiş bahār içre

Ḳaşıñg ḫayālini ḫākī tenimde añglamas il
Hilāl rüʾyeti müşkil durur ġubār içre

Lebiñgde cism-i żaʿīfim sözi irür ol nevʿ
Ki rişte ötkerilür laʿl-i āb-dār içre

Fidāsı muġ-beçeniñg naḳd-ı dīn ü īmānım
Mey-i muġāne mañga tutsa bu ḫumār içre

Dimek ni sūd Nevāyīġa örtegüm dāġı
Çū küydi cānı anıñg dāġ-ı intiẓār içre

بی حرفی نینك يغما لاری نینك يوز كور كوزما كلاری

Zihī tecellī-i ḥüsnüñg kilip cihān-ārāy
Cemīller sañga āyīne-i cemāl-nümāy

Cemāl birle celāliyyetiñgdin oldı bu nevʿ
Seḥer ʿıẕārı üze şām-ı zülfi ʿanber-sāy

Bu tīre dehrni ger ʿāşıḳ itmeseñg bolmas
ʿArūs-ı mihr-i felek maẓharıda cilve-nümāy

Basīṭ-ı ʿālem ara ger sin olmasañg bāsıṭ
Köñgülge ḳayda bolur zühre laḥnı basṭ-efzāy

Çemen ʿarāyisi zībiġa boldı ḥüsnüñgdin
Zülāl-i āyine-dār u nesīm-i nāfe-güşāy

Siniñg ḫayālıñg ile ḫānḳahda hāy ile hūy
Siniñg viṣāliñg üçün deyr içinde nāle vü vāy

Nevāyī oldı gül-i ḥamd ü şükrüñge bülbül
Anı bu bāġ ara luṭf eylep eyle naġme-serāy

وله رفع الله قدره

Çerḫ eger salsa yıraḳ yüz yıl viṣāliñgdin mini
Ayıra alġay mu bir sāʿat ḫayāliñgdin mini

Bil ü aġzıñg ẕikr ü fikri birle bolsam ni ʿaceb
Şevḳ bir dem ġāfil itmes ḳīl ü ḳāliñgdin mini

Yengi aydur mūcib-i sevdā vü min dīvānemin
Tā felek saldı cüdā müşkīn hilālingdin mini

İlge yüz açıp ḳarangu ḳılma ʿālemni manga
Tīre ḳılmaġlıġ nidür şemʿ-i cemālingdin mini

Cān bağışlap ilge laʿlingdin min öldüm teşne-leb
Veh ki ḳıldıng ḳatl cān-perver zülālingdin mini

Beste-i zünnār ḳıl bir riştega ey pīr-i deyr
Her sarı tārı çupulġan iski şālıngdın mini

Ey Nevāyī yana ʿışḳ eylep taḫayyül zīnhār
Ḳılma her dem rence bu fāsid ḫayālingdin mini

ومن اثار ذهنه

Ey ḳuyaş nivçün ḳaşıngdın sāye dik sürdüng mini
Rūşen eylep cümle-i ʿālemni küydürdüng mini

Küydürüp ey ʿışḳ otı gerdūnga savurdung külüm
Pāyede āḫır bu yanglıġ kökke yitkürdüng mini

Hecr otı tābı yana bīḥāl ḳıldı niçe kim
Ey nesīm-i vaṣl öz ḥālimga kiltürdüng mini

ʿIşḳ menʿide sözüng çūn ḥaşv idi boldum ḫamūş
Ḳılma ey vāʿıẓ gümān kim yoldın azġurdung mini

Bilmedim ey ʿışḳ kim boldum ölüm müstevcibi
Kim bu yanglıġ hecr cellādıġa tapşurdıng mini

Vaṣlıng itting vaʿde ammā hecringe ḳıldıng esīr
Kökke çikting līk yirge ʿāḳıbet urdung mini

Ey Nevāyī vaṣl eger rūzī imestür çāre yoḳ
Ḳılmadıng dip sayʿ bes ni işke yazġurdung mini

MÜSTEZĀD

Dīn āfeti bir muġ-beçe-i māh-liḳādur
Mey-ḫᵛāre vü bībāk
Kim ʿışḳıdın anıñ vaṭanım deyr-i fenādur
Ser-mest ü yaḳam çāk

Hem ṭurrasınıñ devri veraʿ bilige zünnār
Min kāfer-i ʿışḳı
Hem yüzi Mecūs otı kibi şuʿle-fezādur
Min örteniben pāk

Ol çihre fürūġı tüşüben zār tenimġa
Bir nevʿ küyer kim
Her kimse anı kördi saġındı ki yanadur
Ot içide ḫāşāk

Ḥayvān suyı cānımnı alur laʿlidin ayru
Ol curʿa-i mey kim
Tikmiş aña mey-gūn lebi cānımġa devādur
Ni zehr ü ni tiryāk

Bu nevʿ ki aylar mey-i vaṣlı hevesidin
Maḫmūr bolupmın
Müşkil ki yazılġay bu ḫumārī ki mañadur
Sāġar bolup eflāk

Sāyilmin ü maḳṣūdum irür naḳd-ı viṣāliñ
Buḫl eyleme cānā
Kim barça mezāhibde ki ʿışḳ ehli aradur
Mezmūm irür imsāk

Hecriñde yüzi sarġarıban dem ura almas
Bīçāre Nevāyī
Gūyā ki ḫazān faṣlıda bīberk ü nevādur
Ol bülbül-i ġam-nāk

MUḪAMMES

Mesned-i ḥüsn içre tā kim körmişem ol şāhnı
Tīre eylepmin figāndın nīl-gūn ḫar-gāhnı
Ey ṣabā ʿarżeyle nāgeh körseng͡ ol dil-ḫᵛāhnı
Köktedür her dem figānım körgeli sin māhnı
Daʿvī-i mihring͡ga tanuḳ tartadurmın ahnı

Ey ġubār-ı merkebing͡ kün közgüsining͡ ṣayḳalı
Niçe kim min bir gedā sin pādişehdursın belī
Yoḳ ʿaceb sin ḥüsn şāhın meyl ḳılsam sivgeli
Sin kibi sulṭānnı sivmek ḥaddim irmestür velī
Bu belālıġ ʿışḳ farḳ itmes gedā vü şāhnı

Ḫırmen-i vaṣlıng͡ tevellāsında ey ḫalḳ aḥseni
Sebze-i ḫaṭṭıng͡ temāşāsında ey köz rūşeni
Sünbül-i zülfüng͡ ḫayālātıda ey cān gül-şeni
Dāne-i ḫāling͡ temennāsıda ey gül ḫırmeni
Raḥm ḳıl kim çihre-i zerdim yaşurdı kāhnı

Zülf ü yüzüng͡ kördi vü küydi köng͡ül ḥayret bile
Vaṣlıng͡ ümmīdiga cān ḳıldı fidā raġbet bile
Sinde yoḳ irmiş vefā tik min küyüp miḥnet bile
Zülfüng͡ ü yüzüng͡ firāḳında tümen ḥasret bile
Ḥayf kim żāyıʿ kiçürdüm munça sāl ü māhnı

Ey ki yoḳtur ḥüsn ıḳlīmide sin dik pādişā
ʿĀşıḳıng͡nı niçe ṭutḳaysın muning͡ dik bīnevā
Niçe kim boldı işiking͡de Nevāyī dik gedā
Ḳavma Luṭfını işikdin bir zekāt-ı ḥüsn ang͡a
Ḳayda itsün sin ġanī barında şey'u'llahnı

II

Ah kim vālihmin ol serv-i ḫırāmāndın cüdā
Közlerim giryāndur ol gül-berk-i ḫandāndın cüdā
Bīnevādur cān daġı ol ḥūr-ı Rıżvāndın cüdā
Ni nevā-sāz eylegey bülbül gül-istāndın cüdā
Eylemes ṭūṭī tekellüm şekker-istāndın cüdā

Veh niçe ʿışḳ otı cismimde süng͡ekni örtegey
Köng͡legim ceybiġa ot salġay itekni örtegey
Tilbelik ahım semādın tā semekni örtegey
Ol ḳuyaş hecride ḳorḳarmın felekni örtegey
Her şerārı kim bolur bu otluḳ efġāndın cüdā

Veh ki baġrım tökti közler yolıdın pergāle köp
Köz hem ol gül hecridin yaġdurdı gül-gūn jāle köp
Żaʿf itipmin ḳanlıġ eşkim bes ki tökti lāle köp
Dime hicrānımda çikmeysin fiġān ü nāle köp
Cism eyler mü fiġān bolġan nefes cāndın cüdā

Ḳılġalı maḥrūm cām-ı vaṣlıdın cānān mini
Telḫ-kām itmiş tiriklik bādesidin cān mini
Her zamānī öltürür ġam zehridin hicrān mini
Hecr ölümdin ṣaʿb imiş mundın song͡ ey devrān mini
Eylegil cāndın cüdā ḳılġunça cānāndın cüdā

Baġrıma ey ḫār-ı hicrān her zamān sancılmaġıl
Ey köng͡ül yüz cevr yitse közge ġayrın ılmaġıl
Ming͡ belā yüzlense ey cān yārdın ayrılmaġıl
Bolsa yüz ming͡ cānım al ey hecr līkin ḳılmaġıl
Yārnı mindin cüdā yāḫūd mini andın cüdā

Cānnı andaḳ ḥüsnüng͡ otı şuʿlesi kül ḳıldı kim
Cism anıng͡ dik lemʿa-i ruḫsārıng͡a yaḳıldı kim
Şerḥ-ı ḥāliġa alarnıng͡ bu raḳam yazıldı kim
Vaṣl ara pervāne örtendi hemānā bildi kim
Ḳılġu diktür ṣubḥ anı şemʿ-i şeb-istāndın cüdā

ʿĀşıḳī kim bolġay ol bir şūḫ-ı gül-ruḫsārsız
Eyle bülbüldür ki ḳalmışdur gül ü gül-zārsız
Vāy ol bīdilġa kim ḳalġay tirik dil-dārsız
Bir ayasız it bolup irdi Nevāyī yārsız
Bolmasun yā Rab ki hergiz bende sulṭāndın cüdā

111

Bolmaġay irdi cemāling͡ munça zībā kāşkī
Bolsa hem ḳılġay iding͡ közlerdin iḫfā kāşkī
Ḳılmaġay irding͡ ulus ḳatlin temennā kāşkī

Açmaġay irdiñg cemāl-i ʿālem-ārā kāşkī
Salmaġay irdiñg barı ʿālemde ġavġā kāşkī

İmdi kim açtıñg cemāl ü ḫalḳ ile ḳıldıñg sitīz
Körgeç anı ḫayl-ı ʿışḳıñg tartıban yüz tīġ-ı tīz
Ḳıldılar köñglümni hicrān ḫanceridin, rīz rīz
Çün cemālıñg cilvesi ʿālemġa saldı rüsteḫīz
Kılmaġay irdi közüm anı temaşā kāşkī

Açḳaç ol yüz şuʿlesin maḥzūn köñgül tapmay emān
Bar idi ol şuʿleni körmek hemān küymek hemān
Sehv idi sindin vefā ḳılmaḳ temennā min yaman
Bolmaġay irdi közüm otluḳ yüzüñg körgen zamān
ʿIşḳıñg otı şuʿlesi köñglümde peydā kāşkī

Çün siniñg ʿışḳıñg mañga boldı belā-yı ʿaḳl u dīn
Vaʿde-i vaṣl eylediñg yüz luṭf ile ey meh-cebīn
İmdi kim boldum giriftārıñg ḳılursın ḳatl u kīn
Eylegeç zülfüñg belāsı zār köñglümni ḥazīn
Ḳılmaġay irdiñg min-i maḥzūnġa pervā kāşkī

Köñglüm alġanda didiñg sindin demī ayrılmayın
Cān nisārım eylese ʿışḳ ehli közge ılmayın
Dem-bedem luṭfuñgnı bolmas irdi bāver ḳılmayın
Tüşmegey irdi firīb-āmiz luṭfuñg bilmeyin
Nātüvān köñglümge vaṣlıñgdın temennā kāşkī

Köñglüm aldıñg çihre bürkaʿdın nümū-dār eyleben
Soñgra cevrüñg ni idi cānımnı efgār eyleben
Ey ḳuyaş evvel vefā vü mihr ıẓhār eyleben
Luṭf ile köñglümni vaṣlıñgdın ṭamaʿ-kār eyleben
Ḳılmaġay irdiñg yana ẓulm āşkārā kāşkī

Ey ḳaşı ya ʿışḳıñg oḳın köñglüm içre birkitip
Dir idiñg ḳılġum vefā serv ḳatıñga gāhī yitip
Tilberetkeç ẓulm ḳıldıñg vaʿde yādıñgdın kitip
Bīvefālıġ añglaġaç ʿışḳıñgnı köñglüm terk itip
Ḳılmaġay irdi özin ʿālemde rüsvā kāşkī

Vaṣl sevdāsıda min kim beste-i ġam bolmışam
Eyle kim Mecnūn belā ḫaylide hem-dem bolmışam

Veh ki rüsvālıḳḳa ʿālemde müsellem bolmışam
İmdi kim dīvāne vü rüsvā-yi ʿālem bolmışam
Vaṣl çūn mümkin yoḳ öltürgey bu sevdā kāşkī

Dime köñglüm kāş itse zülf-i ʿanber-sāyıda
Yā eger cān maḥv bolsa laʿl-i şekker-ḫāyıda
Yā meger başım imes mü raḫşı ḫāk-i pāyıda
Ey Nevāyī bīvefādur yār bes ni fāyide
Niçe kim diseñg eger yāḫūd meger yā kāşī

MÜSEDDES

Dehr ara çün ḳayġusız yoḳ hīç ʿişret ey refīḳ
ʿAyş ṣubḥın isteme bīşām-ı āfet ey refīḳ
Kim imes birbirdin ayru nūr u ẓulmet ey refīḳ
Şuʿle-i ʿişret ḳani bīdūd-ı miḥnet ey refīḳ
Kim ki vaṣlı içre yaḳsa şemʿ-i ülfet ey refīḳ
Köz tut ol şemʿ otıdın oḳ dāġ-ı fürḳat ey refīk

Bīvefādur bu ḳadīmī deyr üze bu iski ṭāḳ
Körseñ̂ anda nūş-ı ʿişret nīş-i ġam żımnıda baḳ
Kim içerge vaṣl cāmın ẓāhir itti iştiyāḳ
Kim añ̂a telḫ itmedi derd-i firāḳ āḫır meẕāḳ
Vaṣl-ı ṣāfī mümkin irmes çünki bīderd-i firāḳ
Zīnhār ol bāde sarı ḳılma raġbet ey refīḳ

ʿĀfiyet ser-menzilidin özni mehcūr itmegil
Ḫūblar kūyi sarı meyl olça maḳdūr itmegil
Eyleseñ̂ ol ay ġamıdın özni rencūr itmegil
Vaṣl ümmīdi bile köñ̂lüñ̂ni mesrūr itmegil
Vaṣl yoḳ kim ʿışḳ lafẓın tilge meẕkūr itmegil
Her nefes körmey diseñ̂ yüz nevʿ şiddet ey refīḳ

Ger selāmet kūyiniñ̂ esbābın istersin töküz
Ḫānḳah ṣaḥnı içinde ẕikr āhengini tüz
Mescid eylerge ʿimāret deyr dīvārını boz
ʿIşḳ ḳūyi tofraġıġa her zamān yitkürme yüz
Şūḫ-ı çābükler ġubār-ı tevseniġa salma köz
Yüzde ister bolmasañ̂ gerd-i meẕellet ey refīḳ

Bir ḳuyaş ʿışḳıġa gerdūn eyleben maḥrem sini
Ẕerre yañ̂lıġ eylese ser-geşte-i ʿālem sini
Ḳaçma ol otdın niçe kül ḳılsa herdem ġam sini
ʿĀfiyet fikrige salsa zühd ü taḳvā hem sini
Küyme her bīmihr otıġa ger diseñ̂ herdem sini
Ḳılmaġay kül şuʿle-i endūh-ı fürḳat ey refīḳ

Tār-ı ʿışḳıñgnı diseñg kim çerḫ devri üzmesün
Ḫasta köñglüñg cüz Nevāyī derd ü miḥnet tüzmesün
Cān öyida ġayr-ı cānān ʿışḳı olturġuzmasun
Çerḫ ʿömrüñg ḳaṣrıġa diseñg ḫalel körgüzmesün
Baḳma gül dik yüz üze ḫōy şebnemin kim bozmasun
ʿAḳl ile ṣabrıñg bināsın seyl-i āfet ey refīk

ʿĀfiyet bezmide gerçi cām-ı vaṣlıñg tolmasa
Zühd bīdādı başıñgdın bir nefes öksülmese
Şeyḫ eylep yüz cefā bir ḳatla ʿöẕrüñg ḳolmasa
Beyle otlardın kirek berk-i ümīdiñg solmasa
Ger salıp yüz miñg belāġa min dik özni bolmasa
ʿIşḳsız bir dem sañga hem ṣabr u ṭāḳat ey refīḳ

Aytman bir serv ḳadd-i māh-ruḫsār istegil
ʿAyş-sāz-ı ḳātil-i şūḫ-ı sitem-kār istegil
Taş baġırlıḳ raḥmsız ḫūn-rīz-i ʿāyyār istegil
Līk dirmin dehr ara yār-ı vefā-dār istegil
Tā ki mümkindür kizip bir mihr-bān yār istegil
Baġrı taşlarnı siverge ḳılma cürʾet ey refīḳ

Az imes fikr eylemekke dehr-i bīḥāṣıl ġamı
Ḥulle dik ḫilʿat sözi yā ravża dik menzil ġamı
Bāde iç diseñg ki kitkey devr-i müstaʿcil ġamı
İsteben ḳatliñgni nāgeh ʿışḳnıñg müşkil ġamı
Ger Nevāyī dik başıñgġa tüşse bir ḳātil ġamı
Anda daġı körgesin ni bolsa ḳısmet ey refīḳ

TERCĪʿ-İ BEND

Cihān ḳaṣrıġadur su üzre bünyād
Çū yoḳ bünyādı andın bolmaġıl şād

Ni şād olġay kişi bir ḳaṣrıdın kim
Anı Tiñgri yaratmış miḥnet-ābād

İmestür ḳaṣr belkim ḳāṣırīdur
Ki taḳṣīr eylemes eylerge bīdād

Tiriklik ḳuşlarıġa yapıban dām
Tiñgiz emvācıdın andaḳ ki ṣayyād

Kiyip ḳatl eylemekke lāledin ton
Ḳayadın tīġ tartıp misl-i cellād

İmes ḳātil perī-veş dilberīdür
Ki cevridin ḳutulmas ādemī-zād

Füsūn-ı lābesi andaḳ mü'essir
Ki mūm eyler köñgül ger bolsa pūlād

Velī ni işvesiġa iʿtimādī
Ni anıñg vaʿde-i vaṣlıġa bünyād

Viṣāli köz yumup açḳunça āḫır
Firāḳı köz açıp yumġunça ber-bād

Köñgül ḳoyma añga kim bāḳī irmes
İnanmas bolsalar eyley ḳasem yād

Baḳāsızdur cihān raʿnāsı v'Allah
Cihān raʿnāsı yoḳ kim māsivā'llah

*

Cihān ṣūḫıdın almış Ḥaḳ vefāın
Ni almaḳ kim añga birmeydür anı

Bu kim yoḳtur vefāsı bes imestür
Ki derd ü miḥnetidür cāvidānī

Bu miḥnetler bile ister anı ḫalḳ
Fehüm lāyaʿrifū(n) hazā'l-maʿānī

Tikendin gülge her dem yitkürüp niş
Ki eyler laʿl-gūn cismini ḳanı

Ṣabā kāçin urup susenġa andaḳ
Ki ḳalıp köklügi andın nişānī

Çaḳın tīġıdın eylep pāre pāre
Çemende ġonçanıñ köñglin nihānī

Yaġınnıñ yıġlaban andın nefīri
Bulutnıñ titreben andın fiġānı

Ġalaṭ ḳıldım bu töhmetdin berīdür
Cihān raʿnā ʿarūs-ı dil-sitānı

Ki Ḥaḳ taḳdīridindür ʿālem içre
Yaman ü yaḫşiniñ yaḫşi yamanı

Cihān fānī durur ey ḫvāce zinhār
Ki sin bāḳī taṣavvur ḳılma anı

Köñgül birme oşol raʿnāġa kim Ḥaḳ
İrür bāḳī vü bāḳī barça fānī

Baḳāsızdur cihān raʿnāsı v'Allah
Cihān raʿnāsı yoḳ kim māsivā'llah

*

Cihān kim ẓāhir eyler lāle vü bāġ
İrür ol bāġ zındān lālesi dāġ

ʿArūsīdür füsūn-sāz ol dil-āşūb
İşi körgüzmek ilge lābe vü lāġ

Kişi kim ṣayd-ı dāmı boldı bardur
Anıñ allıda miñ bülbülçe bir zāġ

Yaḳıban āteşīn gül cānıġa ot
Ḳoyar yamġurdın ol ot üstige yaġ

Körüp nergisni sūsen ġonçasıdın
Çiker anıñ közi ḳaşdıġa barmaġ

Ḫazān bīdādıdın yil saʿyi birle
Saçar şimşād ü gül başıġa topraġ

Te'addī birle nesrīn yafrağıdın
Yasar gül çihresin yırtarğa tırnağ

Cefālar yasıdın yağdurdı peykān
Gümān ķılma şecer cismide yafrağ

Niçük kim bū-sitanınıñ yoķ vefāsı
Ḫuṣūṣā kim ḫazān yili iser çağ

Anıñ hem nisbetin ger ister olsañ
Anıñ dik kim ḫazān eyyāmıda bāğ

Baķāsızdur cihān ra'nāsı v'Allah
Cihān ra'nāsı yoķ kim māsivā'llah

*

Cihān ra'nāsıdın bolğıl mücerred
Ki ķılmışlar ķabūl ehli anı red

Niçük maķbūlüñ olğay ol ki bolğay
Añga merdūdluğ esbābı biḥad

Eger ḥikmetde ol mıķdār bol kim
Oķusun Bū 'Alī allıñda ebeed

Ve ger bolsañ faṣāḥat içre nev'ī
Ki nazmıñ eylegey Ḥassānnı biḥōd

Temevvül keṣretidin bolsañ andaķ
Ki der-gāhıñda Ķārūn eylegey ged

Şecā'at deştide raḫşıñgğa bolsa
Rikāb öpmek üçün Rüstem nigūn-ķad

Skender yañglığ alıp baḥr u berni
Belā Ye'cūcı üçün bağlasañ sed

Anıñ dik bolsa taḫtıñ rıf'atī kim
Güherlik eylese tācıñgğa ferķad

Cihānğa çūn vefā yoķtur bu barça
Niçe kündür velī irmes muḫalled

Temennā eyleseñ bir nev' ıķbāl
Ki bolğay hem muḫalled hem mü'ebbed

Dimen yalġuz cihāndın eyle tecrīd
Ni kim Ḥaḳ ġayrıdur bolġıl mücerred

Baḳāsızdur cihān ra'nāsı v'Allah
Cihān ra'nāsı yoḳ kim māsivā'llah

*

Cihān ra'nāsı birle ḳılma peyvend
İr irseñ bol anıñ hecriġa ḫūrsend

İrür 'ālem öyi reh-revġa zındān
Anıñ her ḳaydı yol men'iġa bir bend

Uşatmaḳ isteseñ bu bendlerni
Muḳayyed bolma anda uşbudur pend

Cihān nūşı ara ḳılmış nihān zehr
Sin anı nūş itersin eyle kim ḳand

Tapıp lezzet kim eylersin tebessüm
İrür ol zehr-ḫand irmes şeker-ḫand

Ġaraż 'ırfān ikendür kim 'ademdin
Sini mevcūd eyleptür Ḫudāvend

Ḳoyup köñlüñ ara naḳd-ı emānet
Melek bolmay saña bu işde mānend

Sini ġāfil ḳılıp aṣlī işiñdin
Serā vü bāġ u rāġ u zevc ü ferzend

Özüñge kilseñ azdur ger özüñni
Bu ġamdın eyleseñ perkend perkend

Cihān cāhilġa maḥbūb oldı līkin
Anıñ allında kim bolġay ḫıred-mend

Baḳāsızdur cihān ra'nāsı v'Allah
Cihān ra'nāsı yoḳ kim māsivā'llah

*

Cihān cāmı toladur zehr-i ḳātil
Aña meyl eylemes kim bolsa 'āḳil

'Aceb işdür ki mundaḳ zehr içerge
Cihān ehli irür cān birle māyil

'Aceb raķ bu ki içken sayı bolmas
Bu zehr içkenge içmek ḥırşı zāyil

Ġarābet kör ki ger yüz miñgni her kün
Ķılur ol zehr ülken ilge dāḫil

Yana yüz miñg durur içmekke meşġūl
Yana yüz miñg anı isterge şāġıl

Meger bu zehrdin ķutķarġay ilni
Fenā tiryāķı birle pīr-i kāmil

Velī Ķāf üstide ol kīmyā-ger
Anı körmekke 'anķā perri ḥāyil

Cihetsiz ey köñgül sivdüñg cihānnı
Miniñg pendimdin eylep özni 'āṭıl

Çū birdiñg barça sermāyeñgni ber-bād
Peşīmān bolmaġıñg imdi ni ḥāṣıl

Meger yādıñgda yoķtur kim sañga min
Didim yüz ķatla k'ey mecnūn-ı ġāfil

Baķāsızdur cihān ra'nāsı v'Allah
Cihān ra'nāsı yoķ kim māsivā'llah

*

Cihān 'ayyāresidin tut kenāre
Ki mekr ü fenniġa yoķtur şümāre

Ayaġ ilkideki zerrīnesi ot
Tonı zer besmesi andın şerāre

Boluban rūḥ ṭūṭīsıġa ṣayyād
İşi ķılmaķ anıñg ķaṣdıġa çāre

Bu işke gird-i Yezdī mi'cerī dām
İçinde dāne incu gūş-vāre

Naẓar maķṣūd ruḫsārıġa salmaķ
Tiler bolsañg añga ķılma neẓāre

Çikiben kün şu'ā'ıdın sinānlar
Ķılayın dip ulus baġrını yara

Añga ḥınnā şefaķ rengide eylep
Kice nevşādüridin anı ķara

Yıraḳ bol ey köñ͡gül ol dil-rubādın
Ki sinsin şīşe anıñ͡g köñ͡gli ḫāre

Barıp ḫōş ḫōş añ͡ga ṣayd olġanıñ͡gdın
Ḳılay dirmin yaḳamnı pāre pāre

Didiñ͡g kiçmek niçük bolġay cihāndın
Ni ḥācet ḫayr işige istiḫāre

Dimey yalġuz cihāndın tut kenārī
Ki tutḳıl māsivā'llahdın kenāre

Baḳāsızdur cihān ra'nāsı v'Allah
Cihān ra'nāsı yoḳ kim māsivā'llah

*

Cihān ṣūḫın 'arūsī ḳılġıl iḥsās
Ki kiymiş ton bile kündin kīş u ās

Bu reng-āmizlıġdın genç-i Ḳārūn
Kişide bolsa tutḳay künc-i iflās

Tiriklik mezra'ı ḳaṣdıġa her ay
'Iyān eylep yeñ͡gi ay şeklidin dās

Felek birle şefaḳ irmes ki ḳılmış
Müheyyā dem-bedem ḳan tökkeli ṭās

İmes ḳan bādedür kim bīḫōd eylep
Yıḳarġa ilni ḳılmış çerḫdin kās

Sağınma bāde-i la'l anı kim bar
Ulus ḳanıġa rengīn bolġan elmās

Bu ḳan tökmek bile kimdür ki yoḳtur
Anıñ͡g sevdāsıdın köñ͡glide vesvās

Bu pendimni işit sin dağı ey dōst
İrādet yüzidin tut pās-ı enfās

Cefālar kim min añ͡glapmın cihāndın
Vefāsıdın mañ͡ga ġālib durur yās

Velev hazā'l-ma'ānī ente ḳultüm
Teḳūlū i'lemū yā eyyuhā'n-nās

Baḳāsızdur cihān ra'nāsı v'Allah
Cihān ra'nāsı yoḳ kim māsivā'llah

TERKĪB-İ BEND

Seyyid Hasan için yazılmış bir ağıttır. Yedi bölümdür. Matlaı :

Dehr bāğı ki cefā şāri'ıdur her çemeni
Cüz vefā ehlığa sancılmadı anıng tikeni

Öteki bendlerin ilk beyitleri :

Baḥr-ı 'ırfān düri Seyyid Ḥasan ol kim eflāk
Yitti dürci ara bir körmedi andaḳ dür-i pāk

*

Ḫāṣṣa ol fānī-i devrān ki bolup vāṣıl-ı Ḥaḳ
Ḳoymadı köngli ara ġayr ḫayālin muṭlaḳ

*

Gerçi faḳr ehliġa bu ṭavr-ı 'azā kem tüşti
Min-i sevdā-zedeġa özgeçe mātem tüşti

*

Sinsizin dehr ilidin asru melālim bardur
Kāşkī kilseng ü körseng ki ni ḥālim bardur

*

Dōstlar birbiringizdin tilemeng cām-ı viṣāl
Diseng iz içmeli hicrān ḳadeḥin mālā-māl

*

Çāre yoḳtur çü bu nev' irmes ikendür taḳdīr
Mümkin irmes kişi taḳdīrġa birmek taġyīr

Son :

Tā selāmet bu ḫaṭar menzilidin salıp kām
Me'men-i vaṣlġa bolġay tuta almaḳ ārām

MU'AMMEYĀT

Nevadürü'ş-Şebab'daki muammalar 18 dir. İkisi rubaî vezniyle yazılmıştır.

Ādem :
Kan töker yüzdin demā-dem eşk ü veh kim her zamān
Bağlanıp ahımdın eyler kökke meyl ol ḳaṭra ḳan

Aḥmed :
Meyde ikki yüz eger körgüzmese ol meh-cebīn
Dürd derdin isteben cān birmegey ehl-i yaḳīn

Bahā :
Deyr ara kir pendni gūş eylegil
Bāde bīşek ṣāf irür nūş eylegil

Āmir :
Cümle-i eşyāğa boldum 'āşıḳ u āşüfte-ḥāl
'Ālem ü ādem yüzin çūn ḳıldı mir'āt-ı cemāl

'Ādil :
Hem ḳaşı birle 'ārıżı ḫōş irür
Hem közi birle ḳaddi dil-keş irür

Yūnus :
Zülf açma ki yüzüñgdür mañga şem'-i meclis
Maḥv ḳıl tün raḳamın kün yüzidin ey mūnis

III. DİVAN

BEDĀYİ'U'L-VASAṬ

MU'AMMEYĀT

Nevadürü'ş-Şebab'daki muammalar 18 dir. İkisi rubaî vezniyle yazılmıştır.

Ādem :
Kan töker yüzdin demā-dem eşk ü veh kim her zamān
Bağlanıp ahımdın eyler kökke meyl ol ḳaṭra ḳan

Aḥmed :
Meyde ikki yüz eger körgüzmese ol meh-cebīn
Dürd derdin isteben cān birmegey ehl-i yaḳīn

Bahā :
Deyr ara kir pendni gūş eylegil
Bāde bīşek ṣāf irür nūş eylegil

Āmir :
Cümle-i eşyāğa boldum 'āşıḳ u āşüfte-ḥāl
'Ālem ü ādem yüzin çün ḳıldı mir'āt-ı cemāl

'Ādil :
Hem ḳaşı birle 'ārıżı ḫōş irür
Hem közi birle ḳaddi dil-keş irür

Yūnus :
Zülf açma ki yüzüñdür mañga şem'-i meclis
Maḥv ḳıl tün raḳamın kün yüzidin ey mūnis

III. DİVAN

BEDĀYİ'U'L-VASAṬ

Feyż eger almas vücūdung gül-sitānı ʿıṭrıdın
Şemmeī naḳş-ı vücūd imkān imes imkān ara

Tartıban salġıl Nevāyīni kerem deryāsıġa
Kim boluptur ġarḳa baḥr-ı bāde-i ʿıṣyān ara

نعت رسول دا صلى الله عليه وآله وسلم

Ey gül-şen-i ruḫsārıng olup dehrġa ārā
Ruḫsār üze saçıng gül üze ʿanber-i sārā

Güng itti Mesīḥānı vü tār itti ḳuyaşnı
Ol nuṭḳ-ı dil-ārām ile ol ḥüsn-i dil-ārā

Gīsū vü yüzüng sünbüli vü berk-i gülidin
Dīvānemin ü şifte leyle'n ve nehārā

Ol yirde ki raḫşıng ḳılıban cilve-i pervāz
Uçmaḳḳa melek ḳuşlarıġa anda ni yārā

Zaḫm ildin olup ẓāhir ü sindin barı merhem
İl ʿunf ʿıyān eylep ü sin barça müdārā

Laʿlingġa yitip ḫāre egerçi uşatıpdur
Çūn anda yitip laʿl bolup ḳadrde ḫārā

Bildi çū ḥadīsingni ṣaḥīḥ imdi Nevāyī
Mesken çū tiler bolsa ni Baṭḥā ni Buḫārā

وله برد الله مضجعه

Lebing sarı tā kim naẓardur manga
Yaş ornıda ḫūn-ı cigerdür manga

Dime mindin ayrıl dağı ʿömr sür
Ki ol ʿömr ölümdin beterdür manga

Tükenler direm şeklidür zād üçün
ʿAdem sarı çūn kim seferdür manga

Ḳılur ʿayb ʿāşıḳlığım barça ḫalḳ
Ulus ʿaybı veh kim hünerdür manga

Ṭabībā yana ṣabrdın dime söz
Ki bu şerbetingdin żarardur manga

Dime meyni terk it ki sāḳī yüzi
Bu közgü ara cilve-gerdür manga

Nevāyī ol ay hecride tün ü kün
Ḳatıḳ şām-ı tīre seherdür manga

و له تغمده الله بغفرانه

Cevr-i ẓulmüng gerçi ölmeklik nişānıdur manga
Çünki sindindür ḥayāt-ı cāvidānīdür manga

Ol perī-veş ʿışḳıdın nāṣiḥ mini menʿitme kim
Tilbelik vaḳti vü ʿāşıḳlıġ zamānıdur manga

Tā oḳupmın ʿışḳ ḥarfin ders ü tekrār-ı sebāḳ
Vāmıḳ u Ferhād ü Mecnūn dāstānıdur manga

Muẓṭaribmin çerḫ yanghıġ kim nücūm-ı tīredin
Tende her kün yüz tümen dāġ-ı nihānīdür manga

Hiç renci ẓāhir olmay min ḫōd öldüm ey ṭabīb
Līk bil kim ḳaṣd-ı cān itken fülānīdür manga

Ey ki dirsin ʿışḳ ara ölmek ziyāndur ʿömr sūd
Her ni sūdīdür sanga ni kim ziyānīdür manga

Körmişem vācib baḳāsın rūşen andaḳ kim ḳuyaş
Tā ki imkān sāye yanghıġ közde fānīdur manga

Bu fenā devrin baḳāsız irkenin tā angladım
İl sürūd-ı ʿişreti mātem fiġānıdur manga

Ey Nevāyī vāʿıẓ u firdevs-i aʿlā ẕikri kim
Bāġ-ı ḫuld ol ḥūr-ı peyker āstānıdur manga

وله عفى الله عنه

Ey elif dik rāst ḳadding ḥasreti cānlar ara
Cism içinde cān kibisin barça sulṭānlar ara

Ḳuşġa olışar kim tikendür āşıyanı tā köngül
Tīr-i bārān-ı ġamıngdın ḳaldı peykānlar ara

Ġam tapar hecringde eşkim içre könglüm pāresin
İş küni tapḳan kibi il ġāyibin ḳanlar ara

Çāk könglüm ḫūblar köngli ara taptı şikest
Veh bütün ḳalġay mu yaruḳ şīşe sindānlar ara

Dāğlar içre elifler zār cismim mülkide
Ġam sipāhıġa ḳılıçlar boldı ḳalḳanlar ara

İlge kūyun͡gdur mekān min ḳulnı ḳavmağlığ nidür
Bülbül olsa zāğ hem bolur gül-istānlar ara

İste yırtuḳ jende kiygenlerde ma'nī maḫzenin
Kim bu yan͡glığ genc olur ol nev' vīrānlar ara

Aṭlas u zer-beft ara nādān anın͡g dik hecv irür
Kim Ḫıtāyī ṣafḥada s̱ebt oldı efşānlar ara

Bu işikni çün tilep kildi Nevāyī Tin͡gridin
Ol sebebdin gūyyā kim ḳaldı der-bānlar ara

وله زاد عرفانه

Gül ü gül-zār sinin͡g bāġ-ı cemālin͡gġa fidā
Serv ü şimşād daġı tāze nihālin͡gġa fidā

Bütüben mihr-i giyeh dānesi hem saçılsa
'Ārıżın͡g gül-şeni içre ḫaṭ u ḫālin͡gġa fidā

Yoḳ minin͡g belki Ḫıżır birle Mesīḥā cānı
Çeşme-i nūş ara cān-baḫş zülālin͡gġa fidā

Yengi ay belki tolun ay dimeyin belki ḳuyaş
Tolun ay ü ḳuyaşın͡g üzre hilālin͡gġa fidā

Ey kön͡gül vaṣlı ḫayālini ḳılursın dāyim
Ki minin͡g cān ü cihānım bu ḫayālin͡gġa fidā

Tutun͡g ey rind-i ḫarābāt man͡ga sāġar kim
Rūḥ bāden͡gġa vü ten iski sifālin͡gġa fidā

Ey Nevāyī lebidin nükte sorarsın yüz cān
Böyle şīrīn söz ü cān-baḫş maḳālin͡gġa fidā

بی حرفی نینك بلالاری نینك بدایتی

Ey firāḳın͡gdın man͡ga ġam rūzī vü miḥnet naṣīb
Ah kim hecrin͡gde öz şehrimde bolmışmın ġarīb

Tā ġarīb irdim naṣībim ġam yimek irdi vü bes
Şehrim içre daġı ġam bolsa naṣībim yā naṣīb

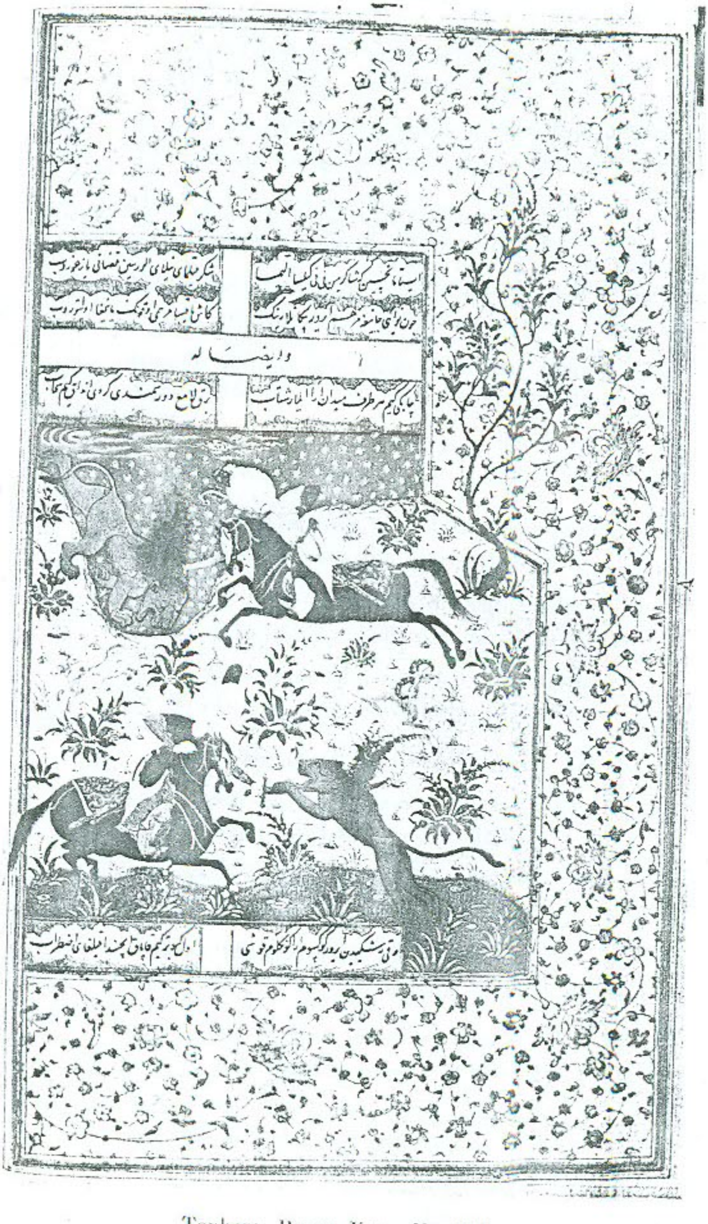

Topkapı, Revan Ktp., No, 804,

Garaibü's-Sıgar.

Ġurbet içre istep irdim kiziben yār u diyār
Çünki taptım istemek ġurbet irür bīḥad ġarīb

Öz diyārımda bozuġ köñglüm ni yañglıġ toḳtasun
Kim irür bīgāne hem aḥbāb mindin hem ḥabīb

Kim raḳībim bolsa bes kim yār eyler iltifāt
'Ālem ehlin sağınurmın kim mañga bolmış raḳīb

Dehr ara ey kim didiñg eylep vefā kördüm cefā
Kim vefā ehli durur bu söz añga bardur 'acīb

Ey Nevāyī yār vaṣlın tapmasañg yoḳtur 'aceb
Nūş yoḳ līkin körer yüz nīş güldin 'andelīb

وله غفر الله له

Cevr oḳın ḫākī tenimġa urma köp
Kökke bu tofraġımı savurma köp

'Işḳdın besdür mañga örtenme kim
Hecr berḳı birle hem küydürme köp

Yüzige ey köz çū yoḳ tāb-ı naẓar
Bes anıñg sarı baḳıp tilmürme köp

Nūş-ı la'liñgdin eger cān istedim
Bu günāh üçün mini öltürme köp

Dāyimā resm-i maḥabbet bar imiş
Bizni uşbu cürm üçün yazġurma köp

Vaṣlġa çūn yoḳ nihāyet cüz firaḳ
Bes vefā ehlin ḳaşıñgdın sürme köp

Hīç iş olmas ayru Ḫālıḳ emridin
İlticā maḫlūḳḳa kiltürme köp

Ey gedā çūn şey'ü li'llah didiñg öt
Eyleben ibrām baḳıp turma köp

Tut gedālıġın Nevāyī muġtenem
Şāhlar allıda baş indürme köp

تی حرفی نینك تاراج كرلاری نینك تماشاسی

Veh ki la'ling ḳıldı bagrım teh-beteh ḳan 'āḳıbet
Ḳatra ḳatra közdin ol ḳan boldı ġalṭān 'āḳıbet

Bardıng u ağzımġa ḳoydung mühr efġān çikme dip
Bu işingning mühri boldı dāġ-ı hicrān 'āḳıbet

Fürḳating tīġı bozuġ könglümni yıḳtı ah kim
Seyl-i āfet birle yumruldı bu vīrān 'āḳıbet

Könglüme ḳaşıng ḫayāli boldı tenvīn nūnı dik
Eyle nūnġa noḳṭa boldı dāġ-ı pinhān 'āḳıbet

Ölmiş irdim ġam tüni la'ling ḫayāli birdi cān
Ẓulmetimde boldı peydā āb-ı ḥayvān 'āḳıbet

Sāḳiyā cām eyle dāyir kim ġanīmetdür ḥayāt
Tutḳusıdur çün ecel kāsını devrān 'āḳıbet

Ey Nevāyī yār vaṣlı gerçi bes düşvār irür
Fānī olġaç beyle düşvār oldı āsān 'āḳıbet

و له شرفه الله قدره

Ġamıng ḳatıḳlıġın ḳılsam ḥikāyet
İşitse taş anga eyler sirāyet

Köngül ġam şāmıdın çıḳmaḳḳa boldı
Başağlıġ nāveking şem'-i hidāyet

Ni nev' allıngda şevḳumnı ḳılay şerḥ
Ki ḥüsnüng dik anga yoḳtur nihāyet

Ḫayāling könglüm içre muẓṭaribdür
Kim ol vīrāne ıssıġdur beġāyet

Közüng ḳanımnı içmekke ni ḥaddim
İrür anı iting içse kifāyet

Dime bir yol durur 'ışḳ içre ey şeyḫ
Ki munda muḫtelif kildi rivāyet

Nevāyī ḳanın ol köz birle töktüng
Tirik bol kim budur 'ayn-ı 'ināyet

ومن نفایس انفاسه الشریفه

Ey ḳaşıñ fitne vü ol nergis-i şehlā āfet
Yoḳtur ol ikkide cüz fitne vü illā āfet

Ni ḳad ü ni köz ü ni ġamze ki her dem andın
Yā belādur maña yā fitne durur yā āfet

Dime raʿnā ḳad ile cilvesidin ḥāliñni
Cilve cānımġa belā ol kad-i raʿnā āfet

Maña ni ʿāfiyet olġay ki ḫayāl itsem irür
Yüzini yüz sarıdın cānıma peydā āfet

Munça āfet ki irür dehrde sindin tüşmiş
Yoḳsa ʿālemde burun yoḳ idi munça āfet

Sāḳıyā bāde ki taḳvā vu riyā āfetidin
Yaḫşıraḳ bolsa maña sāġar-ı ṣahbā āfet

Veh ki kirpiklerinıñ āfeti köñlümge kirip
Salmış ol külbe ara bu kice ġavġā āfet

Fānī olġıl tileseñ vaṣl ki bu yolda irür
Ḫırḳa vü defter ü tesbīḥ u muṣallā āfet

Aṣl oldur ki ṣanemler sarı köz salmaġasın
Ey Nevāyī tileseñ körmemek illā āfet

دال حرفی نینك دلارام لاری نینك دورانی

Ḳöñgülniñ ḫān ü mānın birdi ber-bād
Ġam-ı ʿışḳıñ ki ḫān ü mānı ābād

Mini yād eylemekni çūn unuttuñ
Unutup gāhī nitti eyleseñ yād

Firāḳıñ küncide tün kün irürmin
Ġamıñdın ṣād ü mindin hem ġamıñ ṣād

Sañga ṣayd olġalı ʿuryān bolupmın
Ḳaçan yoldı tirikley ḳuşnı ṣayyād

Köñgül cins-i beşerdin asrap āḫır
Mini dīvāne ḳıldı bir perī-zād

Sin iç maḫṣūṣlar vaṣlıda mey kim
Mini heer itti ḳan yutmaḳḳa muʿtād

Vefālıġ tüz bu gül-şen içre yoḳtur
Eger nesrīn ü gül yā serv ü şimşād

Ni şeyḫ-i ḫānḳah meydin ḳılur men‘
Ki ḳılmış deyr pīri bizge irşād

Nevāyī yār feryādıng̑ġa yitmes
Anıng̑ fārıġlıġıdın eyle feryād

ری حرفی نینك رعنالاری نینك رستخیزی

Kim ki ‘ālem bāġıda bir serv-i gül-ruḫsārı bar
Bāġ seyridin ferāġı serv ü güldin ‘ārı bar

Mey bile gülni niter dīvānei kim köng̑lide
Bir perī-veş la‘lidin mey ḥüsnidin gül-zārı bar

Gül nesīmi ‘ıṭrıdın mümkin imes tapmaḳ ‘ilāç
Kim ki bir gül-çihre ḫār-ı hecridin āzārı bar

Cān yitip aġzımġa ölgüm bir nefes Ting̑ri üçün
Ey Mesīḥim kil beri ey müdde‘ī sin narı bar

Közlerige ḫār-ı miḥnettür gül ol kim gül çaġı
Gül-cebīnler közleri yang̑lıġ iki bīmārı bar

Dime bülbül ẓulmiġa gül baġlamış bil gūyyā
Çerḫ ẓulmidin anıng̑ hem baġlaban zünnārı bar

Ḳaldı ḫurremlıġ felekdin taşḳarı kör ey refīḳ
Kim ḳażā naḳḳāşınıng̑ ni gerdiş-i pergārı bar

Faḳr yolında aġırraḳ yük irür vābestelıġ
Ey köng̑ül terk-i te‘alluḳ eyleben ol sarı bar

Ey Nevāyī özni maḳbūl isteseng̑ tofraġ bol
Kim irür merdūd ol kim başıda pindārı bar

وله زاد عرفانه

Ġamzeng̑ ol ṣayyād kim gül-şen ara ārāmı bar
Ḫāl birle zülfdin hem dānasi hem dāmı bar

Ḫaṭṭınıng̑ nev-reste cennet sebzesi dik ḥāleti
Ḳaddining̑ nev-res nihāli ‘ömr dik endāmı bar

Serv üze gül bütmedi hergiz ḳani ol şūḫ kim
Serv-i ra‘nā dik ḳad üzre ‘āriż-ı gül-fāmı bar

Pāre pāre bağrım üzre tinmese taŋ̑ yoḳ köŋ̑ül
Şuʿleniŋ̑ aḫker üze bir dem ḳaçan ārāmı bar

Vaṣl ṣubḥın tā ebed köz tutmasun ʿuşşāḳ ara
Kim ki hicrānım tüni dik bir ḳaranğu şāmı bar

Ḳatl ḳılsa yoḳ ʿaceb dīn ehlini kāfer közüŋ̑
Munça İslām alıban ildin ḳaçan İslāmı bar

Ṣubḥ içerge bāde rengi eyle kim tāc-ı ḫurūs
Ġaflet ehliğa ḫurūs efğānıdın peyğāmı bar

Şükrler ḳıldıŋ̑ maŋ̑a baḳıp birev kim yārıdın
Künde bir ḳaṭla naẓar salğunça çağlığ kāmı bar

İtleriŋ̑ sınğan sifālidin Nevāyī içse dürd
Ol durur Cemşīd ü ilkinde cihān-bīn cāmı bar

زی حرفی نینك زیبالاری ننیك زینتی

İstegenler bizni ṣaḥrā-yı belāda isteŋ̑giz
Vādī-i hicrān ile deşt-i ʿanāda isteŋ̑giz

Vāmıḳ u Ferhād u Mecnūn dikler ol vādī ara
Bolsalar peydā mini hem ol arada isteŋ̑giz

Yüz alarnıŋ̑ ʿışḳıça derd ü belā vü ġuṣṣağa
Ṭālib il başımğa kilgen mācerāda isteŋ̑giz

Ey ki istersiz sevādü'l-vechi fi'd-dāreyndin
Bāḫaber bolmaḳ mini yüzi ḳarada isteŋ̑giz

Köŋ̑lüm ol zülf içredür zinhār ʿışḳım şerḥini
İstemeŋ̑ min tilbede ol mübtelāda isteŋ̑giz

Noḳṭa yaŋ̑lığ kim vefā üzre ḳılur kātib raḳam
ʿIşḳ otıdıŋ̑ dāğını ehl-i vefāda isteŋ̑giz

Ağzı şevḳıdın Nevāyī ötti anı ister il
Yā ʿadem deştide yā mülk-i fenāda isteŋ̑giz

و من طوالع مطالع اسراره

Ötüŋ̑ ʿişret ehli ki biz zārlarız
Tümen miŋ̑ belāğa giriftārlarız

Köŋ̑ülgı ḳılıp yüz yire ʿışḳ oḳı
Teraḥḥum ḳılıŋ̑ kim dil-efgārlarız

Tileriz şifā bir Mesīḥā-nefesdin
Ki bu köhne deyr içre bīmārlarız

Yarutḳay diben közni bir sa'd-kevkeb
Her aḳşam tan͡g atḳunça bīdārlarız

Sebük-rūḥ sāḳī fenā cāmı tutḳıl
Ki özlük yükidin girān-bārlarız

Müyesser ise dōstnın͡g vaṣlı bir dem
Birip ikki 'ālem ḫırīdārlarız

Nevāyī kibi içkeli 'ışḳ cāmın
Ḫarābāt kūyide ḫammārlarız

ولہ تغمدہ اللہ بغفرانہ

Dōstlar maḥrem dip ilge rāz ifşā ḳılman͡gız
Başın͡gızġa yüz belā küç birle peydā ḳılman͡gız

Fāş ḳılman͡g rāz çūn kim asray almay ḳıldın͡gız
Özgelerdin asramaḳ bārī temennā ḳılman͡gız

'Işḳ esrārıġa til maḥrem imestür zīnhār
Kim kön͡güldin tilge anı āşkārā ḳılman͡gız

Çūn kön͡güldür ḳalb ü til ġammāz maḫfī rāznı
Cān ḥarīmidin bu ikkige hüveydā ḳılman͡gız

Çūn gön͡gül til birle maḥrem bolmadı ḥācet imes
Aytmaḳ kim ilge andın nükte imlā ḳılman͡gız

Sehv itip çūn rāz dürrin saçsan͡gız nādim bolup
Ahnın͡g dūdın seḥāb ü közni deryā ḳılman͡gız

Çāk çāk eylep kön͡gülni tilni eylep yüz tilim
Taşlap itlerge alarnın͡g yādı ḳaṭ'ā ḳılman͡gız

Minde hicrān derdi vü yoḳ ṣabr bārī dōstlar
Çāreī ger ḳılsan͡gız cüz cām-ı ṣahbā ḳılman͡gız

Çūn Nevāyī 'ışḳ rāzın asray almay ḳıldı fāş
Atını rāz ehli ṭōmārıda inşā ḳılman͡gız

وله اعظم الله اجره

Nāzenīnler bīnevālarġa teraḥḥum eyleñgiz
Luṭf eger yoḳtur ġażab birle tekellüm eyleñgiz

Geh biyik geh pest giryān körseñgiz 'uşşāḳnı
Fāş külmessiz nihān bārī tebessüm eyleñgiz

Hecr ẓulmidin ḳatıḳ ḥālimni ey cān ü köñgül
Bildiñgiz yār allıda barıp teẓallüm eyleñgiz

Ey belā vü derd otlar ḫōd salıpsız cānıma
Līk siz hem geh geh ol otdın tevehhüm eyleñgiz

Ḳan eger yutsam ḳararıp aḫterim ey ḫaṭṭ u ḫāl
Siz mey-i la'li bile bārī tena'um eyleñgiz

Biz fenā tofraġı bolduḳ deyr ara ey ehl-i zühd
Ḫānḳah ṣaḥnıda siz bahs-i teḳaddüm eyleñgiz

Ey muġannīler Nevāyī mest idi kiç uyġanur
Anı uyġatmaḳḳa bir dil-keş terennüm eyleñgiz

سین حرفی نینك سمن برلاری نینك سوداسی

Her niyāz itsem 'ıyān cüz nāz āyīn eylemes
Niçe acıġ yıġlasam bir lebni şīrīn eylemes

İstese her kimni öltürmek üçün cellād-ı hecr
Veh ki mindin özgeni ol ġamze ta'yīn eylemes

Kimge kim bir 'ārıż u ruḫsār u ḫaṭṭ u zülfniñg
Şevḳı bolsa ḫāṭırı meyl-i reyāḥīn eylemes

Cilve kim ḳanlıġ köñgülde eyler ol ḫaṭ birle yüz
Sāḥat-ı gül-zār ara şimşād ü nesrīn eylemes

Eşk ötkünçe yüzümdin geh-rübā rengi tutar
Sunı hergiz zaġferān bu nev' rengīn eylemes

Veh ni ḥālettür ki ol ḥüsn eylese her kimni şād
'Işḳ mindin özgeni bu işte gam-kīn eylemes

Ey Nevāyī söz di kim devrannı gerdūn dik ḳażā
Cüz bu dürr-i kevkeb-āyīn birle tezyīn eylemes

شین حرفی نینك شوخلاری نینك شمایلی

Manğa nāmihr-bān yār özgelerge mihr-bān irmiş
Mininğ cānım alıp ağyārğa ārām-ı cān irmiş

Ten üzre imdi fehm ittim ʿadedsiz tāze dağımnı
Ki her birbir ḳararğan şām-ı hecrimdin nişān irmiş

Bozulğan könglüm etrāfındağı zaḫm içre nāvekler
Beliyyet ḳuşları vü zaḫm alarğa āşiyān irmiş

Raḳībi sındurup könğlin ü min yığlap anğa līkin
Su kiltürmek hemān u gūze sındurmaḳ hemān irmiş

Beliyyet deştide zārī körüp Mecnūn sağınğaylar
Könğül atlığ bizinğ āvāre-i bīḫān u mān irmiş

Ḫayālınğ ḫaylı könglüm deştide çün ḳıldılar menzil
Her ot yaḳḳan yir ol menzilde bir dāğ-ı nihān irmiş

Zamān āşūbıdın könglümge yüz şiddet yiter irdi
Çü fehm ittim manğa bāʿiṡ ol āşūb-ı zamān irmiş

Egerçi min yamanmın yaḫşıdur kim muʿterifdürmin
Özin yaḫşi taṣavvur eylegen mindin yaman irmiş

Nevāyī naẓmını kördüm ḳuyaş levḥiga ṡebt itken
Buyurğan anı ʿalī-ḳadr Şāh-ı ḫurde-dān irmiş

ومن نفایس انفاسه الشريفه

Ni ḫam ḳaşlar durur kim ḥasreti ḳaddimni ya ḳılmış
Ni kirpikler oḳı kim rūz-gārımnı ḳara ḳılmış

Ni pīç ü tābı ḥadsiz dām-ı zülf irkin ki açılğaç
Dimey könglüm ḳuşı kim eyle yüzni mübtelā ḳılmış

Ni közlerdür ki almış köz yumup açḳunça könglümni
ḳılıp her gūşede bīmār ü ḳısmī yüz belā ḳılmış

Ni ʿārıż lālesidür kim köngülni ḳan itip derdi
Tüken ḳoyğan bile defʿiga ol ḳanınğ devā ḳılmış

Ni nāzük ḫūy irür kim eylemiş ötrüde yüz deşnām
Gedāyī kim anınğ zülf ü köz ü ḳaddin duʿā ḳılmış

Birev kim cennet ü dūzaḫ sözin şerḥ eylemiş gūyā
Kināyet vechi birle vaṣl u hicrānnı edā ḳılmış

ʿAceb kör ʿışḳ ara kim mūr iterge ejdahālarnı
Füsūndın mūr-ḫaṭlar ḳaydı zülfin ejdahā ḳılmış

Ḳażādındur manga ʿışḳ oynamaḳ ey nāṣıḥ-ı nādān
Körüpsin mü kişi hergiz ki taġyīr-i ḳażā ḳılmış

Nevāyī dik ḫalāṣım yoḳ idi ol ġamze küfridin
Ḫuṣūṣā zilfi zünnārı daġı boynumġa ya ḳılmış

ومن عرایس ابکار افکاره

Leṭāfette yüzüng hem gül imiş hem gül-sitān irmiş
Ḥalāvette lebing hem cān ü hem ārām-ı cān irmiş

Bu maʿnīdin ki dāyim çün nihāndur ol perī közdin
İşi cān u köngülde örtemek dāġ-ı nihān irmiş

İti baġrımnı yir çaġda ayaġı ḳanġa bolġandı
Közüm bāġıda gül anıng tabanıdın nişān irmiş

Şererler birle ahım dūdını ṣaḥrā-yı ʿışḳ içre
Kişi körse gümān ḳılġay ming otluġ kārvān irmiş

Çemende her sarı ḳıldım gül-i raʿnā gümān ol ḫōd
Sarıġ gül cāmıda gül-gūn sirişkim birle ḳan irmiş

Saġındım kūyide her kice itler nālesi līkin
Niçük kim tilbe it ʿuşşāḳ könglidin fiġān irmiş

Töküp mey muḥtesib min yıġladım līkin ol ösrükke
Su kiltürmek hemān ü gūze sındurmeḳ hemān irmiş

Fenā deyri ki gerdūn ḫışmıdın muḥkem durur bildim
Ki gerdūn ẓulmidin faḳr ehliġa dārü'l-emān irmiş

Nevāyīni didim ʿışḳ içre sāmānī tapıp irkin
Velī kördüm hemol dīvāne-i bīḫān ü mān irmiş

صاد حرفی نینك صنملاری نینك صیتی

Bir kişi özni ḳılur ehl-i fenā bezmide ḫāṣ
Kim ḳılur özlügi birle özidin özni ḫalāṣ

Derd ü ġam ḫāṣılarıdınmın u ölmekdür işim
Bolur irmiş ġam ile derdġa bu nevʿ ḫavāṣ

Bolmayın ġarḳ-ı fenā istemegil gevher-i vaṣl
Dür tapılmas kişi tā baḥrda bolmas ġavvāṣ

Ḳılmay ol zühre-cebīn bezmde bir devr-i semāʿ
Ni üçün boldı ikin şifte könglüm raḳḳāṣ

Min ki köz ḳanın aḳızdım aḳızur hecr dağı
Ḳanım ol ḳan üçün anıng ḳılıp ıẓhār-ı ḳışāṣ

•Fetḥ ṭālibġa yitişmes eger irmes muḫliṣ
Kim oşol fātiḥanıng lāzimesidür iḫlāṣ

Feyż-i ʿām ister iseng eyle Nevāyī özni
Bu fenā deyri ara muġ-beçeler bezmiġa ḫāṣ

غين حرفی نينك غزاله لاری نينك غوغاسی

Közüng ki küfr ile yüz dīnġa saldı virānlıġ
Ḫudāy üçün di anı yoḳ mudur müselmānlıġ

Ḳading ki cilve üze cilve körgözür her dem
ʿAceb imes manga ḥayrānlıġ üzre ḥayrānlıġ

Lebingni sorsam imes tang ki tökti ḳanımnı
Sorarlar anı ki bolġay birev bile ḳanlıġ

Dimişsin öltüreyin ʿışḳ ehlin eylep cemʿ
Meger bilipsin alar içre köp perīşānlıġ

Ni ḥükm eyler iseng eyle ḥüsn mülkide kim
Sanga müsellem irür ḫūblarġa sulṭānlıġ

Cünūnnı terk itiben ʿāḳıl ol didi zāhid
Bolur imiş benī Ādemġa munça nādānlıġ

Diding Nevāyī eger vaṣl tapsa öltüreyin
Firāḳıng içre gümān eyleding anı cānlıġ

قاف حرفی نينك قيامت لاری نينك قرانی

İl derdi yārdın kem olur minde yār yoḳ
Könglümde yüz tümen ġam ü bir ġam-güsār yoḳ

Cān riştesini çırmadım oḳungġa vāy kim
Tīġıng bağırnı yardı vü tikmekke tār yoḳ

Dimeng ġamıda yıġlama köp iḫtiyārsız
Bīiḫtiyārlıḳda manga iḫtiyār yoḳ

Tutsa ḳarār bir nefes allımda veh ni sūd
Kim ol nefes remīde köngülge ḳarār yoḳ

Disem ki terk-i ʿışḳıng itey bütme ey perī
Kim tilbeler ḥadīs̱iġe köp iʿtibār yoḳ

Çıḳ rūz-gār ehlidin āsāyiş isteseñ
Kim munda ġayr-ı tefriḳa-i rūz-gār yoḳ

Özni Nevāyī eyleme ösrük bu bezm ara
Kim dehr ʿayşı bādeside cüz ḫammār yoḳ

كاف حرفى نينك كافرلارى نينك كمالى

Gül-şen içre yoḳtur ārāmım dil-ārāmım kirek
Serv ü gülni neyleyin serv-i gül-endāmım kirek

Ger perīler ḳuş kibi rem ḳılsalar min tilbedin
Ġam yoḳ ol şūḫ-ı perī-peyker mining rāmım kirek

ʿĀfiyet kūyıda meh-veşlerġa yoḳtur nisbetim
Ol muḳammer-şīve şūḫ-ı bāde-āşāmım kirek

Kaʿbede nākām ile dīn ehliġa yoḳ cüz nifāḳ
Deyr içinde kāfer-i bībāk-i ḫōd-kāmım kirek

Gül bile sūsen kirekmestür mañga ey bāġ-bān
Zülfi sünbül ʿıṭrlıḳ ruḫsārı gül-fāmım kirek

Ey ḫarābāt ehli rüsvā köñglüm itmiş bu ṭaraf
Kilmişem tapıp soraḳ ol rind-i bed-nāmım kirek

Ey Nevāyī ḫānḳahda tapmadım cüz tefriḳa
Ḫum kibi mey-ḫānening küncide ārāmım kirek

ومن عرايس ابكار افكاره

ʿIşḳ otıdın ḳısmetim derd ü belā mu ḳılmadıñ
Dūdı birle ḫān ü mānımnı ḳara mu ḳılmadıñ

Küymekimge berḳ-ı āfet ḳılmadıñ mu ahını
Ölmekimge eşkni seyl-i belā mu ḳılmadıñ

Zulm tīġıdın tenimni ḳılmadıñ mu bend bend
Fürḳatiñdin bend bendimni cüdā mu ḳılmadıñ

Dime ey köz kim ni ḳıldım ger sini kör istesem
Bir baḳıp yüz miñ belāġa mübtelā mu ḳılmadıñ

Ey köñgül ḫālimni ḳıldıñ ʿarż u efzūn ḳıldı ẓulm
Bilmediñ mu yā bilip yaḫşi edā mu ḳılmadıñ

Şekve ḳılmaḳ sindin ey gerdūn revā irmes dime
Bizni bīkām eylep il kāmın revā mu ḳılmadıñ

Baḫr-ı ʿışk içre Nevāyī āşnālıġ tapmadıñ
Tā bu bir közni Aras ol birni Amu ḳılmadıñ

وله الغرايب دين

Āteşīn ruḫsāre açıp ḫān ü mānım örtediñ
Ḫān ü mānım ḫōd ni bolġay cism ü cānım örtediñ

Dime ni ḳıldım ni ḳıldıñ cān ü köñglümni alıp
Örtediñ ey ḳātil-i nāmihr-bānım örtediñ

Dil-rübālıġ birle çūn yaḳtıñ cemāliñ şuʿlesin
Ḫasta köñglüm alġaç oḳ ey dil-sitānım örtediñ

Tolġanıp küysem ʿaceb yoḳ otḳa tüşken rişte dik
Çūn firāḳ otıġa cism-i nātüvanım örtediñ

Otḳa saldıñ ṣabr u ʿaḳl u cān u köñglüm barçasın
Yoḳ u barım küydürüp yaḫşi yamanım örtediñ

Sāġarıñ cān u cihāndın artuḳ irmiş sāḳiyā
Līkin ol ot birle oḳ cān u cihānım örtediñ

Tā Nevāyī dik bil ü aġzıñ ḫayāli birle min
Uşbu yoḳ sevdāda peydā vü nihānım örtediñ

لام حرفی نینك لعبت لاری نینك لطایفی

Ey köñgül hicrān künidür tartıp efġān yıġlaġıl
Vey köz ayrılġuñdur ol gül-çihredin ḳan yıġlaġıl

Köz tutarmın ey bulut kim ötseñ ol gül-şen sarı
Çūn saġınsañ bizni ün tartıp firāvān yıġlaġıl

Rāstlıġ ḥaḳḳı üçün ey şemʿ her tün bezmide
Çıḳsa söz mindin küyüp bīḥadd ü pāyān yıġlaġıl

Ey ḳadeḥ ḳan yutmaġımnı mecliside saġınıp
Çikse gül-gūn bāde ol gül-berk-i ḫandān yıġlaġıl

Köñglüm alġan çaġda közdin menʿ-i eşk ittim ve līk
Ḳaṣd-ı cān hem ḳıldı çūn ol köñglüm alġan yıġlaġıl

Yol ḳatıḳ maḳṣūd mübhem yeʾs ġālib ey köñgül
Ün çikip bu ḥāliñge tā bardur imkān yıġlaġıl

Ey Nevāyī bil ü aġzıdın saṅga yoḳtur naṣīb
Ḫvāh peydā nāle çikkil ḫvāh pinhān yıġlaġıl

میم حرفی نینك محبوب لاری نینك ملاقاتی

Kimge ḳıldım bir vefā kim yüz cefāsın körmedim
Körgüzüp yüz mihr miṅg derd ü belāsın körmedim

Kimge başımnı fidā ḳıldım ki başım ḳaṣdıġa
Her ṭarafdın yüz tümen tīġ-ı cefāsın körmedim

Kimge köṅglüm eyledi mihr ü maḥabbet fāş kim
Her vefāġa yüz cefā anıṅg cezāsın körmedim

Kimge cānımnı esīr ittim ki cānım ḳatliġa
Ġayr sarı ḫulḳ u luṭf-ı cān-fezāsın körmedim

Kimge saldım köz ḳara vü aḳını ʿışḳ içre kim
Ḳan ara pinhān közüm aḳ u ḳarasın körmedim

Sin vefā ḥüsn ehlidin ḳılma tevaḳḳuʿ ey refīḳ
Kim min uşbu ḫaylniṅg ḥüsn-i vefāsın körmedim

Ey Nevāyī tövbe andın ḳılmadım şeyḫ allıda
Kim bu işte deyr pīriniṅg rıżāsın körmedim

و من نتایج فکره

Ārzū toḫmıġa ber ḫırmān ikenni bilmedim
Vaṣl naḫliġa s̱emer hicrān ikenni bilmedim

Hecr vādīsiġa kirgen çaġda bildim ṭūli var
Līk munça bīḥad ü pāyān ikenni bilmedim

Aṅgladım kim ṣaʿb imiş bīmār-ı fürḳat renci līk
Şerbeti zehr ü ġıżāsı ḳan ikenni bilmedim

Bister-i hicrānda bildim sancılur ḫār-ı firāḳ
Her ser-i mū tende bir peykān ikenni bilmedim

Çerḫ efsūn birdi kim bat olġusı hecriṅgġa vaṣl
Munça anıṅg vaʿdesi yalġan ikenni bilmedim

Ġam tüni bildim bolur ʿāşıḳnıṅg ah u eşki līk
Ol biri ṣarṣar bu bir ṭūfān ikenni bilmedim

Ey Nevāyī vaṣl eger tapsan͡g ġanīmet bil ki min
Rūz-gār-ı vaṣl ḫōş devrān ikenni bilmedim

نون حرفی نینك نازنین لاری نینك نمو داری

Kön͡gül ki her sarı çāk oldı tīġ-ı hicrāndın
Bir öy durur ki tapuptur şikest her yandın

Sirişkim eyledi eflāk cevfini memlū
Kişi ni söz digey anın͡g ḳaşıda ṭūfāndın

Yaḳası çākini Mecnūnnın͡g asru köp ögme
Oyal bu kögsi üze çāk-i cism-i ʿuryāndın

Ḫayāli kön͡glüm ara sākin ü perīşānmın
Ki ġayr-ı gerd-i fenā yaġmas uşbu vīrāndın

Belā oḳı közi yaġdurdı ey müselmānlar
Niler kilür man͡ga ol ikki nāmüselmāndın

Yitür kön͡gülge niçe devr ayaġı birle neşāṭ
Niçe melāl san͡ga yitse ehl-i devrāndın

Nevāyī aytma ger cān kirektür andın öt
Nidin ki ötsem ü yüz cāndın ötmegüm andın

ومن لطف طبعه

Ey müselmānlar fiġān ol kāfer-i ḫōd-kāmdın
Kim çıḳardı kökke efġān kişever-i İslāmdın

Laʿl-i rūḥ-efzāsıdın bir būse peyġām eyledi
Gerçi yalġan irdi min cān taptım ol peyġāmdın

Zülf ü ruḫsārın͡gdın ayru gerçi yoḳ şāmımġa ṣubḥ
Şemʿ dik her kice tā ṣubḥ örtenürmin şāmdın

Zülfidin kön͡glüm ki muḫliṣ taptı bar ol tilbe kim
Benddin ḳaçmış veyā ḳuş kim ḳutulmış dāmdın

Fürḳat eyyāmıda kim yād itmes ol meh-veş mini
Vaṣl tapsam min daġı yād itmey ol eyyāmdın

Cām-ı meyde boldu çūn ol büt cemāli cilve-ger
Kāfer-i ʿışḳ olġamın ger baş kötersem cāmdın

Deyr ara ey kim Nevāyīdin tilersin nām u neng
Bil ki ol bu yirge ḳaçıp kildi neng ü nāmdın

وله غفرالله له

Lebing meyi hevesidin müdām yıġlarmın
Piyāle dik boluban telḫ-kām yıġlarmın

Ġamıng tünide küyüp şem' dik seḥerġa digin
Özümge uyḳunı eylep ḥarām yıġlarmın

Özümni her nimege kündüz eylerem meşġūl
Ġarīb ḥālime çūn boldı şām yıġlarmın

Tarıḳtı çerḫ yıġımdın meger ki bilmes idi
Ki derd-i hecr zamānın tamām yıġlarmın

Ḫayāl ile anga dip dem-bedem selāmımnı
Birip öz özüme andın peyām yıġlarmın

Bolup içim tola ḳan devr ili nifāḳıdın
Sarıġ 'ıẕār ile andaḳ ki cām yıġlarmın

Nevāyiyā yana bir lāle-ruḫ fırāḳında
Közüm yaşın ḳılıban lāle-fām yıġlarmın

واو حرفی نینك ولاهت افزای لاری نینك وقایعی

Gül saçar yil bāġ ara serv-i revānım kildi mü
Cān ısı güldin kilür ārām-ı cānım kildi mü

Bīḫōd irdim itkeli könglüm çū kildim ḥālime
Aytıng ol āvāre-i bīḫān u mānım kildi mü

Ḳalmış irdi ḫasta cān kilgende min mey-ḫāneġa
Anglaman kim ol ża'īf-i nātüvānım kildi mü

Dimengiz kim kildi meh-veşler sini öltürgeli
Mum ding kim ḳāṭil-i nāmihr-bānım kildi mü

Hecridin öldüm dimeng kim başıma kilmiş Mesīḥ
Aytıng ol āsāyış-i rūḥ u revānım kildi mü

Kūyunga 'uşşāḳ kilgendin ḫaber tuttung ve līk
Dimeding ol zār-ı bīnām u nişānım kildi mü

Zühd kūyige kön͡gül birle didin͡g kim kilmedin͡g
Ey Nevāyī niçe aytıp ol yamanım kildi mü

وله رفع الله منزلته

Dime yüz kim Ḫuten gül-zārıdur bu
Dime ḫaṭ nāfe-i Tatarīdür bu

Közi öltürse laʿli cān bağışlar
ʿAcāyib müddeʿā ıẓhārıdur bu

Disem zülfün͡g mü kön͡glüm eyledi bend
Dir ey miskīn anın͡g bir tārıdur bu

Sözi ger asru şīrīndür tan͡g irmes
Ḥadīs̱-i laʿl-i şekker-bārıdur bu

Oġurlar cān zenaḫdānın͡g ara ḫāl
Ki Bābil çāhının͡g ʿayyārıdur bu

Kön͡gül özlükni bir sāġarġa sattı
Meger deyr-i fenā ḫammārıdur bu

Nevāyīga disem ḳıl ey yigit raḥm
Külüp dir ni ḥayāsız ḳarıdur bu

هى حرفى نينك همايون و شلارى نينك هلاك انكيزليغ لارى

Ḫalḳ mihrige mini yā Rab yana zār eyleme
Eylesen͡g hem mihri yoḳlarġa giriftār eyleme

Mihr-bānlarġa daġı uçratsan͡g ilnin͡g mihrini
Nāgehān ḫāṭırları içre pedīdār eyleme

Ey perī ḳatlimġa meyl itsen͡g fidā cānım ve līk
Özge sarı ḫāṭırın͡gnın͡g meylin iẓhār eyleme

Laʿlidin kim ḳılsa bir cān-baḫş söz naḳl ey kön͡gül
Allıda cān cevheridin özge īs̱ār eyleme

Tüşte vaṣlı bolsa ger ḫōd barça son͡ggı uyḳudur
Ey Ḫıżır ḥayvān suyı içmekke bīdār eyleme

Ḥalḳa-i küfr içre çūn ḳoydum ḳadem ey pīr-i deyr
Muġ-beçe zülfi ḫamıdın özge zünnār eyleme

Ey Nevāyī dem-bedem efgār köñglüñ sagınıp
İtik itik ün bile il köñglin efgār eyleme

ی حرفی نینك یغمالاری نینك یوز كور كوز ما كلاری

Veh ki hecriñ otı cism-i nātüvānım örtedi
Nātüvān cismimġa tüşken şuʿle cānım örtedi

Ḳuzġaban köñglüm alaḫan u alaman eyledi
Ni alaḫan u alaman ḫān u mānım örtedi

Berḳ-ı ʿışḳıñ çünki tüşti ḫān u mānım boldı kül
Ṭurfa ot irdi ki peydā vü nihānım örtedi

Dime ʿışḳım neyledi kim rūz-gāriñdur ḳara
Örtedi ey ḳātil-i nāmihr-bānım örtedi

Laʿl-i maḥlūl eylegen dik ot yaḳıp ḫāşāk ile
Hecr cānım küydürüp cismimde ḳanım örtedi

Bolmasa nām u nişānım ʿayb ḳılmañ kim firāḳ
Rūz-gār evrāḳıdın nām u nişānım örtedi

Şām-ı hecride şefaḳ körseñ Nevāyī bil yaḳīn
Kim felekni şuʿle-i ah u figānım örtedi

وله العجایب دین

Ah kim nāmihr-bānım ʿazm-i bīdād eyledi
Bir yoh mihr ü vefā resmini ber-bād eyledi

Ḳorḳaram ehl-i vefā alı añga ḳılġay cefā
Bu cefālar kim vefā ehliġa bünyād eyledi

Bolmadı nāşād āḫır dem güneh bolġay diben
Bīgüneh aḥbābnı mundaḳ ki nāşād eyledi

Bir dem içre tünd seyl-i ḳahr ile ḳıldı ḫarāb
Her vefā ḳaṣrı ki yıllar anı ābād eyledi

Dem urarġa tapmadı ḥad kimse tā ʿuşşāḳ üçün
Şaḥne eylep ġamzesin kirpikni cellād eyledi

Tindi ebnā-yı zamānnıñ iḫtilāf-ı ṭabʿıdın
Ḳim ki öz ṭabʿını bīkeslikke muʿtād eyledi

Köñgli mülkin ister ābād ü bozar ḫayl-i firāḳ
Tā Nevāyī ʿazm-i mülk-i Esterābād eyledi

MÜSTEZĀD

Ni vesme vü ni kismedür ol zülf-i semen-sāy
Ni ġamze-i cādū
Meşşāṭa saǹga zāl-i felekdür meger ey ay
Ḫūrşīd aǹga közgü

Ḳaş yası bile kirpik oḳın her sarı atsaǹg
İmkān-ı ḫaṭā yoḳ
Her kimse ki bolġay aǹga bu nev' oḳ u yay
Tuz bolġusı ḳayu

Mescid yolın asrap niçe dīn ehli yoluḳsa
Reh-zenlıḳ itersin
Tiǹgri yolını asramaḳ ey kāfer-i ḫōd-rāy
Bu nev' bolur mu

Ger istemedi ṣubḥ-ı ümīdimni yaşurġay
Miḥnet ḳara şāmı
Her yan saçılıp bes ni üçün boldı semen-sāy
Ol ṭurra-i Hindū

Hicrān tünininǵ tīrelıġın kevkeb-i eşkim
Def' eylese taǹg yoḳ
Encüm sipehi köprek irür encümen-ārāy
Tün bolsa ḳaranġu

Ġam deştini ḳaṭ' eyleben ol kūyge yitmen
Körmen anı tüş hem
Kim bolsa ḥarem şevḳı bile bādiye-peymāy
Közdin uçar uyḳu

Ol şūḫ Nevāyīni didi kim ḳılayın ḳatl
Bir köz uçı birle
Ey vāy ki bir hem aǹga köz salmadı ey vāy
Ḳatl uşbudur uşbu

MUḪAMMES

Şerbet-i yuḥyi'l-ʿıẓām irni mey-i nābındadur
Sūre-i ve'ş-şems tefsīri yüzi bābındadur
Şerḥ-i māzāġa'l-baṣar nergisleri ḫvābındadur
Leyletü'l-miʿrācnıñ şerḥi saçı tābındadur
Ḳābe ḳavseyn ittiḥādı ḳaşı miḥrābındadur

Ol ḳadi ṭūbādin artuḳ yüzi Rıżvāndın cemīl
Kim birür cān laʿli her kim bolsa közidin ḳatīl
Laʿli reşkidin figān eylep ḳılıp eşkin sebīl
Köp yügürdi ravżada ʿaynā'n tüsemmā selsebīl
Tapmadı ol çāşnī kim şekker-i nābındadur

Cān birür irdi Ḫıżır suyı ḫalāyıḳḳa ṣarīḥ
ʿĪsī ölük tirgüzür irdi dip elfāẓ-ı faṣīḥ
Laʿlidin tā kim tekellüm ḳıldı ol şūḫ-ı melīḥ
Ḫıżrnıñ ʿaynı yaşunmış kökdin inmes hem Mesīḥ
Nitsün ol muʿciz bu dem yāḳūt-ı sīrābındadur

Ḫaṭṭıdın boldı ḫacīl sünbül bile müşk-i Tatar
Ḳāmetiġa serv ile şimşāddın yüz ḳatla ʿār
Ferruḫ irmes ʿārıżı nev-rūzı dik ʿīd ü bahār
Zülfiġa ḳadr ü berāt oḫşar velī yüz farḳı bar
Söz anıñ yanındaġı ḫūrşīd ü meh-tābındadur

Her gedā iginde bolsa iski ton tā çāk-ceyb
Bilmey aṣl-ı niyyetin ḳılmaḳ ġalaṭdur şekk ü reyb
Ey Nevāyī çün saña maʿlūm imestür sırr-ı ġayb
Luṭfını mey-ḫānede āşüfte görseñ ḳılma ʿayb
Kim bu meenūn iḫtiyārī zülfi ḳullābındadur

II

Niçe ey ay mindin ayru eylegey devrān sini
Bulmaġay yıllarda körmek bir nefes imkān sini
Cān tiler köñglüm öyige eylegey mihmān sini
Kilgil ey ārām-ı cānım kim tileydür cān sini
Çihre aç kim körmek ister dīde-i giryān sini

Bargalı ol şūḫ kim cānım soragın almadı
Cism anı istep ni şaḥrā kim ḳademni salmadı
Yoḳ turur bir dem ki bu vādīde bağrım talmadı
Ey ġazāl-i müşk-bū kil kim ḳoyun dik ḳalmadı
Vādīyi aḫtarmaġan istep bu ser-gerdān sini

Fürḳatiñgdin ey perī köñglüm ḫayāl-i żaʿfdın
Fārıġ irmestür zamānī ḳīl ü ḳāl-ı żaʿfdın
Dime kim nivçün körünmeysin melāl-i żaʿfdın
Sin perī-pinhān üçün min hem kemāl-i żaʿfdın
Ġāyib oldum il közidin körgeli pinhān sini

Çıḳtı ol ay hüsniġa zīnet birip zīver taḳıp
Ḳatl iterge cānnı zār eylep köñgülge ot yaḳıp
Anı körgeç közni deryā ḳıldı ḳan yaşım aḳıp
Ḳan ara ger ġarḳasın ey köz ni tañg kim bir baḳıp
Zār köñglümni çū ḳan ittiñg tutuptur ḳan sini

Ḳani ol kim sāġar-ı vaṣlıñgnı birseñg ilkime
Hezl itip gāhī gül ü geh nuḳl tirseñg ilkime
Nāümīd irmes niçe kim kirmes irseñg ilkime
Gerçi mümkin yoḳ velī bir ḳatla kirseñg ilkime
Barsa baş ildin çıḳarmaḳ özge ni imkān sini

Gerçi di alman ki nitkil nitmegil ey muġ-beçe
Hecr ile cānımġa her dem yitmegil ey muġ-beçe
Raḥm itip her dem ḳaşımdın kitmegil ey muġ-beçe
Köz yüzüñgdin almasam ʿayb itmegil ey muġ-beçe
Eyley alman dīdedin ġāyib min-i ḥayrān sini

Ger min-i mecnūn-ı şeydā pūye ḳılsam baḥr ü ber
Yoḳsa şehr ü kūy ara her yan yügürsem bīḫaber
Dimegil kim her işikke nivçün elyepsin güzer
Ey perī ger tilberep bolmış Nevāyī der-beder
Bu durur maḳṣūd añga kim istegey her yan sini

MÜSEDDES

Cānım örterge ol otluķ çihre gül-zār-ı Ḫalīl
Anı rūşen eylegen gūgird otı yanıda nīl
Yā Rab ol ḥüsn ü cemāl evcide yüz miñ ay u yıl
Ni cemāliñga zevāl olsun ni ḥüsnüñga bedīl
Ey cemāliñ lāyezāl ü bībedel ḥüsnüñ cemīl
Ay yüzüñdür aḥsen-i taķvīm üçün rūşen delīl

Ṭurfadur kim yüz üze ikki lebiñ gūyā bolur
Bir ķuyaş ikki Mesīḥāğa ķaçan me'vā bolur
Köñglüm içre ķaşlarıñdın ḥayretim peydā bolur
Kim ķaçan bu nev' bir ķurbānda ikki yā bolur
Zülfüñgüz ḥayrāmının kim yılda bir yeldā bolur
Ayda kim kördi iki yeldā tüni mundaķ ṭavīl

Ol ağız peydā imestür nükteī aytılmayın
Bil dağı ẓāhir imes bārīk-bīnlik ķılmayın
Ol 'ıyān irmes 'adem sarı naẓar açılmayın
Bu yaķīn bolmas vücūd esbābıdın ayrılmayın
Ağzıñ u biliñgniñ esrārın kemāhī bilmeyin
Mū-şigāf ü ḫurde-bīnler içre tüşti ķāl ü ķīl

Közleriñ bādāmı hecridin bolup cismim saķīm
Çıķtı cānım ey ķara köz bes ki hecriñ birdi bīm
Bu vaṣiyyet ķılmışam kim müşfiķ u yār u nedīm
Na'şıma ol kūy tofrağını kılğaylar ḥarīm
Çūn ķara bādām tābūt üzredür resm-i ķadīm
Köz cenāzem sarı sal kim sinsizin boldum ķatīl

Bāreke'llah ey ṣabā ehlā ve sehlā merḥabā
Kim ḫaber köp birdiñ ol gül-çihredin ķılmay ibā
Vaṣlığa çūn yittim ü açtı cemāl ol dil-rübā
Özlügüm bardı fenā yilige andaķ kim hebā
'Işķ maḥv itti mini sin çıķ aradın ey ṣabā
Lī ma'a'llahnıñ maķāmıda ni hacet Cebrayīl

Niçe kim sürsün Mesīḥ enfāsı cān-perver kelām
Yā ki cennet vaṣfıda İdrīs ḳılsun ihtimām
Çerḫ bāğı birle cennet gül-şenin ḳılman maḳām
Kim manĝa ḥālā benaḳd ey zād-ı serv-i ḫōş-ḫırām
Sünbülünĝdür ʻuḳde-i reʼs ü yüzünĝ māh-ı tamām
ʻĀrıżınĝ firdevs ü ḳad tūbā vü laʻlinĝ selsebīl

Ol perīninĝ çūn irür ḳan tökkeli māhir közi
Ol sebebdin her nefes yüz ḳatl iter ẓāhir közi
Ey Nevāyī siḥr birle çūn bolur nāẓır közi
Her naẓarda öltürürüsin ḫastanı sāḥir közi
Cān birür Luṭfī vü ḳılmas bir naẓar kāfer közi
Ṭāliʻimġa ah kim ösrük ikeç boldı baḫīl

II

ʻIşḳ zār itti ḫalāyıḳ ibtilāsıdın mini
Her zamān bir ṭaʻne ger mühliḳ edāsıdın mini
Hecr ḫōd küydürdi derd-i bīdevāsıdın mini
Hem ölüm ḳılġay ḫalāṣ anınĝ cefāsıdın mini
Ey ecel āzād ḳıl hicrān belāsıdın mini
Bir yolı ḳutḳar ulusnınĝ mācerāsıdın mini

ʻIşḳ bāğı ḥāletin sor ʻāşıḳ-ı āgāhdın
Kim feżāsıda tefāvüt yoḳ gedā vü şāhdın
Hem suyı yitken yürekler içre ḳazġan çāhdın
Hem hevāsı otluḳ ah ü nāle-i cān-gāhdın
Żaʻfım aştı hecr bāğında sirişk ü ahdın
Ḳutḳar ey vaṣl ol çemen āb ü hevāsıdın mini

Niçe ey hicrān otı ansız mini küydürgesin
Cānıma her laḥẓa fürḳat şuʻlesi yitkürgesin
Nātüvān könĝlümge her dem yüz belā kiltürgesin
Zār cismimni ecel vādīsi sarı sürgesin
Ey ecel ḳorḳutma öltürgüm diben öltürgesin
Ger tirik tapsanĝ firāḳınınĝ cefāsıdın mini

Kafer-i ʻışḳ olmışam ʻışḳınĝġa īmānım fidā
Bolsa yüz īmān sanĝa ey nāmüselmānım fidā

'Işḳ ara reşk eyledi bu cism-i vīrānım fidā
Hecr ẖōd ḳıldı nikim peydā vü pinhānımı fidā
'Işḳ u reşk ü hecr mühlik veh anĝa cānım fidā
Kim çıḳarġay bu belālarınıĝ arasıdın mini

Mürdde'ī kim her zamān eyler cefā bünyād ü ẓulm
Ṣabr u hūşumnı birür andaḳ cefā ber-bād ü ẓulm
Cān bile köĝlümni eyler ol cefā nāşād ü ẓulm
Gerçi ṭab'ıġa anıĝ bolmış cefā mu'tād ü ẓulm
Her niçe ötkerse ḥaddin müdde'ī bīdād ü ẓulm
Ötkere almas viṣāliĝ müdde'āsıdın mini

Derd-i hicrān ḳaṣd-ı cānım eyledi bil sāḳiyā
Hecrdin cānımġadur her laḥẓa yüz yıl sāḳiyā
Eyle derd içre irür ẖōd ṣabr müşkil sāḳiyā
Uşbu derdimġa devā cāmī kerem ḳıl sāḳiyā
Dir ki ṣabr itkil ḥakīm-i 'aḳl ḳılġıl sāḳiyā
Bir ḳadeḥ birle ẖalāṣ anıĝ devāsıdın mini

Çūn Nevāyī cānımı mey ārzūsı küydürür
Yoḳ gedālıḳḳa 'aceb mey-ẖānelerde ger yürür
Cür'aī deyr ehli bir künçe zamānı tilmürür
Şāh eger mundaḳ gedānı salṭanatḳa yitkürür
Ey Ḥüseynī salṭanatdın ançа faẖrım yoḳ turur
Kim digeyler kūyınıĝ ẖayl-i gedāsıdın mini

TERCĪ'-İ BEND

Ey kirpigi nīş ü közi ḫūn-ḫᵛār
Cānımnı niçe ḳılursın efgār

La'ling ġamıdın köngülde irdi
Her ḳan ki sirişkim itti ıẓhār

Heyhāt ki hecring ilkidindür
Cānımda elem tenimde āzār

Yüzüngni körüp min-i remīde
'Işḳ otıġa bolġalı giriftār

Sin irding meclisim ḥarīfi
Kim yidi ḥased sipihr-i ġaddār

Yüz ḥasret ile mini ayırdı
Vaṣlıngdın eyā ḫuceste-dīdār

İmdi ki firāḳ ara tüşüpmin
Tapḳunça yana ḥarīf yā yār

Yādıngnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fikringni itey köngülge mūnis

*

Cānımġa ḳılur iseng cefānı
Geh gāhī arada kör Ḫudānı

Derding bile eyle şādmın kim
Ölsem dağı istemem devānı

Sindin dir idim ki çāre bolġay
Hecr itse ḥazīn bu mübtelānı

Her luṭf ki min tutar idim köz
Yüz vāy ki sinde körmen anı

Vaṣlıng bile didim eyleyin şād
Bu şifte cān-ı bīnevānı

Ḳaṣdımġa velī çikip turur ḫalḳ
Yüz ḫancer ü nāvek-i cefānı

Min daġı ḳaçan żarūret olsa
Bir gūşede olturup nihānī

Yādıñġnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fikriñgni itey köñgülge mūnis

*

Geh gāh itim dip eylegil yād
Dīvāne ḳuluñġnı ey perī-zād

Bir laḥẓada bozdı seyl-i eşkim
Her ṭarḥ ki ṣabr ḳıldı bünyād

Her ruḳ'a ki yazdı ṣabr ile hūş
Savuġ nefesimdin oldı ber-bād

Köp isteme köñglüm ıżṭırābın
Ḳuş talpınurın niçük ki ṣayyād

Sin gerçi ġamımdın itmediñg fikr
Yā tilbeligimni ḳılmadıñg yād

Sulṭānsın ü yoḳ turur sañga ḥükm
Līkin min-i derd-mend-i nāṣād

Bu ġuṣṣaġa tapmasam çū tedbīr
Her laḥẓa çikip figān ü feryād

Yādıñgnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fikriñgni iter köñgülge mūnis

*

Bilmen ki yüzüñg perī dik ey cān
Nivçün yana közdin oldı pinhān
Tā boldı yüzüñg nihān közümdin
Eşk ornıġa tinmeyin aḳar ḳan
Luṭfuñg bile bir kün itmediñg yād
Tā tüşti mañga belā-yı hicrān
Veh ḳani burunġı mihr ü peyvend
Gūyā unutuldı 'ahd ü peymān
Baḫtım kibi düşman olduñg āḫır
Bu derdġa yüz nefīr ü efġān

Sindin man͡ga çūn ġaraż sin oḳ sin
Bes boldı firāḳ u vaṣl yek-sān

Taḥḳīḳ çū an͡gladım ki imdi
Vaṣlın͡gġa yiterge yoḳtur imkān

Yādın͡gnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fiḳrin͡gni itey kön͡gülge mūnis

*

Cismin͡g ki imes ḥayātdın kem
Ni cism ki rūḥ irür mücessem

Birbir sağınıp lebin͡g ḥadīs̱in
Ḳan yıġlar iki közüm demā-dem

Ġam-kīn tilesen͡g mini ḳutulmay
Ġamdın tilesem özümni ḫurrem

Tā boldı bu zār-ı ḫasta maḥrūm
Vaṣlın͡gdın u ġamġa boldı maḥrem

Çikti kön͡gül andaḳ otluḳ ahī
Kim küydi şerārı birle ʿālem

Bu nevʿ şerāreliġ otumnın͡g
Teskīni üçün min-i ḥazīn hem

Yādın͡gnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fikrin͡gni itey kön͡gülge mūnis

*

Ol dürc-i ʿaḳīḳ u laʿl-i sīrāb
Cezʿımdın aḳızdılar dür-i nāb

Tā cām-ı maḥabbetin͡gni tartıp
Kön͡glümge yitişti ʿışḳdın tāb

Hem dōstlar oldı man͡ga düşman
Hem terk-i maḥabbet itti aḥbāb

Sindin ʿaceb irdi barı ey dōst
Düşmanlar üçün tüzetmek esbāb

Maḥrūm ḳulun͡gnı maḥrem itse
Vaṣlın͡g ḥaremiġa Ḥayy-i Vehhāb

Kūyüñgni ḳılay özümge ḳıble
Ḳaşıñgnı itey közümge miḥrāb

Yāḫūd yitiben ḫumār-ı hicrān
Vaṣlıñg meyi boldı irse nāyāb

Yādıñgnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fikriñgni itey köñgülge mūnis

*

Ey kişver-i ḥüsn üzre ḥākim
Ḫūblar barı ḥażretiñgde ḫādim

Bozduñg bu köñgülni lācerem mülk
Vīrān bolur olsa şāh ẓālim

Hicrān mini çünki öltürür zār
Sin hem meded itmekiñg ni lāzım

Her niçe ki bī'ināyet olup
Ḳıldıñg mini bīgünāh mücrim

Ümmīd budur ki yana Tiñgri
Ḳılsa mini maḳdemiñgġa 'āzim

İḳbāl kibi turup ḳaşıñgda
Bolsam yana ḫidmetiñgġa cāzim

Vaṣlıñgġa ġazel tefekkür eylep
Unutḳamın uşbu beytni kim

Yādıñgnı ḳılay ḥarīf-i meclis
Fikriñgni itey köñgülge mūnis

MUḲAṬṬA'ĀT

Ḥaḳ Ta'ālā maḫzenin an͡glap ki ḫālī bolmamış
Ḫalḳdın her kim ki cem'iyyetḳa esbāb istegey
Mihr 'ālemni münevver eyleben ol külbesin
Yaruturġa tīre tündin germ-i şeb-tāb istegey

* * *

Nükte es̱nāsıda Ḥabīb-i İlah
Didi el kāsibü ḥabīb-i Allah
Ma'nī aytur bu sözge bir kāmil
Ki sözi irdi Ḥaḳ sarı şāmil
Ġaraż irmes bu kesbdin dünyā
Bel irür kesbdin murād fenā

* * *

Kirmegey cennet içre hīç baḫīl
Gerçi ol bolsa Seyyid-i Ḳureşī
Barmaġay dūzaḫ içre hīç saḫī
Fī'l-mes̱el bolsa Bende-ī Ḥabeşī

* * *

Çūn ġaraż sözdin irür ma'nī an͡ga
Nāḳil olsa ḫᵛāh ḫātūn ḫᵛāh ir
Sözci ḥālin baḳma baḳ söz ḥālini
Körme kim dir anı körgil kim ni dir

* * *

Üç kişidin üç iş yaman körünür
San͡ga 'arżeyley ehl-i dünyādın
Şāhdın tündluġ u ġanīdin buḫl
Mālġa meyl ü ḥırṣ dānādın

* * *

Rāznı asra çünki fāş ittin͡g
Yana pinhān bolurnı ḳılma heves
Kön͡glün͡g içre nefes kibidür rāz
Ḳaytmas kimsedin çū çıḳtı nefes

* * *

Eger nādān maḥalsiz herze kim aytur dilīr aytur
Ḳulaḳḳa yaḳmasa men'īga tenbīh eylemek bolmas
İşek ṣavtı Kelāmu'llahda kildi enkerü'l-aṣvāt
Anıñg ṣavtıga taḳrīb ü teḥāşī istemek bolmas

* * *

İr urup la'l-i tāc ile gülbāng
Zen veş il ḳaysi herze kim dimegey
Vaktide tartıban ḫurūs nidā
Ni necāset ki mākiyān yimegey

* * *

Tāc köp derd-i ser birür bizge
Ẓulmidür 'aḳl u hūş tārācı
Başımızdın bu tācnı kem ḳıl
Barça ger bolsa salṭanat tācı

* * *

Nevāyī şi'ri toḳḳuz beyt ü on bir beyt ü on üç beyt
Ki levḥ üzre ḳalem zīnet birür ol dürr-i meknūndın
Bu kim elbette yitti beytdin öksük imes ya'nī
Tenezzül eyley almas rütbe içre yitti gerdūndın

* * *

'İlmdin kesb ḳıl ki sūd irmes
Çerḫ müşkillerini ḥal ḳılmaḳ
Līkin ol 'ilm dagı nef' itmes
Biliben bolmasa 'amel ḳılmaḳ

LUĠAZLAR

Bedayiu'l-vasat'ta on tane lûgaz bulunmaktadır: kalem, teneke, iğne, mikraz, ok, enar, bil, yumurtka, pakî, pervane.

Mikraz

Birer ayağları hem bar u ṭurfarak̩ bu kim
Ayaġ uçıda birer köz hem ittiler ıẓhār
K̩açan ayağların almas tururlar ol sāʿat
K̩anat urarġa bolurlar ṭuyūr dik ṭayyār
K̩anat köp urmaġ ile bir k̩arı uçarları yok̩
Uçarda gerçi k̩arıdur alarġa istiẓhār

Ok

Ni k̩uş durur ki uçar üç k̩anat bile līkin
Eger k̩onar hem açuk̩dur k̩anatları barı
K̩anatı sarıdur aġzı ve līk dāyim açuk̩
Bu ṭurfarak̩ ki bolur k̩uyruġıda mink̩ārı
İrür anıñ kibi tüz köñgli āşıyānıda ok̩
Sipihr caʿbesidin isteseñ nümū-dārī

Yumurtka

Ol ḥok̩k̩a-i ʿāc kim k̩ılurlar gül-fām
Kim cevfi penīr ü miskedin toldı tamām
Kim anıñ uruşturmaġıdın ister kām
Nākām uşatk̩usıdur anı nākām

Pervane

Ol k̩uş ki teʿaşşuk̩ durur endīşe añga
Bir naḫlġa kim şāmdadur bīşe añga
Şāḫı uçıdın ʿıyān bolup rīşe añga
Gül açmak̩ oşol rīşesidin pīşe añga

TUYUĠLAR

Yā Rab ol şehd ü şeker yā leb durur
Yā meger şehd ü şeker yalap durur
Cānıma peyveste nāvek atḳalı
Ġamze oḳın ḳaşıġa ya leb durur

* * *

Cevr oḳın cānımġa sāḳī yazmadı
Vaṣl cāmıdın ḫumārım yazmadı
Kilk-i ḳudret sebz-ḫaṭlar ʿışḳıdın
Özge iş allımġa gūyā yazmadı

* * *

Laʿlidin cānımġa otlar yaḳılur
Ḳaşı ḳaddimni cefādın ya ḳılur
Min vefāsı vaʿdesidin şādmın
Ol vefā bilmen ki ḳılmas yā ḳılur

* * *

Ötkeli ol serv-i gül-ruḫ-sārıdın
Yoḳ ḫaber ol serv-i gül-ruḫ sarıdın
Hecridin bāġ içre birür yādıma
Ḳāmetidin serv gül-ruḫsārıdın

* * *

Ol perī ʿışḳıda bu dīvāneni
Ey ki istersin kilip külḫanda kör
Bir ḳadeḥ ol gülni ḫandān eyledi
Ey köñgül nezẓāre it gül-ḫande kör

* * *

Naḳş tutmış közde ol yaşım miniñ
Eyle kim barmas yuban yaşım miniñ
Kāmım ölmektür ḥabībimdin yıraḳ
Ger ḫōd olsun Ḫıżrça yaşım miniñ

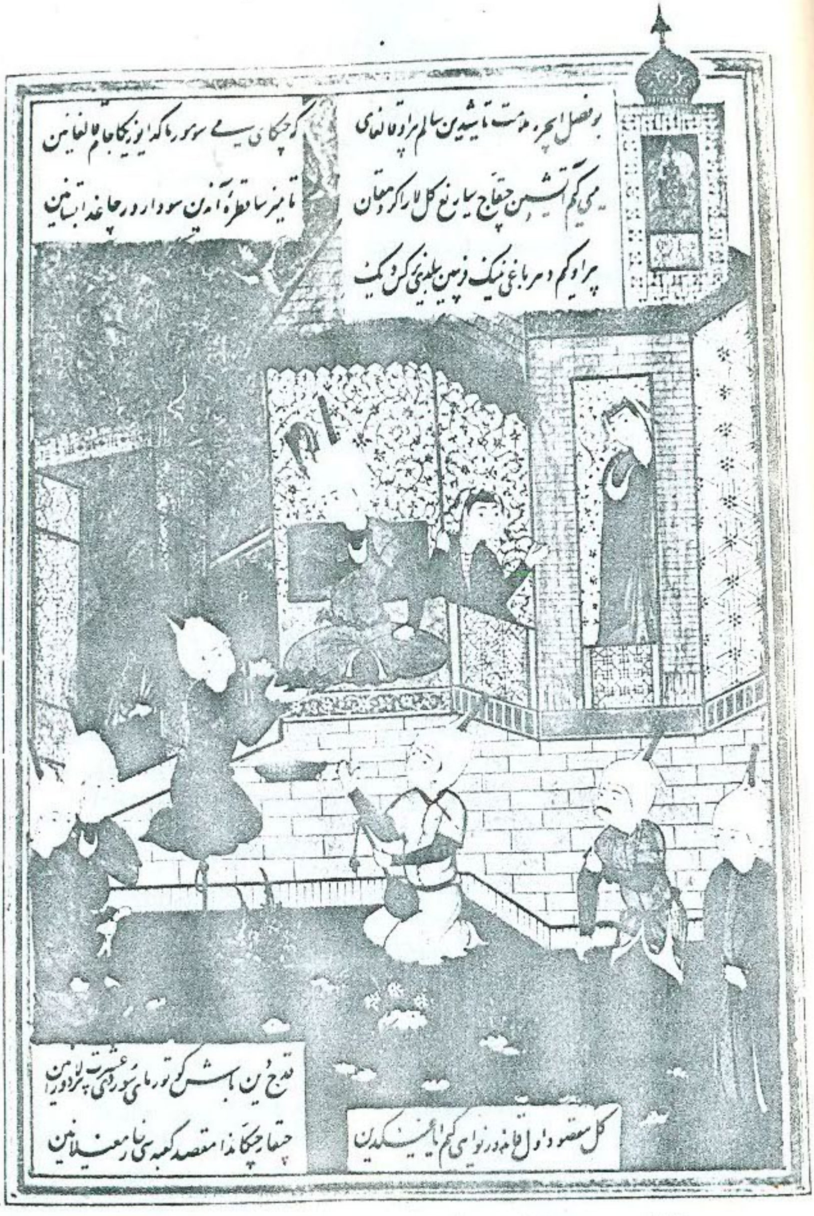

Topkapı, Revan Ktp., No. 803 Garaibü's Sıgar, v. 135 b

IV. DİVAN

FEVĀYİDÜ'L-KİBER

FEVĀYİDÜ'L-KİBER

ĠAZELİYYĀT

الف حرفی نینك آفت لاری نینك ابتداسی

Ey yitti manẓar ṭarḥıġa Mi'mār ṣun'üñgdın binā
Maṣnū'lar fānī velī meslūb Ṣāni'din fenā

Çikmey melek luṭfuñg küni cüz ẕikr ile tesbīḥ üni
Ādem diben ḳahrıñg tüni her dem ẓalemnā Rabbenā

Ḥamdiñgde her kūteh-naẓar hem güng ü lāl olġay meger
Çūn kim dimiş ḫayru'l-beşer ol yirde lā uḥṣī ṣenā

Cins-i beşer yoḳ āgehiñg ḫūrşīd ḫāk-i der-gehiñg
Kök mehd ara ṭıfl-ı rehiñg yitti ata vü tört ana

Faḳr ehli istep ḳurbetiñg ehl-i ġınā hem ṭā'atıñg
Yitkenge dāġ-ı fürḳatiñg ni faḳr nāfi' ni ġınā

Vaṣlıñgda 'işret ḫūb irür 'ayş u ṭarab merġūb irür
Sinsiz mañga maṭlūb irür tende elem cānda 'anā

'Işḳıñgda bir dīvānelıġ şevḳuñgda bir ferzānelıġ
Aġyārdın bīgānelıġ eylep özüñgge āşnā

Cürm ü günehlerdin ötüp kiltürme yüzge ḳorḳutup
Lāle eger saġar tutup mūsīce ger ḳılmış zinā

Bardur Nevāyī bīkesī 'ışḳ içre andaḳ kim ḫasī
Çūn örtediñg anı besī dūzaḫda köydürme yana

حضرت باری تعالی نینك حمد و ثنایی دا

Rūşen durur ki mihr yüzüñgdin alur ṣafā
Yoḳsa ni vech ile ḳamer andın tapar żiyā

Ġarḳ-ı muḫīṭ-ı 'ışḳıñg idi cān ile köñgül
Ol dem ki rūḥ imes idi ten birle āşnā

Gülde yüzüñg leṭāfetidin rengi körmese
Bülbülga ni idi bu fiġān birle bu nevā

Bir zerre ağzı remzini her kim ki an͡gladı
Yolı ʿadem ṭarīḳıdur u zādı reh-fenā

Ol zinde-dil ḥayāt-ı ebed vaṣldın tapar
Kim nīş-i ġamnı nūş dir ü derdrni devā

Lāmī ki vaṣl ayağıġa tapmıştur ittiṣāl
Ol lāmdur ki ortada almış anı belā

Özdin ḳutul Nevāyī vü maḳṣadġa yit ki ḳuş
Yitmes çemenġa bolsa ḳafes içre mübtelā

نعت رسول دا صلى الله عليه وآله وسلم

Zihī hilālin͡g olup ay başıġa tīġ-ı belā
Bir almasız iki yarġan sin ü ḳuyaş meselā

Tutup san͡ga çū mey-i luṭf sāḳī-i raḥmet
Şefāʿatin͡g urup ikki cihān ilige ṣalā

Risāletin͡g demidin şerʿ közgüsige celī
Siyāsetin͡g otıdın küfr rāhibiġa celā

Hem ehl-i ravżaġa firdevs sinsizin çeh-i veyl
Hem ehl-i veyl işi hecrin͡g otıda vāveylā

Ḫumār dāfiʿi bolġay mu sāḳī-i kevser
Bu deyr içinde mey-i ʿışḳın͡g içmegenge tola

Tilimde zikrin͡g ü kön͡glümdedür ḫayālin͡g şükr
Ki barı sinsiz imes ṣoḥbetim ḫalā vü melā

Nevāyī oldı besī ḫᵛār u pest ḫas yan͡glıġ
Sinin͡g yolun͡gda ise bes an͡ga bu ʿizz ü ʿalā

وله ستر الله عيوبه

Laʿlin͡g ol ot ki kön͡gül miçmer an͡ga
Yā kön͡gül düre ü lebin͡g gevher an͡ga

Ġamıdın ayru imen kim tutmış
Üns bu ḫāṭır-ı ġam-perver an͡ga

Zārdur tilbe kön͡gül kim körünür
Her dem ol ḥūr-ı perī-peyker an͡ga

Ḳan kön͡güldin ni ʿaceb turmasa kim
Kirpikin͡g her dem urar nişter an͡ga

Hecr otıdın tenim ol nev' küyer
Kim irür astıda kül bister an͡ga

Hecridin ḥālim irür andaḳ kim
Bolmaġay körmegüçe bāver an͡ga

Dehr ḫōş gül-şen irür neyley kim
Yoḳ vefā gülleridin zīver an͡ga

Cān alurda ġam-ı hecr ey sāḳī
Çāredür bāde bile sāġar an͡ga

Yüzi vaṣfıġa Nevāyī tüşmiş
Berk-i güldin yasan͡gız defter an͡ga

وله تغمده الله بغفرانه

Egerçi yoḳ ṭalebin͡gdin demī ḳarar man͡ga
İrādet imgekidür bu ni iḫtiyār man͡ga

Viṣāl devletin ol kün özümge cezm ittim
Ki hecr ġuṣṣasın itti ḥavāle yār man͡ga

Çū yār kön͡glide bolsam belā man͡ga yavumas
Bu vechdin ki timurdın bolur ḥıṣār man͡ga

Ni bilsün ol kişi kim çikmemiş firāḳ tünin
Ki ni ṣıfat kicedür tīre rūz-gār man͡ga

Buyurmaġıl yana ṣabr ey ṭabīb Tin͡gri üçün
Ki uşbu şerbet imes imdi sāz-vār man͡ga

Ḳaçıp 'ademġa bar ey 'aḳl u fehm ü dānişdin
Vaṭan barında bu yat il ara ni bar man͡ga

Nevāyī dik ḳadidin ḳılsam ölgeli āheng
Biyik maḳām tapıban u yasan͡g mezār man͡ga

وله العجايب دين

Veh ki boldum 'ışḳ ara bir bīvefāġa mübtelā
Bolmasun ehl-i vefā mundaḳ belāġa mübtelā

An͡glaġay mecnūnluġ u bīdilligimni her kişi
Kim boluptur bir perī-veş dil-rübāġa mübtelā

Zāhidā rüsvālıġım ṭaʿn eylediṉ cehd eyle kim
Bolmaġaysın ol közi ḳaşı ḳaraġa mübtelā

Bolmayın bīgāne yār u āşnādın çāre yoḳ
Ḫᵛāh bol bīgāne vü ḫᵛāh āşnāġa mübtelā

Pādişā birle gedā ḥālimġa külse ni ʿaceb
Bolsa min yaṉglıġ gedāyī pādişāġa mübtelā

Bolmış ol kāfer ġamı dīvāne köṉglümdin melūl
Hīç kāfer bolmasun min mübtelāġa mübtelā

Sāḳıyā mey tut ki derdiniṉ devāsı bādedür
Hecrdin kim bolsa derd-i bīdevāġa mübtelā

Kir ḫarābāt içre vü bol rindler vābestesi
Ḫānḳahda bolġuça ehl-i riyāġa mübtelā

Ey Nevāyī yana ol bed-ʿahddın bolsam ḫalās
ʿAhd ḳıldım kim yana bolmay yanaġa mübtelā

وله النوادر دين

Maṉga ni menzil ü meʾvā ʿıyān ni ḫān u mān peydā
Ni cānımdın eser ẓāhir ni köṉglümdin nişān peydā

Ḫıred maḫfī beden fānī köṉgül ġāyib ṭarab maʿdūm
Barı sehl irdi bolsa irdi ol nāmihr-bān peydā

Şikīb ü ṣabr u hūş itmiş ḳarār u ʿaḳl u cān kitmiş
Ni ġam ger bolsa ol ārām-ı rūḥ ol ḳūt-ı cān peydā

Ḫayāli cānda peydādur sözi efġānda peydādur
Özi hem nitti veh allımda bolsa bir zamān peydā

Olar ḥāletde min ansız ṭarabdın körmeyin ölmey
Dimeṉg taʿcīl ile ol ʿömr bolsa nāgehān peydā

Ḳıyāmet irdi ansız kim yüz açtı ey müselmānlar
Boluṉg vāḳıf ki boldı fitne-i āḫır zamān peyda

Kiser yüz naḫlni her dem ḳılur yüz servni ḫurrem
Teʿaccüb kör ki bu gül-şende irmes bāġ-bān peydā

Ḥaẕer ḳılmaḳ ḳażā cellādıdın bolmas ki yıllardur
Ḳılur ḳatl eyle kim ni tīġ irür ẓāhir ni ḳan peydā

Sanğa cān şevḳıdın birdi Nevāyī yoḳ eceldin kim
Ecel tapḳunça irmes ol ża'īf-i nātüvān peydā

بی حرفی نینك بلالارنینك بدایتی

Bāğınğa yitmesün āşūb ḫazāndın yā Rab
Gül bile vü servinğe āsīb zamāndın yā Rab

Aldı cān la'li vü ilge lebi cān birgüçiler
Barça ḳul bolsun anınğ allıda cāndın yā Rab

Derdini bes ki nihān tuttum olarının pinhān
Vāḳıf itkil anı bu derd-i nihāndın yā Rab

Yaman aḥvālime köz salmadı ol ay yaḫşi
Yaḫşi āgāh ḳıl anı bu yamandın yā Rab

Yüz cihān ẓulm cihān ehli manğa ḳıldı mini
Fārıġ it ehl-i cihān birle cihāndın yā Rab

Biriben könğlüme cem'iyyet-i ḫāṭır ḳutḳar
Her ni kim andın irür tefriḳa andın yā Rab

Kūyide hecr figānın ki Nevāyī tartar
Hem mini hem anı ḳutḳar bu fiġāndın yā Rab

ومن طوالع مطالع اسراره

Ḫōş turur bir tīre şām-ı hecr iki yār uçraşıp
Tanışıp birbirlerin muḥkem ḳoçuşup yıġlaşıp

Hecr derdi vü firāḳ endūhıga teskīn bola
Olturup ülfet bile birbirlerige yandaşıp

Fürḳat eyyāmıda her birninğ başıġa kilgenin
Yüz tümen hem-derdlıġlar birle her dem sözleşip

Gāh vaṣl ıḳbālininğ 'işretleridin şükr dip
Geh firāḳ idbārınınğ şiddetleridin munğraşıp

Gāh ikki rişte yanğlıġ kim tapar birbirge tāb
İkkilik fehm olmaġu dik birbirige çırmaşıp

Geh bu çırmanmaġ açılġanda hem ikki rişte dik
Tāb açılsa ḳaytara hem birbirige tulġaşıp

İkki yandın ḳol ḥamāyil birle birk andaḳ çikip
Kim yana birbirdin ayrılmas meṡellik ornaşıp

ʿAyn-ı vaṣl içre işi ötse şikāyet mūcebi
İkki yandın refʿ itip birbirlerini aldaşıp

Ey Nevāyī bu muḥāl endīşeġa çırmaşma köp
Cürʾet eylep bīteḥāşī sözleriñ ḥaddin aşıp

تی حرفی نینك تاراج كرلاری نینك تماشاسی

Bolmışam ʿāşık yana ey ʿaḳl-ı nāfercām kit
Tün kün iş bolmış maña çikmek lebā-leb cām kit

Bir ḳadeḥ-keş muġ-beçe köñlüm alıptur deyr ara
Dīn ü taḳvā cānibidin ey ḫayāl-i ḫām kit

Deyr piri çün bilimge baġladı zünnār-ı küfr
ʿİbret al ey muḳtedā-yi zümre-i İslām kit

Kildiñ ü pendim didiñ ey şeyḫ sin hem pend işit
Ḳoyġıl u deyr içre bolmastın burun bed-nām kit

Min ḥarīm-i deyr ara tuttum maḳām ey pārsā
Sin ḥarem ʿazmiġa ger baġlap iseñ iḥrām kit

Mest ü rüsvā min ḫarābāt içre kördüñ ey refīḳ
Bolmaġuñ bolsañ miniñ dik rind ü dürd-āşām kit

Kilmes irgeç rindler bezmiġa kitmek isteme
Ger kiter bolsañ içip daġı tutup bir cām kit

Ey kvñgül çün bīvefādur ādemī tapsañ perī
ʿAzm itip ol yan bu sarı ḳoymayın bir kām kit

Ey Nevāyī çün bu gül-şen gülleride yoḳ vefā
Anda köñlüñ bülbüliġa birmegil ārām kit

ومن نفایس انفاسه الشریفه

Ey müsellem saña her yaḫşi ṣıfāt
Bu ṣıfātıñ bile yoḳ sin kibi ẕāt

Ḫaṭ saña ḫużr u lebiñ çeşme-i Ḫıżr
Nuṭḳuñ ol çeşme ara āb-ı ḥayāt

Ḥarekātıng ara teskīn ẓāhir
Līk teşkīn çağıda ḫōş ḥarekāt

Zülfüng āvāre köngüllerdin irür
Yüz Skenderni itürgen ẓulümāt

Sünbülüngnüng reseni bolmasa yoḳ
Zeḳanıng çāhıda imkān-ı necāt

Ḫum irür yir küresi cām aḫter
Sāḳiyā bir munga seyr anga s̱ebāt

ʿIşḳ vaḳtini Nevāyī ḫōş tut
Kim irür asru şerīf ol evḳāt

جیم حرفی نینك جمیله‌لاری نینك جلوه‌سی

Ḳavmağıl könglümni zülfüng içre ārām eylegeç
Ḳuşnı kim āzād itiptür beste-i dām eylegeç

Ol ni cāndur kim gedā yanglığ ḳılurlar şāhlar
Yüz duʿā cānıga her ḳaysını deşnām eylegeç

Laʿli şevḳın yaşururmın ḳan yutup tā sağmın
Asray alman özni gül-gūn bāde-āşām eylegeç

Gül perīşān oldı vü serv-i sehī taptı şikest
Bāğ ara gilgeşt ol serv-i gül-endām eylegeç

Dehr gül-zārıga ot saldı cemāli berḳıdın
Mey otıdın gūneī ruḫsārı gül-fām eylegeç

Sāḳıyā mey tut ki hicrān şiddeti ṭuğyāndadur
Yığlamaḳ teskīn birür meyl-i mey ü cām eylegeç

Deyr içinde sorma zünnārımnı kim ol muğ-beçe
Muḥkem itti zülfidin tārāc-ı İslām eylegeç

Lehv ü ʿıṣyān birle ötti ʿömr ü hīç iş ḳılmadım
Ot tüşer cānımga ẕikr-i faṣl ü eyyām eylegeç

Ger Nevāyī hecridin ölmiş velī yüz cān tapar
Laʿl-i rūḥ-efzāsıdın bir būse inʿām eylegeç

چیم حرفی نینك چابك لاری نینك چهره کشای لیغی

Manga eger disengiz cān bile cihāndın kiç
Kiçey ve līk munı dimengiz ki andan kiç

Zamān ü ehl-i zamāndın diñiz ki kiç līkin
Dimeñ bu sözni kim ol āfet-i zamāndın kiç

Ġamıda ḳan yaşım ol nevʿ baḥrdur ki kişi
Ḳalur taḥayyür ara dimesem ki ḳandın kiç

Sorarġa kilmek imiş yār ey ecel raḥm it
Yüzini körgüçe bu zār-ı nātüvāndın kiç

Ġam öltürür mini ger bāde içmesem ey şeyḫ
Egerçi pendiñ irür yaḫşi bu yamandın kiç

Diseñ ki yār ile hem-ḫāne bolġasın bolġıl
Diyār u mülkdin āvāre ḫān u māndın kiç

İki cihānnı körer vaṣl māniʿi sālik
Murād yār ise hem mundın ü hem andın kiç

Kemāl kesbi ḳılur bolsañ āzmūndın öt
Ger istifāde ġaraż bolsa imtiḥāndın kiç

Nevāyī öttiler aḥbāb bol fenā bile cüst
Diseñ ki ḳalmaġasın yolda kārvāndın kiç

خی حرفی نینك خوبلاری نینك خرامی

Çū ḳıldı ʿışḳıġa köñglümni mübtelā ol şūḫ
Kitürdi cānıma her laḥẓa yüz belā ol şūḫ

Esīr ḳılsa müselmānnı ḳılmaġay kāfer
Bu cevr ü ẓulm ki her dem ḳılur mañga ol şūḫ

Ulustın ürküp özümdin daġı bolupmın yat
Min-i remīdeġa tā boldı āşnā ol şūḫ

ʿAceb imes ki ḳılur naḳd-ı cānġa köz ḳaralıġ
İrür çū şūḫlar içre közi ḳara ol şūḫ

Zamāne içredür āşūb u ḳuzġalan gūyā
Ki çıḳtı ser-ḫōş ü tünd atlanıp yana ol şūḫ

ʿAceb imes ki vefā resmi eylegey bünyād
Ḳılurġa çünki yana tapmasa cefā ol şūḫ

Bu nevʿ kim mañga ol şūḫ mey birür bir kün
Helāk ḳılġusıdur yā bu tünd yā ol şūḫ

Yok ağzıdın soruban nükte ʿāḳıbet kıldı
Mini müsāfir-i ser-menzil-i fenā ol şūḫ

Bu kim uluşḳa nevā birdi vaṣlıdın ni asıġ
Ki āḫır itti Nevāyīni bīnevā ol şūḫ

دال حرفی نینك دلارام لاری نینك دورانی

Yolıda cān birdim ötti körmeyin cānān ni sūd
Körse hem körmeske salıp żāyiʿ oldı cān ni sūd

Sūd köz tuttum ḳararġan közge ol yüz mihridin
Anğlaġaç mihr-i cemālin eyledi pinhān ni sūd

Bir tebessümġa lebidin cānnı birdim sūd üçün
Cānım alıp laʿli anıñ bolmadı ḫandān ni sūd

Zülfi sevdāsıġa naḳd-ı ʿömr birdim ah kim
Yitmedi cānımġa bu sevdāda cüz noḳṣān ni sūd

Oḳlarıdın cevher-i peykān köñgülge sūd idi
Her ni kim attı yitişkeç öttilar perrān ni sūd

Fānī ol eylep cihān sūd u ziyānın terk kim
Ni ziyāndur muʿteber ʿālemde ey nādān ni sūd

Ey Nevāyī dime cān bir vaṣlıdın sūd isteseñ
Yüz tümen cān birse çün kim vaṣl imes imkān ni sūd

ری حرفی نینك رعنالاری نینك رستاخیزی

Ança köñglümni cünūn u ʿışḳ yaġmā ḳıldılar
Kim min-i dīvāneni ʿālemġa rüsvā ḳıldılar

Ḫalḳ baʿżı küldi baʿżı ʿibret alıp yıġladı
Her ḳaçan mufriṭ cünūnumnı temāşā ḳıldılar

Ġamzesi her dem ki ḳan tökmekke ḫūnī istedi
Közleri min ḳanı tolġan sarı īmā ḳıldılar

Min gedā kim vaṣl kim çün kördiler yüz tīġ-ı ḳatl
Şehler anı kim ḫayāl içre temennā ḳıldılar

Kūyige kirgeç mini muñgluġ hücūm itti raḳīb
Eyle kim itler gedā körgende ġavġa ḳıldılar

Min çū asray almadım sırrımnı neylep ʿayb itey
Düşman-āyīn dōstlar ger āşkārā ḳıldılar

Veh ni ẓulm irdi ki özge sarı saldıñ̂ tīġ-ı ẓulm
Her niçe kim cān bile köñ̂lüm tevellā ḳıldılar

Bāde iç kim ġuṣṣadın ferd oldılar ol ḫayl kim
Bu köhen deyr içre meyl-i cām-ı ṣahbā ḳıldılar

Ey Nevāyī birgil özlük naḳdini kesb it fenā
Kim alar sūd eylediler kim bu sevdā ḳıldılar

و له رفع الله قدره

Ḥaṭṭıñ̂ içre leb-i ḫandān körünür
Ḫıżr ile çeşme-i ḥayvān körünür

ʿIşḳ deşti ara ġamzeñ̂ oḳıdın
Köz yiter yirgeçe peykān körünür

Bil cünūn bādiyeside minmin
Ḳayda bir tilbe-i ʿuryān körünür

Lāle bütken kibi ḳan yaşımdın
Taġ u vādī barı yek-sān körünür

Gerçi ʿışḳ içre besī müşkil bar
Vaṣl ümmīdidin āsān körünür

Közüm oldı yana gūyā ʿāşıḳ
Bes ki bir çihreġa ḥayrān körünür

Lāf-ı zühd urma Nevāyī her dem
Ki anıñ̂ eks̱eri yalġan körünür

ومن غرايب ذهنه

Laʿli şevḳıdın köz ü köñ̂lümde eşk ü ahdur
Yā zülāl-i Ḫıżr ile enfās-ı Revḥu'llahdur

Köp şererlıḳ dūd-ı ahım birle çıḳḳan cānġa baḳ
Kim miñ̂ otluḳ kārvānġa bir gedā hem-rāhdur

Bes ki başnı yirge urġan ün bile uyġandılar
Ser-güzeştimdin kice hem-sāyeler āgāhdur

Ol ẕeḳanda bolsa her bir ḳaṭra ḫōy kevkeb ni tañ̂
Kim ḳuyaşnıñ̂ çeşmesi yanında bolġan çāhdur

Dōstlar mümkin imes bolmaḳ müyesser vaṣl kim
Min añ̂a dil-ḫᵛāh imen ol kim mañ̂a dil-ḫᵛāhdur

Tā tirikdür şehġa köprekdür gedādın derd-i ser
Çūn ölüm vaḳti yiter tingdür gedā ger şāhdur

Deyr pīri allıda ḳılsam gedālıġ ʿayb imes
Ey Nevāyī bil ki feyż ehliġa şey'u'llahdur

وله زاد عرفانه

Ḥūrī ki mining cānıma āfet tileyiptür
Ṭūbā kibi ḳad birle ḳıyāmet tileyiptür

ʿUşşāḳ közidin dürr ü gevher aḳızurġa
Bir baḥr-ı cefā kān-ı melāḥat tileyiptür

Laʿling meyi kim sorġalı dīvāne bolupmın
Şīrīn körünür līk begāyet tileyiptür

ʿIşḳıng çemenide ni ṭarab şāḫı ki iktim
Her birisi bir naḫl-i nedāmet tileyiptür

Yüz żerreçe ser-geşteligim bolsa ni tang kim
Yüz mihrdin ol şūḫ ziyādet tileyiptür

Bu bāġ ara ḳalmaydur ecel yilidin āzād
Her gülge ki sūsen kibi ḳāmet tileyiptür

Hicrān ġamıdın vehm it ü şükr eyle Nevāyī
Bu laḥẓa ki vaṣlıġa selāmet tileyiptür

وله نورالله مرقده

Her niyāz u ʿacz kim bu cān-ı nāşādımda bar
Veh ki yüz ming ança nāz ol serv-i āzādımda bar

Vaʿde-i mihr ü vefāġa münkir olma ey perī
Kim niçe mecnūn u vālihmin velī yādımda bar

Otıdın Mecnūnnıng ey rāvī ni ḥayret ḳılġamın
Min ki yüz pervāne andaḳ miḥnet-ābādımda bar

Könglüme kūh-ı ġam u müjgānlarıng kirmiş ve līk
Ni ġam ol taġdın bu mītīnler ki Ferhādımda bar

Kiskeli hūş u ḫıred naḫlini bilgil erreī
Her ḫırāşı kim cünūn şerḫīġa feryādımda bar

Deyr pīri özlügüm ḳaydın kiterdi veh ni tang
Ger duʿāsı her ṣabūḥī vaḳtı evrādımda bar

Ey Nevāyī tilber itmişdür mini ifrāṭ ile
Bes ki mufriṭ ādemīlıġlar perī-zādımda bar

زی حرفی نینك زیبالاری نینك زینتی

Bir kün ey hūş u ḫıred min tilbege yār irdiñiz
Bīḫaber hem bolsam özdin siz ḫaber-dār irdiñiz

Derd yitkende devā-cū yalġuz irkende refīḳ
Ġuṣṣa vaḳtı yār ü ġam-kīnlikde ġam-ḫvār irdiñiz

Neyledim nittim ki bir yolı çikip mindin ilik
İmdi irmestürsiz andaḳ kim burun bar irdiñiz

Bolmasa hūş u ḫıred ġam-ḫvārım ey ʿışḳ u cünūn
Siz boluñ bāḳī ki ḥālimġa meded-kār irdiñiz

ʿIşḳ eger zār itti efġān ḳılmañ ey cān ü köñül
Tā ki siz bar irdiñiz ʿışḳ ilkide zār irdiñiz

Satmañız ʿālemġa sevdāyī isem ey derd ü ġam
Kim mañga ʿışḳ içre dāyim siz ḫırī-dār irdiñiz

Ey zamān ehli füsūn ü ʿöẕriñiz ni ʿayb kim
Her zamān dik dāyim efsūn-sāz ü ġaddār irdiñiz

Rindler bes tīredür siz ḫānkahġa tüşkeli
Ey ḫōş ol kün kim muḳīm-i kūy-i ḫammār irdiñiz

Şām-ı hecridin Nevāyīniñ ḫaber birgen ulus
Gūyyā kim kice tañ atḳunça bīdār irdiñiz

سین حرفی نینك سمن برلاری نینك سوداسی

Ḥālime yār teraḥḥum ḳılmas
Yıġlasam zār tebessüm ḳılmas

Köñlüme vehm irür hicrāndın
Ḳatldin hīç tevehhüm ḳılmas

Ġonça aġzıñ sözide ḳaysı zamān
Kim ḫazīn köñlüm özin güm ḳılmas

Cevrler kim ḳılur ol ay mañga
Yitti eflāk ile encüm ḳılmas

Ḳaysı bir ẓulm ki ḳılmas ol şūḫ
Gerçi bu zār taẓallüm ḳılmas

Yüz kelām il bile aytur her dem
Bizge bir nükte tekellüm ḳılmas

Ey Nevāyī ḳıya baḳtı dime kim
Kön͡glüme yār teraḥḥum ḳılmas

شين حرفی نينك شوخلاری نينك شمايلی

Ol ki bizni zār u anı asru zībā eylemiş
Anı nāpervā vü bizni nāşikībā eylemiş

ʿIşḳıda her kim ki ṣādıḳraḳ cefāsı ṣaʿbraḳ
Ehl-i ḥüsn içre ol ay ḫōş resm peydā eylemiş

Deyr ara yüz muġ-beçe taʿlīm alurġa ḳoydı yüz
Tā lebin͡g iḥyā-yi enfās-ı Mesīḥā eylemiş

Ger itin͡gnin͡g pāy-būsın tapmasa kön͡glüm ni tan͡g
Ni üçün kim ḥaddidin artuḳ temennā eylemiş

ʿIşḳ ara olmay nitey kim kök mini eyleb gedā
Ḥüsn ıḳbāli minin͡g māhımnı mīrzā eylemiş

Taġ ara Ferhād ü deşt içre salıp Mecnūnnı ʿışḳ
Kimni min dik cümle-i ʿālemde rüsvā eylemiş

Yıġlamış gāhī kevākibdin külüp geh ṣubḥdın
Çerḫ kim ḥālimni ġam şāmı temāşā eylemiş

Cān birip devrān ilidin istemen͡g mihr ü vefā
Kim besī tapmış ziyān her kim bu sevdā eylemiş

Ger Nevāyī kön͡gli mülki bolsa vīrān ʿayb imes
Türktāz-ı ʿışḳ ol kişverni yaġmā eylemiş

و من آثار ذهنه

Her perī-peykerġa bir dīvāneī kim zār imiş
Künde min͡g ẓulm olsa bir hem-raḥm gāhī bar imiş

Ḳaysı Mecnūn-ı belā-keşġa perī-ruḫsārıdın
Tā ebed ẓulm üzre ẓulm āzār üze āzār imiş

Sin bu āyīn-i cefā saldın͡g araġa yoḳsa ḫalḳ
Körse şiddet luṭf birle yoḳsa berḫūr-dār imiş

Allah Allah bu ni söz bolġaymın ü hicrān tüni
Vaṣl ṣubḥı ḳay ḳaçan bīyārlarġa yār imiş

Hecr şāmı şiddetidin ʿışḳ terkin her kice
Cezm itipmin līk dāyim ṣubḥ-ı istiġfār imiş

Devr cāmı birle teskīn tapmas irmiş sāḳiyā
Kimni kim ser-geşte ḳılġan bu toḳuz pergār imiş

Dip imişsin cānnı birgey mü Nevāyī istesem
Bilmegeysin kim bu ḫōd cān birle minnet-dār imiş

کاف حرفی نینك کافرلاری نینك کمالی

ʿİşve eylep ilge ahımdın tevehhüm ḳılmadıñ
Tişleben laʿliñni cānımġa teraḥḥum ḳılmadıñ

Laʿliñ içre dürleriñ şevḳıda sarġardı yüzüm
Ah kim bu zaġferāndın bir tebessüm ḳılmadıñ

Ārzū ḳıldım ḥadīṣiñ eylediñ ḳatlimġa ḥükm
Ol daġı irdi işāret kim tekellüm ḳılmadıñ

İlge cān birmek sañga düşvār kilse tañ imes
Sin ki tā cān almadıñ ildin tenaʿum ḳılmadıñ

Ey köñgül andın ki evvel dūd irür andın soñ ot
ʿIşḳ ara Ferhād ü Mecnūnġa tekaddüm ḳılmadıñ

Ey ḳażā ḥükmiġa ʿāciz bu ṣıfat maḥkūm olup
Faḳr eṭvārıda hīç iş cüz taʿaẓẓum ḳılmadıñ

Tüşkeli ol güldin ey bülbül Nevāyī dik yıraḳ
Ġayrı dil-keş laḥn u cān-perver terennüm ḳılmadıñ

و ايضاً له

Ger cefā ḳıl ger vefā kim dil-sitānımsın miniñ
Ger mini öltür ü ger tirgüz ki cānımsın miniñ

Ḫvāh raʿnā ḳad bile barġıl yanımdın cilve-ger
Ḫvāh kil ḳaşımġa kim serv-i revānımsın miniñ

Köñglüm içre sinsin ü ʿışḳımnı di ḥālim sañga
Çün bu yañlıġ maḥrem-i rāz-ı nihānımsın miniñ

Cilve eylep her zamān efġān u ahım ḳılma ʿayb
Hem sin oḳ çün bāʿiṣ-i ah u figānımsın miniñ

Tilbelerdin gerçi red ḳıldıñ mini līk añglaġıl
Kim perī-ruḫsārelerdin tanlaġanımsın miniñ

Laʿlidin bir ikki söz meẕkūr ḳıl ey ḫasta cān
Bārī bir bu ikki dem kim mihmānımsın mining

Öldi mihringdin Nevāyī bīvefā dipsin anı
İrtegi nāzük-mizāc-ı bed-gümānımsın mining

و له تغمده الله بغفرانه

ʿIşḳ sırrın hecr esīri nātüvānlardın sorung
ʿAyş ile ʿişret ṭarīḳın kām alanlardın sorung

Bizge cüz mihr ü vefā āyīni bolmaydur naṣīb
Bīvefālıġ resmini nāmihr-bānlardın sorung

Bizni devrān miḥneti hem ʿāciz itmiş hem ḳarı
Ḥüsn ile ḳuvvetni raʿnā nev-cevānlardın sorung

Bīdil il dil-cūyluḳ yā dil-şikenlıḳ rismini
Fehm ḳılmaslar bu işni dil-stānlardın sorung

Nīg-nām il ʿışḳ ara bed-nāmlıġlar şīvesin
Yaḫşi bilmesler anı biz dik yamanlardın sorung

Ferdlig ẕevḳını sormang şevket ü cāh ehlidin
Ol ṣuʿūbet lezzetin bīḫān u mānlardın sorung

ʿAcz tofraġıda ʿışḳ ehliġa ölgen hükmi bar
Ḳatl hükmi eylemekni ḳahramānlardın sorung

Bilmedi maḳṣūd küncining neşātın ehl-i resm
Ger sorarsız anı bīnām u nişānlardın sorung

Çūn Nevāyī ʿışḳ ṣaḥrāsıda itti dōstlar
Anı ol yandın yitişken kārvānlardın sorung

ومن نتايج فكره

Dōstlar ger dōst ḳatlim ister olsa öltürüng
Siz eger raḥm itsengiz düşmanlarımġa tapşurung

İstese yüz hecr otı cānımġa yitmek ʿışḳıda
Bu durur kāmım diben ʿarżıġa anıng yitkirüng

Gül-şen-i ʿömrümni vīrān istese ey derd ü ʿışḳ
Anda her kām ü ferāġat naḫli bolsa sındurung

Kilmese ḳaṣr-ı ḥayātım köngligе ḫōş yançıban
Ẓulm taşın yaġdurup gerdūnġa gerdin savurung

Bu cefālardın kiçip köñgli vefāġa ḳılsa meyl
Zīnhār ol müjdeni cānım barında kiltirüñg

Kimsege birmeñg köñgül ger birseñgiz ey ehl-i ʿışḳ
Ġayrı ger ḫōd cān irür ten mülkidin anı sürüñg

Çūn Nevāyī eyledi ʿışk u fenā deştiġa ʿazm
Ḳaytıp ey derd ü belā Tiñgrige anı tapşuruñg

لام حرفی نینك لعبت لاری نینك لطایفی

Yār heeri ḫᵛāh bir kün ḫᵛāh yüz yıl ey köñgül
Zehrdin bir ḳaṭre vü deryānı ting bil ey köñgül

Çünki ansız ölgüñg uşbu dem ki ayrılmaḳtadur
Bārī ol ʿārıżġa ölgünçe naẓar ḳıl ey köñgül

Her ḳayan barsa çū ol ḳātildin ayrılmas raḳīb
Ḫᵛāh sin ḳatıl añga ḫᵛāh andın ayrıl ey köñgül

Ay ü yıl dīvāne vü mest olmaġıñgdın toymadıñg
Yılcılay ol ay barur bir laḥẓa ayıl ey köñgül

ʿĀşıḳ olsa şāh u maʿşūḳı gedā lāzım durur
Ol niyāz itmek ʿıyān bu nāz bilgil ey köñgül

Ejdehālar ʿışḳ deştide kirerdindür zebūn
Ot tutaşıptur bu vādī içre yangıl ey köñgül

ʿIşḳ tīġı ger Nevāyī kögsini çāk eyledi
Ölmeyin nitküñg durur bir laḥẓa açıl ey köñgül

و له ایضاً

Ey ḳadıñg şemʿ ü yüzüñg şemʿ üze gül
Şemʿniñg dūdı muʿanber kākül

Dem-bedem içmez iseñg gül-gūn mey
Ni üçün ʿārıżıñg olmış gül gül

Yüzde ḫāl-i lebiñg ol Hindū irür
Kim içer ḫırmen-i gül üstide mül

Mañga kim ol ḳad ile zülf kirek
Niteyin sūsen ü neyley sünbül

Āteşīn gülge vefā çūn yoḳ imiş
Özni köp örtemegil ey bülbül

'Āḳıbet yirge kirersin ger ḫōd
Bolsa kök aṭlası raḫşing̃ üze çül

Ey Nevāyī ḳadem urmaḳ bolmas
Reh-nümāy olmasa Hādī-i sübül

و له اعظم الله اجره

Nāleni her niçe kim ildin nihān eyler kön̂gül
Sini sağınġaç yana bīḫōd figān eyler kön̂gül

Her niçe kim yaşururmın rāz-ı 'ışḳıng̃ ḫalḳdın
Bir maḫalsiz ah ile barın' 'ıyān eyler kön̂gül

Mey tereşşuḫ eylegen dik çāk bolġan şīşedin
Zaḫmıdın ḫūn-ābesin her dem revān eyler kön̂gül

Ḳaṣd iter kön̂glüm ki alġay lebleringdin kām-ı dil
İmdi taḫḳīḳ eyledim kim ḳaṣd-ı cān eyler kön̂gül

Köz körer yüzün̂gni vü kön̂glüm mini rüsvā ḳılur
Zār iter kön̂glümni köz bağrımnı ḳan eyler kön̂gül

Şu'le-i gūgürd körgüzdi ḳażā küydürgeli
Derd-i 'ışḳ ehlin bu kim gerdūn gümān eyler kön̂gül

Ey Nevāyī evvel ol nāmihr-bānġa uçratur
Kimni kim min bīnevā dik nātüvān eyler kön̂gül

وله عفى الله عنه

La'l-i cān-baḫşı ki ilge cān birür cānımdur ol
Ol ki mundaḳ leb bile dir nükte cānānımdur ol

Vaṣl şāmı ol ḳad ü yüz devriġa pervāne-vār
Çivrülüp küysem ni tang̃ şem'-i şeb-istānımdur ol

Noḳṭa-i mevhūm imes kön̂glümde ağzıng̃ yādıdın
Kim bu ḫūnīn ġonça içre dāġ-ı pinhānımdur ol

İtleringge ṭa'medür bağrım ve līkin ḳolların
Ol ki rengīn eylemiş ḥınnā kibi ḳanımdur ol

Dip imişsin terk-i 'ışḳım eyle yā öl hecr ara
Munda ölsem hem öley līkin ni imkānımdur ol

Ey ki kördüng̃ hecr zındānıda bir ḳanlıġ esīr
Nātüvān kön̂glüm bu līkin beytü'l-aḫzānımdur ol

Ḫusrevī körseng̃ ki eş'ārım oḳup ḥālet ḳılur
Ey Nevāyī ang̃la kim Şāh-ı süḫan-dānımdur ol

ولە قدس الله روحە

Veh ki bu bīdil ġamıng̃dın öldi ey dil-ḫvāh kil
Ey köng̃ül sin dağı ol dil-ḫvāh ile hem-rāh kil

Mümkin irmes ağzım içre kil dimekdin özge söz
Gerçi yār allında tingdür ḫvāh tur di ḫvāh kil

Gerçi derdimġa devā ḳılġung̃ yoḳ ammā hecr ara
Asru ḳatıḳ ḥāletimdin bolġalı āgāh kil

Eyle kim tam raḫnesidin ay tüşer vīrāneġa
Çāk kögsümdin bozuġ köng̃lüm ara ey māh kil

Ah otın diding̃ ki pest eyley zülāl-i vaṣl ile
Bu nefes kim şu'lesin gerdūnġa çikmiş ah kil

Bir ḳadeḥ birseng̃ ḳoyarmın bütḳa yüz ey pīr-i deyr
İkkisin alıp başımġa ḥasbete'n l'illah kil

Gerçi kilmey kilmey öltürdüng̃ Nevāyīni ve līk
Ey Mesīḥ anıng̃ mezārı başıġa geh gāh kil

میم حرفی نینك محبوبلاری نینك ملاقاتی

Ḳaysı taḳvā ḫırmenin fısḳ otıdın küydürmedim
Ḳaysı tövbe naḫlini nefs ilkidin sındurmadım

Turmay aḳsa közdin eşkim ni 'aceb kim tövbedin
Gerçi köp söz didim ammā bir sözümge turmadım

Ḫūblar 'ışḳıda köz birle köng̃ül bīdādıdın
Ni beliyyetler ki mung̃luġ başıma kiltürmedim

Cām berḳıdın mu zühdüm ḫırmenin kül ḳılmadım
Bāde seylidin mu 'aḳlım ḳaṣrını indürmedim

Lāle-ruḫlardın mu her dem ḳılmadım eşkimni ḳan
Serv-ḳadlerdin mu gerdūnġa figān yitkürmedim

Deyr pīri ilkidin kim bağladım zünnārnı
Muġ-beçe allıda Muṣḥafnı meger küydürmedim

Ḳaysı şūḫ-ı bāde-peymā bezmidin sürgeç mini
Nengsizlikdin yıraġraḳ turuban tilmürmedim

Mest-i lāya'ḳıl yaḳa yırtuġ ayaġ u baş yalanĝ
Yıġlamaġdın kimni öz aḥvālime küldürmedim

Yā Rab öz tövbemġa yoḳtur i'timādım sin meger
Tövbe birgeysin ki min aytıp becā kiltürmedim

Birmedinĝ tevfīḳ yoḳsa ni üçün her ḳatla kim
Tövbe sındırdum özümni ġuṣṣadın öltürmedim

Ey Nevāyī isteseng tınmaḳ işinĝ Tinĝrige sal
Yoḳsa min sa'y eyleben sındı könĝül sındurmadım

و له علیه الرحمه

Yār tīġ-i ḳatl urup min hecr meyli ḳılmadım
Könĝlüm alıp ḳavdı min könĝlüm bile ayrılmadım

Ẓulm ile āvāre bolġan çaġda öltürgil diben
Ni teẓallümler ki ol ḳātil ḳaşında ḳılmadım

Könĝlüm alurda ümīd-i mihr ile zār eyledi
Dil-rubālar zār itip bīmihr olurnı bilmedim

'Āşıḳ olmanĝ dirmin ey aḥbāb pend eylenĝ ḳabūl
Min niler kördüm çū il pendin közümge ilmedim

Laḥẓa laḥẓa hecr otı çikti 'alem üzre 'alem
Ottı mu bir laḥẓa kim ol şu'leġa yaḳılmadım

Hecrdin bar irse rencinĝ tün ü kün bol mest kim
Tā manĝa bu nükte keşf oldı yana ayılmadım

Aġzı hecridin Nevāyī dik 'adem ṣaḥrāsıda
İttim andaḳ kim özüm hem isteben tapılmadım

ومن طوالع مطالع اسراره

Ey ḫōş ol kim 'āfiyet künci manĝa irdi maḳām
Sūre-i ve'ş-şemsü ve'l-leyl idi virdim ṣubḥ u şām

Ṣubḥ andın ḫalvetimġa nefḫa-i Rūḥu'l-kudüs
Şām mundın küne-i faḳrım ravża-i Dārü's-selām

Ṣayd sübḥam dānesi birle melāyik ḳuşları
Anda ḳoymay rişte-i zühd ü riyāyī birle dām

Ni birevninĝ ḳāmet-i ra'nāsıdın nālem biyik
Ni kişininĝ ġamze-i cādūsıdın uyḳum ḥarām

Ni içimde lāle-ruḫlar ʿışḳıdın ḳanlıġ tügen
Ni başımda sīm-berler vaṣlıdın sevdā-yı ḫām

Hem köñüldin nāzenīnler ṣoḥbeti bolġan unut
Hem naẓardın meh-cebīnler ṣūreti barıp tamām

Nagehān Şeh bezmide cānımġa tüşti āfetī
Min özümdin bardım ol bilmen ḳayan ḳıldı ḫırām

Tüşti ot cānımġa ol demdin biri ol nevʿ kim
Cān birip ölmekni tapman eyleben yüz ihtimām

Hūş kitti ʿaḳl itti ḳalmadı cān ü köñül
ʿIşḳ çikti zühd ile sevdālarımġa intiḳām

Yār ġāyib ḫalḳ ġāfil derd mühlik neyleyin
Ġavruma kim yitkey illā Şāh-ı gerdūn-iḥtişām

Ey Nevāyī Şāhdın derdiñ ʿilācī bolmasa
Baş alıp kitkil urup āvārelıġ deştiġa kām

نون حرفی نینك نازنین لاری نینك نمودار ی

Her kişi bayram ṣabāḥı şād ü min ġam-nākmin
ʿĪd-gāh içre ayaġ astıdaġı ḫāşākmin

Gerçi il bayram ṣabāhı şādmāndurlar ve līk
Sağınurmın barça ġam-kīndür çū min ġam-nākmin

Ah dūdı birle tāc ü eşk ḳanıdın libās
Ol ḳara bu al ol yañglıġ ki ol bībākmin

Ḳavsañ allıñgdın yanarda dimegil kāhil mini
Ḳoy ʿinānıñgda yügürmek kör ki ni çālākmin

Barma meh-veşler temāşāsıġa dirsin min kibi
Zāhidā ḳıldıñ gümān kim munça bīidrākmin

Tā ki ḳıldım rez suyıdın terk-i hūş ey bāġ-bān
Ḫum bolup ḳol her ṭaraf salġan niçün kim tākmin

Ey Nevāyī feyżdin enfāsım olmış rūḥ-baḫş
Tā Mesīḥā dik ʿalāyıḳ ẓulmetidin pākmin

وله الغرایب دین

Yār ḥālidin mañga veh kim ḫaber yoḳtur bu kün
Bu cihetdin ʿaḳl u hūşumdın eṡer yoḳtur bu kün

Ṣubḥ seylāb-ı sirişkim aḳtı köp ey dōstlar
Pend üçün ḳılmeng kim ol sudın güzer yoḳtur bu kün

Kice ger bağrım bulup ḳan aḳtı közdin ġam imes
Ġam budur kim itlerige māḥażar yoḳtur bu kün

Min bu kün ölgeç anıng kūyige toldı ḫalk kim
Eşk ü ahım seyl ü berḳıdın ḥaẕer yoḳtur bu kün

Va'de-i vaṣlıngnı tangla dimegil kim 'ömrġa
İ'timādım heer şāmı tā seḥer yoḳtur bu kün

İçmegüm ey deyr pīri cām-ı mey ol muġ-beçe
Mey tutarġa bezm-i 'ayş içre eger yoḳtur bu kün

Özlükin çūn saldı ölgen kün Nevāyī başıdın
Bu cehetdindür anga ger derd-i ser yoḳtur bu kün

ومن نتايج فكره

Barsang al cānımnı tā sinsiz manga cān ḳalmasun
Cān ḳalıp cān içre nāgeh dāġ-ı hicrān ḳalmasun

Çūn ölermin çin diyin 'ışḳı bozuġ köngülümdedür
Min ölüp ol gene bu vīrānda pinhān ḳalmasun

Ey köngül di közge bu dem kim tirikmin kilse yār
'Ārıżıdın behre alsun asru ḥayrān ḳalmasun

Heeride ança belā yitkür manga ey çerḫ kim
Özgeler 'ışḳın heves ḳılmaḳḳa imkān ḳalmasun

Müjde-i vaṣlın diben ey kim köngüldin heer oḳın
Tartasın veh ança vāḳıf bol ki peykān ḳalmasun

Dehr ara andaḳ ma'āş itkil ki sindin ḳalmasa
Ṭā'at andaḳ kim kirektür bārī 'ıṣyān ḳalmasun

Ey Nevāyī s̱ābit olsun Şāh-ı Ġāzī devleti
Allıda ḳul bolmaġan 'ālemde sulṭān ḳalmasun

واو حرفی نینك ولاهت افزای لاری نینك وقایعی

Bülbül-i rūḥum ḳılur bāġ-ı viṣālin ārzū
Su vü dāne ornıġa ruḫsār u ḫālin ārzū

Hem köngül gül-zārıda gül-berk-i ruḫsārın heves
Hem naẓar bustānıda ḳadd-i nihālin ārzū

La'l-i sīrābın ger ittim ārzū veh kim durur
Ol ki ḳılmas çeşme-i ḥayvān zülālin ārzū

Min kim ü tapmaḳ ve līkin bir yıraḳ ümmīd üçün
Dāyım eylermin viṣali iḥtimālin ārzū

'Işḳdın aḥvālim andaḳ ṣa'bdur kim tün ü kün
Eylerem Mecnūn bile Ferhād ḥālin ārzū

Müntekıldür cān 'adem mülkige bes kim yār anıñ
Ḳıldı ġurbetdin vaṭanġa intiḳālin ārzū

Şem'-i gül-rūyum firāḳında ḳılurmın uçḳalı
Cismime bülbül perin pervāne bālin ārzū

Şāh derd-i 'ışḳ eger ḳılsa heves bar eyle kim
Sāyil itkey salṭanat cāh u celālin ārzū

Ey Nevāyī gūyyā ol yüz közüm allındadur
Bes ki eylermin temāşā-yı cemālin ārzū

هی حرفی نینك همایون و شلاری نینك هلاك انكیزلیغ لاری

Bolur şām ol meh-i Naḫşeb revāne
Kemend-i zülfin açıp şeb-revāne

Ḳara tün 'azm iter kim körmegey il
Cemālidin velī yarur zamāne

Mini men' itmiş öz hem-rehlıġıdın
Maña veh kim 'aceb iş tüşti yana

Hayātım imdi ḫōd mümkin imestür
Ki ölmekke tiler irdim bahāne

Köz açḳaymın meger maḥşer ṣabāḥı
Ki içmişmin 'aceb cām-ı şebāne

Bu gül-şen gülleri çün bīvefādur
Alardın çikme ey bülbül terāne

Nevāyī ölse yādın ḳılmaġıl kim
Öler il hem diseñ andın fesāne

وله تغمده الله بغفرانه

Zülfiġa meyl ey nesīm-i 'anber-efşān eyleme
Tarḳatıp yüz pāre köñlümni perīşān eyleme

ʿĀlem ehli cānıġa raḥm eylep ey çābük-süvār
Atlanıp ösrük yana āheng-i meydān eyleme

ʿAzm-i geşt eylep tün aḳşam ay kibi eylep ṭulūʿ
Çerḫınıñ yüz miñ közin ḥüsnüñga ḥayrān eyleme

Zaḫmlıġ baġrımnı yüz miñ pāre eylep tīġ ile
Ẓulmdin her pāresin bir ḳaṭre-i ḳan eyleme

Dip imişsin eylegüm İslām ilinde ḳatl-i ʿām
Eyleme bu ẓulmni ey nāmüselmān eyleme

Ger diseñ köñlüñni gerdūn teh beteh ḳan itmegey
Ḫurde meylin ġonça dik köñlüñde pinhān eyleme

Ey Nevāyī bezm tüzgen irmiş ol gül bāġ ara
Tā perīşān bolmasun bülbül dik efġān eyleme

ى حرفى نينك يغاكرلارى نينك يوز كور كوزما كلارى

Veh kim yana bir muġ-beçe dīnim yolın urdı
Zühd ü veraʿım ḫırmenini kökke savurdı

Mest eyledi andaḳ ki tüşüp allıġa başım
Büt allıda bu mekr bile secde buyurdı

Tārāc itiben dīn ü taḳıp boynuma zünnār
Yüz yıllıḳ küffār ḥisābıġa kiyürdi

Mest-i ebedī bolġusı min yañlıġ ezelde
Her kim ki fenā deyride bir cām sömürdi

Ahım tütüni köktin uluġluḳḳa aşıptur
Bu dūdnı ol ay ġamı gerdūndın aşurdı

Āsūde-ṣıfatlıġ tiledim pīr-i ṭarīḳat
Devrān ilining ülfetidin terk buyurdı

Ḫōş bolġay eger tutsa Nevāyī sarı himmet
Maḳṣad ḥaremi bādiyesin ol ki yügürdi

وله غفرالله له

Min mudur min kim ayırmış vaṣlıdın cānān mini
Öltürür ansız tümen miñ derd ile hicrān mini

Çerḫ cismim tofraġın ahım yilidin savurup
Heer deştide ḳoyun dik ḳıldı ser-gerdān mini

Ġam pelāsın cismidin Ferhād u Mecnūn başıdın
Āşıyānın taşladı çün kördiler ʿuryān mini

Ol perī andaḳ ki pinhāndur közümdin eylemiş
Ġāyet-i żaʿf u cünūn il közidin pinhān mini

Ger perīdür dilberim min hem cünūndın vaḥş ara
Eylemin vaḥşetde kim bolmas dimek insān mini

Bir hem ey Leylī beyābān içre Mecnūnuñgnı tap
Kör anı ḥayrān manğa yoḳ kim anğa ḥayrān mini

Ey Nevāyī ger yana bir ḳatla mümkin bolsa vaṣl
Salmaḳ ol meh-veşdin ayru hecr ni imkān mini

ومن لطف طبعه

ʿIşḳ ara kim kördi āyā nātüvānī min kibi
Bīkesī āvāreī bīḫān ü mānī min kibi

Yat ile özdin şikeste-ḫāṭırī andaḳ ki min
Yār ile aġyārdın āzürde-cānī min kibi

Hem vücūd ıḳlīmidin yüz ġam körüp bolġan celā
Hem ʿadem deştide bīnām ü nişānī min kibi

Tīşe birle ḳazdı taġ Ferhād ü min tırnaġ ile
Ey köngül miḥnet çikerde dime anı min kibi

Ẓulm ḳılmaḳ içre ger yoḳ sin kibi āfāḳ ara
Ẓulm çikmeklikde hem ʿālemde ḳani min kibi

ʿĀlem ehlidin vefā köz tutma kim kim tutsa köz
Derd ü miḥnetdin ḫalāṣ olmas zamānī min kibi

Ey ki bir mülk içre çiktinğ cevr ü dādī tapmadınğ
Tingrı mülkidür barur bolsanğ ḳayanı min kibi

Ey Nevāyī yitse bir ildin beliyyet başınğa
Başınğ alıp çıḳḳıl ol ildin revānī min kibi

Min kibi yüz bolmasa ġam yoḳ ki ḳılġaç iltifāt
Şāh-ı Ġāzī luṭfı eyler her gedānı min kibi

MÜSTEZĀD

Bardım bu seḥer deyr-i fenā sarı urup kām
Maḫmūr-ı şebāne

Tartar idi her laḥẓa ṣabūḥ ehli içip cām
Nāḳūs-ı muġāne

Kim deyr-i ḫarābāt ara kim bar ise maḫmūr
Ḳoptıñ dağı boldıñ

İçmekke ṣabūḥ ehli bile bāde-i gül-fām
Bu sarı revāne

Bezm ortasıda pīr-i ḫarābātḳa mesken
Līkin aña sāḳī

Bir muġ-beçe ni muġ-beçe kim āfet-i İslām
Āşūb-ı zamāne

Her yan ki baḳıp ḫalḳḳa ḥasret otı yaḳıp
Āteş-gede-i ʿışḳ

Cānlardın urup çünki ḳılıp cām-ı mey-āşām
Yüz şuʿle zebāne

Bezm içre niçe ṭurfa muġannī barı dil-keş
Līkin barı tersā

Her naġmeleri alıban il köñlidin ārām
Hem çeng ü çeġāne

Min tilbeni bir cām bile eylediler mest
Ni mest ki bīhūş

Andın biri boldum bu köhen deyrde bed-nām
ʿIşḳ içre fesāne

İş yitti çū bu yirge Nevāyī yana zinhār
Dem urma veraʿdın

ʿĀşık diseler ün bir ü mey tutsalar al kām
Köp ḳılma bahāne

II *

Ey ʿārıżı gül-berk ü lebi bāde-i gül-gūn
Boldum sañga māyil
Mestāne közüñgdin boluban vālih ü mecnūn
Aḳlım dağı zāyil

Ṣayd itti mini fitne-gerī şūẖ belāsı
ʿİşve ḳılıp u nāz
Ey vāy nitey ḳıldı mini vālih ü meftūn
Ol ʿişvede kāmil

Cennet güli birlen dağı ṭūbāğa birür reşk
Ol ʿārıż u ol ḳad
Ni çihre-i zībādur ü ni ḳāmet-i mevzūn
Ni şekl ü şemāyil

Laʿliñg ki leṭāfetde şeker bağrın eritti
Bağrınnı ḳılur ḳan
Su boldı tişiñg ḥasreti birle dürr-i meknūn
Eşkim kibi nāzil

Yüzüñgni ḳuyaş ger disem irmes yıraḳ ey dōst
Rūşen durur uşbu
Közüñg ki irür ḥüsn içide kevkeb-i gerdūn
Yā sāḥir-i Bābil

Ḥayvān suyi dik laʿl-i lebiñg tik ğamı birle
H̱ūn-ābe töker köz
Köñglüm dağı bolmış bu ğam u ḥasret ile ẖūn
Ey ẓālim-i ḳātil

Ot dik yüz ü ol laʿl ü ḳad-i nārven irle **
Mānend-i perīsin
Örter barı ʿālemni yüzüñg ey lebi mey-gūn
Zülf olmasa ḥāyil

* Bu müstezat ancak Topkapı, Revan Kitaplığındaki 807 numarada kayıtlı "Külliyat-ı Devavin" nüshasında vardır.

** Bu iki mısrada "birle" yerine "irle" kullanılmıştır. Bu müsezat başka nüshalarda bulunmadığı için, nüsha yanlışı olup olmadığı anlaşılamadı.

Ger ay imes zülf ü yüzüñg ʻāşıḳı āyā
Ni vech ile ey cān
Kilmiş ser-i kuyüñg (ge) siniñg geh tün ü geh kün
Mānende-i sāyil

Yā Rab ki Nevāyīga ʻaṭā éyle maḳāmī
Luṭf u kerem irle **
Tā bolġay oşal āşıḳ-ı bīdil saña maḳrūn
Yaʻnī sañga vāṣıl

MUḪAMMES

Cilve ḳıldı dehr ara köp ḥüsni bīhemtā yigit
Gül kibi nāzük-bedenlik serv dik ra'nā yigit
Uşbu mecma'dın ki bolġay irdi miñ zībā yigit
Köñglüm aldı bir perī-peyker melek-sīmā yigit
Kim beni Ādemde andaḳ bolmamış peydā yigit

Ser-keş eblaḳ sigritipdür ay dik ol ḫūrşīd-veş
İgnide zer-keş libāsı daġı andaḳ kim ḳuyaş
Ḫulḳı hem ḫōş ḥüsni hem dil-keş özi hem cür'a-çeş
Atı ser-keş tonı zer-keş ḥüsni dil-keş lafẓı ḫōş
Körmedük bu nev' meh-veş çābük ü ra'nā yigit

'Işḳ āşūb u belāsın tā ḳılıpmın iḫtiyār
Köz yüzin körgen zamān köñglüm ara ḳalmas ḳarār
Köñglüm olsa vaṣlıġa māyil bolur köz eşk-bār
'Işḳıda köz ü köñgülniñ birbiridin reşki bar
Allah Allah bolur irmiş munça hem zībā yigit

Ötti 'ömr ol ḫūblar şāhıdın ayru māh ü sāl
Min ḳarı ḳulġa viṣāli ḫōd irür emr-i muḥāl
Dir sini zār öltürürmin ger viṣāl itseñ ḫayāl
Zārlıġlar birle ölmey tapmaġumdur ḫōd viṣāl
Ni üçün kim min ḳarı ḳuldurmın ol mīrzā yigit

Ol perī-veş kim ḳılur seyr-i Ḫıyābān-ı Herāt
Közge istiġnā-yı ḥüsnidin körünmes kāyināt
Allıġa yüz ḳoysa miñ zāhid ḳılur ḳaṭ'-ı ḥayāt
Yolıda yüz miñ köhen pīr olsa ḳılmas iltifāt
Kimse körgen mü ikin bu nev' bīpervā yigit

Hem közüñdin köñglüme her laḥẓa artıp yüz melāl
Hem ḫaṭıñdın ḫātırım içre perīşān yüz ḫayāl
Kūyuñ içre derd ü renc ü miḥnetim bīi'tidāl
Yoluñ üzre hem gedāmın hem ḳarı hem ḫasta-ḥāl
Bir baḳıp öt ḥālime ḥüsnüñ zekātı a yigit

Niçe şeyḫ-ı ḫānḳah evrādıda feryād itey
Dirmin imdi baş alıp deyr-i fenā sarı kitey
Kafer-i ʿışḳ olġan il pā-būsıġa daġı yitey
Deyr pīri mezhebin tutmay müselmānlar nitey
Alġan olsa naḳd-ı İslāmımnı bir tersā yigit

ʿIşḳ otın efsürde cānımdın savutsam yaḫşıraḳ
Zühd ü taḳvā birle kön͡glümni avutsam yaḫşıraḳ
Ḳad igildi serv-ḳadlerni unutsam yaḫşıraḳ
Baş aġardı sebz-ḫaṭlar terki tutsam yaḫşıraḳ
Kim ḫōş irmestür yigitler bezmide illā yigit

Ah kim ötkerdi ʿömrüm ḫōşluġın çerḫ-ı denī
Savuġ ahım birle sarġardı ḥayātım gül-şeni
Gerçi mey içmek imes ʿömrin kiçürgen il feni
Ey Nevāyī ḳarıp özni salma kim eyler sini
Bir ḳadeḥ mey birle ol şūḫ-ı ḳadeḥ-peymā yigit

II

Körgüzüp yüz kön͡glüme yüz min͡g cefā mu ḳılmadın͡g
Cism öyidin ḫasta cānımnı celā mu ḳılmadın͡g
Ḫāṭırımnı ʿışḳ otıġa mübtelā mu ḳılmadın͡g
ʿIşḳ otıdın ḳısmetim derd ü belā mu ḳılmadın͡g
Dūdı birle ḫān u mānımnı ḳara mu ḳılmadın͡g

Tā ki kördüm yol azıp kūy içre sin dil-ḫᵛāhımı
Ḳaysı ot kim salmadın͡g her dem min-i güm-rāhımı
İtmedin͡g mü cānıma ḳātil ġam-ı cān-gāhımı
Küymegimge berḳ-ı āfet ḳılmadın͡g mu ahımı
Ölmegimge eşkni seyl-i belā mu ḳılmadın͡g

Ḳılmadın͡g mu pest cismim yirge ey serv-i bülend
Acıġ acıġ yıġlarımġa ḳılmadın͡g mu nūş-ḫand
Tīġ tartıp sürmedin͡g mü başıma her yan semend
Cevr tīġıdın tenimni ḳılmadın͡g mu bend bend
Fürḳatin͡gdin bend bendimni cüdā mu ḳılmadın͡g

Yüz teẓallüm eyledim ol şūḫ-ı mevzūn ḳıldı ẓulm
Miḥnet ü derdim kibi her dem diger-gūn ḳıldı ẓulm
ʿArż-ı ḥālim kön͡glüme ḳıldım beyān cūn ḳıldı ẓulm

Ey köñgül ḥālimni ḳıldıñ ʿarż u efzūn ḳıldı ẓulm
Bilmediñ mü yā bilip yaḫşi edā mu ḳılmadıñ

Dehr ilidin cānġa her dem yüz belā irmes dime
Ol ki meh-veş bolsa bīmihr ü vefā irmes dime
Şīvesi gerdūn kibi cevr ü cefā irmes dime
Şekve ḳılmaḳ sindin ey gerdūn revā irmes dime
Bizni bīkām eylep il kāmın revā mu ḳılmadıñ

Ey köñgül tā derd kūyıda gedālıġ tapmadıñ
Bil ki ehl-i derd içinde pādişālıġ tapmadıñ
Körmediñ hergiz nevā tā bīnevālıġ tapmadıñ
Baḥr-ı ʿışḳ içre Nevāyī aşnālıġ tapmadıñ
Tā bu bir közni Aras ol birni Amu ḳılmadıñ

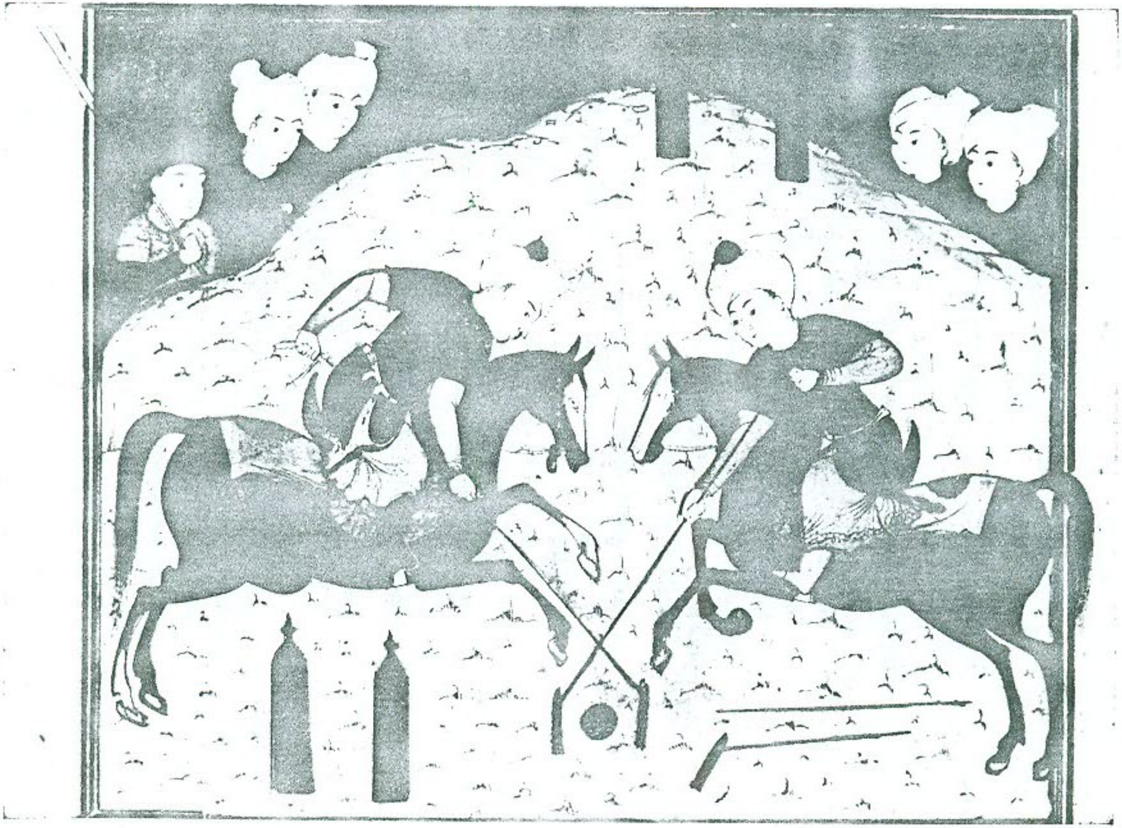

Topkapı, Revan Ktp., No. 805 Nevadirü'ş - Şebab, v. 39 a

MÜSEDDES

Zülf ü sīmīn cismiṉg ef'ī genc-i Ḳārūn üstine
Genc üze sāḥir közüṉg ef'iga efsūn üstine
Derd-i 'ışḳıṉg ol ki ḳoydı cān-ı maḥzūn üstine
Didi körgeç 'ārıżıṉg ol ḳadd-i mevzūn üstine
Ey ḳadiṉg ṭūbā vü cennet ḥadd-i gül-gūn üstine
Körmedi devrān siniṉg dik ay gerdūn üstine

Taptı cān her dem olar ḥāletde bu cism-i żaʿīf
Laʿlidin cān-baḫş söz ayturda ol şūḫ-ı ẓarīf
Ḳaldı közüm tīre cismim ḫasta vü cānım naḥīf
Zülf ü köz ü laʿli hecriga bola alman ḥarīf
Boldı sözüm nāzük ü köṉglüm ḫōş u ṭabʿım laṭīf
Her ḳaçan saldım naẓar ol şekl-i mevzūn üstine

Kilse Çīn ṣūret-geri bir dem cemālıṉg ḳaşıga
Cān fidā ḳılġay hem ol dem ṣūretiṉg naḳḳāşıga
Lāledür şīrīn lebiṉg Ferhādı kim ḳan yaşıga
Ġarḳ olup tüşmiş güzārı hecr taġ u taşıga
Serv anıṉg dik ḳāmetiṉg ḥayrānıdur kim başıga
Ḳıldı ḳuşlar āşiyān andaḳ ki Mecnūn üstine

Köz yolın ey 'ışḳ her sāʿat tola yaş eyleme
Ey köṉgül başımġa pergāliṉgni yoldaş eyleme
Ey köz eşkimni sarıġ yüzümge dür-pāş eyleme
Yaşurun 'ışḳım sözin meşhūr-ı evbāş eyleme
Her dem ey köz yaşı yüz körmey mini fāş eyleme
Devletimdin aġnadıṉg yıllar çü altun üstine

Cübbe-i sincābıṉg içre vuṣla vuṣla ḳāḳumı
Toġdı hicrān şāmıda birbir saʿādet encümi
Bar ḳamer 'aḳrebde ey 'ışḳıṉg melāmet ḳulzümi
'Ārıżıṉg kāfūrıda ol zülf-i müşkīn kejdümi
'Anberīn ḳaşıṉg ḫamıda ḫāl dik köz merdümi
Müşk-i terdin noḳṭa-i ŝülŝī durur nūn üstine

Tā köng͡ül ṣaydıġa ḳoydı ol ġazāl-i Çīn köng͡ül
Boldı şīr-efkenler a'żāsı ara ḫūnīn köng͡ül
Bes ki tartar her ṣanemdin bir cefā ġam-kīn köng͡ül
Ḳıldı cevridin alarnıng͡ terk-i 'aḳl u dīn köng͡ül
Niçe çiksün ḫūblar ilkidin cefā miskīn köng͡ül
Munça mu āfet kilür bir ḳaṭra-i ḫūn üstine

Çūn Nevāyī eşki baḥr oldı çikip renc ü te'ab
Kimelikdin közleri ol baḥr ara taptı laḳab
Közide tang͡ yoḳ eger tuttung͡ maḳām ey nūş-leb
Çūn kirer il kimege ḳılmaḳ üçün 'ayş u ṭarab
Ger vaṭan Luṭfī közide tutmadıng͡ yoḳtur 'aceb
Öy koparmaġlıġ irür düşvār Ceyḥūn üstine

MÜṢEMMEN

Her ṭaraf ʿazm eylep ol şūḫ-ı sitem-kār ey köñgül
Tīġ-ı hecridin niçe bolġaybiz efgār ey köñgül
Çūn sefer eyleb idi bir ḳatla dil-dār ey köñgül
Derd-i hecriġa bolup irdük giriftār ey köñgül
Beyle kim taʿrīf itip ġurbetni bisyār ey köñgül
Şehr ü kişverdin melāmet eylep ızhār ey köñgül
Añgladın ya yoḳ mu kim eylep sefer yār ey köñgül
Veh ki bolduḳ yana hecri ilkidin zār ey köñgül

Ehl-i ʿışḳ içre maña derd ü firāḳ olmış naṣīb
Bu imes derdī ki anı defʿ ite alġay ṭabīb
Yārnı ġurbet sarı terġīb iter her dem raḳīb
Veh ki ol gül fürḳatidin ölgüsi bu ʿandelīb
Çūn sefer esbābını āmāde eyleydür ḥabīb
Bir ṭaraf gūyā ʿazīmet ḳılġu dikdür ʿanḳarīb
Ol ḫōd eyler ʿazm min hem ḫastadurmın hem ġarīb
Gāh gāhī bolġasın mindin ḫaber-dār ey köñgül

Ey köñgül sin sivdüñ ol aynı vü boldı ülfetim
Kim temāşāsıġa kündin künge aştı ḥayretim
Ol barur imdi vü örter cānnı dāġ-ı ḥasretim
Şuʿle gerdūnġa çiker her laḥẓa sūz-ı fürakatim
Ger disem hem-reh baray żaʿf içre köptür şiddetim
Yoḳ turarġa ṭāḳat u mühlikdür ansız miḥnetim
Ni barurġa ḳuvvetim bar ni turarġa ṭāḳatım
Bizni bu ḥāletḳa sin ḳıldıñ giriftār ey köñgül

Yār çūn eylep sefer peymān ü ʿahdin sındurur
Miñ elem yüz zaḫmlıġ cānımġa her dem yitkürür
Ger disem hem-reh baray ṭabʿıda şiddet bilgürür
Barmasam hecri belā oḳı tenimġa yaġdurur
Her biride bir şuʿūbetdür ki cānnı küydürür
Barmaġım yoḳ mümkin ü tursam firāḳı öltürür
Bara ḫōd alman turup hem çūn tirilgüm yoḳ turur
Bes vedāʿıñ ḳıldım andın ḳalma zinhār ey köñgül

Her ḳayan barsa refīḳ ü hem-ḳadem kim bolġasın
Şādmān-ı ʿayş yā rencūr-ı ġam kim bolġasın
Nāümīd olma giriftār-ı elem kim bolġasın
Özni güm ḳılma ʿazīz ü muḥterem kim bolġasın
Bil ġanīmet itlerimdin niçe kem kim bolġasın
Sin bolurġa maḥrem-i rāz-ı ḥarem kim bolġasın
Maḥremī ger bolmasaŋ ḫōştur bu hem kim bolġasın
İtlerige rāz-dār u ṣāḥib-esrār ey köŋgül

Ol müsāfir ḫaylini it dik irişseŋ ḫᵛār ü zār
Renedin cānuŋ naḥīf ü taşıdın cismiŋ figār
Ḳaysı mevziʿni ki menzil eylese ol şeh-süvār
Kice taŋ atḳunça ḳılsaŋ pās-bānlıġ iḫtiyār
Salsaŋ özni içkeri ger ġāyib olsa perde-dār
Ḳavsa çıḳsaŋ ḳavmasa der-geh ara tutsaŋ ḳarār
Nāgehānī ger bolup ṭāliʿ müsāʿid baḫt yār
Tapsaŋ ol ay birle sözleşkünçe miḳdār ey köŋgül

Hecr ü fürḳat enduhıdın tilbeler dik çikme ün
Mestler dik söz edāsın ḳılma köp aytıp uzun
Evlī ol kim ah otıdın ḳılmasaŋ ẓāhir tütün
İtmeseŋ ser-geştelik deşt üzre andaḳ kim ḳoyun
Bār-gāh-ı ʿayşıda bir gūşeī tutsaŋ orun
Cennet-āyīn bezmiġa il cemʿ bolmastın burun
İltimāsım bu durur kim barça ildin yaşurun
Ḳılġasın miskīn Nevāyī derdin ıẓhār ey köŋgül

TERCĪʿ-İ BEND

Tā ḫarābāt ara min dürd-āşām
Mestlıġ birle işim ʿayş-ı müdām

Rindler ḫidmetidin kāmım bu
Ki fenā kesbige ḳılsam ıḳdām

Kim eger sāḳī-i meh-veş tutsa
Mey ḳuyaşını tola eylep cām

Salsa mey közgüside ʿārıżı ʿaks
Közgüni ʿaks ile ḳılsam āşām

Mini bu küfr ṭarīḳıda bilip
Kildiler başıma ehl-i İslām

Küç bile tövbe birip mey-kededin
Çiktiler ẓāhir itip ẓulm-i tamām

Ḳıldılar şeyḫ-ı riyāyīġa ẕelīl
Biriben ṣavmaʿa küncide maḳām

Müddetī renc ü riyāżet çiktim
Ḳılıp özümge tenaʿumnı ḥarām

Şeyḫdin yitmedi nāfiʿ irşād
Ḫalvet içre dağı yüzlenmedi kām

Ḫānḳahda yaşurun bāde içip
Eyledim deyr sarı mest ḫırām

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Küydüm ol ḥüsn-i cihān-ārādın
Öldüm ol nükte-i rūḥ-efzādın

Rūḥuma ḥāl-i teġayyür taptı
Körüp ol naḫli ḳad-i raʿnādın

Boldı āşüfte dimāġımġa fütūr
Her dem ol ṭurra-i ʿanber-sādın

Hūşsız boldı köñgül cilve çaġı
Ol iki ʿārıż-ı meh-sīmādın

Cānġa ḫūn-āb-ı helāk oldı naṣīb
Ol iki laʿl-i ḳadeḥ-peymādın

Dīn ü īmānıma āfet yitdi
Ol büt-i ʿişve-ger-i tersādın

Vaṣlını her niçe kim tuttum ümīd
Bolmadı naʿra vü vāveylādın

Zühd tuttum ki unutḳaymın anı
Kice kündüz ḳılıban Ḥaḳ yādın

Ṭāʿat u taḳvī ile bolmadı kem
ʿIşḳı āşūbı min-i şeydādın

İmdi kim zühd ile açılmadı iş
Çıḳıban ṣavmaʿa-i taḳvādin

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

ʿIşkdın köñglüm irür derd-ālūd
Hecrdin cānım irür ġam-fersūd

Ol büt-i ḥūr-ṣıfat şevḳıdın
Boldı nābūd maña būd u nebūd

Çerḫ imestür ki ol ay ʿışḳıdın
Çıḳıban ivrüledür başıma dūd

ʿĀlem ehli ara maḳbūl olmaḳ
Ni asıġ ger sañga bolsam merdūd

Vaṣlıñ ıḳbālini taḳvā yolıdın
Tiledim tutmadı ol çünki vücūd

Kafer-i ʿışḳ oluban deyr sarı
Eyledim ʿazm ü bu irdi bih-būd

Munı bilgeç yitiben muġ-beçe mest
Bāde tuttı vü bu irdi maḳṣūd

Baġlaban rüst bilimge zünnār
Eyledim mest büt allında sücūd

Çün şühūd oldı müyesser meydin
Yār hem şāhid idi hem meşhūd

Bāde ey muġ-beçe kim deyr içre
Bu durur bezmim ara imdi sürūd

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Min ki muġ deyri ara irdim şād
Ḫāṭırım daġdaġlardın āzād

Deyr pīri keremidin ḫoşnūd
Muġ-beçe ʿişveleriġa muʿtād

Bu tenaʿumlar ara ḫāṭırıma
Tüşti endīşe-i mebdeʾ ü meʿād

Kim saṅga bu kiliş ü kitmekdin
ʿAyş u ʿişret ḫōd imes irdi murād

Maʿrifet irdi ġaraż ḫilḳatiṅge
Maṅga köṅglüm bu söz itkeç irşād

Seyr boldı barı ʿālemde işim
Ayaġım astıda ṭay boldı bilād

Kimge kim ḥāl didim bar irmiş
Aṅga hem uşbu elemdin feryād

Her ṭarīḳ ehli sarı yüz ḳoydum
Bes perīşān-veş ü āşüfte-nihād

Her niçe saʿyni köprek ḳıldım
Tapmadı hīç işim āyīn-i güşād

ʿĀḳıbet beyle perīşānlıġda
Mey bile muġ-beçeni eylep yād

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Ey yüzüṅg bāġı bahār-ı ʿālem
ʿAraḳ ol yüzde gül üzre şebnem

Gül dik ol çihreġa ḳul bāġda köp
Ḳaşlarıñ̑ dik yeñ̑i ay çerḫde kem

Yiter ol yüzge fürūġ ahımdın
Otnı andaḳ ki yaruġ eyler dem

Ol aġız kildi çū ma'dūm ni kām
Cānġa andın eger olmasa 'adem

Çünki bu deyr-i fenā içre köñ̑gül
'Ālem-i 'ışḳıñ̑ ara boldı 'alem

Zühd ü taḳvā ilidin köp yitti
Her dem ol tilbege bīdād ü sitem

Tüne kün çıḳmış idim mey-kededin
Ki yoluḳtı mañ̑ga bir şeyḫ-i dijem

Ol ḥaremdin didi min büt-kededin
Birbirige söz ulandı muḥkem

Müstemi' pest idi vü nükte biyik
Tünd olup urdı ḥarem sarı ḳadem

Çūn çıḳışmay arada ṣoḥbetimiz
Ol ḥaremġa kadem urdı miṇ hem

Yana muġ dayriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Ey büt-i serv-ḳad ü gül-ruḫsār
Ġonçañ̑ aytur çaġı şīrīn güftār

Mey-i gül-gūn yüzüñ̑e şu'le salıp
Ol gülüñ̑ni bu ot eylep gül-zār

'Ārıżıñ̑ köñ̑glüme açtı yüz gül
Kirpikiñ̑ baġrıma tikti miñ̑ ḫār

Tāb-ı zülfüñ̑de kemend içre şikest
Ḫāl ü ḫaṭṭıñ̑da tün içre 'ayyār

Her nefes la'l-i lebiñ̑ nükte bile
'Īsī i'cāzını eylep ıẓhār

Ol ni tersā ki Mesīhāġa irür
Allıda dem ura almaḳ düşvār

Deyr tamı üze tā kördüm anı
Nāle nāķūs kibi tartıp zār

Gebrekī şāl salıp ignimge
Boluban hūş u ħıreddin bīzār

Şeyħ-ı Ṣan'ān kibi dīn terki itip
Zühd ü taķvādin itip istiġfār

Büt-i tersā ķaşıda secde ķılıp
Küydürüp Musḥaf u baġlap zünnār

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Ol ki bar ay kibi ruħsāre an͡ga
Bolmışam bīdil ü bīçāre an͡ga

Dūd-ı ahım ġamıdın boldı sipihr
Eşk irür kevkeb-i seyyāre an͡ga

Kūyın͡ga bardı kön͡gül tā nitkey
Yana ol şūħ-ı sitem-kāre an͡ga

Ķaysı zaħmını kön͡gülnin͡g tikeyin
Çūn 'adeddin köp irür yara an͡ga

Tīġ-ı hecrin͡gdin irür yüz pāre
Yüz tümen min͡g yara her pāre an͡ga

Baş çıķarman közüm eşki suyıdın
Ger felekdin yaġadur ħāre an͡ga

Ħārenin͡g def'i içün boldı naṣīb
Ġarķalıķ baḥr-ı fenā ara an͡ga

Tapmadı yār sarı yol niçe kim
Boldı ser-geşte bu āvāre an͡ga

Derd ü bīçārelıġ ötti ḥaddin
Ye's zūr eyledi yek-pāre an͡ga

Çünki fehm oldı ki mutlaķ yoķ imiş
Cüz mey ü deyr-i fenā çāre an͡ga

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Yana muġ deyirde mest ü bībāk
Kizerem baş yalan͡g ü ḫırḳam çāk

Tün ü kün ol ṣıfat ösrükmin kim
Şāmdın ṣubḥnı ḳılman idrāk

Bāde gird-ābı ara zār tenim
Eyledür kim tin͡giz içre ḫāşāk

Ḳorḳaram taşlamaġay taşḳarı ger
Çerḫ salsa bu tin͡gizge kūlāk

Veh ni kūlākdur ol baḥrġa kim
Mevcıġa tüşse yuyulġay eflāk

Beyle mey baḥrını indürdi ikin
Suda şāḫī üze çırmaşḳan tāk

Min ki ol baḥr ara cān tapmışmın
Zehrdür aġzıma alsam tiryāk

Mey-kede baḥrıdaġı mest neheng
Ḫānkaḥ içre ni tapḳay cüz ḫāk

Tapmasam cām-ı mey-i nāb demī
Dehr eyler mini bīḥad ġam-nāk

Yaḳīn irdi ki yana ṣavma'ada
Bolġamın renc-i ḫumār içre helāk

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Man͡ga deyr oldı çū Beytü'l-ma'mūr
Deyr pīriġa bolupmın me'mūr

Ḳılma yā Rab anı kim bolġaymın
Ol mekān ü bu mekīndin mehcur

Çūn ezelde bu mey irdi ḳısmım
Bāde içmekte irürmin ma'ẕūr

Deyr ara min ni ṣabāḥ u ni mesā
Mest-i meymin ni sinīn ü ni şühūr

Niçe kün deyr-i fenādın çıḳıban
Köñgül āzürde vü cāndur rencūr

Añlaman kim nige gerdūn saldı
'Ayşım evżā'ıġa bu nev' fütūr

Min ki muġ deyirde irdim sākin
Bar idi 'ayş maña nāmaḳdūr

Dem-bedem tutmaḳ ile muġ-beçe mey
Yitkürür irdi żamīrimġa sürūr

Deyrdin mest çıḳıp mey tiledim
Kimsedin yitmedi bir cām-ı ḥużūr

İmdi kim her yan itip kesb-i hevā
Bolġu dik kördüm özümni maḫmūr

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

*

Bu kice közlerim irdi bīḫᵛāb
Cānıma renc-i ḫumār içre 'aẕāb

Yār nergisleri dik cānġa ḫumār
Ten ara sünbüli dik pīç ile tāb

Ṣubḥ-dem cām-ı ṣabūḥī tileben
Eyledim mey-kede 'azmiġa şitāb

Deyr işikinde idi bezm-i ġarīb
Rindler barçası mest-i mey-i nāb

Deyr pīri boluban ḫāk-nişīn
Līk himmet yolıdın 'arş-cenāb

Bezm-i ma'nī bile deryā-yı fenā
Mey ṭaġarı bu tiñizge gird-āb

Her kişige ki tutup bir sāġar
Tā ebed hūşi boluban nāyāb

Közi tüşkeç manga hem luṭf bile
Çarlap olturtup itip beyle ḫiṭāb

K'ey ḫumār ilkide rind-i 'āciz
Sini maḫmūrluġ itmiş bītāb

Tutuban eyle ki gerdūn sāġar
Min bolup ol mey ile mest-i ḫarāb

Yana muġ deyriġa kirdim ser-mest
Mey tut ey muġ-beçe-i bāde-perest

SĀḲĪ-NĀME

Fevaidü'l-kiber'de *Mesnevî* (bazı nüshalarda *Saki-name*) başlığını taşıyan 458 beyitlik uzun bir manzume vardır. Bu Saki-name, Herat'a gelen Altın Ordu Prensi Bahadır Sultan'ın kurultayı dolayısiyle yazılmıştır.

Manzume şu beyitlerle başlıyor :

Sāḳıyā tut ḳadeḥ-i şāhāne
Ḳaṭrası laʿl veli yeg-dāne

Laʿl kānı kibi ḫumdın çıḳıban
Laʿl-i yek-dāne üzümdin çıḳıban

Rengi otda ḳızıġan naʿl kibi
Tābı şāh efseride laʿl kibi

Rūḥġa lemʿasıdın nūr u ṣafā
Tābıdın ḥūrġa yoḳ setr ü ḫafā

Cām-ı derḫōr anġa ke'’s-i ḫūrşīd
Dime ḫūrşīd ki cām-ı Cemşīd

Bolsa çūn bezmde Cemşīd-i zamān
Taḫt-ı zer-kār üze ḫūrşīd-mekān

Şāhlar allıda çavuş yanġlıġ
ʿAḳl annıġ derkide bīhuş yanġlıġ

Tābiʿ-i rāy ile ḥükmi ḫānlar
Emri me'mūrı bolup sulṭānlar

Taḫtı ʿālī bu biyik ṭārumdın
Ḫayli köprek bu ḳalın encümdin

Tutsa anda çū şefaḳ-gūn mey-i nāb
Cām-ı mīnāyī ara laʿl-i müẕāb

Şair şu beyitlerle Sultan Hüseyin Baykara'ya hitabediyor :

Uşbu mey kim anı taʿrīf ittim
Ẕikrin eylerde oḳ özdin kittim

Şeh anı Ḫıżr suyı dik yutsa
Man͡ga hem dürdī-i cāmın tutsa

Bāde nūş oldı çū hem-destāne
'Arż ḳılsam niçe söz mestāne

K'ey ulus ḫānı şeh-i çerḫ-cenāb
Ḫāṭırın͡g baḥr u kefin͡g miṣl-i seḥāb

Bīvefādur felek-i būḳalemūn
Sāz u āhengige yoḳ bir ḳānūn

Yoḳ baḳā cāh ile şevketḳa dağı
Yoḳ vefā 'ömr ile devletḳa dağı

Şükr an͡ga kim ḳılıban şāh sini
Ḳıldı her nüktedin āgāh sini

Kör ki her şeh ki yürüp aldı cihān
Barça bardur mu ḳara yirde nihān

Ünlü İran şahlarının adlarını sayarak hepsinin ölüp gittiğini, şah ve dilenci kimsenin cihanda kalmayacağını kaydettikten sonra, Sultan'a şu nasihatlarda bulunuyor :

Tin͡gri yādını unutma bir dem
Özni ġayrıdın avutma bir dem

Raḥmetidin dağı bolma nevmīd
Ġażabıdın dağı vehm it cāvīd

Mülk ü kişver ilige dād eyle
'Adl ile ikkisin ābād eyle

Tin͡gri yādı çū san͡ga boldı ḥiṣār
Dād ile 'adl ulus birle şi'ār

Çūn bolar boldı özün͡gni ḫōş tut
Her bahāne bile kön͡glün͡gni avut

Bir nefes 'ayşdın olma ġāfil
Ki cihān mülki irür bīḥāṣıl

Bolmağıl hīç nefes ġaflet ile
'Adl ḳıl yoḳ ise bol 'şret ile

Bundan sonra, sözü Şehzade Bediuzzaman'a getirerek şunları söyliyor :

Ki mini Şāh-ı zamān hicrānı
Eyle kılmış ki di alman anı

Şāh-ı Cem-ḳadr zamān içre bedī'
Her bedī' işde mekān içre refī'

Ḫamse içre ki anğa her bir ḥarf
Baḥr irür ẓımnıda yüz dürr-i şigerf

Dāstānlar ki nigāriş ḳıldım
Anıñg atıġa güzāriş ḳıldım

Eyledim pend ṭarīḳıda ġulū
Yüz tümen fāyidelerdin memlū

Yād tutmış idi şeh-zāde barın
Bilip irdi şeh-i āzāde barın

Ansızın pend anğa ḥācet irmes
'Aḳl-ı kül allıda il pend dimes

Ḳayda kim bolsa Ḫudā yārı anıñg
Pākler rūḥı meded-kārı anıñg

Kāş eyyām-ı viṣālin körsem
Yana bir ḳatla cemālin körsem

Şair, Şah ile Şehzadeyi bir kere daha anlattıktan sonra, uzak ve yakın ülkelerdeki sultanları ve şehzadeleri ayrı bendler içinde şöyle hatırlıyor :

Sāḳıyā bāde kitür yāḳūtī
Rūḥnıñg ḳuvveti cānnıñg ḳūtı

Ṭa'm anğa şerbet-i hicrān yanğlıġ
Levn anğa la'l-i Bedaḫşān yanğlıġ

Lācüverdī ḳadeḥ içre anı sal
Çerḫ-ı mīnāda şefaḳ eyle ḫayāl

Baḳıban ḳubbetü'l-İslām sarı
İç ü sun uşbu ġam-āşām sarı

Ol ki Ḥayder atıdur ḫulḳı ḥasen
Her ni kim ḳılsa barı müstaḥsen

Tā ebed ḥaşmetidin tapsun kām
Mülk-i İslāmda ehl-i İslām

Sāḳıyā cām-ı lebā-leb tutḳıl
Edeb asra vü mü'eddeb tutḳıl

Bādeī kim niçe yitkürse ṭarab
Artḳay ṭab'ġa ta'zīm ü edeb

Tā baḳıp Merv sarı baş urayın
Başını kök manẓarıdın aşurayın

Senceri mülkige bolġan vāriṡ
Sencer-i ṡānī belkim ṡāliṡ

Yādı birle tutay özni birdem
Bu ġam-ābād-ı cihānda ḫurrem

Şāh Ebū'l-Muḥsin-i ferruḫ-dīdār
'Ömr ile devletidin berḫūrdār

Sāḳıyā bāde-i gül-fām kitür
Mey-i gül-reng salıp cām kitür

Bāde kim rūḥ didi anı ḥakīm
Rūḥ ḳūtı atadı ṭab'-ı selīm

Ḫāverān lālesi dik altun cām
Kim aṅga tüşse bu rāḥ-ı gül-fām

Hey'et içre gül-i ra'nā bolġay
İçse şeh-zāde müheyyā bolġay

Cāmı tā ḥaşr lebā-leb bolsun
Niçe sıpḳarsa yana hem tolsun

Sāḳıyā tut ḳadeḥ-i şevk-engīz
Su kibi ṣāfī vü ot yaṅglıġ tīz

Suyi kevṡer suyi dik cān-efrūz
Otı dūzaḫ yalını dik pürsūz

Tā içip 'arbede bāġın açayın
Hīrmend arıġı dik kef saçayın

Nūş itey çerḫnıñg imdādı bile
Nīmrūz ehli şehi yādı bile

Ṭab'ıġa barça nihānlar ma'lūm
Gerçi mey-nūş ve līkin ma'ṣūm

Kişver-i Zābül aña erzānī
Rüstem-i Zāl daġı der-bānı

Sāḳıyā cām-ı hilālī tutḳıl
Bāde ḫūrşīd mis̱āli tutḳıl

Levn aña la'l-i Bedaḫşān yañlıġ
Lem'a ḫūrşīd-i draḫşān yañlıġ

Ḳaṭresi aḫter-i raḫşende kibi
Çūn tamıp berḳ-ı draḫşende kibi

Hem oşol cām-ı hilālī bile tut
Bāḫter şāhı ḫayāli bile tut

'Aḳlı her işte resā ṭab'ı selīm
Kim irür naḳd-ı Ḥüseyn İbrāhīm

Mülk anıñg 'adlidin olsun bustān
Bir ḫadi kişveriniñg Hindistān

Sāḳıyā tut mey-i ferḫunde-es̱er
Ferruḫ-āyīn ḳılıp altun saġar

Anı içken kişi terk eylep hūş
Nükte sürgey niçe kim bolsa ḫamūş

Kem-süḫan ilni süḫan-ver ḳılġay
Her sözin eyle ki gevher ḳılġay

İçse bolġay Şeh-i ferḫunde-ma'āş
İlki zer-pāş ü tili gevher-pāş

Kāmı andaḳ ki kirektür ḥāṣıl
Şāh ıḳbālidin olsun yüz yıl

Sāḳıyā cām-ı dil-ārā ḫoştur
İçide rāḥ-ı güvārā ḫoştur

Cām-ı pāk ü mey-i nāb andın pāk
Ḳuyaş u çeşme-i ḥayvāndın pāk

Tā anı içkeli körgüzse heves
Salṭanat bāğıda serv-i nev-res

Hem anıñ bezmiğa lāyıḳ bolğay
Pāk ṭab'ıġa muvāfıḳ bolğay

Şehğa maḳbūl dağı mülke zeyn
Sözi maṭbū' özi dik İbn-i Ḥüseyin

Sāḳıyā tut mañga gül-būy ḳadeḥ
Ḫalḳ köñglidin elem-şūy ḳadeḥ

Eyle kim salsa köñgül öyine nūr
Tīrelikni itirür şem'-i sürūr

Tā birey köñglüm olup gül-şen-vār
Közge şeh-zāde yüzidin envār

Añga birsün yā Rab tā beebed
Rūḥ ile Ḳāsım-ı Envār meded

Çūn sözi ḫōştur özi ḫōş-ḥarekāt
Tā ebed bolsun añga 'ömr ü ḥayāt

Sāḳıyā cām-ı ġarībāne kitür
Min ġarīb içsem anı yana kitür

Kim kilür köñglüme ol ikki ġarīb
Kim ol ikkini celā ḳıldı naṣīb

Ayru Şeh yañglığ atadın hem alar
Yüz tümen kām-ı revādın hem alar

Ni ikin ḥālleri ġurbet ara
Başḳa ġurbetde kilür şiddet ara

Aḫter-i ṭāli' olup bergeşte
Bū'l-'aceb ḳavm ara ser-geşte

Özge mülk özge diyār özge dimen
Özge ḫalḳ özge mekān özge vaṭan

Tüş körürler mü ikin Şāhnı hīç
Vaṭan u mesken ü bün-gāhnı hīç

İkisi yādı bile bir ḳuş tut
Ki köñgüldin mañga bolmaslar unut

Himmetin kāş bir an tutkay Şāh
Kilgeli ol ikev inşāallah

Sāķıyā ķıl tola cām-ı zer-kār
Bir ġazel başla Ferīdūn-āsār

Cāmınıñ bādesi dağı rengīn
Naẓmınıñ nüktesi dağı şīrīn

Naẓm edāsıġa muvāfıķ yasap ün
Cām-ı mey naẓm-ı nigārendeġa sun

Ol ikev yādı bile içsün ķuş
Soñgra ķaru sañga ķıldursun nūş

Sin dağı dürdī-i cāmıñ mañga tut
Ķuşıdın ol dağı birsun sürķūt

Sāķıyā tut ķadeḥ-i mīnāyı
Kim ulus ʿaķlın iter şeydāyī

Añgla mīnā ķadeḥ içre mey-i nāb
Cām-ı pīrūzede yāķūt-ı müẕāb

Bolsa çūn bāde üçün bezm-ārā
Sulṭān Veys İbn-i Bayķara

Sāķıyā cām-ı cihān-bīn alġıl
İçige bāde-i rengīn salġıl

Añga hengāme-i şevķumnı ayt
Dağı şiʿrimdin oķuġıl bir beyt

Cām-ı Cem-hey'etiniñ maẓharı ol
Belki āyīne-i İskenderī ol

Kim cihān bolġuça kāmıñ bolsun
ʿAyş bezmide maķāmıñ bolsun

Kişige ķayġudın olsa ẓulümāt
Cürʿası bolġay anıñ āb-ı ḥayāt

Bolsun uçmaķ ara Ḥaķdın maġfūr
Atası Bayķara İbn-i Manṣūr

Saʿy ķıl Ḫıżr suyı tolsun añga
Çūn içer āb-ı ḥayāt olsun añga

Ata vü ağasığa Ḥayy-i Mübīn
Ravża-i ḫuld ara birsün teskīn

Sāḳıyā tut ḳadeḥ-i ʿakl-zidā
Kim an͡ga yüz ḫıred ü ʿaḳl fidā

Ḳaṭreī ḳılsa köhen-pīr anı nūş
Nev-cevān bolġay itip cūş u ḫurūş

Tut an͡ga kim irür iş āgāhı
Mefḫar-i dūde-i Mīrānşāhī

Di ki ey Ḫusrev-i gerdūn-rıfʿat
Ni ḳalur salṭanat u ni şevket

Şehruḫī mülk ü ḥaşemni kördün͡g
Sin dağı mülk ü ḥaşem köp sürdün͡g

An͡gladın͡g şāhlıġ aḥvālini hem
Göregen taḫtı vü ıḳbālini hem

Barça şehlerġa ata ornıġasın
Yā ced-i kām-revā ornıġasın

San͡ga ʿālī barıdın mertebe hem
Yana köprek barıdın tecribe hem

Ayta alman san͡ga ey dāniş-ver
Kim bar irdi şeh ile her kişver

Ayt ol şāh-ı felek-cāh ḳani
Yoḳsa Behmān u fülān şāh ḳani

Līk dirmin ḳani ol közün͡ge nūr
Cismin͡ge ḳuvvet ü kön͡glün͡gge sürūr

Salṭanat bāğıda serv-i gül-çihr
Mekrümet evci üze raḫşān mihr

ʿİlm eflākide bercīs-maḥal
Barça eşkāl-i ʿulūm alnıda ḥal

Naẓm u neṡriġa ʿuṭārid meftūn
Her su'āl itse cevābıda zebūn

Şehlıġ u ʿilm ü yigitlik çağı
Fānī vü ṣūfī vü sālik dağı

Vaṣfı ta'dād ile sandın artuḳ
Her ni kim aytsam andın artuḳ

Beyle āfāk ehli nādiresin
'İlm ü faḳr ehli şerīf ü seresin

Kör ki eflāk-ı te'addī-pīşe
Çerḫ-ı bed-mihr ü ḫilāf-endīşe

Ḳara tofraḳḳa nüçük ḳıldı nihān
Ki ḳarardı maŋga hecride cihān

Ḳani ol mihr-i cihān-tāb āḫır
Ḳani ol gevher-i nāyāb āḫır

Çerḫdin köp kişi kördi bīdād
Beyle bīdād kişi körmes yād

Her niçe devr vefā itküsidür
Aŋga nitti ki saŋga itküsidür

Çūn budur devr niçe kün ḫōş bol
Bībaḳā devrde fānī-veş ol

Özgeler pendiğa birgil peyvend
Yoḳsa bu vāḳı'a besdür saŋga pend

Bu parçalar, saltanatla ilgili haneden çevresinin durumunu gösteren bir panoromadır. Şair bazı kere adlarını vererek, bazı kere şehzade demekle yetinerek her birinin durumu üzerinde duruyor. Bunların kimi gurbettedir; yurda dönmesini özlüyor. Kimi de ölmüştür; rahmet diliyor. Bazı kere de bilmediğimiz olaylara telmihler yapıyor ki, bunları anlamağa imkân yoktur.

Şair sonra asıl maksada geçiyor. Kurultay dolaysiyle Herat'a gelen Han'dan şu beyitlerle bahsediyor :

Ṣāf-ı mey cām ara ger dil-keşdür
Tustuğan içre ḳımız hem ḫōştur

. . . .

Kim eyā tört uluşka vāriṡ
Faḫr itip ẕātıŋga rūḥ-ı Yāfeṡ

'Aṣl u gevher bile ḫānlar ḫānı
Cevher-i ẕāt ile cānlar cānı

Şehġa mihmān ü ʿazīz ü dil-bend
Hem ḳarındaş yana hem ferzend

Kör ki sin kimsin ü ḳaydın kilesin
Ḳaysı mülk içresin ü kim bilesin

Hīç şeh tapmadı bir ḫān sin dik
Bu ulus körmedi mihmān sin dik

Budur ümmīd ki Şeh devletidin
İhtimāmı vü biyik himmetidin

Olça maḳṣūduñ irür yitkeysin
Kām-rān mülküñge ʿazm itkeysin

Ata taḫtıda tapıp istiḳlāl
Ḳılġasın ḫaṣmlarıñnı pā-māl

Līk mihmānġa kirek eyle maʿāş
Kim eger mülkige ʿazm eylese fāş

Mīz-bānlarġa melālet yitkey
Ḫayr birle il anı yād itkey

. . . .

Sāḳıyā tut ḳadeḥ-i sulṭānī
İçide rāhı anıñ reyḥānī

. . . .

Tut aña kim işi boldı temkīn
Atı sulṭān özi dervīş-āyīn

. . . .

Ayt kim şükrge bolġıl ḳāyil
Tiñridin bir nefes olma ġāfil

Kim sini faḳrġa māyil ḳıldı
Faḳr eṭvārıġa ḳābil ḳıldı

Şāh dervīş-veş irse şehdür
Şāh u dervīş işidin āgehdür

Ol ki bu ḳāʿide mümtāzı irür
Şāhlar şāhı Ebū'l-Ġāzī irür

Ḳıldı bu Şahnı taḳdīr sañga
Hem şeh ü hem ata hem pīr sañga

Ata vü pīriñg irür Şāh-ı zamān
Aġa vü ḳardaş ü mahdūmuñga ḫān

İkisi ḫidmetidin ḫōş-ḥal ol
Tiñrige ilt bu ḫidmet bile yol

Şair burada yine ölenleri hatırlayarak bir kaçının adını andıktan sonra, yaşayanlardan Süheylî, Tufeylî ve Beyanî ile Camî'yi överek, bunları Han'a tanıtmış oluyor. Sonra yine ölenlere geçerek ata ve üstad olarak tanıdığı Seyyid Hasan ile çok sevdiği Pehlevan Mehmet'i anıyor.

Şair bu anılardan sonra sözü kendine getirerek şöyle devam ediyor :

Sāḳıyā kil mañga tut bāde-i ʿışḳ
Kim irür ḫılḳatim üftāde-i ʿışḳ

Bāde kim aġzıġa her kim alġay
Peykeri ḫırmeniġa ot salġay

Tā kim ol otḳa özümni taşlay
Derd-i ʿışḳım otudın sūz başlay

Kim niler ḳıldı min-i zārġa ʿışḳ
Cān-ı zār u ten-i bīmārġa ʿışḳ

Köñglüm aldı büt-i şūḫī nāgeh
Ḳalmadım ʿışḳıda özdin āgeh

Ol perī vaṣlı çū boldı maṭlūb
Tilbelik ḳıldı köñgülni maġlūb

Çūn cünūn ʿışḳ ile boldı dem-sāz
Asray alġay mu kişi köñglide rāz

Anı kim maḫrem-i esrār didim
Derddin köñgli ḫaber-dār didim

Çıday almay ḳatıḳ aḥvālimdin
Allıda şimmeī öz ḥālimdin

Didim ü veh dimegey irdim kāş
Kim dimes sözni özüm ḳıldım fāş

Zār cismimġa ʿanālar kildi
Tilbe başımġa belālar kildi

Çerḫ yaġdurdı maṅga tīġ-i sitem
Belki devrān hem ü devrān ili hem

Kim ki yārım idi ṭavrı aḥsen
Boldı cānımġa ḳatıḳraḳ düşman

Öz ü yat nīş-i melāmet urdı
Yir ü kök başıma taş yaġdurdı

Aḳribā tenġa urup tīġ-ı cefā
Közüme igneler urdı żuʿafā

Kiçiben baştın ayaġdın tüştüm
Ölgeli żaʿf içide yavuştum

Derd ü rencim ḥad ü ġāyetdin köp
Marażım boldı nihāyetdin köp

Tende yüz derd ü ṣuʿūbet kördüm
Cānda yüz ança ʿuḳūbet kördüm

Tā işim ölmek ile tuttı ḳarār
Boldı başımdın aṭibbāġa firār

Min bolup ʿömr ile cāndın nevmīd
Şeh birip vaṣl ümidīġa nüvīd

. . . .

Ötti bu zārlıġımġa iki yıl
Her zamānın iki yıl çaġlıġ bil

İmdi kim yüzide ḫaṭ baş urmış
Güliġa sebze sipeh kiltürmiş

Geh gehī ḥālime bir vā eyler
Ṣaʿb ḥālimni temāşā eyler

Līk bilmen aṅga kimdür eṣḥāb
Kim bile herdem içer bāde-i nāb

Kim bile kündüz ikin bīḫōd u mest
Kice ḳay bezmde irkin pā-best

Kimge bu nev' belā bolsa naṣīb
Mest ḫōşraḳ durur ol zār-ı ġarīb

Sāḳıyā köñglüm iter bāde heves
Luṭf ḳılġıl ki irür min bīkes

Tut ġarīb ün bile peymāne maña
Körgüzüp ḫulḳı ġarībāne maña

Yıġlamaḳ ḥālime birdem fen itey
Zār u bīkesligime şīven itey

Kim cihān içre besī seyr ittim
Deyr ü mescidġa daġı köp yittim

Geh tüşüp ḫayl-i münācāt içre
Geh ḳalıp ehl-i ḫarābāt içre

Ḳavm ḳavm içre körüp miḥnetler
Ḫayl ḫayl içre çikip şiddetler

Yüzlenip şevket ü cāh u ıḳbāl
Kısmetim boldı besī manṣıb u māl

Her ni il ḳıldı ṭaleb min taptım
Barçadın silkip itek köz yaptım

Olça min tapḳalı bar irdi heves
Kim tapılmadı vefā irdi vü bes

Bir vefā kimge ki min ḳıldım fāş
Yüz cefā ötrüde irdi pādāş

Köz anıñg yolıġa kim yitkürdüm
Közde yüz nīşi belāsın kördüm

Ḳaysınıñg alıġa kim ḳoydum baş
Yaġdı başımġa cefāsıdın taş

Kim ki medḥini didi niçe tilim
Tiledi ḳılġay anı niçe tilim

Ol ki evṣāfı maña boldı raḳam
İstedi eylemek ilkimni ḳalem

Körgüzüp mihr-i cefā yitti manga
Cān birip derd ü belā yitti manga

'Ālem ehlide çū yoḳ ehl-i vefā
Eylerem min dağı cānımğa cefā

Şair tekrar eski anılarına dönerek dostlarından şunların adlarını sıralıyor : Pir-i Muammayî, Hoca Kemal, Mir Sadr, Mir Atayî, Derviş Fenayî, Asafî, Binayî, Agâhî, Meşhedî, Munis, Divane-i Kâtib. Fakat hepsi bu kadar değildir :

Özgesin ḳılmadım andın meẕkūr
Kim Mecālis'de irürler mesṭūr

Ger alar tuttı ise deşt-i 'adem
Şükr bu ḫayl irürler hem-dem

Nevaî son bendde :

Şāhlar şāh u ser-efrāzı üçün
Rindler şāhı Ebū'l-Ġāzī üçün

dualar ederek mesnevîyi tamamlıyor.

MUḲAṬṬAʿĀT

Ḥaḳ Teʿālā bendesiniñ ḳısmetin
Çūn ezel dīvānıda ḳılmış raḳam
Çūn anıñ taġyīriniñ imkānı yoḳ
Nige kim ḳılmış özi ceffe'l-ḳalem
Kim ki andın artuḳ öksük istegey
Bardur anıñ cehli artuḳ ʿaḳlı kem
Tiñri iḥsānıda şād olġan ḳılur
Özni şād ü miḥnetidin ilni hem
Şākir olmay ol ki az u ḥırṣıdın
Dāyim itkey özni ġam-kīn kimge ġam

* * *

Mecāzdın mañga maḳṣūd irür ḥaḳīḳī ʿışḳ
Nidin ki ehl-i ḥaḳīḳatḳa bu ṭarīḳat irür
Mecāzdın çū ḥaḳīḳatḳa yol tapar ʿāşıḳ
Ḳılur mecāznı nefy ol ki bīḥaḳīḳat irür

* * *

Körmese ḥüsn-i mecāzī içre cüz Ḥaḳ ṣunʿını
ʿĀşıḳī kim bolsa ʿışḳ eṭvārı içre pāk-bāz
Zāhidā bu ʿışḳdın menʿ eyleme ʿāşıḳnı kim
Ger sin idrāk eyleseñ ʿayn-ı ḥaḳiḳattur mecāz

* * *

Ey Nevāyī añla kim ḫōş ʿālemīdür ferdlıḳ
Ger ḳuyaş vaṣlın tilersin ferd bol ẕerrātdın
Ol imestür ferdlıḳ kim cüftdin ferd olġasın
Ferd oldur kim mücerrred olġay ol her ẕātdın

* * *

Her ni ilge kām irür kiçti Nevāyī barıdın
Ḳılmadı ni kim buyurdı nefs-i ḫāric-rāy añga
Bu cihānda barça nefsi vāyesidin çikti il
Ol cihānnıñ vāyesi ger müzd yitmes vāy añga

* * *

Sınuḳ sifāl ki mey dürdin içkeli tapsang͡
Ḳabūl eylemegil cām-ı salṭanat Cemdin
İlikke kirse ḳuruġ nān ma'āş üçün çikme
Neşāt-ı ni'metining͡ minnetini Ḥātemdin

* * *

Nāme-i a'mālim ol yang͡lıġ ḳaradur cürmdin
Kim nedāmet eşkidin anı arıtmaḳ bolmaġay
Belki ger baḥr-ı muḥīṭ içre salıp yıllar yusang͡
Ol ḳara bolġay serā-ser līk bu aḳ bolmaġay

* * *

Ġazelde üç kişi ṭavrıdur ol nev'
Kim andın yaḫşi yoḳ naẓm iḥtimāli
Biri mu'ciz-beyānlıġ sāḥir-i Hind
Ki 'ışḳ ehlini örter sūz u ḥāli
Biri 'Īsī-nefeslik rind-i Şīrāz
Fenā deyride mest ü lāubālī
Biri ḳudsī-eserlik 'ārif-i Cām
Ki cām-ı Cem durur sınġan sifāli

* * *

Min ki öldüm dehr ilige āşnālıġ renedin
Ḳılmaġaymın āşnālıġ ger Mesīḥ olsun yana
Āşnālardın tilermin eylesem bīgānelik
Ḳayda mümkin bolmaġım bīgānelerġa āşnā

* * *

Naẓmım içre ġarīb ma'nīler
Ġurabā ḫaylidin nişāne durur
Anda her beyt niçe ma'nī ile
Beyt imes kim ġarīb ḫāne durur

* * *

Mundaḳ muḳaṭṭa'āt ki min yıġmışam irür
Her bir ḥadīḳa-i ḫıred üçün eyler ferāġ
Mecmū'ın eyle kişverī ang͡la ki saṭḥını
Ḥikmet suyıdın eylemişem ḳıṭ'a ḳıṭ'a bāġ

* * *

Nevāyī 'ömrin ötkerdi meşaḳḳat birle 'ālemde
Ümīdi bu ki ol 'ālemde tapḳay kāmrānlıġlar
Egerçi kāfer-i müflis-meṡellik tapmadı kāmī
Ve līkin nefsi çūn kāfer idi ḳıldı yamanlıġlar
Ger ol 'ālemde Ḥaḳ fażl itmese vü 'adl ile sürse
Anĝa bes boldı żāyi' munça çikken nātüvānlıġlar

* * *

Ey Nevāyī köp mecāzī 'ışḳ ile meş'ūfsın
Ötkil andın daġı yan 'ışḳ-ı ḥaḳīḳī sarı bat
İkkisidin gerçi 'aşıḳ ölmegi lāzım kilür
Bārī ol ölmek ki bolġay żımnıda yüz minĝ hayāt

* * *

Yigitligimde ki taḳvā vü zühd vaḳti idi
Fücūr u fısḳ bile żāyi' eyledim evḳāt
Ötüp yigitlik ileyimge kildi çūn ḳarılıḳ
Ma'āş-ı 'ādet-i ma'hūd ile kiçürsem oyat
Disem ki ṭā'at itip secdedin kötermey baş
Başımġa urġalı lāyıḳ körünür ol ṭā'at
Ḳażādın olça manĝa kildi ẕikri ḥācet imes
Bilür çū şiddet-i ḥālimni Ḳāżıyü'l-ḥācāt

CEVĀHİR-İ MÜFREDE

Ol ki Ḥaḳ barında maḳṣūd istegey her ẕātdın
Mihr barında yaruġluġ köz tutar ẕerrātdın

* * *

Nebī şer'iga tapınaḳ istiḳāmet
İrür sālikke müşkilrek kerāmet

* * *

Ṭama' itme köp olsa il mālı
Körmeyin Ḥaḳ ḫazīnesin ḫālī

* * *

Yiter çū rızḳıñ eger ḫāredür vü ger yāḳūt
Özüñge yükleme endūh taġın istep ḳūt

* * *

Mürüvvet barça birmekdür yimek yoḳ
Fütüvvet barça ḳılmaḳdur dimek yoḳ

* * *

Tekellüf irür teñga fersūdeliġ
Anıñ terkidür cāñga āsūdeliġ

* * *

Müzevvir mekri boldı mūcib-i ḳayd
Niçük kim tülkü lu'bı bā'iṡ ṣayd

* * *

Renc-keş bol çünki tartar cuġd vīrān içre renc
Ejdehādın bīmi yoḳ ammā irür ümmīd-i genc

* * *

Evliyā pāyesiġadur yitmek
Tapmasa şükr ü tapsa bezl itmek

* * *

Köñgülge fütūr olmayın rāz açılmas
Ṣadef ger bütün bolsa gevher saçılmas

* * *

Ol ki sañga ildin irür ʿayb-gū
İlge dağı sindin irür ʿayb-cū

* * *

Kişi ʿaybıñ dise dem urmağıl kim ol irür közgü
Çū közgü tīre boldı özge ʿaybıñ ẓāhir eyler mü

* * *

Kişi ʿaybın yüzige ḳılma ıẓhār
Te'emmül eyle öz ʿaybıñġa zinhār

FARSÇA DİVAN

FARSÇA DİVAN

بســــــــم الله الرحمن الرحيم

DİBACE

بيت القصيده‌ء همه خيل سخن وران
شه بيت جنس نظم همه مدح كستران
حمد وثناى پادشهى دان كه از رهش
يك پاره سنك شد كهر عالى افسران

Bu kıt'a ile başlayan ve üç buçuk sayfa tutan Dibace'de, Nevaî, "Hazret-i hidayet-menzilet-i velâyet-menkabet, Dürr-i yegtay-i bahr-ı nig-nâmî, İmam-ı zümre-i aktab" diye vasıflandırdığı Camî'ye olan bağlılığını belirterek, Camî'nin kendisini zaman zaman nesirde "vadî-i Türkî" den "savb-ı Farsî" ye, nazımda "eda-yı Türkâne" den "canib-i lûgat-i Fürs" e çevirmek istediğini, üstadın emrine uymayı canla başla dilediği halde, bir türlü bu emri yerine getiremediğini, ancak Ebülgazi Sultan Hüseyin Bahadır Han zamanında, 902 yılında birkaç kaside karalayabildiğini söylüyor. "Cihat-ı sitte" ye uygun olarak sayısı altıyı bulan bu kasideleri şöyle sıralıyor :

Ruhu'l-Kuds, tevhid-i Hazret-i Barî

Aynü'l-Hayat, na't-ı Nebevî

Tuhfetü'l-Efkâr, Emir Husrev-i Dehlevî'nin *Bahrü'l-Ebrar* kasidesine nazire.

Kutu'l-Kulûb, mevâız-ı sud-mend ve nasayıh-ı dil-pesend.

Tuhfetü'n-Necat, Sultana övgü.

Nesimü'l-Huld, Emir Husrev-i Dehlevî'nin *Mir'atu's-Safa* kasidesine nazire.

Şair bu altı kasideye *Sitte-i Zaruriyye* adını veriyor.

ḲAṢĀ'İD

Ruhu'l-Kuds başlıklı 130 beytlik ilk kasidenin matlaı :

زهی بخانهٔ قدرت مصور اشیا
هزار نقش عجب هرزمان ازو پیدا

Son beytler :

زاقتضای قضا این قصیده شد تحریر
عجب نباشد تاریخش از حساب قضا
بفکر نام چو رفتم سحرکه از هاتف
خطاب اسمش روح القدس شد از اسما
امید انکه با نفاس قدسیم بخشی
تکلمی که سرایم پی توحمد و ثنا

Aynü'l-Hayat başlıklı 150 beytlik ikinci kasidenin matlaı :

حاجبان شب چو شادروان سودا افکنند
جلوه در خیل بتان ماه سیما افکنند

Son beytler :

کر نهم عین الحیاتش نام شاید زانکه خلق
از نسیمش جان نودر چشم موتی افکنند
در عدد یا بند بیتش توأم آب بقا
در حساب او نظر کر سوی املا افکنند
یارب آن روزم شفاعت از حبیب خودرسان
کاهل عصیان را بدوزخ بی محابا افکنند [1]

[1] کامل M کاهل

Tuhfetü'l-Efkâr tetebbu'-ı Derya-yı Ebrar başlıklı 99 beytlik üçüncü kasidenin matlaı :

آتشین لعلی که تاج خسروانرا زیور است
اخکری بهر خیال خام بختن در سراست

Son beytler :

تحفة الافکار اکر نامش نهم نبود عجب
تحفه نزدم چون زبحر فکرتم این کوهراست [1]
کشت یوم جامع شهر رجب تاریخ آن
طرفه ترکاین روز و ماه اتمام اورا مظهراست [2]
طالبان ربع مسکون را ز ظل عالیت
فیض بادا تا مقام مهر چارم منظر است

Kutu'l-Kulûb tetebbu'-ı Hakim-i Enverî başlıklı 118 beytlik dördüncü kasidenin matlaı :

جهان که مرحلهٔ تنك شاه راه فناست
درو مجوی اقامت که راه شاه و کداست

Son beytler :

شد این قصیده چو قوت قلوب اهل سلوك
ازان تعین قوت القلوبش از اسما ست [3]
هر انکه خواند ویا این عمل کند شك نیست
که از حدیقهٔ قلبش ثمر بهشت اساسست
ازان نعیم بهشتش چو قوت قلب رسد
شکسته قلب مرا نیز ازان نعیم رجاست

[1] نزدت M نزدم
[2] ترکین M ترکاین
[3] قوت قلوبش M قوت القلوبش

چنانکه اهل طرب صاف می‌چو نوش کنند
ز درد ساغرشان قطرهٔ نصیب تراست [1]
خدا بناظم وقاری و راقمش بخشند [2]
هر انچه مصلحت دین و دینی وعقباست

Tuhfetü'n-Necat tetebbu'-ı Hakanî başlıklı 138 beytlik beşinci
sidenin matlaı :

زهی از شمع رویت چشم مردم کشته نورانی
جهانرا مردم چشم آمدی از عین انسانی

Son beytler :

چو منهج شد نجات خلق را از تیه گمراهی
نهادم نام منهاج النجات از لطف سبحانی
سخن هرچند جان پرور بود خاموشی اولیتر
طریق اولی ار داری نکه ساکت شوی فانی
همیشه تا که در عرض سخن گرچه بود نافع
محل افتد ادا مقصود را افتد چو طولانی
بود طول حیات شاه چندانی که در عرضش
عطارد عاجز آید گر کنند صد دور کیوانی

Kasidenin adı, gerek Dibace'de gerek manzumenin başında
uhfetü'n-Necat olarak geçtiği halde, yukarıdaki beytlerde görül-
iğü gibi, şair kasidesine "*Minhacü'n-Necat* adını verdiğini söy-
yor.

*Nesimü'l-Huld tetebbu'-ı Mir'atu's-Safa ez kelâm-ı Emir Hus-
v-i Dehlevî* başlıklı 128 beytlik altıncı kesidenin matlaı :

معلم عشق و پیر عقل شد طفل دبستانش
فلك دان بهر تأدیب وی اینك چرخ گردانش

[1] M تراست ثراست
[2] M بخشند بخشد

Son beytler :

شهادر مدحت این نظم مرا هرکس که بر خواند
که مرأت الصفات شد نام ازطبع سخندانش [1]
بس ازوی ساحر هندی جنان این خود اراست
نکردد . ملتفت با شعر خاقانی و خاقانش
دکر شد عارف جامی جلاء الروح را ناظم
مشرف ساخته از نعت فخر آل عدنانش
نسیم الخلد کردم نام (او) در مدح شه زان رو [2]
که جانرا هست هر بیتی نسیم از خلد و رضوانش
زروح این دو استمداد کردم نزد حق لیکن
دلم هر آن زحق می خواست فایض شد بدانسانش
بجا می کر ندارم راه دعوی اندرین معنی [3]
که هست استاد من وین نظم کشته زیب دیوانش

....

همیشه تا که در مرعای دشت دلکش عالم
رعیت چون رمه سلطان عادل هست خوبانش
درین مرعا رعیت صد هزاران پیش بادان نوع
که هر یك رابود چاکر هزاران خان وخانش

Nevaî, Emir Husrev'in bu kasidesine Hakanî'nin bir naziresi, Camî'nin de *Cilâü'r-Ruh* adlı bir kasidesi olduğunu söylüyor.

[1] مرأت الصفات M مرأت الصفا . M de 2, ve 4. mısraların yeri değişiktir.

[2] نام M نام او

[3] M de kasidenin bundan sonraki beyitlerile, bu son kasideyi izleyen birinci gazelin ilk beytleri eksiktir.

ĠAZELİYYĀT

Gazeller münacat, hamd ve na't ile başlıyor. İlk gazelin matlaı :

ای خاك سر کوی تو کشتن هوس ما
بر پای شکست بوسه زدن ملتمس ما

Şair makta beytte, Farsça şiirlerinde kullandığı "Fanî" mahlasını veriyor :

فانی صفتم روح کند سوی تو پرواز
ای از شکر ستان تو قوت مکس ما

Gazellerin çoğu, başka şairlerden esin alınarak yazılmış nazirelerdir. Bunlar "Tetebbu'-ı Hace Hafız", "Tetebbu'-ı Mir Husrev", "Der tavr-ı Hazret-i Mahdumî Camî" gibi başlıklar altında belirtilmiştir. En çok, başta Hafız olmak üzere Camî'nin ve Mir Husrev'in adları geçmektedir. Ayrıca, "Tetebbu'-ı Şeyh", "Tetebbu'-ı Hace Selman", "Tetebbu'-ı Mir Süheylî", "Der tavr-ı Şeyh Kemal", "Tetebbu'-ı Mevlânâ Sahib-i Belhî", "Der tavr-ı Mevlânâ Kâtibî", "Tetebbu'-ı Mevlânâ Şamî", "Tetebbu'-ı Hace İsmet", "Tetebbu'-ı sultanü'l-füseha Hüseynî (Hüseyin Baykara), "Tetebbu'-ı Şeyh Seyfî-i Türk", "Tetebbu'l Mir Vefaî" başlıklarına da rastlanmaktadır.

Arasıra "Tetebbu'-ı ba'z ez zarifan-ı zaman", "Der cevab-ı şi'r-i güzeşte", "Der cevab-ı şi'r-i mazî", "Tetebbu'-ı ba'z-ı yaran" gibi başlıklar da görülmektedir.

Nevaî, başka şairlerden esinlenmeden yazdığı gazellere "Muhtera'", "İhtira'", ya da "İhtiraî" başlıçlarını koymuştur.

Gazellerden sonra, Camî'nin, Nevâînin Türkçe gazeline nazire olarak yazdığı "kâşki" redifli gazeline bir tesdis, daha sonra da "Mersiye-i Hazret-i Mahdum" başlıklı, Camî'nin ölümünde kaleme alınan 7 bentlik bir terkib-i bent geliyor. Başı :

هردم از انجمن چرخ جفایی دکرست
هریك از انجم او داغ بلایی دکرست

Sonu :

شاه معنی را کر صورت افتاد چنین
باد تا سحر شه صورت و معنی آمین [1]

Mersiyeden sonra da başlıksız olarak kıt'alar, rubailer, tarihler, muamma ve lûgazlar sıralanıyor. Her birinde "Ve lehû" başlığı bulunmaktadır.

[1] تا سحر M تا حشر . آمین M آیین.

MUKAṬṬA'ĀT

از عوام تیرهٔ پر حرص دنیا دور باش
کر همی خواهی که کردد صد مشقت از تو رفع
دور بودن به ز غوغای مکس زانرو که هست
نی حدت رنج از هجومش لیك نی امکان نفع

***

هست عاشق بنمودار چو خاك
لیك معشوق بود چون آتش
این هم افتاده بود هم پامال
ان هم افروخته و هم سرکش

***

جوانمرد از کرم مفلس نکردد
سخی را از عطا چین نیست در چهر
بپاشیدن چه نقص آید بدریا
با فشاندن چه کم کردد زر مهر

***

سرفرازا هر کرا از همدمان [1]
پاره بوده پیرهن اندر بدن
پیرهن بخشیدهٔ از لطف خویش
غیر ازین محروم زار ممتحن
تا چرا محرومم از احسان تو
پارم میخواهم که سازم پیرهن [2]

***

[1] کز M از
[2] پاره M پارم

هر کرا کفتی انیس و ساختی مأیوس طبع[1]
از غمش صد داغ بر جان جفاکش بود است
اُنس با هرکس کرفتم سوخت جانم رنجور[2]
سهو کردم انکه کفتم اُنس اتش بوده است

* * *

ای فلان سوختی خلایق را
ملك را سدت تو ویران کرد[3]
آتشی راکه چون توسوزنده است
جز بکشتن علاج نتوان کرد

* * *

ره روی کش سفر اندر وطنست
هست دشوار زپی رفتن وی
زانکه اندر سفرش نی صحراست
و اندران صحرا بی زاد و نه پی[4]

* * *

توکل هرکه ساز و شیوهٔ خویش
ز بار منت مردم خلاص است
که بنود بار مردم را دران بزم
که او برخوان نعمتهاش خاص است

* * *

چو غربت بایدت ترك طمع کن
کدایان را ازین معنیست خواری

1 مأنوس M مأیوس
2 رابجور M رنجور
3 شدت M سدت
4 نی راه M بی زاد

مه از خورشید روشن چون ضیا خواست
سیه رو کشت ازان بی اعتباری
در افشان کشت چون بر فرق مردم
بشاهان چتر شد ابر بهاری

***

زا شنایان ان قدر رنج والم دیدم که نیست
میل آن اکنون که باخود نیز باشم آشنا
دل خراش و جان عنا بیند از یشان کویبا
هست یك از نصف از خراش دل دکر نصف از عنا [1]

***

تتبع کردن در اشعار فانی
نه از دعوی و نی از خود نما نیست
چو ارباب سخن صاحب دلانند
مرادش از در دلها کدا نیست

***

معنیٔ شیرین و رنکینم بترکی بیحدست
فارسی هم لعل و درهای ثمین کر بنکری
کوییا در راست بازار سخن بکشاده ام [2]
یکطرف دکان قنادی و یك سو زرکری
زین دکانها هرکدا کالا کجاداند خرید
زانکه باشند اغنیا این نقد هارا مشتری

***

فانیا کر شادیت باید طمع بکسل ز خلق
زانکه از رنج طمع دل را رسد هر دم غمی

[1] یك نصف M یك از نصف
[2] بکشاده است M بکشاده ام

کر بود ور خاطرت رازی فرو خوردم مزن
چون ز ابنای زمان ممکن نباشد محرمی
بایدت از عالم آزادی برو آزاد باش
ز انکه باشد عالم آزاد کی خوش عالمی

RUBĀʿİYYĀT

شب تا بسحر همی کنم زاری ها
در شدت تنهایی و بیماریها
از هجر فکندیم بد شواریها
ای یار کجا شد ان همه یاریها

*
* *

جانم بدو لعل جان فزای تو فدا
روحم به نسیم عطر سای تو فدا
آشفته دلم بعشوه‌های تو فدا
فرسوده تنم بخاك پای تو فدا

*
* *

در غربتم افتاده ز هجران حبیب
از شدت ضعف کشته با مرك قریب
یاری نه که آرد بسر خسته طبیب
زاری نه که جوید کفن از بهر غریب

*
* *

هر لحظه کر از چرخ جفایی رسدت
وز حادثهٔ زمان بلایی رسدت
غم نیست کر از مهی وفایی رسدت
سر چون سر زلف او بپایی رسدت

*
* *

تاکی ستم و محنت هجران کشمت
باشد که شبی به بیت الاحزان کشمت
از چاك درون در دل ویران کشمت
وانگاه ز دل بخلوت جان کشمت

*
* *

تا ماند قضا بر سر من افسر عشق
در دهر دلم ساخت نهان کوهر عشق
زان افسرم افتاد بکف کشور عشق [1]
زین کوهرم افروخت بدل اخکر عشق

*
* *

از محنت عاشقی بجانم چه کنم
دیوانه و رسوای جهانم چکنم
صبرست مرا چاره و دانم چکنم
دانم چکنم چون نتوانم چکنم

*
* *

ای دل روزت تیره شد از اهل زمان
زانسان که بود شبت همان روز همان
از جور زمان چو یکز مان نیست امان
کر خواهی امان جام می از دست ممان

*
* *

از فکر محال ای دل دیوانه
خواهی بتو همخانه شود جانانه

[1] کوهر عشق M کشور عشق

ان رشك پری چون شود همخانه [1]
چون خانه ترانیست بجز ویرانه

*
* *

تا ساكن كوی بی نشانی نشوی
شایستهٔ اسرار نهانی نشوی
مقرون بحیات جاودانی نشوی
تا از اثر وجود فانی نشوی

[1] شود M شودت

کوهر کان حقیقت دُر بحر معرفت
کو بحق واصل شد و در دل نبودش ما سواه
کاشف سر الهی بود بی شك زان سبب
کشت تاریخ وفاتش کشف اسراراله

*
* *

سر ارباب معنی عارف جام
که بود (او) مرشد اهل طریقت [1]
چو شد زین دارفانی کشت تاریخ
بفوتش هادئ سر حقیقت

*
* *

خواجهٔ خواجکان عبیدالله
مرشد سالکان اهل یقین
شد بخلد برین که از فوتش
سال تاریخ کشت خلد برین

*
* *

سر اهل فنا سید حسن رفت
که جای او بهشت جاودان باد
پی ان پاك رو جستند تاریخ
بکفتم جنت باکش مکان باد

*
* *

محمد پهلوان هفت کشور
که در دهرش نبود اقران وامثال

[1] که بود او M که بود

سر و سر حلقهٔ اهل طریقت
که رفت از قید کیتی فارغ البال
ز بعد قطب عالم عارف جام
که او مخدوم دوران بود از اقبال
پس از سالی سوی جنت خرامید
ازین دیرینه دیر مختلف حال
اکر پرسد کسی تاریخ فوتش
بکویم بعد مخدومی بیك سال

*
* *

Nevaî'nin Farsça divanının her iki nüshasında bulunan bu şiirlerden başka, "Fusul-i Erbaa" başlığını taşıyan dört kasidesi daha vardır. Nevaî *Muhakemetü'l-Lûgateyn*'de bu kasideler için şunları söylüyor :

"Yana ẓāhir şuʿarāsı ṭarīḳıda hem tört ḳaṣīde ki *Fusul-i Eerbaʿa*'ga mevsūmdur. Ve andın tört faṣl : ḥarāret ve bürūdet ve ruṭūbet ve yübūseti keyfiyeti maʿlūm. Ḫāmem raḳam ḳılıpdur ki tört faṣl ḫāṣıyyeti eṣeri dik rubʿ-ı meskūnġa yayılıpdur".

Blochet, Bibliothéque Nationale'in *Farsça Kataloğ*'unda, 1765 numarada kayıtlı kitaptan bahsederken, Nevaî'nin "Sitte-i Zaruriyye" başlığını taşıyan altı kasidesini sıraladıktan sonra, bunların dışında kalan üç kaside hakkında şunları söylüyor (c. III, s. 3146) :

"Ali Şir Nevaî tarafından şair adından bahsedilmeden Farsça ve başlıksız olarak yazılan 3 kaside (152 verso, 155 verso, 158 verso) Sultan Hüseyin Bahadır Han'a sunulmuştur (151 verso); ilk ikisi elif, üçüncüsü ba kafiyesiyle yazılmıştır; bu üç parça Fanî Divanı'nın bölümlerindendir".

Sözü geçen bu üç kaside, "Fusul-i Erbaa" nın üç kasidesi olabilir.

اهدایی
دکتر حمید نطقی

S Ö Z L Ü K

I., II. ve III. ciltlerdeki Nevaî metinlerinde bulunan

ÇAĞATAYCA KELİMELER

A

Abuşka = koca.

Adak = Türkistan'da Endican'ın eski adı; kıyı, ada, mevsim.

Acığ = acı.

Ağnamak = gülmekten katılmak, kendinden geçmek, debelenmek.

Akızmak = akıtmak.

Ak öy = çadır.

Alaçok = kabilelerin barındığı oba.

Alaman = başıbozuk asker.

Alaman alahan = yersiz, işsiz, ailesiz.

Aldaramak = çok sevinmek, şaşırmak, telaşlanmak, iztirap çekmek.

Alh, alı = ön, yan.

Allığ = alın.

Alnıda = karşısında.

Anık = gerçek, büyümüş, ün kazanmış.

Ara = arasında.

Aran = havası güzel yer.

Arıp = ayrılıp, yorulup.

Arığ, arık = cedvel, hark, zayıf, düşkün, temiz.

Arıtmak = temizlemek.

Artuk = çok, fazla.

Arzımak = değeri ve pahası olmak, lâyık olmak.

Asığ = fayda, kazanç, çıkar.

Asrağan = gizli.

Asra = sakın, sakla.

Asru = çok.

Ast = alt.

Astığ = yastık, küpe.

Aşukmak = ivedilik göstermek, acı çekmek.

Atlığ = adında.

'Avan = zorba, kötü adam (Ancak *Tarama Sözlüğü*'nde vardır).

Aya = taban.

Ayakçı = içki sunan, saki.

Ayalğu = hoş ses, aheng.

Aylanmak = dolanmak, dönmek.

Ayarmak = engel olmak.

Aytkan = söylendiği gibi.

Aytmak = söylemek.

Azğanmak = azmak, yoldan çıkmak.

Azuk = yiyecek.

B

Bağış = bağdaş kurup oturmak, çadır gereçleri, bağlamaktan bağ.

Bala = yavru.

Ban, ben = rak, rek edatı : diben = diyerek, bolban = olarak.

Bar = var.

Barça = hep, hepsi.

Barı = hepsi.

Barıça = varınca.

Barısıda = hepsinde, hakkında.

Başkarmak = başarmak, yol göstermek, yönetmek.

Bat = çabuk.

Başka = kılavuz ol.

Bayrı = eski, atadan kalma.

Bekevul = çeşnicibaşı.

Berk, birk = sağlam, katı, sert.

Bezek = süs.

Bığ = kasd, fikir.

Big = bey.
Bige, bigim = hanım.
Bile = ile.
Bilegi = yanınca.
Bilgürmek = bildirmek, belirtmek.
Bilmeyin = bilmeden, bilmeyerek.
Birev = herhangi biri.
Birge = birlikte.
Birgemek = birikmek, toplanmak.
Birgey = versin.
Birgine = azıcık.
Birkitmek = sağlamlaştırmak.
Birle = ile.
Birmek = vermek.
Bir yolı = bir kez, bir türlü.
Bişmek = vazgeçmek, açmak, çözmek.
Biti, bitik = mektup.
Biyik = büyük, yüksek, ulu.
Biz = bez, parıltı, delik.
Bizemek = bezemek, süslemek.
Bogun = boğum boğum ayırmak, parçalamak.
Bolbat = eski, bozuk, virane.
Boldı = oldı.
Bolġaġ = ayaklanma.
Bolġusı = olucusı.
Bolmaġay = olmayacak, olmaz.
Bostaġan = uzun kadeh.
Börk = külah.
Bulaġ = çeşme, pınar.
Burna = ilk önce.
Burı = kurt, boru.
Burdaġ = semiz, beslenmiş.
Burnaķ = önce.
Burtaġ = bozuk, dağınık, inişli, çıkışlı yol.
Burun = eski, önceki.
Buzuġ = bozuk.
Bürgüt = büyük av kuşu, tavşancıl.
Büşmek = azarlamak, incinmek.
Bütmek = yerden bitmek, meydana çıkmak.
Bütretmek = dağıtmak.

C

Cıġa = taç, çelenk
Cibin = sinek.
Ciran = ceylan, geyik.
Cirip = dönüm (bağlarda ve tarlalarda kullanılan ölçü).
Cönk = gemi.

Ç

Çaġır = şarap, içki.
Çaġlıġ = zaman, vakıt, kadar, gibi.
Çaġa = körpe, çocuk.
Çaķın = şimşek.
Çaķınmaķ = sakınmak.
Çal = kır, kır renkli, kart, çerçöp, ihtiyar.
Çapķalmaķ = çabalamak, debelenmek.
Çapķun = akın.
Çapmaķ = baş kesmek, koşmak.
Çarlamaķ = avazla çağırmak.
Çarlatmaķ = çağırmak, önermek.
Çatma = yamalı elbise, çadır, ağ.
Çav = ün, ses, şöhret.
Çavmaķ = meşhur olmak.
Çerik = çeri, asker, cesur.
Çüşkürmek = aksırmak, fışkırmak.
Çeşen = şölen, düğün, eğlence.
Çıdamaķ = sabretmek, katlanmak.
Çıray = çehre, şekil.
Çırmaķ = sarmak, kuşatmak.
Çırmaşmaķ = sarmaşmak, dolaşmak.
Çin = doğru, gerçek.
Çirge = avcıların avın etrafını çevirmeleri.
Çirikmek = düşünmek.
Çizginmek = çepçevre dolaşmak, oynamak.
Çökür = bir çeşit saz, diken.
Çöp = gerçek, lâyık, uygun.

Çum = güçlü, bütün, hep.

Çum kara = kapkara.

Çummak = suya dalmak, batmak.

Çupulmak = çözülmek, paralanmak.

Çüçük = tatlı.

D

Dak, dek, dik = gibi.

Dapku = ayıplama, başa kakma.

Dapkur = saf, alay, kez.

Digen = söyleyen.

Digeysin = diyeceksin.

Dik, tik = kadar, gibi (emir kipi üçüncü şahıs eki: asradik = saklasın, kördik = görürsün gibi).

Din, dın = kelimenin sonunda "-den hali" : yazmakdın = yazmakdan.

Dip = deyip, diyerek.

Diyalman, diyealman = diyemem.

E

Erk = kalelerde sarp yer, şehrin yüksek yeri, büyük saray.

Erman = özlem, istek, çare.

Esrü = çek.

Esrük = sarhoş.

Eye = sahib.

Eyegü = kaburga, yan, kenar, taraf.

Eylegen dik = eylediği gibi.

Eylegey = yapayım, yapsın.

Eylegüng = eyleyeceksin.

Eylegüsi = eyleyici.

Eylep = eyleyip, eyleyerek.

G

Ge, ke, ka, ga = kelimenin sonunda "-e hali" : kelmekke = gelmeye, sevdalısıga = sevdalısına.

Geç, ğaç = kelimelerin sonuna gelir : körgeç = görünce, kılgaç = kılınca.

Gezek = meze, Farsçada da bu anlamdadır.

Gine, kına, gına = küçültme edatı : öygine = evcik, balagına = çocukcağız, yumalak kına = yuvarlacık.

Göbleg = kelebek.

Göregen = damat, güvey (Timur Han soyundan olup da Çingiz Han soyundan kız alan kişi).

Görk = güzellik.

H

Haçır = katır.

Harmak = yorulmak, bitkinlik göstermek.

Hemol = aynı, hem ol.

Her yan = her taraf.

Hırmend = Sistan'da büyük bir nehir.

Hucek = hikâye, efsane.

Hürer = köpek gibi havlar.

I

Ilanmak = dönmek, çevrilmek.

Ilbarmak = pişmek, yanmak, sıcak su ile haşlanmak.

Ilğamak = akın etmek, düşmana ansızın saldırmak.

Is = akıl, koku.

Isığ = sıcak.

Isıtmak = sıtmaya tutmak.

İ

İçkü, içki = içki, keçi.

İdiş = kap, zarf.

İge = sahib, mevlâ, Tanrı.

İgek = eğe kemiği.

İgeklemek = süslemek, cilalamak, eğelemek.

İgelemek = sahib olmak.

İgelenmek = eğlenmek, dinlenmek, konaklamak.

İgenmek = eğilim göstermek.

İgermek = eğriltmek, döndürmek, izlemek.

İgin, egin = sırt, arka.

İgirmek = dönmek, iplik eğirmek.

İgme = eğilmiş, çarpılmış, kavisli.

İgni = kolun yeni.

İgürmek = hükmünü yürütmek.

İkeç = iken.

İkegü = ikisi birlikte.

İkelesi = her ikisi.

İkeley = ikisi birden.

İken = bir kelime ile birlikte kullanılır; örneğin : atası ikenni = atası olduğunu.

İkendür = imişdür.

İkev = ikisi birlikte.

İkevlen = ikisi birlikte.

İkin = ekin. İrkin kelimesinden; bir kelime ile birlikte kullanılır : bu irdi ikin = bu idi ki. İkin, ikisi anlamına da gelir.

İkinç = ikinci.

İl = halk, âlem, el, yıl.

İlemek = eylemek, kılmak.

İleyimde = önümde.

İlge = insan, insanoğlu, il, halk.

İlgermek = ele getirmek.

İllig = elli.

İlgek = düğme, halka, zencir.

İlgeri = ileri, önce, önceki, ilki.

İlgermek = kavramak, tutmak, zabtetmek.

İlgün = tebea.

İlik = el, kol.

İlkide = elinde, yanında, tasarrufunda.

İlkin = eli ile.

İlmek = birleştirmek, asmak, düğüm, bağ.

İltmek, iltürmek = iletmek, ulaştırmak,

İmçek = meme.

İmes = değil.

İmgek = emekleme, zahmet, eziyet.

İndürmek = indirmek, çağırmak.

İneg = küçük kardeş, dadı.

İn͡g = yanak.

İngek = çene çukuru.

İr͡gremek = içlenerek ağlamak.

İngimek = eğrilmek.

İni = küçük kardeş.

İranlık = serbestlik, erkeklik.

İrdi = idi.

İren, irgen = erişen.

İrik = iri, kaba.

İriklik = ermişlik.

İrikmek = sabahleyin erken kalkmak.

İrk = erk, iktidar, ihtiyar.

İrken = bir kelime ile birlikte kullanılır : kim irkenimni = kim olduğumu; irkendür = olmuştur.

İrkin = fiillerin sonuna getirilir : bolmadı irkin = olmadı ki.

İrkinmek = kastetmek, eğilim göstermek.

İrlik, irenlik = erlik.

İrmes = değil.

İrn, irni = dudak.

İrte = önce, erken, yarın.

İrte kiçken = daha önce geçmiş.

İrtegi = eski söz, efsane, kıssa.

İrte͡ng = erken, sabahleyin.

İrür = dır.

İs = koku.

İski = eski.

İskirmek = eskimek.

İsre = alt.

İşmek = bağlamak, kazmak.

İt = et, köpek.

İtek = etek.

İtik = kaybolmuş, sert, keskin, tiz.

İtken = eden, kaybolan.

İtmek = etmek, ileri sürmek, kaybetmek.

İvrülmek = bir şeyin çevresinde dolaşmak, çevrilmek.

İvürmek = çevirmek.

İyelep = sahibi olarak.

İyurmak = ayırmak.

K

Ḳalın = yığın, çok, yoğun.

Ḳamuḳ = kamusu, hepsi.

Ḳapap = kapamak mastarından kapayıp, kuşatıp, çevirip.

Ḳaptan = giyecek, kaftan.

Ḳarağ = göz, göz bebeği.

Ḳaraḳcı = yol kesen, hırsız.

Ḳaraḳmaḳ = yağma etmek.

Ḳarangu = karanlık.

Ḳaravul = öncü.

Ḳarğamaḳ = sövme, incitme.

Ḳarı = ihtiyar, bir kolaç-uzunluk.

Ḳaru = kol, pazı, bir nesneye verilen karşılık.

Ḳaş = karşı, ön, birlikte, yan.

Ḳatla = kere, kez.

Ḳavmaḳ = kovmak, sürmek.

Ḳay = hangi, nerede.

Ḳayan = taraf, yan, hangi.

Ḳayda = nasıl, ne biçim, ne yolda.

Ḳayğu = keder, tasa.

Ḳayğurmaḳ = korumak, gam yemek, bir işi yapmak, döndürmek, kaybetmek.

Ḳayıtmaḳ = dönmek.

Ḳaysı = hangi.

Ḳaytarmaḳ = döndürmek.

Ḳayu = hangisi, kaygı.

Ketek = tavuk kümesi.

Ḳılğu = kılası.

Ḳılğudiktür = kılmak üzeredir.

Ḳılğunça = kılınca.

Ḳımaç = şaşı.

Ḳın = zahmet, eziyet, işkence.

Ḳırağ = kenar, yan.

Ḳırağlıḳ = kıtlık.

Ḳırnaḳ = odalık, cariye.

Ḳıya baḳmaḳ = öfke ile bakmak.

Ḳıyağ = zalim.

Ḳızğanmaḳ = kıskanmak, öfkelenmek.

Ḳızıḳmaḳ = kükremek, azmak, hırslanmak.

Ḳızıtmaḳ = kızdırmak, ateşte ısıtmak.

Kiber = yassı ok demiri.

Kiçkurun = akşamdan sonra geç vakıt.

Kiltüredür = yerine getirmektedir.

Kime = gemi.

Kin = arka.

King = geniş, geç.

Ḳingeş = toplanıp konuşmak, oturum.

Kint = kent, şehir.

Kirgenimde = girdiğimde.

Kiryas = evin avlusu, Farsça da bu anlamdadır.

Kisek = yapışmış katı toprak parçası.

Kişiḳaram = halk.

Kiyürmek = geçirmek, sokmak.

Kiz = keçe.

Ḳoçuşmaḳ = kucaklaşmak.

Ḳolan = yabani at, eşek, davar.

Ḳoldamaḳ = elini tutmak, yardımcı olmak.

Ḳolmaḳ = özür dilemek, nikâhla kız isteyip almak.

Ḳonğarmaḳ, koṅğarmaḳ = yerinden kımıldatmak, koparmak, kökünden çıkarmak.

Ḳopmaḳ = yerinden kalkmak.

Ḳoparmaḳ = yerinden kaldırmak, meydana getirmek.

Ḳoruğ = halvet, yasak olan yer, koru, bağ.

Ḳoş = çift.

Ḳoşnı = arkadaş.

Ḳotḳarmaḳ = kurtarmak.

Ḳoy = koyun, koymak mastarından emir.

Ḳoyı = aşağı, alt.

Ḳoymaḳ = bırakmak.

Ḳoyun, ḳoyan = toz, kasırga.

Kögrek = ciğer, göğüs, bağır.

Kögermek = yeşermek, yapraklanmak.

Kök = gök, mavi, ahenk, bir şeyin aslı.

Kökeltaş = süt kardeş.

Köl = gömlek.

Kölege = gölge.

Kölgü = gölge.

Kömük, kimük = kemik.

Kön͡glek = gömlek.

Köp = çok.

Körgüzmek = göstermek.

Körük = yumurta basan tavuk.

Kötelmek = kalkmak, hoşlanmak.

Kötermek = kaldırmak, götürmek, defetmek, yok etmek.

Közgü = ayna.

Ḳunġarmaḳ = yerinden kımıldatmak.

Ḳurġan = kale.

Ḳurġaşun = kurşun.

Ḳurtġarmaḳ = kurtarmak, yaralamak.

Kurya = baraka, kulübe.

Ḳutan = saka kuşu, mandıra.

Ḳutḳarmaḳ = koparmak, kökünden çekip çıkarmak.

Ḳuruġ = kuru, zayıf, kıyı, kenar.

Ḳutulmaḳ = kurtulmak, kaçmak.

Ḳutur = uyuz, çopur, çiçek bozuğu.

Ḳuvanmaḳ = güvenmek, inanmak,

Ḳuyaş = güneş.

Ḳuyıġı = kuyu.

Ḳuzġalmaḳ = kımıldanmak, harekete gelmek, dalgalanmak.

Külek, külak = büyük dalga, Farsçada da bu anlamdadır.

Külgü = gülme, gülecek şey.

Külük = hayvan, beygir.

Kün = gün.

Kütavul = bekçi.

Küyev = güvey, damat.

Küymenmek = bahane, sebep bulmak.

Küymek = yakmak.

Küynük = ufak kap.

Küyük = yanmuş.

L

La = ah, eyvah gibi özlem bildiren edat.

Laçin = şahin, sarp.

Lek = bir para (her lek on tümen).

M

Mamuġ = pamuk.

Man͡gla = alın.

Meselllik = gibi.

Mol = bol, geniş, muhtaç.

Monġuz = boynuz.

Mundaḳ = bunun kadar.

Mundu = mızrak şeklinde bir çeşit şiş.

Mun͡g = derd, keder, tasa.

Mun͡gaymaḳ = acı duymak, umudsuzluğa kapılmak, dertlenmek.

Mun͡gdaşmak = dertleşmek.

Mun͡gluġ = dertli, tasalı.

Murçel = kule.

N

Narı = öte, yan.

Ni = ne, değil, yok.

Ni = kelimenin sonunda olursa "-i hali" : lutfnı = lutfı (lutfu). Vokallerden sonra olursa "ni" yerine "yi" : bade-peymayı = badepeyması.

Niçük = niçin, nasıl.

Nige, nice = nice, niye.

Nime = hiç bir şey, her ne ki, nitekim, nesne.

Nişe = nice.

Nitkey = ne eder, ne yapar.

Nitük = nice.

Nivçün = niçin.

O

Oġrı = hırsız.

Oḫşamaḳ = benzemek, övmek.

Oḳşaşı = benzeri.

Oḳ = çabuk, hepsi.

Oḳ = hem (pekiştirme edatı).

Olğamaḳ = büyümek, yaşlanmak.

Olturğuzmaḳ = oturtmak.

Omaç = tarhanaya benzer bir aş.

Onamak = bir işe razı olmak, beğenmek.

Onatmaḳ = birini sözle kandırmak.

Opa, öpe = öfke.

Ornamaḳ = oturmak, yer etmek.

Ornatmaḳ = oturtmak, temelleştirmek, yerleştirmek.

Ornuḳmaḳ = acele bir işe tutulmak.

Orun = yer; ornuda = yerinde.

Orunmaḳ = çabalamak, sendelemek.

Oşal = o kişi.

Ot = ateş.

Oya = küçük kız kardeş.

Oynağalı = oynamak için.

Ö

Ögün = den başka, andın ögün gibi.

Ögürmek = aşırı bağırıp çağırmak ağlamak.

Öktek = dargın, öfkeli, inatçı.

Öksük = eksik.

Öküş = çok, aşırı.

Ölgen = ölü, (Abuşka ölken olarak tesbit etmiştir).

Ölük = ölü.

Öllük = yaşlı, nemli.

Öndür = yüksek, çirkin, kusurlu.

Öng͡ = ön, doğru, düz.

Öpçin = zırh, silâh.

Öpkeli = öfkeli.

Ört = ateş, cehennem, yangın, zehir.

Örtegey = yakar, yakacak.

Örtenmek = yanıp kavrulmak, kızmak.

Ötkenmek = yaşamak, taklit etmek.

Ötkeri = sebep.

Ötkermek = oturmak, geçirmek, ezberden okumak.

Ötkün = geçen, iz bırakan, geçici.

Ötküzmek = geçirmek, göndermek.

Ötmek = geçmek.

Ötrü = karşı.

Ötrük = yalan.

Öy = ev.

Özge = başka.

P

Pazman (Radl. Sart) = sıkıntılı, öfkeli, düşünceli. Kumukça'da üzüntülü anlamına pasman kelimesi vardır.

Pulpuş = evlerin damı altındaki kiriş ağacı.

Pülemek = nefes etmek, püflemek, körüklemek.

S

Sağınmaḳ = sanmak, saymak, hatırlayıp ağlamak, tasavvur etmek.

Sağış = sayı, hesap.

Salğu = salmaktan isim.

San = yoklama, sayma, hesap.

Sançmaḳ = saplamak, sokmak.

Sarğarmak = sararmak.

Sarı = taraf.

Sarığ = sarı.

Savut = zırh.

Sayı = kelimelerin sonuna getirilerek "nice" anlamını verir : kılgansayı = kılınca.

Sayu = sayı, hesap, saymak, saygı göstermek.

Sepi = derileri kösele haline getirmek, kürkleri boyamak.

Sınġan = kırık.

Sınmaḳ = kırmak.

Sıpḳarmaḳ = süzerek içmek, sömürmek.

Sırmamaḳ = almak, kapmak, kaldırmak.

Sızġurmaḳ = sızdırmak, belli etmek, nakşetmek.

Sigirmek = sıçramak.

Silemek = saygı göstermek, konukseverlikte bulunmak.

Sin = sen.

Sin͡gil = küçük kız kardeş.

Sin͡gremek = dertle, gizlice ve yavaşca oğlamak.

Sirgek = uykusuzluk.

Sisgenmek = dehşetle uykudan sıçırayıp kalkmak.

Sivurġal, Siyurġal = sürekli ihsan, bahşiş, hoş tutma.

Sizmek = çizmek, yazmak.

Soġat = armağan, ihsan.

Soḳranmaḳ = mırıldanmak, yakınmak.

Son͡g = sonra.

Soraġ, sorıġ = haber, müjde, iz, soru, soracak yer.

Sögünç = azarlama.

Sustaymaḳ = yorgun ve gevşek olmak.

Suvamak = sıvamak.

Sün͡gek = kemik.

Sürḳut = kadehin dibindeki son yudum, geceden kalan yemek.

Sürük = sürü.

Ş

Şamat, şamt = laciverde yakın bir renk, boya (bu kelime yalnız *Bedayiu'l-Lugat*'ta vardır).

Şel = kötürüm, sakat, Arapçada çolaklık.

Şin = sevinç, zevk, safa.

Şemyan = çadır.

Şestman = sulandırılmış yaldızlı boya (bu kelime yalnız *Bedayiu'l-Lugat*'ta vardır).

Şudrun = çi, ḳırağı.

Şunġar = şahin, laçin.

T

Tabu, tapu = senet, sicil, itaat, secde edip baş eğmek.

Tabuġ = tapma, ibadet, tapu.

Taġar = kap, çanak, çömlek, küp.

Taġay = dayı.

Taḳamaḳ = dağılmak.

Taḳızımaḳ = sürçmek, aksamak.

Talġan = yorulan, yağma.

Talpınmaḳ = oynayıp sıçıramak, telaşlanmak, çarpınmak.

Tam = dam.

Tamızmaḳ = damlatmak, damlamak.

Tammaḳ = damlamak.

Tamuġ = cehennem.

Tan͡g = şaşma, tan yeri açılmazdan önceki vakıt.

Tan͡g atḳuça = şafak sökünce.

Tan͡gla = yarın, gelecek gün.

Tan͡glamaḳ = şaşmak, ayıplamak.

Tanlamaḳ = ayırmak, seçmek.

Tanmaḳ = inkâr etmek.

Tapılmaḳ, tapulmaḳ = bulunmak.

Tapmaḳ = bulmak.

Tapşurmaḳ = teslim etmek, emanet etmek.

Tarıḳmaḳ = darılmak.

Tarḳmaḳ = dağılmak.

Tarḳatmaḳ = bölmek, ayırmak.

Tartımaḳ, tartmaḳ = çekmek, bilgi edinmek.

Taş = Dış.

Taşlamaḳ = atmak.

Tavuş = ayak sesi, şamata.

Tavuşmaḳ = cesaretle kalkmak, sıçramak, hızlı gitmek.

Tayaġ = baston.

Tayılmaḳ = kaymak, kaçmak, seyrekleşmek.

Taymaḳ = kaymak, denge, yüklemek.

Tırmaḳ = sarmak, sağlamlaştırmak, tırnaklamak.

Tigin = gibi.

Tigre = çevre, taraf.

Tikiş = döğüş, savaş, dip, çukur, yetecek kadar nesne.

Tik turmaḳ = doğru durmak.

Tikürmek = çevirmek, dolaştırmak.

Til = dil.

Tilbe = deli.

Tilep = dileyip, isteyip.

Tilep tapmayın = isteyip bulamayınca.

Tilmek = dilim dilim etmek.

Tilmürmek = özleyerek bakmak.

Tım tım = damla damla.

Tiney = dinleneyim.

Ting = denk, çift, birlikte, karşı-karşıya.

Tindürmek = dindirmek, yatıştırmak, durdurmak, rahatlandırmak.

Tin͡giz = deniz.

Tinmek = dinmek, dinlenmek, alıkoymak.

Tipük = tekme, ayakla urma.

Tirgüzmek = diriltmek.

Tirmek = devşirmek.

Tiri = diri, deri.

Tirik = diri, canlı.

Tişmek = çözmek.

Tişük = delik, yarık.

Titmek = didik didik etmek.

Tive = deve.

Tivremek = dikmek, batmak, sokulmak.

Tivrülmek = batmak, sancımak.

Tivrep = batıp.

Toḳtamaḳ = saklamak, bekletmek, alıkoymak.

Tola = dolu, çok, bol.

Tolġamaḳ = doldurmak, sarmak, çevirmek, kaplamak.

Tolġanmaḳ = dolaşmak.

Tolun = dolu.

Ton = don, giyecek.

Top = yığın, yuvarlak.

Tor = yavru, tuzak, ağ.

Toy = şölen.

Tozmaḳ = eskimek, dayanmak.

Tökremek = kapamak.

Töküz = tam, bütün, kusursuz.

Töngülmek = vazgeçmek, umudsuzlanmak.

Töpe = tepe.

Tör = evin yukarısı.

Töre = görenek, yasa.

Töş = karşı, yan, semt.

Tumaġa = şahin, kalpak, kuşların başındaki tac.

Tumşuḳ = dudak, gaga, burun.

Tanḳtarmaḳ = çevirmek, döndürmek.

Tustuġan = kâse, kadeh, desti, çanak.

Tutaş = karşı, bitişik.

Tutḳaç = tutunca.

Tuvaġ = davarların ayakları, atın tırnağı, perde.

Tuzmaḳ = sabretmek, katlanmak.

Tügen = yara, diken.

Tügün = düğün, sevinç, düğüm.

Tükelmek = tamam olmak.

Tükellemek = araştırmak.

Tükmek = dökmek, düğümlemek.

Tülügüm hey tülüm = şarkı ve türkülerin sonundaki nakarat.

Tün = gece.

Tüş = rüya.

Tütün = duman.

Tüz = düz, doğru.

Tüzeng = taşsız, topraklı yumuşak yer.

Tüzey = düzeyim, tertipleyeyim.

Tüzgen = tüzücü, yapıcı, çabuk.

Tüzlük = doğruluk.

Tüzmek = tertiplemek, hazırlamak, onarmak.

Tüzütmek = meydana getirmek, yükseğe çıkartmak, düz kaldırmak.

U

Uça = arka.

Uçaşmak = bahse tutuşmak, düşmanlık etmek.

Uçkun = kıvılcım.

Uçramak = görünmek, rastlamak.

Uçratmak = rastgetirmek, buluşmak.

Uçru = yakında geçmiş zaman.

Ulağ = ulaştırıcı, posta.

Ulakmak = şaşmak, yoldan çıkmak.

Ulmak = bağlamak.

Ulanmak = bulaşmak, derde yakalanmak.

Unğalmak = sağlık ve zafer kazanmak, doğruluk.

Uruk = kabile, hısım, akraba, topluluk.

Urun, urn = makam, yer.

Usal = kötü, eksik, savsaklanmaış.

Uşatmak = ufalamak, parlamak.

Utğuzmak = yenilmek, kaybetmek.

Utmak = kumarda kazanmak.

Uyalmak = utanmak.

Uyat = utanma, ayıp, suç, utanç.

Uyğağ = uyanık.

Uzatmak = uğurlamak, göndermek.

Ü

Üçkü = keçi.

Üçük = sönmüş ateş, silinmiş yazı.

Üksek = yüksek.

Ülken = ulu, büyük.

Ün = ses, feryad, şöhret.

Ündemek = seslenmek, çağırmak.

Ütmek = ateşte hayvanın tüylerini yakmak.

Üze = üzere, üzre, üzerinde.

Üzmek = kesmek, kırmak, kökünden çıkarmak.

Y

Yağ = ruh, cevher.

Yağdu = ışık, parlaklık.

Yağı = düşman, yabancı.

Yağın = yağış, yağmur.

Yakmak = etki yapmak.

Yalav = bayrak.

Yal = parlak, düz.

Yalang = yalın, çıplak.

Yalguz = yalnız, sade, tenha, tek.

Yalkınmak = yalvarmak, rahatsız etmek.

Yamğur = yağmur.

Yan = taraf.

Yana = yine.

Yançmak = ezmek, çiğnemek, yarmak, parçalamak.

Yandaş = dost, tanıdık.

Yandaşmak = yanyana gelmek.

Yanglığ = gibi, kadar.

Yanglamak = yenilenmek, tazelenmek.

Yanmak = dönmek.

Yap = yavaş, sessiz, akan su.

Yapuğ = uzun kebe, yağmurluk, çul, gelinlerin yüzüne yapıştırılan pul.

Yarağ = silâh, âlet, fayda, uygunluk.

Yarağlanmak = hazır olmak, hazırlanmak.

Yarmak = para.

Yaruğ = yarık, parlak, aydın, ışık.

Yarumak = parlak, aydın olmak.

Yarutmak = parlatmak, ışıklandırmak.

Yasağaç = yapınca, yaptıktan sonra.

Yasamak = yapmak, tertiplemek, düzeltmek.

Yaş = taze, genç, hayat, ömür. gizli, saklı.

Yaşunmak = gizlenmek.

Yaşurmak = saklamak, örtmek, izlemek.

Yaşurun = gizli, örtülü.

Yat = yabancı, zararlı.

Yatlamak = yadırgamak. yabancı saymak.

Yatlığ = kız, yabancı.

Yatmak = uzanmak, hastalanmak.

Yavuşmak = yaklaşmak.

Yazğurmak = suçlandırmak.

Yazmak = açmak, yaymak, yanılmak, süslemek, nakşetmek.

Yazı = kır, yazlık yer.

Yazuk = suç.

Yengi = yeni, taze.

Yıbarmak = göndermek, yollamak, bırakmak.

Yığ = hazır, toplu.

Yığaç = ağaç.

Yığlamak = ağlamak.

Yırak = uzak.

Yil = yel, rüzgâr.

Ying = yen, kol, yeni.

Yingil = hafif.

Yişilmek = açılmak, çözülmek.

Yitkürmek = eleştirmek, ulaştırmak.

Yiti, yitti = yedi.

Yitmek = yetişmek, kaybolmak, dönmek.

Yitmek = yetmek, elvermek, yeter olmak.

Yok = değil.

Yoldamak = yol göstermek.

Yolukmak = uğraşmak, karşılaşıp görüşmek, buluşmak.

Yosun = kural, görenek, düzen, tarz, üslûb; burungı yosunca = eski görenek üzerine.

Yosunluk = kurala ve geleneğe uygun; yosunluk kişi = düzgün adam; bozulgan yosunluk = bozuldukları halde.

Yumak = yıkamak.

Yuy, yuyan = yalan, efsane, masal.

Yuymak = yıkamak.

Yügürmek = koşmak, yürümek.

Yüküşmek = saygı ile diz çökmek.

Z

Zili = kilim.

Zine = merdiven ayağı.

FARSÇA KELİMELER

A

Ābādān = bayındır, şen, güzel, gösterişli.

Ābile = kabarcık.

Āferiniş = yaradılış ve yaratıklar.

Āgāh = bilen, haberi olan.

Āḫker = ateş koru, kızıl ateş.

ʻAlālā = gürültülü, çığlık, kavga, kargaşa.

ʻAnkā = adı bilinip kendi bilinmeyen efsaneleşmiş bir kuş.

Ārāste = süslü, tertipli.

Ārenc = dirsek.

Ās = değirmen.

Āsā = süs, bezek, gibi.

Āsān = kolay.

Āsīb = zarar, incinme, acı.

Āşām = içmek anlamına gelen āşāmīden mastarından emir, isimlerin sonuna getirilip bileşik sıfat yalır : bāde-āşām = içki içen.

Ayāğ = kadeh, şarap kâsesi.

Āzer = ateş, şemsî yılın dokuzuncu ayı.

Āzerm = utanma, yumuşaklık, şefkat, haşmet.

Āẕīne = cuma.

Āzürde = incinmiş.

B

Bāc = vergi, harac, baç.

Bād = yel, olsun, hayr-bad = hayr olsun.

Bād-āverd = Husrev'in sekiz hazinesinden ikinci hazinesinin adı.

Bāhter = batı (eski şairlerin eserlerinde doğu yerine kullanılmıştır).

Baḫye = dikiş.

Bāliş, bāliṣt = yastık.

Bāre = kere, nöbet, at.

Bārīk = ince.

Bāver = inanmak anlamına gelen baveriden mastarından isim : inanma inanç; sıfat olarak sağlam, doğru.

Bāyist = gerekli, zorunlu.

Bāz = şahin.

Bed-mihr = şefkatsiz.

Behmān = filan ile birlikte kullanılan bir söz : behman ü fülan.

Behr = pay, kısmet.

Belī = evet.

Berāzende = yakıştırılmış, bir şeye eklenmiş.

Berceste = güzel, yakışıklı, sıçramak anlamına gelen bercesten mastarından isim.

Berg = yaprak, mal, yük, aheng.

Berīd = haberci, postacı, ulak.

Bergüstevān = savaş atlarına giydirilen zırh.

Bernā = genç, yeğit, iyi, güzel.

Berū-mend = taze, yararlı.

Besī = çok.

Best = bağlamak anlamına gelen besten mastarından geçmiş zaman; düğüm, kilit, parmaklık.

Besme = rastık.

Beteng = sıkmak.

Beze = suç, yanlışlık.

Bīdād = zulüm, zalim.

Bidrūd = sağlık, esenlik.

Bīendāze = ölçüsüz.

Bihbūd = sağlık, düzenlik, iyilik.

Bihıl = bağışlama, af etme.

Bîm = korku.

Bismil = boğazlanmış.

Bīşe = orman.

Bīz = elemek anlamına gelen bihten mastarından emir, nükte-biz = nükte eleyen.

Būd u nebūd = varlık, yokluk.

Būm = baykuş, yer, yurt, tabiat.

Būrıyā = hasır.

Bün-gāh = ev, para ve eşya konacak yer, eşya mahzeni.

Būrīde = kesilmiş, değişmiş.

Būrrān = kesici, keskin.

Büt = put, güzel, sevgili.

Büze = inişli çıkışlı, dereli tepeli yer.

C

Cārūb = süpürge.

Cev = arpa.

Cevcev = parça parça.

Cüst = arama, aramak anlamına gelen cüsten mastarından isim.

Cüz = başka.

Ç

Çābük-rev = çabuk giden, koşan.

Çāder = çadır, örtü, çarşaf.

Çāk = yırtık.

Çāl = yuva, çukur, iki renkli nesne, çil at.

Çeng = kanuna benzeyen bir çalgı.

Çerb = yağlı, semiz.

Çerde = renk, özellikle kara yağız.

Çermīn = deriden yapılılmış.

Çīn = kıvrım, büklüm, buruşuk, toplamak anlamına gelen çiden mas-

tarından emir, ismin sonuna getirilerek bileşik sıfat yapılır : mive-çin = yemiş toplayan.

Çüşt = çevik.

D

Dāğ = insan ve hayvan tenine kızgın demirle vurulan damga, yara.

Dās = orak, iki yanı keskin silâh.

Debîr = yazıcı.

Ded = arslan, kaplan, kurt gibi yırtıcı hayvanlar.

Değa = hile, hileci.

Değal = hile.

Dekke = set ve peyke.

Dem = soluk, demirci körüğü, zaman.

Demān = öfkeli, kükremiş.

Dengāne = şaşkınca, sersemce.

Derende = yırtıcı.

Derḫāst = istek.

Derḫūr, derhūrd = lâyık.

Dervāze = her zaman açık duran büyük kapı.

Derz = yiv, ince oyuk yol.

Destār = sarık.

Deşne = hançer.

Dev = koşmak, atılmak anlamına gelen deviden mastarından emir.

Devāc = yorgan, yüz örtüsü.

Devālî = İhaz hakimi olan kişi.

Dey = şemsî ayın onuncusu, kışın ilk ayı.

Dijem = ekşi yüzlü, kaygılı, hasta, düşünceli, öfkeli, bulanık, karanlık.

Dîvāne-kirdār = deli gibi.

Dihḳān = köylü, köy ağası.

Diz = kale.

Dūde = ocak, kabile, soy sop.

Dū gāne = iki; "gâne anlamı değiştirmez, yalnız kuvvetlendirir".

Dū rūyān = iki yüzlüler.

E

Efgār = yara, yaralı.

Efzār = âlet.

Enbūh = çok, çokluk, kalabalık, meclis.

Endūh, endüh = keder, kaygı, tasa.

Endūz = kazanmak anlamına gelen enduhten mastarından emir. İsimlerin sonuna getirilerek bileşik sıfat yapılır: dust-enduz = dost kazanan.

Erre = bıçkı, testere.

Eyvān = köşk, oturacak yüksek yer, büyük sofra, kemer, kemerli yapı

F

Fāḫte = üveyk kuşu.

Fer = şan, parlaklık, tazelik.

Ferāhem = toplama, toplu.

Fercām = son.

Fersā = eskimek, yıpranmak anlamına gelen fersuden mastarından emir : felek-fersa = feleği yıpratan.

Ferzâne = bilgin.

Fireh = ileri geçme, güzellik, şan.

Firîb = hile, aldatmak anlamına gelen firifden mastarından emir, isimlerin sonuna getirilerek bileşik sıfat yapılır : dil-firib = gönül aldatan.

Firūdest = birkaç kişinin bir ağızdan usul ile şarkı söylemesi.

Fūṭa = peştimal, önlük.

Fürūğ = parlaklık.

Füsūs = efsus'un hafifletilmesi, eyvah, yazık.

G

Gāh = yer ve zaman edatı.

Ġalṭān = yuvarlanan.

Ġam-zidā = gamı silen, gideren.

Ġāze = yüze sürülen düzgün, kızıllık.

Gāzür = çamaşır yıkayan.

Gebr = ateşe tapan, mecusî.

Gebrekî = bir cins şarap kabı.

Geç = kireç.

Ged = dilenci, dilencilik.

Gelle, gele = sürü.

Ġenc = hazine.

Gencūr = hazine bekçisi.

Gerd = toz, toprak.

Gerd = dönmek, dolaşmak anlamına gelen gerdiden mastarından emir; âlam-gerd = dünyayı dolaşan.

Gerī = bir ölçü.

Geybūr = yassı ok demiri.

Gil = çamur, balçık.

Gird = toparlak, top, çevre, yuvarlak.

Girev = tutu, öndül, rehin.

Gird-i Yezdī = Yezd şehrinde işlenmiş bir çeşit kumaştan yapılan yüz örtüsündeki süsler, benekler (bu kelime ancak *Persian-English dictionary*'de dolayısiyle bulunmuştur).

Girih = düğüm.

Gīsū = saç.

Gītī = dünya.

Giyā = saman, ot.

Gūgird = kükürt

Gūl = ahmak.

Ġūr = alçak, kahbe.

Gūşmāl = kulak burma.

Ġulū= kalabalık.

Gūy = söylemek anlamına gelen güften mastarından emir, isimlerin sonuna getirilip bileşik sıfat yapılır: keramet-guy.

Gūyā = söyleyen.

Gül-bün = gül fidanı, gül biten yer.

Gülgeşt = gezinti yeri.

Gül-gūn = gül renkli, Şirin'in bindiği atın adı.

Gül-i sūrī = kırmızı gül.

Güm = kayıp.

Gümān = kuşgu, şüphe.

Günbed = kubbe.

Güng = dilsiz.

Gürd = pehlevan.

Güster = döşemek, yaymak anlamına gelen güsterden masatrından emir; ruh-güster = ruh yayan.

Güvāh = tanık.

Güvār = hazmetmek anlamına gelen güvariden mastarından emir; hoş-güvar.

Güvārā = hazmı kolay ve hoş olan şey.

Güzīr = çare.

H

Ḥam = eğri, büklüm, kıvrım.

Ḫamyāze = esneme.

Ḫᵛān = okumak, çağırmak anlamına gelen ḫᵛānden mastarından emir, isimlerin sonuna getirilerek bileşik sıfat yapılır; ġazel-ḫᵛān = gazel okuyan.

Ḫᵛān = sofra, sini, tepsi.

Ḫārā = katı taş, mermer.

Ḫārḫār = kalp üzüntüsü.

Ḫāre-kāv = taş yonucu.

Ḫas = çörçöp.

Ḫᵛāste = istenilmiş.

Ḫāste = kalkmak, belirmek anlamına gelen hasten mastarından; kalkmış, belirmiş.

Ḫāşāk = çörçöp, süprüntü.

Ḫāverān = Horasan'a bağlı bir şehir.

Ḫayr-bād = hayır olsun.

Hencār = kural, tarz.

Ḫīre = bulanık, karanlık, şaşkın.

Ḫıred = akıl.

Ḫırmen = harman.

Ḫışt = kerpiç, tuğla; ḫışt-zen = tuğlacı.

Ḫīz = kalkmak, sıçramak, atılmak anlamına gelen hasten mastarından emir; seher-hız = erken kalkan.

Ḫīzrān = hezaren denilen ağaç.

Hīme = odun, kütük.

Ḫoy = ter.

Ḫum = küp.

Ḫūrd = yemek, yiyecek.

Ḫurde-dān = dikkatli, ince işleri bilen.

Ḫursend = kısmetine razı, tok gözlü, sevinçli.

Ḫurūs = horoz.

Hūş-yār = akıllı, uyanık.

Ḫūşe = başak, salkım.

J

Jende = yamalı, eski püskü hırka.

Jerf = derin.

K

Kāc = şaşı, tokad.

Kāh = saman.

Kāḫ = köşk.

Kāviş = tahta kulplu kap.

Kāriz = bahçeleri sulamak için yer altında yapılan su yolu.

Kās = büyük davul, kûs.

Kāste = eksilmiş, zayıflamış.

Kāş = keşke.

Kāv = kazmak, eşmek anlamına gelen kâviden mastarından emir ve mastar ismi.

Kāvkāv = arama, sorma.

Ked = ev.

Kef = köpük.

Kefş = ayakkabı.

Kejdüm = akrep.

Kelāğ = yaban kargası, kuzgun.

Ken = kazmak, koparmak anlamına gelen kenden mastarından emir: hârâ-ken = taş koparan.

Kenī̇z, kenizek = cariye.

Kerā-mend = lâyık, uygun.

Keşiş = çekmek anlamına gelen keşiden mastarından, çekiş, cezbe, naz, durup dinlenmeden yürüme.

Ketāre = belde taşınan hançer.

Keyā = büyük padişah, ulu.

Ḳīr = zift, katran.

Kilk = kalem.

Kīne = kalbde gizli olan düşmanlık.

Ḳirā = herkime, herkimin.

Kirdār = iş, görenek, tarz.

Kīş = ketenden yapılmış bir çeşit kumaş, ok kuburu, ulus, mezhep.

Kītī-nümā = dünyayı gösteren.

Kūç = göç.

Kūdek = çocuk.

Kūh = dağ.

Kūlāk = büyük dalga.

Kūre = kuyumcu ve demirci ocağı.

Kūtāh = kısa.

Kūy = sokak.

Küllīçe = külçe.

Küncāyiş = sığma, sığıştırma.

Küncid = susam.

Künç = köşe.

Künd = kör, keskin olmayan, cesur.

L

Lābe = yaltaklanma, yalvarma, bu yolda söylenen söz.

Lāde = akılsız, ahmak.

Laḫt = parça.

Lāğ = alay, eğlence, laklaka.

Lāy = tortu, çamur.

Lette = kumaş, paçavra.

Lūk = iri, ağır, güçlü.

Lūlī = güzel, şuh, dilber.

Lung = futa, peştemal.

M

Mākiyān = tavuk.

Meğāk = çukur, mezar.

Merğūle = bükülmüş, örülmüş, kıvırcık saç.

Merz = yer; merz-ban = yer sahibi, sınır muhafızı, hâkim; Arapçası merzuban.

Merz u būm = ekilmiş yer, mülk, iklim.

Meze = tat, çeşni, bimeze = tatsız.

Mihr = sevgi, güneş.

Mihr-i giyā = Abdüsselâm denilen bitki, bu bitkiyi yanında bulunduranlar halk arasında sevilir, itibar kazanırmış.

Mis = bakır.

Mītīn = taş yonacak âlet.

Mīz-bān = ev sahibi, misafir ağırlayan.

Mūbid, mūbed = mecusilerin bilgini, hakim, filozof.

Mūy = kıl.

Muġ = ateşe tapan; mugbeçe = ateşe tapan çocuk, saki, meyhaneci çırağı.

Mūr = karınca.

Mūsīce = kumru.

Müft = değersiz, beleş.

Müje = kirpik.

Mühre = yumru, top gibi yuvarlak şey.

Müzd = ücret, kira.

N

Nāfe = ahunun göbeğinden çıkan misk.

Nāhencār = usulsüz, yolsuz.

Naḫeşb = Türkistan'da bir şehir ki, İbni Mukni' adında bir hakim, buradaki bir kuyudan büyü ile bir ay sureti göstermiş. "Mah-ı nahşeb", "Çah-ı nahşeb" tamlamaları eski edebiyatta çok geçer.

Nāl = kamış, düdük, inilti.

Naṭ' = döşek, sofra, yer yüzü.

Nāv = su arığı, oluk.

Neberd = savaş.

Nefīr = inilti, boru.

Neheng = su canavarı.

Nejeh = güzel ve taze fidan, çiçek şeklinde altın varak.

Nejend = tasalı, öfkeli, alçak.

Nemek-dān = tuzluk.

Neng = namus, utanma, şöhret.

Nerd = tavla oyunu.

Neverd = kıvrım, buklüm.

Nevk = bir şeyin ucu, sivri yönü.

Nevşādur = nışadır.

Nezeh = tavan.

Niger = bakmak anlamına gelen nigeriden mastarından emir.

Nīmrūz = Sistan'ın başka bir adı.

Nīreng = köz bağcılık, büyü.

Nīş = iğne, diken gibi ucu sivri şey, zehir.

Nīze = mızrak.

Nüvīd = müjde, hoşluk.

P

Pārsā = iyi adam, sofu.

Pās = gözetme, koruma, sıkıntı, üzüntü.

Pedīdār, bedidar = belli, görünen.

Pāyīn = her şeyin aşağı yönü.

Pedrūd = esenlik, veda.

Pejūh = soruşturma, araştırma.

Pergāle = parça, yama, kalın ve sert iplikle dokunmuş kumaş.

Pergend, pergende = dağınık.

Perk = ayrı, başlıbaşına.

Rervizen = delik delik nesne.

Peşşe = sivrisinek.

Peykān = okun ucu, ukun ucundaki sivri demir.

Peykār = savaş.

Peymāne = kadeh.

Peyveste = ulaşmış.

Pīç = büklüm.

Pīç ü tāb = telaş, şaşkınlık.

Pīçān = bükülücü, kıvrılıcı.

Pindār = gurur, kendini beğenme. böbürlenme; sanı.

Pīl = fil.

Pīrzen, pīrezen = koca karı.

Pīse = benekli, aklı karalı, alaca.

Pīşe = iş, sanat, görenek.

Pūye = sığırtme, koşma.

Püşte = tepe, yığın.

R

Rāmiş = nağme.

Rāstī = doğruluk.

Reg = damar.

Reh-neverd = yol alan.

Rem = ürkme.

Remîde = ürkmüş.

Revzene = pencere.

Rez = üzüm.

Riş = yara, sakal.

Rişte = iplik, dizi.

Rîv = hile, büyü.

Rîz = dökmek, saçmak anlamına gelen rihten mastarından emir; genc-riz = hazine saçan.

Rîze = kırıntı.

Rūbāh = tilki.

Rūd = ırmak.

Rūde = bağırsak.

Ruḫsār = yanak.

Rūstāî = köylü.

Rūy = tunç.

Rūze = oruç.

Rūzî = kısmet.

Rüst = ot bitmek anlamına gelen rüstem mastarından dili geçmiş zaman; sağlam.

Rüsteḫîz = kıyamet günü.

Sāğar = kadeh.

S

Sāl = yıl.

Sān = gibi, yöntem, usul, tarz, uslup, görenek.

Sārā = katıksız, halis.

Sāy = ezmek anlamına gelen sayiden mastarmadn emir.

Sāz-vār = hale, tabiata uygun.

Sebū = testi.

Sebük = hafif.

Sek = köpek.

Semender = ateşte yürüyen hayvan.

Ser-menzil = konak başı.

Sere = iyi, doğru, seçkin, geçer akça.

Sî = otuz.

Sifāl = çanak, testi.

Sigāl = fikir, endişe, soru, söz.

Sîlî = sille, tokat.

Sindān = demircilerin üzerinde demir dövdükleri örs.

Sitîz = kavga, savaş.

Sorāğ = eser, iz (Türkçeden alınmıştır).

Sūd = fayda.

Sūg = dert, sıkıntı, yas.

Sūhān = eğer.

Süft = delik.

Sünbāde = zımpara.

Sütūh = bezgin, kederli.

Sütūr = binek hayvanı.

Ş

Şādürvān = padişahların çadırları önüne çekilen büyük perde, gölgelik, değerli ve renkli döşeme.

Şāḫ = dal.

Şāhid = dilber, sevgili.

Şār = şehir.

Şebān = çoban.

Şebāne = gece içilen şarap, geceden kalma su ve ekmek gibi şeyler.

Şeb-çerāğ = geceleri parlayan inci.

Şebdîz = kara yağız at, Husrev'in bindiği atın adı.

Şebe = siyah boncuk.

Şeb - gîr = gece yola çıkan kervan.

Şeğāl = çakal.

Şekker-ḫā = şeker çiğneyen; "ha" hayiden mastarından emir.

Şengerf = zincifre denilen kırmızı boya.

Şenūd = işitmek anlamına şeniden, şenuden mastarından, işidilen; güft ü şenud = söylenen ve işidilen.

Şerm-sār = utanan.

Şest = balık oltası, sayılardan altmış rakamının adı, okçuların baş parmaklarına geçirdikleri yüksük.

Şeydā = deli, divane.

Şigāf = yarık.

Şigerf = iyi, ulu, yakışıklı, şaşılacak şey.

Şigift = şaşmak anlamına gelen şigiften mastarından : şaşma.

Şikāl = köstek, hile.

Şikil = hamayil, köstek, hile.

Şīven = inilti, bağırıp çağırma.

Şu'bede = el çabukluğuyla gösterilen hüner, hokkabazlık.

Şümār = sayı, hesap.

Şūy = yıkamak anlamına gelen şüsten mastarından emir = elem-şuy; evli kadın.

T

Tāh = tek, kat.

Ṭāḳ = kubbe, tek; yapı kemeri (Arapçada da aynı anlamdadır).

Tāk = üzüm çubuğu, bağ kütüğü, asma.

Tāl = bakır ya da pirinçten yapılmış tepsi.

Tār = tel, karanlık, çözgü. Bu son anlamda pud kelimesiyle birlikte kullanılır : tar u pud = atkı ve çözgü.

Tārek = başın tepesi.

Ṭārem = kubbe, dam, kemer.

Tās-bāz = tasla oyunlar yapan hokkabaz.

Ṭaylasān = boyun atkısı.

Tebār = asıl, soy.

Tebeh, tebāh = zarar, bozuk, harap.

Teh beteh = tek tek, kat kat.

Tehemten = Zal oğlu Rüstem'in sanı.

Tek = koşmak anlamına gelen tekiden mastarından emir : tiz-tek = hızlı koşan.

Tek ü pūy = koşma.

Tek ü tāz = koşma.

Telḫ = acı.

Tenend = tenbel, örümcek.

Tenūr, tenūre = fırın; zırh gibi bir çeşit savaş elbisesi.

Terāviş = sızmak, damlamak, anlamına teraviden mastarından ; sızış, damlayış.

Terk = tolga, çadır ve kavuk tepeliği, dilimi.

Tevsen = özellikle başı sert at, dik başlı.

Ṭurīd = yarış, koşu meydanı, savaş, düşmanı kışkırtma, ileri karakol çarpışması (Bu kelime ancak Bianchi Sözlüğü'nde bulundu).

Teşne-leb = dudağı susuz.

Tīre = bulanık, karanlık.

Tīşe = külüng, keser.

Tūż = yayın kabzası üzerine kaplanan kayın ağacı kabuğu ve kirişi.

Ü

Üstüvār = sağlam, dayanıklı.

V

Vāde = asıl, madde ve temel, övünmek.

Vār = gibi, lâyık : şeh-var = şaha lâyık.

Vāreste = Kurtulmuş.

Vāye = gerekli, pay.

Velī = lâkin.

Ver = sahib; endişe-ver = endişeli,

Verd = gül.

Verziş = çalışma.

Vesme = rastık.

Y

Yaḫ = buz.

Yārā = güç, kudret.

Yāve = anlamsız, faydasız, saçma sapan.

Yeksān = birlikte, her zaman, müsavi.

Yele = salma, salıverme, koşucu.

Yeşim = yeşilimsi bir taş.

Yezek = öncü.

Z

Zābül = Efganistan'ın Güney kesimiyle Gürcistan'ın Kuzey kesimi.

Ẓāğ = karga.

Zaḫm = yara.

Zāl = ihtiyar.

Zāyende = doğmak, meydana gelmek, artmak anlamına gelen zayiden mastarından : doğmuş, meydana gelmiş, artmış.

Zebāne = terazi dili, ateş yalını.

Ẓeḳan = çene çukuru.

Zenaḫ = çene.

Zenaḫdān = çene.

Zeng = kir, pas, çıngırak.

Zengār = pas.

Zer-beft = sırma ile dokunmuş kumaş.

Zerrīne, zerīn = altın yaldızlı, altından yapılmış.

Zībā = yakışıklı, güzel.

Zidā = silmek, cilalamak anlamına gelen ziduden mastarından emir : gam-zida = gamı silen; akl-zida = aklı cilalayan.

Zihī = aferin, ne güzel.

Zişt = çirkin.

ARAPÇA KELİMELER

A

'Abher = nergis.

'Āc = fildişi.

'Aḳabe = sarp, yokuş, tehlikeli geçit.

Ālā = nimet ve ihsan anlamına gegelen "ila" nın çoğulu.

A'lī = a'la ile aynı anlamda.

Ağlāl = suçluların ellerine, boyunlarına bağlanan demir bağ anlamına gelen gal kelimesinin çoğulu.

A'mī = a'ma ile aynı anlamda, kör.

'Amm = amca.

'Anā = yorgunluk, zahmet, eziyet.

Aḳviyā = kavi kelimesinin çoğulu.

'Araḳ = ter, rakı.

'Āriż = yanak.

Ās = kakum denilen bir canavar.

Aṭlas-ı gerdūn = dönen gök, felek (gerdun Farsçadır).

'Avd = avdet, geri dönmek.

'Azā = belaya sabretme.

B

Baḫl, buḫl = hasislik.

Baḳḳam = kırmızı boya ağacı.

Bārekallah = Allah mubarek etsin.

Baṭ = kaz, kaz biçimindeki surahi.

Batḥā = Mekke'de dağ arasında bulunan bir derenin adı.

Benān = parmaklar.

Berd = soğuk.

Berḳ = şimşek.

Bıḳā' = buk'anın çoğulu, yerler, ülkeler.

Bi'aynih = ayniyle, tıpkı.

Bike = sana.

Buḳ'a = yer, ülke.

Burāḳ = Peygamber'in Mirac gecesi binmesi için gökten gönderilen hayvanın adı.

Bürke = martı kuşu.

Bürūt = bıyık.

C

Ca'be = içine ok ya da yay konulan yelek.

Celā = yurttan ayrılma, gurbete düşme.

Celīs = arkadaş, aynı yerde oturan.

Cemmāz, cemāz = hızlı giden deve.

Cenb = yan.

Cez', ceza' = sabırsızlık, telaş ve üzüntü eseri göstermek.

Cirm = vücut, cüsse.

Cuġd = baykuş.

Cül = çul.

D

Daḫl = dokunmak, sitem etmek, etki yapmak.

Dāl = delâlet eden.

Dārü'l-emān = güvenilecek, korkusuzca sığınılacak yer.

De'b = edeb, görenek.

Debūr = Batı rüzgârı.

Dem = kan.

Demār = ölüm.

Deyr = hıristiyanların tapınağı, kilise.

Dimen = yurt anlamına gelen dimne kelimesinin çoğulu.

Düstūr = yasa, yöntem.

E

Eblaḳ = alaca donlu at.

Ebṭaḥ = Mekke'de dağ arasındaki derenin adı "Batḥā" dır. Bu da o anlama.

Ebter = kuyruğu kesilmiş hayvan, miskin adam, faydasıs şey.

Ecille = celil kelimesinin çoğulu, üstün olanlar.

Edhem = kara yağız at.

Efhem , f'efhem = anla.

Eızze = aziz kelimesinin çoğulu, aziz olanlar.

Elf = bin.

Emṭār = yağmurlar.

Encüm = yıldızlar.

Enkerü'l-aṣvāt = seslerin en çirkini.

Evbāş = serseri, çapkın.

Eymen = pek mutlu, sağ yerdeki,

Ezraḳ = temiz su, mavi.

F

Fāḳa = fakirlik.

Farḳ = baş.

Ferḳad = Kuzey kutba yakın iki yıldızdan her biri; ikisine birden ferkadan denir.

Fi'l-meṣel = gibi.

Fīrūze = açık mavi renkli değerli yüzük taşı.

G

Ġabrā = boz renkli, yer yüzü, dünya.

Ġanīm = düşmandan alınan mal.

Ġāret = yağma.

Ġarīn = sıvık, balçık.

Ġavr = dip, esas.

Ġırbāl = kalbur.

Ġış = kalpte olan şeyin tersini söylemek.

Ġulġul = gürültü, çığrışma.

Ġulüv = aşırı, Farsçada kalabalık.

H

Ḥabāb = su üzerindeki kabarcık.

Ḫabṭ = yanlış davranış.

Ḥacer = taş, (Nevaî bir yerde vezin zorluğuyle hacr olarak tespit ediyor).

Ḫāle, ḫāl = hala.

Ḥallāḳ = berber.

Ḥamel = kuzu, burclardan birinin adı.

Ḫammār = şarap satan, meyhaneci.

Ḫānḳah = tekke.

Ḫarābāt = meyhane.

Ḥarīf = arkadaş, dost, meslek arkadaşı.

Ḥarḳat = sıcaklık, yanma.

Ḫatbe = büyük iş, evlenecek kadına aracılık eden adam.

Ḫātem = son, mühür, yüzük.

Ḫaṭir = şeref sahibi, yüksek, muhataralı.

Ḫavānıḳ = hankah kelimesinin çoğulu, tekkeler.

Ḥay = diri, bir nesneyi toplamak, bu anlamıyla kabile yerinde kullanılır.

Ḫayl = sürü.

Ḫayṭa = ip, urgan, kazık.

Ḫaz = bir çeşit giyecek.

Ḫazef = çanak çömlek gibi nesneler.

Helāhil = ilâcı olmayan öldürücü zehir.

Hemm = tasa, kaygı, can sıkıntısı; çoğulu hümum.

Hevā = sevgi, bir şeye düşkünlük.

Hevān = alçaklık.

Ḥıdā = deveyi zorla sürmek, ya da türkü söyleyerek sürmek.

Ḥırz = muska.

Ḫuld = cennet.

Ḥulle = elbise.

Ḫumūl = bir kişinin adı sanı batmak.

Ḥūt = büyük balık, burclardan birinin adı.

İ

ʿİmāme = sarık.

ʿİmārī = tahtırevan, sedye.

İbā = çekinmek, vazgeçmek, tiksinmek.

İḥtisāb = hesap sormak; ihtisab ehli = belediye memuru.

İḳān = iyi ve yakın bilmek.

İmtilā = dolgunluk.

İrem = Şeddat'ın cennete benzetmek için yaptırdığı bağın adı.

İşfāḳ = esirgemek.

İttifāḳā = rastgele, tesadüfle.

İẕār = berkitmek, bir yeri sığınak haline getirmek.

İẕlāl = zelil etmek, alçaltmak.

K

Ḳābil = yetenekli.

Kāhil = ağır, tenbel, durgun, ihtiyar.

Ḳāḳum = derisinden kürk yapılan hayvan.

Ḳalʿ = koparmak, yerinden ayırmak.

Ḳand = şeker.

Ḳarrābe, ḳarābe = kırba, büyük şarap kabı.

Ḳaṣab = ince keten bezi : kasabpuş = ince keten bezi giyinmiş, başka anlamları da vardır.

Ḳāyil, ḳāil = söyleyen.

Kebān, kebbān = büyük terazi, güvenilir.

Ked = emek.

Kef = avuç.

Kehf = mağara, oyuk.

Kemāhī, kemāhiye = olduğu gibi.

Kesr = cüz, bölüm, kırmak; birinci anlamıyla "küsür" kelimesinin tekili.

Ḳısm = kısmet, pay.

Kisvet = elbise.

Ḳudmet = eskilik.

Kuḥl = sürme.

Ḳullāb = çengel.

Ḳulzüm = deniz.

Ḳurretü'l-ʿayn = insanın gözünü aydınlatacak şey.

Ḳurṣ = ekmek parçası, yuvarlak nesne.

Ḳūt = yiyecek.

Kümeyt = doru at, kırmızı şarap.

L

Laḫlaḫa = güzel nesnelerin birbirine karışması; güzel kokulu macun.

Lāuḥṣī = saymam.

Lāt = Arapların Cahiliyye devrinde Kâbe'de bulunan putlardan birinin adı.

Leb = bir yerde oturmak, yüzyüze gelmek, sevgi, doğruluk, vücudu bir yerde gerekli olan.

Ledün = İlâhî sırları bildiren bilim.

Likā = yüz.

Lu'āb = tükürük.

M

Mā = su.

Ma'raż = görülecek yer, sergi.

Māfîhā = içinde bulunan.

Mā-ı ma'în = saf su.

Maķdūr = ele geçirilmesi mümkün olan, kudret.

Maķsūm = bölümlere ayrılmış.

Maṣḥūb = sohbet mastarından, sohbet olunmuş, kucaklanmış, birlikte alınmış.

Masṭūr = satır halinde dizilmiş.

Māṭafā = batmayan, suyun üzerine çıkan nesne.

Māteķaddem = geçmiş, geçmiş zaman.

Maṭîr = yağmurdan ıslanmış, damla damla yağan yağmur.

Mażhar = bir şeyin meydana çıktığı, göründüğü yer.

Med = uzatmak, çekmek.

Medrūs = deli, eskimiş giyecek.

Mefseķa = fisk u fücur yeri.

Mekkār = hileci.

Men = o kişi ki.

Menāb = niyabe, vekâlet yeri.

Merāğa = davarın yatıp ağnayacağı yer; Azerbaycan'da bir şehir adı.

Mes̱ābe = kişinin dönceği son yer, derece, aşama.

Meṣāf = savaş yeri, savaş.

Mesḫ = bir nesnenin şeklini değiştirip çirkin bir şekle sokmak.

Mesîr = dolaşılacak yer.

Meslūk = yola girmiş.

Messāḥ = ölçüsü.

Me's̱ūre = geçmişten süregelen haberler, tüzük.

Meşğūf = tutkun, aklı başından gitmiş.

Meş'ūf = gönlü aşkla dolu.

Meşşāṭa = gelini süsleyen kadın.

Me'ūnet = ölmeyecek kadar yiyecek, zahmet.

Me'vā = yurd, sığınacak yer.

Mevlā = Tanrı, sahib, nimet verici, köle azad eden; tam tersine azadlı köle, nimet görmüş anlamına gelir.

Mevlî = Mevlā (Garaibü's-Sıgar'daki müstezatın başındaki iki مولى dan birini böyle okumak gerekir).

Meẓāhir = eşyanın göründüğü yerler; mazhar kelimesinin çoğulu.

Meẕāķ = zevk, tatmak, tatacak yer ve nesne.

Mezca' = yatacak yer, mezar, kabir.

Mezîd = artmak, artırmak.

Mezra' = ekilecek yer, tarla.

Mıdaķ = kendisiyle nesne "dak" olunan, yani vurulan şey.

Mıṣr = büyük şehir.

Mısṭar = satır çizmeğe mahsus alet.

Mi'cer = kadınların kullandığı başörtüsü.

Micmer = içinde tütsü yakılan alet.

Midād = mürekkep.

Mismār = kazık, çengel, mıh.

Mi'zen = ezan okunacak yer, minare.

Mu'cib = şaşırtıcı, i'cab mastarından. Aynı anlama ta'cib mastarından muaccib de gelir.

Muḫliṣ = gerçek dost.

Muḥtesib = ihtisab ağası denilen eski "belediye zabita memuru".

Muķtedā = imam, kendisine uyulan.

Muraķķa' = yamalı.

Muṭarrā = taze ve teravetli.

Mużmer = gönülde gizli.

Mübāhāt = nazlanmak, övünmek.

Mübrez = gösterilmiş, meydana konulmuş.

Müdğam = idgam olunmuş, birbirinin içine girmiş bir cinsten iki harfin birincisi.

Müdrek = idrak edilmiş, anlaşılmış.

Mücrā = 'icra' mastarından, if'al babından mimli mastar, ya da ism-i meful şekli, akıtılmış.

Mühevvis = heves eden.

Mühre = yumru, yuvarlak şey.

Mültemes = iltimas edilmiş, gözde.

Mümtelī = mide dolgunluğuna uğrayan.

Münādā = çağrılmış; bir kimse ile toplanıp görüşmek, derdini dökmek.

Münhī = inha eden, bildiren.

Müsevvede = müsvedde (karalamak, bir sayfayı yazı ile doldurmak anlamına gelen tesvid mastarının, ism-i mefulu musavved gelir; müsevvede yazılmış sayfa demektir. Buna yanlış olarak müsvedde denilmektedir).

Müsterāḥ = rahat edecek yer, abdestane.

Müstevcib = lâyık.

Müşa'bid = hokkabaz, şa'bede mastarından.

Müşteğal = çalışılacak yer, iştigal'den.

Müte'emmil = dikkatle ve derin düşünen.

Mütenāzı' = birbiriyle çekişen.

Müttekā = dayanmak anlamına gelen "ittikâ'" dan dayanılacak şey.

Müvecceh = yüzü çevrilmiş, uygun.

Müẕāb = erimiş.

Mü'zī = eziyet eden, inciten.

Müzaḫref = yaldızlı, kalp, karışık.

N

Nafṭ = neft.

Naḳb = lağam, büyük delik açmak.

Na'leyn = iki na'l, ağaç ayakkabı.

Namaṭ = döşek.

Nāṭıḳ = söyleyen.

Nedem = pişmanlık.

Nehb = yağma, akın, çapul.

Nesye = unutulan şey.

Nevāl = lûtuf, ihsan, kerem.

Nuḳl = meze.

Nūru'n 'alānūr = nur nur üzerine.

Nuṭfa = duru su, insan menisi.

Nüfūr = ürküp kaçmak, dağılmak.

Nüket, nikāt = nükte'nin çoğulu.

Nüvvāb = vekil anlamına gelen naibin çoğulu.

R

Rāḥ = şarap, içki.

Raḥbe, rahabe = alan, meydan.

Rā'ī = çoban.

Raṭbü'l-lisān = dil tazeliği.

Ravża = çemenlik, çayırlık, bahçe.

Reb' = yer yuvarlağının bir parçası (bu anlama bakarak "rub'-ı meskûn" yerine "reb'-i meskûn" demek de doğrudur).

Rekīb = başka bir şekle konulan ve birleştirilen nesne.

Reyḥān = fesliğen çiçeği.

Ridā = örtü.

Rıżvān = cennetin bekçisinin adı, razı olma.

Ruḫām = mermer taş.

Rūḥu'l-ḳuds = Cebrayil.

Rūḥu'llah = İsa Peygamber.

Ruḳ'a = yazı yazılacak kâğıd, yazı, mektup.

S

Ṣa'b = güç.

Ṣabūḥ = sabahleyin içilen şarap.

Sāḳ = baldır, kol.

Ṣaḳbe = delik.

Saḳḳā = su taşıyıcı.

Ṣamed = son derece yüksek ve devamlı (Tanrı'nın isimlerinden).

Ṣandal = bir kaç türlüsü bulunan kokulu ağaç.

Ṣavma'a = hıristiyanların tapınağı.

Ṣayrāfī = sarraf, herşeyin kolayını ve kulpunu bulan kurnaz adam.

Sebaḳ = ders.

Seblet = bıyık.

Seḫā = cömertlik.

Sehm = ok, hisse.

Seḳar = tamu, cehennem.

Semek = balık.

Semīn = pahalı, değerli.

S̱emre = semer kelimesinin tekili: yemiş; çölde yetişen bir cins ağaç.

Sevād = karaltı, karalık.

Sevād-ı a'ẓam = büyük şehir.

Sibā' = yırtıcı hayvanlar.

Sidre = gökte bir makam.

Sinān = mızrak.

Summaḳ, sumaḳ = bir cins ebrulu ve değerli katı taş.

Sübḥa = tesbih.

Sübül = yol anlamına gelen sebil kelimesinin çoğulu.

Sühā = küme yıldızların ortasında çok küçük görünen bir yıldız.

Ş

Şāḳ = zahmetli, güç.

Şaḳ = yarmak, yarık, çatlak.

Şemāme, şemmāme = küçük kavun biçiminde güzel kokulu bir çeşit yemiş.

Şemse = güneş biçiminde işleme, süs.

Şey'en lillah = Allah için bir nesne anlamına dilenmek.

Şeyn = ayıp, kusur, leke.

Şık = ikiye bölünmüş bir şeyin parçası.

Şugl = iş, hizmet, meşguliyet.

T

Ta'vīẕ = muska.

Ṭā'ir = uçucu.

Ṭayyār = hazır, çok uçan.

Tecemmül = süslenmek.

Tefaḥḥuṣ = araştırmak.

Telbīs = bir şeyin ayıbını örtmek, doğru görünüp aldatmak.

Temevvül = çok mal sahibi olmak.

Tereşşuḥ = sızmak.

Teşḥīẕ = bilemek.

Tevaḳḳu' = ummak, umulmak.

Tevellī, tevallā = birini dost edinmek.

Ṭīn = çamur.

Ṭınāb = çadır tipi.

Ṭūbā = cennette bir ağacın adı. Tubi şeklinde de kullanılır.

Tuḥaf = armağan, hoş, güzel şey anlamına gelen tuhfe kelimesinin çoğulu.

Ṭu'me = lokma, yiğinti.

Ṭurfa = tuhaf, gülünç.

Ṭurra = alındaki uzun saç.

U

'Ucb = kendini beğenme.

'Ūd = yakıldığı zaman güzel koku çıkaran odun.

'Uḳbe = nöbet.

'Uḳūbet = ceza, azap.

'Ūr = bâtıl, ayıp.

V

Vālideyn = ana, baba.

Vera' = haramdan, günahtan sakınma, perhiz.

Viṯāḳ = kalın ve kuvvetli bag, yemin, anlaşma.

Vuṣla = bir nesneyi başka bir nesneye eklemek.

Y

Yesrib = Arabistan'daki Medine şehrinin adı.

Z

Zāde = ziyade kelimesinden, artsın, "dua" anlamına.

Żamīr = kalb.

Żarā'at = alçak gönüllülük.

Zerīr = sarı boya elde edilen bitki.

Zerḳ = gösteriş, iki yüzlülük.

Zikke = silâh.

Ẓübāb = sinek.

Zülāl = saf su.

Zünnār = papasların bellerine bağladıkları kuşak.

Zū'n-nūn = Yunus Peygamber,

AÇIKLAMALAR

Eserin I., II, ve III, ciltlerindeki Nevaî metinlerinde geçen âyetler, kişi adları, beyitler, mısralar ile, Arapça sözler ve deyimler :

ÂYETLER :

'Aynā'n tüsemmā selsebīl = selsebil diye adlandırılan pınar. Kur'an'daki "Dehr" süresinden alınmıştır : عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلْ (18. âyet).

Ev ednā = ya da daha yakın. Kur'an'daki "Necm" süresinden alınmıştır. ثُمَّ دَنَى فَتَدَلّٰى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى Tanrı, Cibril'in Hz. Muhammed'e Kur'an'ı öğretmek için yaklaştığını anlatırken, Cibril ile Peygamber arasındaki yakınlık için şöyle diyor : Araları, iki yayın arasındaki yakınlık kadar, ya da daha az kaldı (9. âyet).

Leyletü'l-ḳadr = kadir gecesi. Kur'an'daki "Kadr" süresinden alınmıştır : اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ

Biz Kur'an'ı Kadir gecesi indirdik. Ya Muhammed, Kadir gecesini Allah sana bildirdi. Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır (1-3. âyet).

Limeni'l-mülkü = mülk kimin? Kur'an'ın "Mü'min" suresinden alınmıştır. لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارْ

O gün "mülk" kimindir diye seslenilir. "Tek ve Kahhar olan Allah'ındır" cevabı verilir (16. âyet).

Māzāġa = çevirmedi. Kur'an'daki "Necm" suresinden alınmıştır. مَازَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى : Tanrı Kurey'şe hitabediyor. Peygamber'in Cibril ile "Sidre-i Münteha" nın yanında görüştüklerini bildirerek : "Peygamber orada gördüğü şeylerden gözünü çevirmedi" (17. âyet).

Şerābā'n ṭahūr = çok temiz bir şarap, Kur'an'ın "Dehr" suresinden alınmıştır. وَسَقَيهُم رَبهم شَرَاباً طَهُوراً = Tanrı onlara çok temiz şarap içirir (21. âyet).

Tenzi'u'l-mülke = mülkü geri alır. Kur'an'daki "Al-i Imran" suresinden alınmıştır. قُلِ اللّهم مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ Tanrı Muhammed Peygamber'e hitabediyor : De ki ey Tanrı, ey mülkün sahibi, mülkü dilediğine verirsin ve dilediğinden geri alırsın (26. âyet).

Tūbū ilā'llah = Allah'a tövbe ediniz. Kur'an'ın "Tahrim" suresinden alınmıştır. يَا ايُّهَاالَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا الى اللّه تَوْبَةً نَصُوحاً = Ey mü'minler, Allah'a "tövbe-i nasuh" ile, yani günahlarımızdan pişman olarak tövbe ediniz (8. âyet).

Ve'l-leyli izā yağşā = güneşi örten geceye yemin ederim ki. Kur'an'ın "Leyl" suresinden alınmıştır : وَاللَّيْلِ اِذَا يَغْشَى (I. âyet).

Ve'ş-şems = güneşe yemin ederim ki. Kur'an'daki "Şems" suresinden alınmıştır. وَالشَّمْس (I. âyet). Ve'ş-Şems kelimesi Yasin, En'am, A'raf, Yusuf, Enbiya surelerinde de geçer.

Ve'ż-żuḥā = kuşluk vaktine yemin ederim ki. Kur'an'ın "Zuha" suresinden geçer. وَالضُّحَى (I. âyet).

Yemküṣü fi'l-'arż = yerde kalır. Kur'an'ın "Ra'd" suresinden alınmıştır. وَاَمَّا مَايَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الاَرْضِ = Ama halka yararlı olan da yerde kalır (17. âyet).

Yūfūne bi'n-neẕr = adakları yerine getirirler. Kur'an'daki "Dehr" suresinden alınmıştır. يُوفُونَ بِالنَّذْرِ (7. âyet).

Yuḥyi'l-'ıẓām = kemikleri diriltir. Kur'an'daki "Yasin" suresinden alınmıştır. قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ : Tanrı kendini bilmez insanların söylediklerini Peygamber'e bildiriyor : "Çürümüş kemikleri kim diriltir" dedi (78. âyet).

Ẓalemnā Rabbenā = biz zulüm ettik Rabbimiz. Kur'an'ın "A'raf" suresinden alınmıştır. قَالا رَبَّنَا ظَلَمْنا اَنْفُسَنَا Adem

Peygamber ile eşi : "Ey Rabbimiz, nefsimize zulm ettik" dediler (23. âyet).

KİŞİ ADLARI :

Bu Ali, Ebu Ali Hüseyin b. Abdi'llah b. Ali b. Sina (d. H. 370 = M. 980 - ö. H. 428 = M. 1036). Türk hekimi ve filozofu. Buhara'da bir kasabada doğmuş, Hemedan'da ölmüştür. En ünlü eseri, beş tıp kitabından toplanmış olan *El Kanun*'dur. *Şifa*, *Necat*, *İşaret*, *Hidaye* de ünlü eserleri arasındadır.

Fahrü'd-din-i Razî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer (d. H. 544 = M. 1149 - ö. H. 606 = M. 1209). Rey'de doğmuş ve orada ölmüştür. 13 cilt olan tefsiri çok önemlidir. Türlü bilimlerle ilgili birçok eserleri vardır.

Fir'avn, eski Mısır krallarının sanı. Bunların arasında Musa Peygamber'den sonra Allahlık dâvası eden Fir'avn, kitaplarda yer alır. Kur'an'da da geçer.

Eşref, Derviş Eşref-i Meragî-i Tebrizî (ö. H. 854 = M. 1450), Nevaî'nin *Leylî vü Mecnun* mesnevîsinin "Söz gevheri" bölümünde, *Leylî vü Mecnun* yazan şair olarak adı geçer.

Irakî, Şeyh Fahrü'd-din İbrahim. Hemedanlıdır. İran Şahlarından H. 985 = M. 1577'de tahta geçen Sultan Mehmet Hüdabende zamanında Şam'da ölmüş, Salihiyye'de Muhyi'd-din-i Arabî'nin mezarı yanına gömülmüştür.

Hasan, Hz. Muhammed'in şairlerinden. İslâmlığın karşısına çıkanları şiirleriyle yermiştir. 60 yaşında iken İslâm olmuş ve Halife Ali'nin zamanında 120 yaşında ölmüştür.

Karun, zenginliği ve hasisliğiyle ün kazanmıştır. Musa Peygamber zamanında yaşamış, önceleri fakir iken Musa Peygamber'in aracılığıyla kimya öğrenerek zengin olmuş, fakat istenilen öşrü vermediği için, Musa'nın duâsıyla yerin dibine geçmiştir.

Nümrud, Babil'in kurucusu ve ilk hükümdarı. Söylentiye göre Halil Peygamber'i ateşe atmış, fakat Tanrı koruduğu için Halil Peygamber ateşte yanmıştır.

Rüstem, İran'ın ünlü kahramanlarından. Babası Zâl, onun babası Sam, onun da babası Neriman'dır. Hepsi de olağanüstü kuvvetleri ve kahramanlıklarıyla tanınmıştır. Rüstem, İran Şahlarından Feridun'un torunu Minuçihr zamanında dünyaya gelmiş, Keyanîlerden Keykâvus zamanında ün kazanmıştır.

Sühreverdî, bu adla tanınmış üç kişi vardır :

Sühreverdî, Ziyaü'd-din Ebü'n-Necib Abdü'l-Kahir b. Abdi'l-Bekrî (d. H. 490 = M. 1096 - ö. H. 563 = M. 1167). Ünlü sufîlerden. Sühreverd'de doğmuş, Bağdad'da ölmüştür.

Sühreverdî, Şihabü'd-din Ebu Hafs Ömer b. Muhammedi'l-Bakirî (d. H. 535 = M. 1140 - ö. H. 632 = M. 1234). Sufîlerden ve Şafiî fakihlerinden. Sühreverdî Ziyaü'd-din'in kardeşinin oğludur. Sühreverd'de doğmuş, Bağdad'da ölmüştür. *Avarifü'l-Maarif* bunun eseridir.

Sühreverdî, Şihabü'd-din Ebu'l-Fütuh Yahya b. Habeş b. Emirek (d. H. 549 = M. 1154 = ö. 585 = M. 1189). Sühreverd'de doğmuş, zındıklıkla suçlandırıldığı için Halep'te aç bırakılarak öldürülmüştür. Maktul sanıyla anılır. *Heyakilü'n-Nur* onun eseridir.

Ubeydullah-ı Ahrar, (ö. H. 896 = M. 1490). Nakşbendî tarikatinin ulularından. Horasanlıdır. Mevlâna Abdü'r-Rahman Camî bundan el almıştır. Semerkant'te gömülüdür.

Yakut, Ebu Abdı'llah Şihabü'd-dini'r-Rumî (ö. H. 626 = M. 1228). Yazısının güzelliğiyle ün kazanmıştır. En tanınmış eseri, alfabe sırasıyla tertiplenmiş büyük bir coğrafya kitabı olan *Mu'cemü'l-Büldan*'dır. Halep'te şehir dışındaki bir evde ölmüştür.

Zâl, İran'ın ünlü kahramanlarından. Sistan hâkimi olup ünlü Rüstem'in babasıdır. Efsaneye göre, doğduğunda saçları bembeyaz olduğu için uğursuz sayılarak bir dağa atılmış, orada Simurg tarafından beslenmiştir. Saçları beyaz olduğu için kocakarı anlamına gelen Zâl adını almıştır.

BEYİTLER VE MISRALAR :

Biḥamdik fetḥu ebvābi'l-maʿānī

بحمدك فتح ابواب المعانى

Anlamı : Anlam kapılarının açılması senin hamdindedir.

*

Bismillahi'r-Raḥmani'r-Raḥim

بسم الله الرحمن الرحيم

Bu mısra vezne uymaz. Fakat şairler bunu çok kez manzumelerinin başına ilk mısra olarak koyarlar. Ya vezne uydurmaya

çalışarak, ya da vezinsiz olarak okurlar. Bu eski edebiyatta gelenektir. "Müfteilün müfteilün failün" veznine şu şekilde uydurulabilir : Bismi İlahi'r-Rahimani'r-Rahim.

*

Ḫayru s̱enāi'n limufīżı'l-kerem

خير ثناء لمفيض الكرم

Anlamı : Kerem saçan Tanrı'ya en iyi senalar olsun.

*

Cellet ālā'uhu ve şānuh

جلت آلاوه وشانه

Anlamı : Onun lutufları ve şanı yücedir.

*

Eşraḳat min 'aksi şemsi'l-ke'si envārü'l-hüdā
Yār 'aksin meyde kör dip cāmdın çıḳtı ṣada

اشرقت من عكس شمس الكأس انوار الهدى
يار عكسن مى دا كور ديب جام دين چيقتى صدا

Birinci mısraın anlamı : Doğruluk ışığı, kadehteki güneşin aksinden doğdu. İkinci mısradaki "yar" gerçek varlık olan Tanrı'dır; "mey" ise, tasavvufdaki "mey-i vahdet", yani "birlik içkisi" dir.

*

Ḫallede'llahü mülkehu ebedā

خلد الله ملكه ابدا

Anlamı : Allah onun mülkünü ebedîi kılsın.

*

Kāne'llahu lem yekün ma'a şey'

كان الله لم يكن مع شي

Anlamı : Allah vardır; onunla birlikte başka birşey olmadı. Bir hadistir.

*

Küllü şey'i'n mine'ẓ-ẓarīfi ẓarīf

كل شيئٍ من الظريف ظريف

Anlamı : Zarif olan her şeyden daha zarif.

*

Leke'l-ḥamdü yā ekreme'l-ekremīn

لك الحمد يا اكرم الاكرمين

Anlamı : Ey ekrem olanların ekremi, hamd senin için.

*

Teḳūlū i'lemū yā eyyuhā'n-nās

تقولوا اعلموا يا ايهاالناس

Anlamı : Derler : Ey nas biliniz.

*

Ve Lev hazā'l-ma'ānī ente ḳultüm

ولو هذالمعانى انت قلتم

Anlamı : Söylediğiniz bu anlamlarda olsa da. "Ente", "Entüm" olmalıdır.

*

Yā Rasūla'llah elfü elfi selām
Bike min Ẕī'l-celāli ve'l-ikrām

يا رسول الله الف الف سلام
بك من ذى الجلال والاكرام

Anlamı : Ey Allah'ın Peygamberi, celal ve ikram sahibi olandan sana bin bin selâm.

DEYİMLER VE SÖZLER :

Cevher-i ferd = bir maddeyi meydana getiren parçalanmaz cüzlerden her biri.

Delletü'l-Muḥtāle — Vaktiyle Mısır'da kargaşalık çıkaran hileci kadın (dalavereci, hain kocakarı tipinin temsilcisi olarak divan edebiyatında çok geçer. Verdiği yalan haberle Ferhat'ın ölümüne sebep olan kocakarı gibi).

El Esmā'ü tenezzelü mine's-semā = isimler gökten iner.

El Veledü sırra ebīh = çocuk babasına benzer.

Ene Efṣaḥ = ben çok iyi konuşurum.

En Nāsü ʿalā dīni mülūk = halk padişahın dinindedir.

Fehüm lā yaʿrifū hazā'l-maʿānī = onlar bu anlamları bilmezler. (Doğrusu şudur: Fehüm lā yaʿrifūne hazihi'l-maʿānī).

Hazā şey'ü'n ʿacīb = bu çok acaib bir şey.

İdġām = Arapça kelimelerde sesleri birbirine uyan iki harften birincisinin ikincisinde kaynaması; birincisine *müdgam*, ikincisine *müdgamü'n-fīh* denilir. Şöyle olur: "tenvin" den ve "sakin" "n" harfinden sonra "m, v, y" harfleri gelirse, "n" öteki harflerin sesi içinde kaybolur. Örneğin "min men", "mim men" okunur.

Ke'l-aḥādīṣi'n-nebiyyi'l-mürsel = gönderilmiş peygamberlerin sözleri gibi.

Ke'l-vaḥyi'l-münzel = gökten inen vahy gibi.

Kün-feyekūn = tasavvufda varlığın ortaya çıkışını beliren iki söz. Hak "kün" emrini veriyor; "feyekûnü" bütün eşya beliriyor. Nevaî, *Leylî vü Mecnun* mesnevîsinin "Söz gevheri" bölümünde her ikisini şu beyitle açıklıyor:

> Kim boldı çū emr-i "kün" hüveydā
> Boldı "feyekūn" ġulūsı peydā

Küntü nebiyye'n = ben peygamber idim. "Adem Peygamber ruh ile ceset arasında iken ben peygamber idim" anlamına gelen "Küntü nebiyyā'n ve Ādemü beyne'r-rūhi ve'l-cesed" hadisinden alınmıştır.

Lī maʿa'llah = "Benim Tanrı ile bir arada olduğum bir vakit vardır" anlamına gelen "Lī maʿa'llahi vaktü'n" hadisinden alınmıştır.

Māʿarefnāke = Biz seni anlamadık.

Māsivā'llah = Allah'dan başka her şey.

Menʿarefe Rabbehu = "kendini bilen Allah'ını bilir" anlamına gelen "men ʿarefe nefsehu feḳad ʿarefe Rabbehu" hadisinden alınmıştır.

Men ḳanaʿ = kanaat getiren kişi.

Sevādü'l-vechi fi'd-dāreyn = Her iki evde (dünyada ve ahirette) kara yüzlü.

Sübḥāne ḥayyü'l-le̱zī lāyemūt = ölmeyen diri, bütün eksiklerden "münezzeh" olsun.

Şaḳḳu'l-ḳamer = Hz. Muhammed'e ait bir mucizedir. Kureyş kabilesinden birkaçı bir gece ay ışığı altında Peygamber'den mucize istediler. O da parmağını aya uzatınca ay iki parça oldu.

Üşrubū yā eyyühā'l-'aṭşān = ey susamış olanlar, içiniz.

YANLIŞ - DOĞRU CETVELİ

Bu cildin basılmış formalarını gözden geçirip yanlışlarını tesbit etmeye fırsat bulamadım. Ancak I. ciltte sonradan gözüme ilişen birkaç önemli yanlışı daha burada açıklıyorum :

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
XV		XV (sayfa ters basılmış)	XVI
XVI		XVI (sayfa ters basılmış)	XV
XVI	20	dest	dost
44	31	zünūbehu	zünūbuhu
44	31	ʿuyūbehu	ʿuyūbuhu
56	25	ʿuyūbehu	ʿuyūbuhu
56	25	zünūbehu	zünūbuhu
68	19	beyit sayısı	mısra sayısı
68	25	beyit sayısı	mısra sayısı
76	25	cevheri	cevherī
76	26	ahteri	ahterī
150	3	hükümdar kızları değil	hükümdar kızlarıdır
209	9	mukammer	mukammir*
209	13	mukammer	mukammir
220	17	kürd	gürd
247	16	tüş tüşidin	töş töşidin

* Arapçada مقمر kelimesi "mukmir" olarak okunur ve mehtaplı gece anlamına gelir. Servet-i Fünun şairleri bu kelimeyi "mukammer" diye okumuşlardır. Arapçada "mukammer" ya da "mukammir diye bir kelime olmadığı için, ben I. ciltde geçen bu kelimenin, Servet-i Fünun şairlerinin kullandıkları şekilde yanlış tesbit edildiğini düşünerek öylece kaydetmiştim. *Muhakemetü'l-Lûgateyn*'deki bir sözden anlaşılıyor ki, Nevaî bu kelimeyi, kumar oynayan anlamına "mukammir" diye tesbit etmiştir. Oysa Arapçada kumar oynamanın karşılığı "kamr" ve "kımar" dır; "takmir" mastarı kullanılmaz. Nevaî bu kelimeyi kumar oynayan karşılığı olarak kullanıldığına göre, "mukammir" diye okumak gerekir.

AGÂH SIRRI LEVEND'İN
BASILMIŞ ESERLERİ

Acılar, roman, "eski harflerle", İstanbul, 1928; tükenmiştir.

Felsefe Ve İçtimaiyat, dergi, "eski ve yeni harflerle", İstanbul, 1927-1930; tükenmiştir.

Edebiyat Tarihi Dersleri, Tanzimata kadar, İstanbul, I. basım 1932, VII. basım 1943; tükenmiştir.

Edebiyat Tarihi Dersleri, Tanzimat Edebiyatı, İstanbul, 1934; tükenmiştir.

Edebiyat Tarihi Dersleri, Servetifünün Edebiyatı, İstanbul, 1938; tükenmiştir.

Maarifimiz Ve Millî Terbiyemiz, incelemeler, İstanbul, Eminönü Halkevi yayınlarından, İstanbul, 1940; tükenmiştir.

Eserler Ve Şahsiyetler, incelemeler ve eleştirmeler, İstanbul Eminönü Halkevi yayınlarından, İstanbul, 1940; tükenmiştir.

Halk Kürsüsünden Akisler, söylevler ve konuşmalar, Kayseri Halkevi yayınlarından, İstanbul, 1941; tükenmiştir.

Divan Edebiyatı, araştırmalar ve incelemeler, I. basım, Niğde Halkevi yayınlarından, İstanbul, 1941; II. basım, İnkılâp kitabevi, İstanbul 1943.

Nabi'nin Sur-namesi, araştırma, inceleme ve metin, İstanbul, 1944.

Profesör Ferit Kam, Hayatı Ve Eserleri, inceleme ve metin, İstanbul 1946.

Atayi'nin Hılyetü'l-Efkârı, araştırma, inceleme ve metin, Ankara 1948.

Türk Dilinde Gelişme Ve Sadeleşme Safhaları, araştırma, inceleme, TDK yayınlarından, Ankara, 1949; II. basım, *Türk Dilinde Gelişme Ve Sadeleşme Evreleri*, eklemelerle, Ankara 1960.

Türk Edebiyatı, Lise II. sınıflar için, İnkılâp kitabevi, I. basım, İstanbul, 1950; II. basım, İstanbul 1951.

Mantıku't-Tayr, önsöz, inceleme ve metin, tıbkıbasımı, TDK yayınlarından, Ankara 1955.

Gazavat-nameler ve Mihaloğlu Ali Beyin Gazavat-namesi, araştırma, inceleme ve metin, TTK yayınlarından, Ankara 1956.

Türk Edebiyatında Şehr-engizler Ve Şehr-engizlerde İstanbul, inceleme, İstanbul Fetih Derneği Enstitüsü yayınlarından, İstanbul, 1958.

Arap, Fars Ve Türk Edebiyatlarında Leylâ Ve Mecnun Hikâyesi, İnceleme, İş Bankası yayınlarından, Ankara, 1959.

Tarih Boyunca Türk Dili, Türk Kültür Dernekleri yayınlarından, Ankara, 1961.

Ümmet Çağı Türk Edebiyatı, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından, Ankara 1962.

Hüseyin Rahmi Gürpınar, inceleme, TDK yayınlarından, Ankara, 1964.

Ahmet Rasim, inceleme, TDK yayınlarından, Ankara 1965.

Ali Şir Nevaî, cilt I, hayatı, sanatı, kişiliği ve eserlerinin başlıca özelliği; inceleme ve araştırma, TDK yayınlarından, Ankara, 1965.

Ali Şir Nevaî, cilt II, *Divanlar*, 4 Türkçe, I Farsça divan, metin, özet, TDK yayınlarından, Ankara 1966.

AYRI BASIMLAR :

Fatih Devrinde Türk Dili Ve Edebiyatı, inceleme ve araştırma, *Türk Dili* dergisi, Ankara, 1963, (c. 2, sayı 20).

Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi, Fakr-name Ve Vasf-ı hal, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1953.

Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Daha, Hikâye Ve Kimya risalesi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1954.

Âşık Paşa'ya Atfedilen İki Risale, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1955.

Feyzi'nin Bilinmeyen Hamsesi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1955.

Nevaî'nin Arapça Sözlüğü, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara 1956.

Türk Edebiyatında Leylâ Ve Mecnun Yazan Şairler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara 1957.

Nevai'ye Atfedilen Bir Eser, Muammeyat-ı Esma-i Hüsna, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1957.

Nevai'nin Eserleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1957.

Nevai Adına Basılmış Bir Eser, Jean Deny Armağanı, TDK yayınlarından, Ankara, 1958.

Nevai'ye Atfedilen Esma-i Hüsna Muammalarının Sahibi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1958.

Türkiye Kitaplıklarındaki Nevai Yazmaları, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara 1958.

Bilinmeyen Bir Yazarın Bilinmeyen Bir Eseri: Tutmacı'nın Gül ü Husrev Mesnevisi VIII. *Türk Dil Kurultayı bildirileri*, Ankara, 1960.

Attar Ve Tutmacı'nın Gül ü Husrev Mesnevileri, inceleme ve kıyaslama, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara, 1959.

Tutmacı'nın Gül ü Husrev Mesnevisinde Dil Özellikleri, İnceleme, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara 1960.

Türk Edebiyatında Manzum Ata Sözleri Ve Deyimler, araştırma, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara, 1962.

Türkçülük Ve Millî Edebiyat, inceleme, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara, 1962.

Siyaset-nameler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1963.

Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara 1964.

Lamii'nin Ferhad ü Şirin'i, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1966.

Celili'nin Husrev ü Şirin'i, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1966.

Tarih Boyunca Türk Dili, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara, 1966.

صورت امیر کبیر میر علیشیر